Rostocker Dokumentenserver
Dieses Werk wurde Ihnen durch die Universitätsbibliothek Rostock zum Download bereitgestellt.
Für Fragen und Hinweise wenden Sie sich bitte an: digibib.ub@uni-rostock.de

Caspar Mauritius

Exercitationum Politicarum

Pars 1 : Exercitationum Politicarum Pars Prior Obiectum Politices & Finem cum in genere, tum in specie continens

Rostohii: Kilius, 1646

http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn730504603

Band (Druck) Freier Zugang

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn730504603/phys_0001
DFG

EXERCITATIONUM POLITICARUM
PARS PRIOR

Objectum Politices & Finem cum in genere, tum in ſpecie continens

PRÆSIDE

M. CASPARO MAURITIO,
Log. Prof. Publ.
In Academia Roſtochienſi habitarum.

Acceſſit Ejusdem de Officiis Diſputantium diſſertatio.

Plato in Hipp. Majore.

Τοιαῦτα τὰ ἡμέτερα ἐστὶν, οὐχ οἷα βέλεταί τις, ἀλλ' οἷα δύναται.

ROSTOHII,
Typis NICOLAI KILII, Acad. Typographi.
ANNO M. DC. XLVI.

R.U.-phil 1646 Mauritius, Caspar

ILLUSTRISSIMO REVERENDISSIMO ATQUE CELSISSIMO PRINCIPI AC DOMINO

DN. GUSTAVO ADOLPHO,

Duci Megapolitano, Coadjutori Episcopatus Razeburgensis, Principi vetustæ gentis Henetæ, Comiti Suerinensi, Terrarum Rostochij & Stargardiæ Dynastæ. &c.

DOMINO MEO CLEMENTISSIMO.

SErio dolemus omnes, Illustrissime Princeps, Domine clementissime, qui sapientiæ studio, quam Philosophiam vocant, benè cupimus, sive eam spectes, quæ res rectè atq; ordine contemplari, sive eam quæ ex præscripto sanæ rationis agere docet, eò infortunij redactam esse, ut futilia pro gravibus, ficta pro veris, inania pro solidis, fuco circumlita pro genuinis, deniq; adnovitia & nequam pro priscis ac probis passim venditentur, summoq; præfestinæ juventutis applausu excipiantur. Etenim, postquam invaluit contemtus & fastidium earum linguarum, quæ suo merito δοχεῖα & capsæ omnis sapientiæ audiunt, hoc est, Latinæ & Græcæ, contra insanabile rixandi Cocoethes nostro demum seculo inter eos, qui doctrinæ nomine celebrantur, auditum in pulpitis & foro regnare cœpit, simul caligo & vetus illa barbaries, quam ante seculum renascentes literæ disjeceran t sensim reducta est, & plenis velis revectum, quod tanto moli-

molimine relegatum iverant primi barbariei propulsatores, Heroes nostra laude majores, spinosum atq; χθὲς καὶ πρώην natum Philosophandi genus: adeoq; utramq; Philosophiæ partem velut in gladiatorum quoddam spectaculum videmus transformatam. Ne de singulari Politicæ fato nunc dicam, cujus nominis mensuram impolitissimi quiq; explere se solos somniant, veteratores, & ad exemplum Callicratis apud Cornelium Nepotem, *homines sine ulla regione & fide, callidi interim & ad fraudem acuti*, quibus, quicquid uspiam est vaferrimarum artium & quæstum promittentium, sacra TUENDI STATUS jactantur. Verum de his nunc solicitus non sum, aut ejus farinæ aliis, qui ἀπ' ἄκρης χείλους philosophantur, quiq; vitia facundissimè accusant, intercutibus ipsi vitiis madentes, ut solemus homines vitiorum, quibus obnoxii ipsi maximè sumus, accerrimi censores esse; saltem causam posco, cur hodie imminuta atq; corrupta sint studia Philosophica, & veluti senio quodam debilitata. Galenus olim *Ambitionem & Avaritiam corrupisse artes* ajebat: non dubito hic palmam dare Ambitioni, quæ *sapientiam professis*, ut Tacitus ait, *novissima exuitur*. Scilicet reperire hodie licet non paucos, qui Philosophiæ nomen dederunt, queis pleriq; omnes sapientiæ fama celebres, potissimum Veteres, cæcutire videntur, nec quicquam commendatione, quam spe votoq; præceperunt, dignum, nisi quod suæ sit inventionis. Quam ego temeritatem ut malignissimam atq; indignissimam homine ingenuo, qui, per quos profecerit, gratissimi animi adfectu agnoscit, ita Philosophiæ pestem at perniciem unicam esse non dubito adseverare. Hecaton & Apollonius Tyrius (verba sunt Diogenis Laertii l. 7. de Vitis Philosophorum) in primo de Zenone libro scribunt, *quum Oraculum consuluisset, quo pacto vivere optimè posset, respondisse Deum,* εἰ συγχρωτίζοιτο τοῖς νεκροῖς, h, e, *si mortuis concolor redderetur. Quod ille cum rectè accepisset, se ad legendos antiquorum libros magno studio contulisse.* Utinam hodie quoq; non colorem tantum sed carnem quoq; & sanguinem Philosophia ab antiquis traheret? Utinam obsoleta antiquitas, tenebrosa obscuritas, summa vero prolixitas, quas res opinionis errore Veteribus affingimus, nobis non obstarent, quò minus ipsa sapientiæ cubilia & fontes adeamus?

Multum, crede mihi, refert à fonte bibatur
Quo fluit, an pigro, qui stupet, unda lacu.

At nos Veterum inventa rectissimèq; constituta non tantum alto supercilio contemnimus, eaq; quæ novissimæ dicam? an nequissimæ monetæ sunt, consectamur, verum etiam, si quando Veterum scripta δίκης χάριν & defunctoria manu volvere occœpimus, non abstinemus, quin luculentas iis plagas infligamus, quin cœca lubidine assuamus, interpolemus, pervertamus. Quale quid ajunt (inquit Maximus Tyrius) *noctuam pati, quæ cum interdiu ad solem caliget, nocte lumen aliquod ab igne quærit.* Quotus enim quisq; est, qui, simulac pedem in Veterum scripta intulit, non sit paratus exercere censuram, ut, cum non capiat Vetera, vel ut supervacanea traducat, vel ut dubia transmittat? Longe erat alia olim Philosophandi ratio, quando ingenua servitute docentibus se discentes trabebant, nec, quod hodie fit, adolescentes investes ad disputandum protinus prosiliebant, sed procul habita arbitrandi, ponendiq; licentia CREDEBANT. Cui ignota est ἐχεμυθία Pythagorica? *Prorsus*, ut loquitur Apulejus, *hoc erat primum sapientiæ rudimentum, meditari condiscere, loquitari dediscere.* Nunc quorum studia multum infra silentij annos consistunt, quiq; cujus coloris sit germana sapientia juxta cum ignarissimis sciunt, λαλεῖν ἄριστοι, λέγειν ἀδυνατώτατοι; nec loquacissimi tantum sunt, atq;, liceat mihi in re nova novo verbo uti, disputacissimi, sed & quæ res pessimi exempli est, atq; conturbatissimo seculo, hoc est, nostro propria, scribacissimi. Adeo in morbum velut Epidemium res vit, ut, quo quis audacissimè de Philosophiæ summâ pronunciat, &, quod caput est, Veterum sententias ac decreta convellit, eò majori apud Academicam juventutem sit dignatione. Neq; tamen hæc eò spectant, quasi libertatem Philosophicam violare velim: salvam eam & illibatam esse cupio, modò ne à quovis etiam tyrone, cujus animus tantæ rei capax non est, exerceatur: integram servari volo illis, qui in sapientiæ castris jam veteres sunt, & solidum sibi judicium longâ meditatione comparârunt. Nam nec omnes veteres promiscue audiendi, neq; ex omnibus eorum scriptis τὰ χρήσιμα καὶ τῆς μαθήσεως ἄξια excerpere licet.

pla-

Placet consilium Ciceronis in Bruto: *Ut*, inquit, *si quis Falerno vino delectetur, sed nec eo ita novo, ut proximis consulibus natum velit, nec ita veteri, ut Opimium aut Anicium Consulem requirat. Atqui hæ sunt optimæ notæ? Credo: sed nimia vetustas nec habet eam, quam quærimus suavitatem, nec est jam sanè tolerabilis.* Quare, si quæ fortè insunt in veterum scriptis obsoletum quiddam spirantia, aut supervacuæ de Ideis concertationes, aut arenis superstructæ magnæ nonnunquam molis disputationes, prætereantur vel corrigantur, cureturq;, ut è fabulis, analogiis, imaginibus, queis Philosophiam Veterum nonnulli nec raro condunt atq; obnubilant, extracta veritas in clara luce collocetur. Nec quicquam etiamsi dormitasse nonnunquam Veteres fateamur, de summorum Virorum authoritate deruere debet. Nemo enim, nisi valde imperitus, ne dicam iniquus rerum æstimator sit, fertilium arvorum dignitatem vitiatam esse pertendet, quod paucum lolium corruptis uligine aut nimio imbre seminibus habeant interspersum. Et quid mirum, homines cum fuerint, humani aliquid passos fuisse? Sed de his judicium sibi sumere juniores & in Philosophia recentes prorsus non debent: quin hos par est & æquum, Veteribus tantisper adhærere, donec judicium, quod unicè formare Veteres possunt debentq;, eò maturitatis processerit, ut sine Veritatis naufragio in lectione novitiorum scriptorum versari queant. Non enim quasi lassa & effœta natura est, ut nihil hodie laude dignum pariat, quod aliis, qui contrariam prioribus instant viam, persuasum est, quiq; totius naturæ excellentiam non dicam in Veterum ingeniis sed in uno Aristotele concluſam esse modis maximis contendunt. Tulerunt nostra quoq; secula Scaligeros, Cardanos, alios, quos literatus orbis non minus æstimat & miratur, quàm consummatissima quæq; Veterum ingenia, quibus ut inventionis laus detrahi non debet, ita nec nostris complementi gloria invideri. Præterea non semper antiquum melius: quis enim corticibus contegi malit & amiciri pellibus, quia tanto recentior est vestis textilis, usu & commoditate succinctior? quis glandibus vesci, quia serius inventæ sunt fruges? Quin causæ sunt non leves, quæ, ut juniorum quoq; monumenta legantur, permovere nos debent, quas breviter sed nervosè complexus est Dio Prusæus Orat XIIX. cujus

Verba Latinè ita habent. *Ajo vero*, inquit, *oportere neq; recentiorum quiq; paulo ante nostra tempora vixere, ignarum esse. Quæ enim illi & potuere & præstitere vel ea ratione nobis conducent, quia non legimus ea in servitutem redacta sententia, quemadmodum Veteres. Fit enim sæpè, ut suo splendore aciem nostram præstringant, arbitremurq;, cum in multis rem acu tetigerint, eosdem se in omnibus præstituros, adeoq; videamur in nulla re tanti judicii Viros labi potuisse.* Sed pergat Dio & secundam causam edisserat. *Ex eo siquidem, quod dictorum aliqua posimus reprehendere, maximè fiduciam sumimus ad conandum similia: sanè libentius quisq; se illi accommodat, cum quo comparatus non se credit inferiorem, nonnunquam vero etiam superiorem fore.* Hactenus Dio, qui, præterquam quod liberius & sine præjudicio in juniorum scriptis versari nos posse, honestam quoq; æmulationem, quæ ingenia exacuat, inde provenire docet. Quibus immorari nunc prohibemur.

Ad Te redeo, Illustrissime Princeps, causam expromturus, cur exsiles hasce paginas Celsissimo Nomini Tuo inscribere non horruerim. Biennium nunc agitur, ex quo concordibus Ducalis in hac Academia Vestra Professorum Collegii suffragiis, in locum Professoris Logici me denominantis Illustrissimus, Reverendissimus ac Celsissimus Princeps ac Dominus Dn. Adolphus Fridericus, Dux Megapolitanus, Princeps vetustæ gentis Henetæ, Administrator & Comes Suerinensis, Terrarum Rostochii ac Stargardiæ Dynasta &c. Dominus meus clementissimus, Tutorio Nomine Illustriss. Vræ Celsitudinis gratiosissima confirmatione plenum robur accommodavit. Ex eo tempore negotium mihi datum imò necessitatem impositam esse arbitratus sum, ducendi Juventutem Academicam ad optima quæq;, h, e, Vetera & si quid his simile spirat in recentiorum scriptis. Cum autem Logicis libellis pariter & disputationibus oneratus nimium videatur literatus orbis, nolui in sylvam ligna, quod ajunt, comportare, duxiq; in alia materia exercitium Logices, & disputandi usum (nam huc nos vocant Academiæ statuta) versari commodius posse, quam In ipsa illa ὁδοποιητικὴ scientia, hoc est, Logicâ, quæ ad alias disciplinas munit viam. De publicis loquor exercitiis & materia continua publicarum Disputationum. Eas ipsas, quas nunc exhibeo, & Celsit. Vræ humilimè offero, Politicas disputationes testes ejus, quod dicebam

modo

modo & velut arbitras esse cupio, quas ex Optimis omniumq; prisci simul & recentis ævi doctorum communi calculo comprobatissimis Philosophis, potissimum Platone atq; Aristotele, eorumq; sectatoribus & commentatoribus præstantissimis. è quibus hic unum nominamus Piccartum, Virum de Republ. literaria meritissimum, collegimus, & in Academicæ juventutis usum vulgari passi sumus. Quod ipsum eâ fini hic memoramus, ne quis, si quamplurima in his nostris deprehendat ex illis fontibus hausta, furti nobis actionem intendat, quorum non fuit aliud institutum quàm ut ad Summos Viros viam ipsis eorũ verbis sterneremus, minimè vero omniũ nostra cuiquam somnia obtruderemus. Te vero, Princeps Celsissime, humilimè oro, ut hoc nostrũ Academiæ commodis velificandi, nostraq; Tibi, à quo pendemus, probandi studium clementiæ Tuæ aura prosequaris, nosq; in Academia docentes atq; discentes (ad hanc enim spem signum jam sustulisti) porro tibi habeas quàm commendatissimos. Gestit animus videre illum diem, quo ad gubernandas Provincias avitas in Paternum fastigium collocata Celsitudo Tua quaquaversus tantæ indolis radios diffundere, & cum Megapoli universæ salutare lumen porrigere, tum Academiam quoq;, insigne terrarum vestrarum κειμήλιον, in pristinum felicitatis gradum, è quo civili hoc eoq; funestissimo Marte dejecta est, reponere omnibus modis nitetur. Vivat Gustavus Adolphus Dux Megapolitanus, semperq; luceat hoc sidus, quod præcipitato in profundum & in tenebras demerso orbi illuxit. Quodq; Alexandro Severo olim in Theatris, in ludis, in festis epularibus acclamatum legimus, dii te nobis dederunt, dii conservent, dii perpetuent: id è solido pectoris penitrali quotidiè ita efferimus, DEUS Gustavum Adolphum nobis dedit: DEUS conservet! DEUS perpetuet! bonisq;, quæ Homo, quæ Princeps votis consequi valet, Illustrissimam familiam ducum Megapolitanorum exornet, augeat, perficiat, reddatq; quam florentissimam, atq; tandem clementissimè largiatur

Εἰρήνην μὲν ἄνθρωπος, πελάγει δὲ γαλήνην,
Νηνεμίαν ἀνέμων.

Rostochij IV Nonas Febr. Anno clo Ioc XLVI.

Illustrissimæ Celsitudini Vestræ

Subjectissimus

M. Casparus Mauritius

INDEX DISPUTATIONUM QUÆ HAC PARTE CONTINENTUR.

DE CONSTITUTIONE POLITICES
Resp. Laurent. Balthas. Beselin.
DE SOCIETATE CONJUGALI
Resp. Johanne Grambs.
DE SOCIETATE PATRIA
Resp. Friderico Funccio.
DE SOCIETATE HERILI &c.
Resp. Johan. Frider. Tuitmejer.
DE CIVITATE ET URBE
Resp. Laurentio Müller.
DE REPUBLICA IN GENERE
Resp. Emanuele Hagenovio
DE MAJESTATE EJUSQ; JURIBUS
Resp. Johan. Frider. von Holstein.
DE MONARCHIA
Resp. Nisseno Joh. Nissen
DE ARISTOCRATIA
Resp. Johanne Albino
DE DEMOCRATIA
Resp. Christophoro Vphoff.
JUNCTA EST
DIS. DE OFFICIIS DISPUTANTIUM
Resp. Johanne Albino.

(o)

DISSERTATIO LOGICA
ANNIVERSARIA
DE

DISPUTANTIBUS,
EORUMQVE OFFICIIS,

Quam

DIVINO FAVENTE NUMINE,
In florentissima Academia
Rostochiensi

PRÆSIDE

M. CASPARO MAURITIO,
Log. Prof. Publ.

Publico examini offert

JOHANNES ALBINUS,
Holsatus.

Habebitur in Auditorio Majori
ad d. Augusti.

ROSTOCHII,
Typis NICOLAI KILII, *Academiæ Typographi.*
ANNO M. DC. XLV.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn730504603/phys_0013
DFG

DEO DUCE!

Proœmium.

QUemadmodum *in eximia laude ponitur ad acuminis logici Leges ratiocinari, aliorumq; discursus, ut par est, resolvere; ita non crebrum minus, quàm deforme vitium est, vagâ quadam ratione & sine lege profluente disputare, atque in primâ Logicæ rudimenta impingere etiam eos, qui levia hæc, ut videbantur, multum supergressi in ipsa superiorum scientiarum adyta penetrarunt; Quod ipsum evenire oportet ut aliis multis rudimentorum incuriosis, ita potissimum iis, qui unico rationis magistro Aristotele, ejusq; germanis sectatoribus spretis, nescio quos, certè turbidè fluentes rivulos consectantur, vel ipsi sibi existunt in re ipsorum captu majore cæcissimi infelicissimiq; duces. Quales inprimis illi sunt, qui in omnibus compendia laboris quærunt, nec quicquam pensi habent, an satis docto & composito sermone utantur: Oleat ille allium vel hircum, ut est apud Plautum, applausum tamen sibi spondent, &, quod mireris, apud incautam & cursim ac properanter institutam juventutem merentur, dum barbarâ subtilitate, ineptias, tenebras & superiorum fecem seculorum redolente, atq; quo magis novitia, eò magis miranda animos occupant auditorum. Meminisse tales debebant originis, quam verbo disputandi tribuit Varro lib. 5. de L. L.* Is sermo, *inquit*, in quo pura disponuntur verba, ne sit confusus, atque ut diluceat, dicitur disputari. *Scire debebant Aristotelem de iis quoque solicitum esse, quæ faciunt εἰς ὄγκον καὶ κόσμον τῦ λόγυ*, ad decentem & ornatam disputationis magnitudinem, *καὶ πρὸς σαφήνειαν*

τῦ λόγυ, s. ut sermo sit perspicuus atque clarus. *Ipsum tamen vocis etymon quod attinet, melius deducitur à verbo Puto, id est, existimo*; qvum *nempe*, conferunrur, quæ distinctè hic vel ille putat, seu cum conferuntur diversæ opiniones allatis utrinque argumentis: *adeoque disputare nihil est aliud, quàm* ἐρωτᾶσθαι ἢ ἀποκρίνεσθαι, opponere *quod veteres interrogare vocabant*, vel respondere.

Caput I.

De disputantium materiâ.

ARistoteles libr. 1. Top. c. 11. ea solùm disputari debere dicit, quæ dubitationem habent, indigentq; medio termino, per quem illuminentur. Unde liquet de Principiis quatenus talibus non disputari debere, sed de conclusionibus, nisi ipsa quoque principia conclusionis rationem subeant: Tum enim per priora rectè demonstrantur, usque dum perveniatur ad principium scientiarum summum, quale in Theologia: Quicquid Scriptura dicit, verum est: In Philósophia: Impossibile est idem esse & non esse; In causis per se non datur processus in infinitum, honestè vivendum, & cæteræ κοιναὶ ἔννοιαι quæ non amplius demonstari queunt; sufficit illustrasse ea inductione, quæ innititur experientiæ, experientia sensui, de quo videatur 2. Analyt. c. ult. Ipse verò Aristoteles quatuor præscribit genera quæstionũ, quæ in disputationem venire non debent. 1. Non est disputandum de iis, quæ indigent κολάσεως, i. *pœna vel supplicio*: qualia sunt ea, quæ contra bonos mores, id est, contra honestatem & pietatem disputantur: Sintné v. g. Parentes honorandi; Sitné DEUS injustus, & volens peccatum, de quo vide, Rom. 9. v. 14. & 19. Secundum genus sunt τὰ δεόμενα τῆς αἰσθήσεως, *quæ sensu dignosci possunt*, ut: Si quis cum Anaxagora velit negare, nivem esse candidam: vel cum Zenone, non dari motum. Tertiũ genus, est eorũ, quorũ demonstratio ita est evidens & in promptu, ut leviſſimâ ratione eorum veritas patefiat v. g. an homo sit risibilis. Quartum genus eorum est, quorum nimis remota est demonstratio, sic ut non habeant κοινὰς λόγους, vel κοινὰς ἐπιχειρήσεις communia effata, & communes rationes. e. g. An hic mundus sit post extremum judicium restituendus; Quomodo in Divinis differant generare & genarari?

Ca-

Caput II.

De Principiis Disputantium.

Ut verò intra terminos coërceatur disputatio, certis inniti principiis debet, quibus conclusionis certitudo & evidentia debetur: conclusionis, inquam, quæ in controversiam venit. Porro non sunt unius generis principia, quibus incumbere solet ejus, quod sub quæstionis incudem revocatur, probatio. Aut enim ex ipsâ natura petuntur, & causarum generibus, quæ rei cujusque, de quâ quæritur naturæ, essentiæ & & definitioni includuntur; puta, si rem aliquam probes per causam cujuscunque generis, proximam, propriam, domesticam & vernaculam: Aut non ex naturâ, sed hominum opinionibus pendent, quid his consentaneum sit, non quid naturæ rei conveniat, quæ probatio est διʼ ἐνδόξων. Prior probatio est ἐπιστημονικὴ seu demonstrativa atq; scientiam pariens, diciturq; sæpius ab Aristotele Physica; â causis enim ad effectum progreditur, quæ est demonstratio τὸ διότι, gignitq; certitudinem evidentem. Posterior probatio est δοξαστικὴ seu opinativa, diciturq; Logica seu dialectica: innititur enim ἐπιχειρήμασι seu maximis dialecticis, quæ non semper ipsius rei naturæ consonant, cum principiis οἰκείοις non sint subnixæ, sed communibus & generalibus quibusdam rationibus, à causâ, antecedentibus, conjugatis, notatione, toto, aliisq; quæ multis conveniunt, παραγγέλμασι ductis. Postremo genere probationis non efficitur in animis hominum inconcussa scientia, sed opinio, quæ stat cum formidine oppositi; falluntur enim, & fallunt hominum quantumvis clarorum opiniones. Cũ autem dicitur per ἔνδοξα institui probationes solere, intelligimus cum Aristotele libr. 1. Top. c. 10. talia ἔνδοξα, quæ sunt μὴ παράδοξα hoc est, quæ non nimis abhorrent à pervulgatis opinionibus, aut experientiæ & sensui adversantur: quales opiniones de nive protulimus, queis de motu terræ & quiete cæli adjungi, aliaq; plurima παράδοξα & παράλογα clarorum virorum debent.

Hæc ut tantò magis patefiant, unum atq; alterum exemplum subnectemus. Habet gemina probandi ratio locum in omnibus disciplinis, sive illæ Theoreticæ sint, sive Effectivæ, sive Practicæ. Non enim existimandum est, nullas in Practicis esse demonstrationes, sed meras

tantum dialecticas velitationes; quæ sententia quàm non recto stet talo, alibi pluribus disputabitur. Nunc cum ex Politicis possemus utrumque genus probandi asserere, visum est è Theologia, quæ sine dubio Practica est, & sacro codice primum petere exemplum. Apostolus Paulus 1. Corinth. 15. hanc thesin, *Mortui*, & quidem *fideles* mortui, ὁι τῷ Χριστῷ v. 22, 23. *resurgent*, sibi probandam sumit, idq; argumento non uno, nec unius generis. Primo, inquit, si Christus resurrexit, etiam mortui fideles resuscitabuntur. Argumentum tale à causâ efficiente resurrectionis proxima & immediata ducitur: Cujuscunque corporis caput resurrexit, ejus & membra resurgent. Atqui corporis Mystici seu fidelium caput Christus resurrexit; Ergo ipsi fideles quoque resurgent. Deinde aliud argumentum profert v. 19. 30 seqq. idq; non, ut prius, demonstrativum, sed probabile tantum & dialecticum. Non est probabile, viros bonos & prudentes sine urgentissima causâ non tantum omnibus hujus vitæ commodis & gaudiis renunciare, sed & mille mortibus se objicere. Omnis enim actio propter finem s. bonum suscipitur. Atqui in hac vita nullum eos bonum manet. Ergo futuræ vitæ redostimento & beatitudine, cujus primus actus est resurrectio, suffulciuntur.

E scientia Theoretica exemplum deprompturi, adducimus Aristotelem, qui principia corporis generabilis quà talis, l. 1. Phys. t. 11. & 42. φυσικῶς καὶ λογικῶς probat. Dari Materiam primam argumento ex rei natura ducto, demonstrat, quod in h. m. concipi potest: Quod mutatur, in infinitum non mutatur. Omnia generabilia mutantur. E. N. generabile in infinitum mutatur. Seu, quod idem est: Deveniendum ad aliquod primũ, ex quo primo existant, quæ generantur, & in quod ultimò abeant, quæ corrumpuntur. Et hæc est Materia prima. Item: O causa respuit processum in infinitum. Materia est causa. E. respuit processum in infinitum, adeoq; ut resolutio mutationum non potest fieri in infinitum, ita quoq; resolutio subjectorum seu materiarum. Quæris, ex quo genere Causæ hæ Demonstrationes fiant? Resp. ex Hypothesibus fallere nescias, sive ex C Materiali. Ita enim Aristot. 2. poster. c. 11. causam materialem explicat, cujus locum apponemus: *Quoniam*, inquit, *censetur quis tum demum rem scire, cum est assecutus causam; Causarum autem quatuor sunt genera, unum è forma atq; essentia cujusq; rei: alterum est, in quo est necessitudo non absoluta, sed ex adjunctione, si alia quædam sint, hoc necessum esse. Tertium genus est id, in quo inest rei efficiendæ*

cienda vũ primaria: Quartum est finis, cujus causa aliquid fit. Omnia quidem certè ista causarum genera pro medio adhibita in Demonstratione intelliguntur. Hactenus Aristot. cujus, qui volet addere exempla, quæ l. c. subjiciuntur, totam rem, in qua videntur allucinari recentiores, rectius intelliget. Deinde λογικῶς corporis naturalis principia probat: Majorem ponendo ἔνδοξον s. consentaneam sapientum plurimorum opinionibus: καίτοι τί μεῖζον ἀμαθίας πεπμήριον, ἢ ἐπιδᾶν τοῖς σοφοῖς ἀνδράσι διαφέρηται, h. e. *Nam quod est evidentius insciitiæ argumentum, quam si quis à sapientibus viris dissentiat*, ut habet Plato in Hippia Minore. *Principia* inquit, 1. Phys. t. 42. *mutabilium* (generabilium) *sunt contraria.* Id enim Parmenides quoq; existimabat, qui *calidum & frigidum*; Democritus, qui *solidum & inane*; Anaximenes, qui *rarum & densum*: Empedocles qui *litem & amicitiam*, principia rerum constituerunt &c.

Præter hos duos probandi modos tertius est, cum nec ex genuina & proxima causa argumentũ formo, nec ex eo quod opinioni plurimorum Sapientiũ visum consentaneũ, sed ex eo, quod illi qui cum res mihi est, s. quo cum disputo, videtur probabile, quanq. aliàs principium illud sit falsissimum. Dices: nunquid ex falso principio veritatem astruere fas est? Resp. O. disputatio vel ad rem est directa, vel ad hominem. Quo trahunt locum Aristot. l. 2. de cælo t. 80. *Est*, inquit, *nobis hæc omnibus consvetudo, non ad rem ipsam quæstionem facere, sed eum, qui nobis contradicit.* Quæ ad rem est Disputatio directa, duplici tractandi seu probandi modo utitur, qui à nobis hactenus sive adumbratus est, sive expressus. Quæ ad Hominem directa est Disputatio, ex argumento vel falso, vel multũ dubio, sed quod ei, qui cum negotium nobis est, probabile videtur, procedit; quo genere argumentandi tunc utimur, cum quod ajunt, in propriis castris adversarium cædere cupimus, suoq; ipsum gladio jugulare. Hujus ad hominem Disputationis exemplum suggerere nobis Paulus potest supra allegato c. 15. 1. Epist. ad Corinth. v. 29. *Si non est resurrectio*, inquit, τί ποιήσουσι οἱ ὑπὲρ νεκρῶν βαπτιζόμενοι; Circa quem locum variæ sunt interpretum opiniones. Nobis in hoc opinionum freto, illa videtur existantior, quæ de vicario Baptismo locum exponit, qui ex ultima antiquitate repeti potest, quippe cujus meminerunt Tertullianus & Epiphanius. Dices: Vicarium Baptismum non

non debuisse argumentum præbere Paulo, cum sit merus abusus Baptismi? Resp. in Corinthiorum Ecclesia plusculos abusus fuisse, æmulationem, lites, cænæ depravationem, &c. ex hoc autem abusu Baptismi Apostolum ad hominem disputare, argumento quidem si rem ipsam inspicias, falso, sed quo erroris convinci poterant refractarij resurrectionis hostes.

Caput III.

DE FINE DISPUTANTIUM.

Ut universæ Artis Logicæ, ita Disputationis quoq;, quæ Syllogismis expeditur, non alius finis est quàm Veritas. Propter hanc enim Logica inventa & exculta est, propter hanc sententiæ conferuntur, ut, quemadmodum silicum attritu ignis excutitur, sic Disputationis hoc instrumento, veritas in abdito latens eruatur. Scilicet sine Logicæ ope multis modis erratur: ea regula est & filum quasi Ariadnes, quo ad veritatis lucem tandem deveniamus. Sed hunc finem non omnes Disputantes sibi præfigunt. Sunt (1) qui πείρας χάριν h. e. tentandi causa & alterius perfectum explorandi disputant: Sunt [2] qui σκέψεως χάριν inter se conferunt, ut, quid de re aliqua probabiliter dici possit, investigent. Sunt [3] qui γυμνασίας χάριν seu eo fine disputant, ut in Logica v. g. se exerceant: Sunt [4] qui ἀγῶνος χάριν seu victoriæ causa solùm decertant, homines ἐριστικοί, contentiosi. Sunt [5] qui διὰ τὴν κενοδοξίαν seu propter inanem gloriolam disputant, ut eam adepti quæstum facere possint, quales sunt Sophistæ, quos describit Arist. l. 1. elench. Sophist. c. 2 [Conf. 4. Met. c. 2. & 11.] χρηματισταὶ ἀπὸ φαινομένης σοφίας, ἀλλ' οὐκ οὔσης, lucri spe & ventosa sapientia inflatos. Nos cum de Disputantium officiis aliqua nos dicturos professi sumus, non erimus soliciti de iis, qui πειραστικὰς, σκεπτικὰς, γυμναστικὰς, ἀγωνιστικὰς, σοφιστικὰς disputationes habent [esset enim nimis prolixum; nec, qui Logicæ præcepta callet, multum in talibus informari opus habet] sed potissimum de iis Disputantibus agemus, qui quod à Logico fieri æqvum est, scopum præspeculantur veritatem. Nequaquam enim, Socrate judice ap. Platonem in Philebo, *istud contendere debemus, ut, quæ ipse pono, aut quæ hi, vincant. sed ei quod verissimum est faveamus.* Queis ita præmissis nunc de forma atq; processu disputationis seu de officiis Disputantium h. e. *Opponentis* seu interrogantis & *Respondentis*, agere incipiamus.

Caput

CAPUT IV.

DE OFFICIIS OPPONENTIUM.

De Opponente primum. Hujus officium præcipuum est, ut, quid sit in quæstione exploratum habeat, exacteq; statum controversiæ ponat, remotis ambiguis & obscuris. Hoc enim nisi fecerit, cum larvis pugnabit, nisi videlicet cognitã ut proprios ungues habuerit Thesin adversarij: sed nec ut cunq; cognitam esse sufficit, quin de sensu Theseos aliquid certi prius quàm certamini te committas, constituendum est. Neq; turpe fuerit, si obscura sit Thesis adversarij, multosq; sensus parere possit, explicationem petere, si præsens sit adversarius, cum quo congrediaris: Sin minus, h. e. si absens sit, & scripto dimicandum, ante omnia varios illius Theseos, quam adversa pars suam fecit, sensus proponere atq; enucleare oportet h. m. aut hic est sensus Theseos, aut iste, aut ille; Si hic, dimittatur: Si iste, certa ratione & quodammodo concedatur: Si ille, quem totius sermonis series ac contextus arguit, prorsus negatur. Atq; sic ultimo huic sensui quem negas, argumento adducto tibi contradicendum est.

Alterum officium opponentis est, ut constituta sententia Theseos, quam oppugnare aggreditur, circumspicat idoneas rationes, quibus contra Adversarium utatur. De Euporia Protaseon seu copia propositionum & facilitate inveniendi medij termini Aristot. agit l. . prior. c. 3. octo præcepta in genere adferendo, & c 4. magis speciatim docet invenire aptum medium terminum seu universim velis affirmare quæstionem seu universim negare, seu particulariter affirmare, seu negare: etiam l 1. Top. c. 13. usq; ad finem libri de investigatione celeri Medij termini agit, & huic rei quatuor organa constituit, collectionem propositionum, distinctionem eorum, quæ multifariam dicuntur, inventionem Differentiarum, deniq; intuitionem similitudinum. Hîc Augustini Hunnæi judicium non possumus præterire. *Docte quidem*, inquit, *& subtiliter de medij inventione ab Aristotele scriptum est verùm perobscurè, & parum ad communem Disputandi scribendiq; usum accommodatè. Est enim tota hujus loci apud Aristot. doctrina à communi judicio remotissima & majoribus implicita difficultatibus, quàm aut rei natura postulet, aut discentium conveniat utilitati &c.* Ipse Hunnæus ad controversi Thematis fidem faciendam media ex quatuor fontibus hauriri debere, ait: *Experientiâ, Acumine ingenij, eruditione, perscrutatione locorum.* Si e g.

medium ad fidem faciendam sit quærendum ad hujus Thematis (intemperantia est fugienda) probationem conficiendam, hoc ipsum nobis suppeditat experientia: nimirum quod intemperantia corpus debilitet, facultates pessundet, & omnem animi statum perturbet. 2. Si hoc Thema [improborũ cupiditas est infinita] probandum sit, ex naturali mentis perspicaciâ sine ullo doctrinæ adminiculo, medius terminus proferri potest: quia cupiditas improborum limites à sana ratione designatos perfringit. 3 Si hoc Thema: Divitiæ non sunt expetendæ, sit probandum, ex eruditione tàm Sacra, quàm prophana medium terminum haurire licet. 1. Tim. 6. talis medius terminus insinuatur, quia, qui divites fieri cupiunt, incidunt in laqueum Diaboli. Philosophi hunc medium terminum suggerunt: quicquid possessorem non reddit meliorem, id non expetendum. Divitiæ non reddunt homines meliores. Ergò. 4 Si hoc Thema: Honores non sunt admiratione digni, sit probandum, ex loco Generis poterit peti med. terminus, quia Honor est bonum externum, commune quà probis, quà improbis. Hactenus Hunnæus; A quo non abit Rodericus de Arriaga. *Omittam*, inquit, *artem inveniendi medium; nullam enim aliam video commodiorem, nisi felix ingenium, studium continuum, frequentem Disputandi & respondendi usum, & bonam memoriam, retinentem, quæ in simili occasione ab aliis audita vel à se excogitata aliquando fuere. Quomodo enim potest dari universalis regula, ad diversas imò & oppositas consequentias in tot distinctis materiis probandas?* Uterq; inter fontes medii ponit aciem ingenij: quod ex Aristotelis lectione & locorum modò citatorum exacui posse nobis persvademus.

Invento medio termino Tertio videat opponens, ut Thesi adversarij rectè contradicat. Ita enim Arist. l. 8. Top. c. 3. Τὸ ἀντικείμενον τῇ θέσει ἀεὶ ὁ ἐρωτῶν συμπεραίνειν. Versatur autem, quod notum est, contradictio inter enunciationes duas, non plures: inter enunciationem Universalem affirmativam & particularem negantem; & inter negativam Universalem & particularem affirmantem; vel inter duas singulares. Hic notandum, voce enunciationum nos intelligere enunciationes Logicas, h. e. tales, quæ habent nomen Logicum in casu recto; & verbum Logicum præsens atq; indicativi modi. Excludimus enim enunciationes deprecativas optativas, infinitivas, imperativas, &c, imò omnes Hypotheticas, disjunctivas, nisi, quod facillimum,

resol-

resolvantur in indicativas & Categoricas. Oppositio simplicium propositionum nihil ferè difficultatis habet: in Hypotheticis id curandum, ut spectes solvasq; ipsam compositionem seuconjunctionem, non vero ipsas Enunciationum Hypotheticarum partes. Sic huic propositioni: Si Asinus volat, habet pennas, non ità est contradicendum, si asinus volat, non habet pennas multò minus ita, si asinus non volat, habet pennas: sed sic: Non, si asinus volat, habet pennas; neganda enim tota conjunctio seu consequentia Majoris. Sic huic propositioni. Aut fide justificamur, aut operibus ità contradicendum: Non aut fide justificamur, aut operibus. Deinde amplius notamus removere nos hinc omnes enunciationes exponibiles, modales, comparativas, exceptivas, exclusivas, reduplicativas; quia unaquæq; harū propositionū non una, sed gemina est, virtute scil. v. g. hæc Propositio: Necesse est hominem esse animal duas continet propositiones; Alteram Homo est animal: alteram, Homo non potest non esse animal. Sic, impossibile est lapidem esse arborem; has habet: Lapis non est arbor; imò, Lapis ne esse quidem potest arbor. Sic possibile est cœlum hodie pluere, has habet: aut cælum pluit, aut cælum potest pluere. Sic contingit hominem esse doctum; has habet: Homo potest esse doctus, &: Non est necesse Hominem esse doctum. Ita quoq; comparativæ, exceptivæ, exclusivæ, reduplicativæ, de quarum expositione Logici scriptores, qui in omnium sunt manibus, consulantur. Hæ, inquam, omnes enunciationes quat. tales, absint à Disputationibus seu Syllogismis quæ veritatem tantùm habent pro scopo. Syllogismus enim tribus enunciationibus constat, non pluribus, nec paucioribus, adeoq; tribus tantùm terminis, bis in Syllogismo collocatis. Quod si nunc v. g. unam saltem præmissarū facias exponibilem, statim habebis in Syllogismo enunciationes tribus plures, non quidem actu, sed virtute tamen, ut in his Syllogismis. O. rationale est sentiens, Solus Homo est rationalis. E. Solus Homo est sentiens. item: Quicunq; sedet ad dextram DEI, est patri ὁμοούσιος; Christus secundum naturam humanam sedet ad dextram DEI. Ergo. Christus secundum humanam naturam est patri ὁμοούσιος. Præstiterit ergo ex exponibilibus propositionibus facere simplices, in quibus nidulari Sophismata nequeunt, ut compendium rei preciosissimæ h. e. temporis, faciamus, & veritatem tantò expeditius assequamur.

Quartum & ultimum opponentis officium est, ut contradicat sicut adversarij perfecta argumentatione seu Syllogismo, (quanquam non semper requiritur, præsertim in scriptis & commentarijs, ut actuales ponantur syllogismi cum omnibus numeris & finibus,) eoq; quoad fieri potest, primæ figuræ, Categorico. Imò quid dubitamus fieri posse? *cuilibet argumentanti*, inquit Rodericus de Arriaga (cujus judicium hic defecatum esse existimamus, quanquam aliàs nugis suæ societatis & Scholasticorum inepto acumine turbet) *nisi id data opera obscuritatis causa faciat, facilius erit Syllogismum formare in perfecta quàm in Imperfecta figura & indirecta; quod si hanc (primam sc.) statim non terigerit, quis credet, illum tunc recordaturum omnium regularum, quæ de Reductione ostensiva tàm fusè traduntur?* antea dixerat: *per viginti annos in Scholis continuò degens & in nobilissimis Academijs frequentissimis Disputationibus præsens, nec vel semel aliquem hac reductione utentem vel indigentem audivi.* Hactenus Arriaga. Abstineatur ergò quantum potest, Syllogismis imperfectis, secunda & tertia figura, (primæ enim figuræ syllogismi perfecti sunt, quod naturalis discursus in iis sit evidens, neq; opus habeant, ut eorum consequentia alio aliquo modo demonstretur: reliqui imperfecti, quia evidens illorum consecutio non est, nisi ad primam Figuram reducantur) Enthymematibus, [hæc ab Arist. definiuntur, quod sint ratiocinationes imperfectæ, constantes verisimilibus & signis] Hypotheticis &c. [& hi imperfecti sunt, quia totum quod concludunt hoc debent syllogismo Categorico, & nisi ad eum reduci queant, vitiosa erit conclusio] Repeto autem quod supra dixi, hîc de officiis Disputantium me differere quorum unicus scopus veritas est: nec impedio, quo minus exercitij gratia, item explorando alterius profectui &c. non tantùm imperfectis, sed & fallacibus argumentationibus utaris. Tandem Quæri hîc posset,

An Strategemata pro veritate Disputantibus licita sint?

Strategemata vocant, si quis v. g. Conclusionem crypticè celet, onus probandi transferat in Respondentem, multis eundem quæstionibus obruat, assumat responsionem datam mutilatam, aut in peregrino sensu, ad iram concitet Respondentem, & si quæ alia sunt hujus farinæ. Resp. In Disputationibus, quorum finis, confusio atq; perturbatio Respondentis est, & quæ hinc videtur oriri victoria, locum hæc Strategemata invenire posse, quippe quæ ita sunt comparata, ut

non

non militent pro veritate, sed pro victoria. Verùm à Disputationibus, quæ unicam sibi propositã habent veritatem, relegata & longissimè remota omnia hæc Strategemata cupimus, præsertim si morentur veritatem, eamq; per cuniculos in periculum adducant. Quod Sophistarum proprium est, non genuinorum & pro veritate dimicantium Logicorum, nedum Christianorum, quorum auribus semper insonant memorabilia Servatoris verba. Matth. 12. v. 36. de unoquoq; sermone ocioso, reddent homines rationem. Ocioſum autem verbum seu sermo est, qui inutilis est, nec vel DEI gloriæ vel proximi commodo exædificando impenditur. Quod si examen iubeundum est tàm rigidum, quid fiet vitilitigatoribus illis, qui in Theologia omnia litigiis complent, quiq; datâ opera Sophisticis captionibus & in fraudem comparatis argumentis nominis extendere famam allaborant? Hanc intemperiem & abusum Philosophiæ, potissimumq; scientiæ Metaphysicæ Paulus ad Colos. 2. prævidit. *Nec belle disputatio finita est*, ut habet Plato in Philebo, *quæ perplexos reddit*: quaq; ex Comici dicto, *incertior* quis *multo fit*, *quam dudum*. Sed tantum de officiis Opponentis quat talis. De exceptivo ad datam Responsionem, infra agendi locus erit, cum Respondentis officia percursa sunt, cujus personam tum induit Opponens, ubi excipit ad Responsionem.

Caput. V.

DE OFFICIIS RESPONDENTIUM.

Aristoteles l. 8. Top. c. 4. in genere dicit, ut Opponentis finem esse ὥτως μεταγαγεῖν τὸν λόγον h. e. Ita argumentationem tractare, ut Respondens maximè dicat inconvenientia & quidem ex concessis; ita Respondentis finem esse, ut nullam subeat absurditatem, nullum ἀδύνατον vel παράδοξον: utq; ita respondeat ad objecta, sive concedendo, sive negando, ne contrarium Thesi ab opponente possit concludi. Sed hæc ipsa magis particulatim expendamus.

Officiorum Respondentis summa huc redit, ut monstret vitium ab Opponente admissum. Cum verò quatuor potissimum sint secundum Aristot. genera vitiosæ Disputationis; (1) Si nulla sit forma. (2) Si forma quidem sit, sed nihil concludat. (3) Si concludat quidem, sed non ex propriis & genuinis principiis, ut si purè Theologicam conclusionem velis ex Physica probare. (4) Si ex propriis quidem, sed falsis, quæ pro-

prie dicuntur Pseudographemata: Cum, inquam, tot modis vitium committatur, ne in retia se induat Respondens, rectè atq; ordine agat.

I. Videat, an Thesi opponens contradicat; quod nisi contradictum est, respondeat, argumentum nihil ad rem pertinere, adeoq; committi Ignorationem Elenchi. Hic usu venit, ut medius terminus sæpè assumatur falsus vel absurdus: ut igitur imperitiæ suspicionem vitet, dicat: concedere se quidem totum Syllogismum, non quod putet ejus præmissas veras esse, sed quia nihil eo effici possit, etiamsi maximè concedatur. Ita suam non negliget famam Respondens, simulq; cavebit, ne disputatio extra oleas vagetur.

II. Quod si contradictum est Thesi, Respondens de forma sit solicitus. An qui velit Disputare, in quacunq; demum materia sive Theologica, sive alia, Logicè atq; formaliter teneatur disputare, arbitramur quæstionem esse prorsus supervacuam, ne dicam nugatoriam, aut contradictoriam. Neq; enim qui ipsos intelligit terminos, & qui sensu communi non est destitutus, dubitare potest, quin consequentiam si texere institueris, eandem ad regulas artis, quæ consequentias & componere & resolvere docet, h. e. Logicæ effingere atq; conformare oporteat. Hoc ergò transierit. In omni ergo Syllogismo, qui nihil est aliud, quam recta conjunctio trium terminorum; prius Dispositionem terminorum h. e. formam, nisi fœdè labi velis, attendere par est, quàm ad examen descendas materiæ, h.e. excutias terminorum affinitatem & cognationem. *Egò sanè* verba sunt Corn. Martini de anal. Mat. c. 1. *si quisquam alius, pravam illam Disputandi rationem prorsus execror, quâ nulla formæ distincta ratione habitâ, quidam statim atq; syllogismum audiverunt, respondere volunt, neq; ad quid respondeant auditoribus ostendunt, sed vel Thesin suam alio medio tuentur, quod non est solvere adversarij argumentum, sed Thesi suæ novo syllogismo tectorium aut colorem inducere, vel ita perturbatè objectionem refellere conantur, ut ne ipsi quidem sæpè quid dixerint, intelligant. Quare examinanda est ante omnia ratio consequentiæ, quam formam vocant, quæ, si proba sit, tum in materiam inquirendum est.* Hactenus Cornel. Martini.

III. Ubi dexter oculus in formam s. dispositionem terminorum satis fuit intentus, utramq; Respondens in cognationem terminorum seu materiam conjiciat, diligenterq; advertat, quomodo major ad medium terminum, & hic vicissim ad minorem se habet. Plato in Phædon.

don. duo tradit in disputando præcepta: Primum, ne rationibus ullis absq; longa examinatione credamus: postquam verò rationi cuidam sufficienti examine crediderimus, ne facile inde ob quasvis objectiones amoveamur. Secundum, ne aut propriam aut alienam in disputando personam, sed rationem duntaxat veritati consonam cogitemus. Quod difficile non erit ei, qui in Disciplinis versatus est, potissimum vero in illa scientia, ex qua Disputationis materia est deprompta. Nam qui disputare volet, si non accuratè, tamen non prorsus defunctoriè & frigidè tractârit oportet ambitum scientiarum, quæ doctâ industriâ parantur: ut, si medius objiciatur terminus, protinus constet cujas ille sit, adeoq; num domesticus & proprius, an vero alienus & impertinens, num verus sit, an falsus, item num satis cohærens cum majore minoreve termino; an vero nimis sit generalis ex quo nihil apte aut firmiter concludi potest. Hæc ipsa exemplis magis erunt clariora. *Absurdum fuerit volenti ostendere* (verba sunt Aristot lib. 1. M M. c. 1.) *Triangulum duobus rectis æquales habere angulos, sumere principium hujusmodi: anima est immortalis: neq; enim hoc proposito convenit: δεῖ γὰρ τὴν ἀρχὴν οἰκείαν εἶναι καὶ συνημμένην, oportet enim principium proprium esse rei de qua agitur & conjunctum jam verò etiam absq; hoc, quod anima sit immortalis, demonstraverit quispiam triangulum duobus rectis æquales habere angulos.* Hactenus Arist. Sic ex alieno disputant principio Pontificij, cum judicem controversiarum fidei metiuntur ex natura judicij forensis. *Si in omni Republ.*, inquiunt in Colloq. Ratisbonensi sess 9. *benè ordinata aliquis alius judex præter scriptam Legem requiritur, tunc in Ecclesia, utpote rectissimè ordinata, alius etiam judex præter scripturam seu scriptam legem admitti seu assignari debet. Sed verum est prius. Ergò.* Cum tamen longe aliter comparatum sit cum judiciis forensibus, quæ dependent ab arbitrio humano, sive ipsam legis lationem spectes, sive judicia secundum normam Legum. Sæpè enim ita intricata est lis, ut à legibus scriptis nihil subsidij peti possit: quo casu judex absolutè, quid justum, quid injustum sit pronunciat, estq; ipse quædam velut juris norma. At quando de fide est controversia h. e. de scripturæ sensu recto & genuino, is non est ab extrinseco quodam judice in Scripturam inferendus, sed ex scripturæ ipsius [quæ vim illuminantem à S. Spiritu sibi insitam habet, quæq; sui probationem explicationemq; eminentem

nenter continet, facitq; sibi in animo hominis fidem) sedulâ lectione & devota efferendus, illaq; ita explicanda ut dictorum virtus, imò evidentia sæpe flagitat. Neq; hic in hominis potestate scriptura ullo modò posita est, quippe qui ut nec articulos fidei condere, vel instituere Sacramenta potest, ita quod super iis semel sanxit atq; fixit DEI Sapientia Jesus Christus, si refigere tenter, detestabilis impudentiæ & execrandi sacrilegij crimen effugere nulla ratione potest. *Dices*: quis ergò tandem erit judex sensibilis duarum partium de fide litigantium? Resp. propriam cujusq; conscientiam in quâ quoddam quasi tribunal erigit Judex insensibilis & summus Spiritus Sanctus: Cum necessum sit alterutrũ, ubi omnia fecit, πάντα λίθον κινήσαντα eò redigi, ut aut deficiat in probando, aut sibimet contradicat, aut neget manifestò vera. Nec ex alieno tantùm, sed etiam ex falso principio Pontificij disputant, quando afflictionum, quæ post culpam remissam variis modis à DEO immittuntur, hunc esse finem pertendunt ut satisfaciant pro peccato, nec satisfactionem, quam ipsi tamen fatentur, *plenissimè à Christo pro reatu culpæ & pœnæ, temporalis & æternæ omnium peccatorum præstitam* [verba allegamus Bellarmini l 2. de indulg. c. 10.] prodesse homini, nisi ipse quoq; suâ satisfactione peccata diluat, atq; ita satisfactionem satisfactione, [quod absurdum est inq; S. S. inauditum] applicet. Alios fines afflictionum habet Augustin. in Tract. 124. in Johann. scilicet *demonstrationem debitæ miseriæ, emendationem labilis vitæ, & necessariæ exercitationem patientiæ*. Iidem nimis generale dictum Matth. 16. pessimè ad institutum suum accommodant & Φευδερμηνείαν committunt, quando colligunt ex iis verbis: Tu es Petrus, &c. primò, Petrum reliquis omnibus fuisse constitutum superiorem. (1) jus illud superioritatis fuisse non personale, sed successivum. [3] successionem illam alligatam certæ cathedræ, & [4] ei, quam postremò Petrus tenuit, h. e. Romanæ, ut is, qui ibidem quocunq; illi successerit modo, sive legitimè, sive sub & obreptitie, licet fide & dilectione impar aliis Episcopis, etiam in privilegium & jus Petri succedat. Cum tamen non tantùm ex ipsis textus visceribus & comparatione similium locorum fluat, sed & ex celeberrimis Patribus constet, ædificationem, de qua isthic loci sermo est, esse conversionem populorum: ipsum fundamentum s. Petram esse Christum s. fidem in ipsum: proximos lapides fundamentales super vivæ Petræ solo, quæ est Christus, immediate inhærentes,

non

non unum Petrum, sed omnes Apostolos esse. Et quanquam Petro tribuatur, (quæ ei negari non debet) aliqua eminentia & primatus seu dignitatis seu ætatis, sive fervoris, sive familiaritatis cum Christo, sive voluntariæ delationis ab Apostolis cæteris, quo pacto hinc inferetur primatus jurisdictionis & absolutæ potestatis Papæ Romani, juraq; terreni imperij & cælestis, quorum tanta sitvis, ut de necessitate salutis omni humanæ Creaturæ sit, subesse Pontifici Romano, eumq; ceu infallibilem Dictatorem, adeoq; regulam fidei habere? Id enim præferunt Sylvestri Pieratis Mag. Apost. Palat. contra Lutherum fulmina, ex quibus unum hic duximus subjungendum, quod merito ruborem metumq; divinæ Vindictæ incutere omnibus Pontificiis debet, apud quos bonæ mentis mica supereſt. Ita verò habet. *Quicunq; non innititur doctrinæ Ecclesiæ Romanæ Romanique Pontificis tanquam regulæ fidei h. e. credendorum infallibili, à quo etiam robur trahit aut traxit S. Scriptura, hæreticus est.* Quantum ab insanis hisce dictatibus abit Augustinus serm. 13. de verbis Domini secund. Matth. *Tu es ergo, inquit, Petrus, & super hanc Petram, quam cognovisti dicens, Tu es Christus filius DEI vivi, ædificabo Ecclesiam meam, super me ædificabo te, non me super te.* Scilicet gestu vocem juvisse dicendus servator, & ipsum se monstrasse, ut apud Johannem cap. 2. 20. & cap. 4. 13. Idem habet August. Tractat. in Joh. 124. *Super hanc, inquit, Petram ædificabo Ecclesiam meam. Petra enim erat Christus, super quod fundamentum etiam ipse ædificatus est Petrus. Fundamentum quippe aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, Christus Jesus.* Sed hac de re videantur cum Nostri, qui ex hoc ipso loco à detorsione vaferrimâ egregiè vindicato pro merito Pontificem & complices acceperunt, tum M. quoque Antonius de Dominis libris de Republ. Ecclesiastica, & præsertim primo.

Ut autem compendium faciam verborum, si demonstrare in materia vitium cupis, aut per negationem respondendum est, aut per distinctionem. Id nos docuit Doctor noster & Hospes nunquam sine honoris præfatione nobis nominandus Vir Celeberrimus atq; Optimus Dn. D. Hornejus, de communibus studiis pariter ac nostris insigniter meritus suo de Processu disputandi libello cap. VIII. num. II. *Omnis, inquit, refutatio plerumq; in materia examinanda occupatur. Unde fit, ut vel negetur una aut utraq; propositionum simpliciter, vel negetur secun-*

cum quid & cum limitatione, ita est, distinguatur: cum enim materia argumentationum consistat in principiorum, ex quibus constant, affinitate cum conclusione, fit, ut peccetur vel quando principium planè nihil ad eam rem pertinet & tum falsum evadit, si ad istam conclusionem efficiendam adhibeatur, vel attingit quidem eam, sed non eo usq;, quo usq; accommodatur, & tum commune nimis est ac restrictione opus habet. Falsa autem propositio simpliciter neganda est, justo communior distinguenda & per distinctionem rectè restringenda.

Examina igitur, quomodo erga Majorem medius sit affectus, quomodo item erga Minorem: quod si deprehenderis, male compositos esse terminos, &, qui affirmari debuerant, negatos, vel qui negari, affirmatos, in promtu est ad alterutram præmissarum vel utramq; respondere *negando simpliciter.* Capimus autem τὸ negare simpliciter, ut opponitur potissimum negationi secundum quid, seu Limitationi, quemadmodum ex dictis patet. Aliàs negare simpliciter opponitur quoq; τῷ negare positivè: quomodo simpliciter Negare dicimur, cum conclusionem negamus ullo modo ex principio, quod repræsentant præmissæ, sequi, adeoq; ipsas negamus; Positivè vero negare dicimur, cum non tantum negamus, è principio v. g. Physico, Theologico sequi intentum, sed & affirmamus cum principio illo quam maximè rem, de qua quæritur, pugnare. Verbi causa: si quis non tantum neget ex locis Matth. 16. & Joh 21. 16. seqq. sequi, Pontificem R. tanquam universalem Episcopum Ecclesiæ Christi præesse, sed & hoc ipsum quam maximè cum intentione loquentis Christi pugnare liquidò ostendat. Et hæc res ampliori explicatione non eget, nisi quod hoc monendum duximus, ad negationem quoq; referendam esse Responsionem per instantiam. Arist. l. 8. Top. c. 6. impediri posse conclusionem seu impediri posse opponentem, ne ad conclusionem perveniat, docet, si afferatur aliquia instantia contra opponentem. Quod alij ita explicant, ut dicant personam Opponentis peti debere, tum enim fit, ut opponens non possit progredi, vel ob animi perturbationem, vel oblivionem ejus, quod oppositum erat. Sed hoc, ut supra diximus, non est pro veritate Disputantium. Alij rectius ita interpretantur, ut dicant injiciendam esse dubitationem, in qua defixus opponens procedere non possit. Est autem instantia, cum propositio quæ pro universali venditatur, particulari vel singulari aliquo adducto universalis esse negatur. ut: si axio-

mati s

matis Medici; Omne malum recens facilius curatur, quàm inveteratum; infringas universalitatem, instando, suffusionem oculorum veterem recente facilius curari. Sed videamus illustrius aliquod exemplum. Gregorius de Valentia pro Transsubstantiatione tale argumentum nectit, N. *Substantia panis est Substantia corporis Christi. At quæcunq; substantia supereſt in manib. sacerdotis, est substantia corporis Christi.* E. N. *substantia quæ in manibus Sacerdotis supereſt est substantia panis.* Syllogismus hic est in secunda figura: quare ut tanto evidentior res fiat, reducatur ad primam; quod facile factu erit convertendo Majorem simpliciter: Substantia corporis Christi non est substantia panis &c. Majorem in hoc Syllogismo tanquam veram dimittamus. Minor autem negatur. Nam patina argentea post consecrationem in manibus sacerdotis remanet, nec tamen sit corpus Christi. Quod si restringatur minor ad materiam quæ sub speciebus post consecrationem remanet, sic quoq; falsissima est, nam potest contingere ut particula acus vel scrupulus lapideus aut ferreus in pane numulario latitet, remaneatq; sub speciebus post consecrationem: ergone erit corpus Christi? Quin hoc quoq; ipsis absurdum est, qui negant quicquam præter panem transsubstantiari. Sed amplius potest responderi per instantiam. Ipsi docent, vim consecrandi dependere ab intentione sacerdotis, ita ut si ipse intentionem habeat, dimidiam tantùm panis partem transsubstantiare, altera non transsubstantietur. In tali igitur casu, quem ipsi ponunt, altera pars remanebit post consecrationem in manibus sacerdotis, nec tamen erit corpus Christi.

Nunc transimus ad Responsionem per distinctionem. Quod si forma bona est, & ambæ præmissæ veræ, ita ut simpliciter negari nequeant, superest, ut videas, an partim vera, partim falsa sit alterutra præmissarum, videlicet alio sensu vera, alio sensu falsa, atq; tum distinguendum erit, & ambigua propositio idonea & commoda limitatione circumscribenda. Res est & aperta & usu frequens: tamen unum atq; alterum exemplum subjiciamus. Nemo nescit Photinianos & in Belgio Remonstrantes, nobiscum certare super resurrectione mortuorum an videlicet idem numero corpus sit rediturum: nam hoc, ut alia nunc taceamus, ipsa vox Resurgendi secum importat. Quod si quis pro Photinianis ex Aristol. l. 2. de gen. & corrupt. c. ult. ita velit argumentari; Ubi diversus est motus, ibi diversa res nec eadem numero

producitur. Atqui in resuscitatione mortuorum est diversus motus (scil. ab eo, quo in hanc vitam producti sumus.) Ergo diversa quoq; res producetur in mortuorum resuscitatione. Major ex terminis patet. Quilibet enim effectus singularis pendet ab eodem numero agente, materia, tempore, actione, & reliquis circumstantiis, quæ ad ejus productionem concurrerunt. Jam vero hæ circumstantiæ nunquam redire possunt, ergò nunquam quoq; redire idem numero effectus potest. Quod si inquam aliquis ita argumentetur, in promptu est, majorem limitare ad naturalet rerum productiones, (ubi diversus est motus, in natura scil.) concedereq; in naturalibus id valere, ut ubi diversus numero motus, ibi diversa numero res quæ per motum cietur, quanquam ipse Aristoteles cælestia & incorruptibilia corpora hic excipiat: & tunc neganda minor, dicendumq; resuscitationem mortuorum non habere motum naturalem prævium, cum DEUS agere possit sine motu Physico, sine causa secunda, sine materia, tempore, & cæteris circumstantiis. *Si in nihilum rediremus*, inquit August., *facere DEUS poterat, ut essemus, sicut & fecit nos esse, cum antea nunquam fuissemus.* Est enim noster DEUS, dicente Apostolo ad Ephes. 3, 20. δυνάμενος ὑπὲρ πάντα ποιῆσαι ὑπερεκπερισσοῦ ὧν αἰτούμεθα, ἢ νοοῦμεν. Aliud exemplum apponamus. In Ethicis quæritur an pœnæ sint irrogandæ proportione Arithmeticâ, an vero Geometrica? Aristot. & qui rem rectè pensitant, Arithmeticam proportionem hîc locum habere, ajunt, eò quod sine προσωπολημψία judicia sint exercenda: alij pro Geometrica pugnant, atq; tali ferè utuntur argumento: omnis actus justitiæ in quo personæ qualitas attenditur, secundum Geometricam proportionem est instituendus. Atqui quando pœnæ infliguntur est actus justitiæ, in quo personæ qualitas attenditur. Ergò quando pœnæ infliguntur, proportio Arithmetica erit observanda. Verùm ad Major. Respondetur per limitationem. Omnis actus justitiæ, in quo personæ qualitas attenditur directâ comparatione, &c. hoc enim deposcit natura proportionis Geometricæ, ut, quemadmodum se habet persona ad personam (respectu dignitatis) ita se habeat res, quæ uni datur personæ, ad rem, quæ alteri datur. Verum sic negatur minor. Nam cum pœnæ infliguntur, non infliguntur cum comparatione personarum plurium directa, (neq; enim pœna aliquid est, quod pluribus tribuitur aut sub distributionem

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn730504603/phys_0032
DFG

nem cadit) sed comparatione delicti & pœnæ. Quia vero nocumentum personale personæ qualitate vel exaggeratur, vel minuitur, sicut in cæteris actionibus moralibus octo illæ celebres circumstantiæ; Finis, Objectum, Agens, actum, item Locus, tempus, instrumenta, modus, exactissimè attendi debent, ita hîc quoq; personæ conditio sive agens sit sive objectum seu patiens, considerari debet, ut fiat exæquatio pœnæ & delicti. Hoc Thomas de Aquino vidit: *Conditio Personæ*, inquiens, *in distributiva justitia attenditur secundum se, in commutativa, secundum quid in hoc diversificatur res.* Et in Thomam Cajetanus: *Commutativa Justitia non attendit conditionem personæ, sed præsupposita rei quantitate, tam ex personæ, quam cujusq; alterius circumstantiæ conditione, adæquare uni rei rem alteram quærit: distributiva vero in constituendo æqualitatis formam conditiones personarum assumit, quasi mensuras æqualitatis rerum &c. In illo consideratio est ad materiam scil. ad quantitatem rei, in hoc ad æquationis formam.* In Politicis, si quis ad comprobandum Imperium Romano Germanicum esse Aristocraticum vel Aristocratia mixtum, talem afferat syllogismum: In quacunq; Rep potestas est penes optimates, illa est vel Aristocratia, vel Aristocratiâ mixta. Atqui in Rom. Germ. Imperio potestas est penes Optimates, Ergo. Hic Major est limitanda: In quacunq; Rep. potestas summa penes optimates est indivisim seu exæquo, illa demum est Aristocratica. Atq; ita negabitur Minor. Neq; enim penes Imperatorem & optimates ex æquo summa potestas est, imò omnino penes Optimates non est jus summæ potestatis, cum quâ singuli qua universi pendere se ab Imperatore profiteantur, adeoq; potestatem habeant non propriam, sed concessam, non principaliter sed velut instrumentaliter ad ipsas actiones summæ potestatis, quomodo oculus potestatem habet videndi sed instrumentalem & dependentem, sine quo tamen anima non magis potentiam sibi propriam in actum educere potest, quàm sine malleo, aliisq; instrumentis fabricari faber. Malè enim, ut hoc obiter addamus, colligunt, qui Imperatorem non habere solum potestatem summam asserunt, eò quod sine procerum consensu nihil magnæ rei agere possit. Inde enim eadem ratione colligeretur, Ducem Imperij non habere solum superioritatem territorialem, ut vocant, quia nihil agere publicæ rei potest vel debet sine ordinum provincialium assensu. Vide quæ dicta sunt Disp. Pol. V. & 23. & disp. VI. §. 15. Ne nunc

dicamus, non solos proceres ad Comitia vocari, sed urbes quoq;, quarum Legati æquè ac Principes suffragia ferunt. Quod si Electores peculiarem potestatem habent, habent eam cùm nutu & voluntate Imperatoris tum totius populi nomine atq; concessione. Unde videtur colligi, potius Democratiâ mixtam Remp. nostram dici debere, quàm Aristocratiâ, maximè si hodiernos mores contemplemur. Imò si Aristocratia non est nostra Resp. ut rem rectè æstimantibus manifestum est, quomodo Aristocratia mixta dici potest, cum quod non est, misceri nequeat, & non Entis nullæ sint affectiones? Sed his immorari prohibemur. Tantum addimus judicium summi Viri. H. Grotij lib. 1. de Jure Belli ac Pacis, Cap. III. num. XIX. de simili mixtione. *Sed*, inquit, *neq; Polybij hic utor authoritate, qui ad mixtum genus Reip. refert Rom. Rempubl., quæ illo tempore, si non actiones ipsas, sed jus agendi respicimus, merè fuit popularis: Nam & Senatus authoritas, quam ad optimatum regimen refert, & consulum, quos quasi reges fuisse vult, subdita erat populo. Idem de aliorum Politica scribentium sententiis dictum volo, qui magis externam speciem & quotidianam administrationem, quam jus ipsum summi imperij spectare congruens ducunt suo instituto.* Id autem ex dictis fluit, non esse limitandam minorem illimitatâ majori: Sic enim 4. orientur termini, quemadmodum in Syllogismis fit, qui constant alterâ præmissarum absoluta & pura, altera exponibili, ut ex Exemplis supra positis videre est; Qui sedet ad dextram DEI est patri ὁμοούσιος &c. hîc sedere ad dextram DEI unus est terminus: est patri ὁμοούσιος, alter; Christus, tertius; quatenus homo sedet ad dextram DEI, est quartus. Sic in hoc Syllogismo: Omnis homo solum est rationalis. Q. Homo est doctus. Ergo Quoddam, quod est doctum, solum est rationale. Vel si ad Primam reducas: Omnes homines solum sunt rationales. Docti sunt homines Ergo docti solum sunt rationales. Rationem, cur hujusmodi syllogismi sint rejiculi, suprà diximus.

Pergimus ad Strategemata, quorum usus in respondendo esse potest. Trifariâ fermè per Strategema respondetur: elevando, regerendo, digrediendo, qui sunt primarij modi. Bifariam solvimus elevando. (1) ἐξασθενισμῷ h. e. extenuando, cum rationem Adversarij extenuamus, eumq; ad iram provocamus, ut perturbatus sui & Thematis, obliviscatur, quomodo Cœlio respondet Cicero. (2) ὑπεκθέσει, quando gestu ipso

ipso & pronunciatione Adversarium abjicimus & spernimus. Sic Menalcas ap Virg. cantando tu illum, aut unquam tibi fistula &c. Bifariam solvimus regerendo. (1) ἐπιπλήξει cum adversarium objurgamus, quod contra pietatem honestatem, ipsum deniq; sensum disputat, quomodo Paulus, Rom. 9. v. 17. illi, qui DEO obmurmurat, eiq; culpam sui exitij impingit, os obthurat. (2) ἀνταναγωγῇ seu compensatione alicujus rei quo spectat retorsio seu κατ' ἀντιπφορὰν. Ita Christus cum Pharisæi Matth. 21, 23. quæstionem ipsi proponerent. Qua authoritate facis ista? per ἀνταναγωγὴν aliam objectionem objicit de Johannis baptismo. Ita nonnemo, qui singulares in Philosophia fovebat opiniones, cum ei ab opponente tale Dilemma proponeretur: Omnis singularis est aut stultus aut superbus, utrum eligit Dn. Præses? Tu, inquit, tibi sume prius, & mihi si placet, posterius relinque. Bifariam deniq; digrediendo (1) παρεκβάσει, cum adversarium à scopo abducere tentamus, sive continenter urgendo probationes, sive alio pacto, (2) ἀποπλάνησει, cum Adversarij argumentum eludimus, sic, ut alio loco de eo & commodius nos dicturos esse, dicamus, quem modum Arist. lib. 2. Elench. c. 8. vocet λύσιν πρὸς χρόνον solutionem ad tempus. Tantum de Stratagematibus. De quorum plerisq; idem judicium ferendum, quod de Stratagematibus opponentium antea prolatum est.

Caput VI.

De Opponentis exceptivo officio.

Cogimur, quæ restant, contrahere. Paucis, ut de exceptivo ad datam responsionem officio opponentis agamus, res ipsa postulat. Nec audiendum hic censemus Nihusium, *qui si Opponens probatum eat præmissarum suarum quampiam, novam eo ipso controversiam eum movere statuit, ad quam Respondens declinare non tenetur.* Et in Triumpho suo non dubitat affirmare, *si alterutra præmissarum vel minimo nixa sit inconcesso, non hoc tantùm, sed omnia catera argumenta, ut ut nec dum audita nihili esse habenda.* Sed mittimus tàm manifestum errorem, Deumq; precamur, ut non tàm caliginem ab oculis authoris, quàm à corde ejus malitiam, & infectandi viros bonos & inclitos, queis nec stupor nocere nec livor potest, libidinem amoliatur. Vel E. negavit respondens, vel distinxit. Si neget, utiq; probanda opponenti erit sua pro-

propositio, præsertim, si petat respondens probationem suæq; negationis det aliquam rationem. Quod si negaverit respondens v. g. medium terminum esse proprium, reiq; conficiendæ accommodum, ostendendum certè erit opponenti, medium terminum esse ad rem, de qua quæritur, pertinentissimum. Nam, ut hoc addamus, sæpè contingit, ut medius terminus ex alia sit Disciplina depromptus, nec tamen alienus, quomodo, si demonstres, Christum esse verum hominem, quia habet corpus & animam rationalem, rectè medium terminum ex Physica profers, quia ex Physica est prædicatum. Ita acturus de natura peccati Originalis, si quæ in genere de natura Mali tractat Metaphysica, huc accommodet, non confundit limites scientiarum. Specialia enim cujuscunq; disciplinæ subsunt generalioribus seu Metaphys. s. Dialecticæ effatis, omni exceptione majoribus. Multò minus is dicetur perfringere cancellos disciplinarum, qui ex subalternante scientia principia Conclusionis seu medium terminum depromit in usum subalternatæ, cum tàm subalternans, quàm subalternata unum habeant genus Physicum seu subjectum. Quamobrem his casibus non committi μετάβασιν εἰς ἄλλο γένος requisitus opponens demonstrabit. Si instituit Respondens, examina instantiam ad majorem tuam, idq; vide, an eadem sit ratio sequelæ, si minorem adversarij supposueris. Nam ut sit eadem res aut similis, postulari nec debet nec potest, per ipsius instantiæ naturam, quippe quæ diversissimam discrepantissimamq; rem sub majore collocat, ut evidentius ostendat illam ut par erat, non esse universalem. Nec rejicienda protinus est instantia, quæ non quidem in singulas propositiones dirigitur, sed in illud quod per validam consequentiam ex propositionibus elici potest. Sed hæc usus ipse clariora faciet, ut & alterum punctum de distinctionibus seu limitationibus, quas sæpe contingit non ex rei natura erutas, & germanas, sed alienas à proposito, omni fundamento carentes, absonas, imò meras principij petitiones. Hic Ergo oculatum opponentem esse oportet, cum testetur experientia, sæpè distinctiunculis respondentem nihil aliud agere, quàm ut doctis fabricis glaucomam opponenti ob oculos objiciat, ut non videat quod videt.

TANTUM!

DE REPUBLICA
DISSERTATIO PRÆLIMINARIS
De
POLITICÆ
CONSTITVTIONE,
Quam
Adspirante gratiam Jesu Christo
ex
Prælectionibus privatis
CL. VIRI
DN. M. CASPARI MAURITII,
Log. Prof. Publ.
Eodem Præside
Publicæ ventilationi offert
LAURENTIUS BALTHASAR Beselin/
Holsatus.

Habebitur in Auditorio Majori
ad diem 18. Octob.

ROSTOCHII,
Literis exscripsit NICOLAUS KILIUS, *Acad. Typographus.*
ANNO M. DC. XLV.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn730504603/phys_0037
DFG

DEO DUCE!

§. I.

VEnustissima est Antisagoge, qua doctrinam Plutarchus commendat, digna nobis visa, quæ Exercitationum Politicarum hoc vestibulum exornet. *Natalium*, inquit, *splendor res est præclara sane, sed bonum à majoribus profectum: divitiæ in pretio sunt, verum earum possessio à fortuna pendet, quæ eas sæpe numero ademit habentibus, & non sperantibus obtulit. Magnæ opes tanquam scopus propositæ sunt iis, qui cupiant loculos exhaurire, servis, maleficis ac calumniatoribus: & quod maximum est, etiam pessimis adsunt divitiæ. Gloria res est, ut venerabilis ita instabilis: pulchritudo optabilis, sed parvo durans tempore, sanitas pretiosa res est, eademq; facile mutatur. Robur digna res est laude ac voto, sed morbo aut senectute facile aboletur, quanquam (ut uno verbo dicam) qui ob vires corporis sibi plaudit, scire debet se à vero aberrare, Quantum enim est hominis robur, cum aliorum animalium robore comparatum? Elephantorum puta, taurorum, leonum? Doctrina omnium, quæ nobis adsunt bonorum sola immortalis est & divina.* Doctrinæ comparatio eum bonis externis.

§. 2. Porro Doctrinæ, quam consequi Hominis industria potest, quaq; mentes ingenuæ solent imbui, nulla pars est augustior Philosophiâ, cœli illo semine summæq; radio Majestatis, quâ, qui inter mortales præditi sunt, θεῦ παῖδας jure merito appellamus, quæq; non tantum hominem, ut dignitatis, quam ex ortu habet, sit capax, format, sed ipsi quoq; DEO similem facit. Atq; ut hoc curæ est Philosophiæ Theoreticæ, ità illud Practicæ. Nam contemplatione Veritatis maximè ad DEUM accedimus, qui αὐταρκέστατος omnium maximè seipso contentus est otioq; beatissimo συνεχῶς καὶ ἀδιαλείπτως, assidue & quæ nullâ interrupta est inter- Inter disciplinas eminet Philosophia.

intermissione, fruitur, nec alium finem præter Veri, hoc est sui contemplationem expetit. Qualis suo modulo κατὰ ἄνθρωπον s. quantum humanæ rationes ferunt, Sapiens beneficio Theoreticæ Philosophiæ efficitur. Practica vero, ne brutescat seq; inferior fiat homo, cavet, ostendendo, quem perturbationibus modum ponere, quod frœnum injicere deceat: quin omnium quoq; temporum pacis pariter atq; armorum gubernationem suscipit, quid imperatoribus, quid magistratibus, quid subditis, quid universo hominum generi conferat, vivis coloribus depingit, inprimis speciem justitiæ & æquitatis in luce collocat, quam solent homines nequam & vulpeculorum similes prætendere, quo facilius Lavernæ instar Horatianæ noctem peccatis & fraudibus nubem obijciant.

Dignior quidem est Philosophia Theoretica.

§. 3. Non diffitemur, si de principatu contendant Philosophia Theoretica & Practica, illi palmam dandam esse. Quod Aristoteles ipse pulcherrima oratione explicat, ubi beatitudinis species atq; differentiat persequitur, nec dubitat, Beatitudini Contemplativæ postputare Activam. Et alibi quis sit bonorum scopus, his verbis docet. *Quæ electio possessioq; naturâ bonorum vel corporù vel fortunæ, vel amicorum vel reliquorum considerare maximè* DEUM *facit, præstantissima est, atq; hic terminus est pulcherrimus. Quæ vero vel ob defectum vel ob excessum considerare colereq; DEUM permittit minimè, ea est pessima. Atq; sic quidem res habet animæ, & hic terminus ejus præstantissimus est, minimum, inquam, alteram irrationalem q; animæ partem sentire, quatenus talis est.* Quare Philosophiæ Practica ingenuam potius servitutem Theoreticæ Philosophiæ servit, dum appetitum, quem cum brutis communem habemus, compescit, rectæq; rationi subijcit, (unde non semel Aristoteles Prudentiam 1. Philosoph. Practicam pro Sapientia imperare, ejnsq; Procuratorem Atrienſem & custodem esse dicit) ut sine impedimento in cœlum penetrare, totamq; superioris mundi œconomiam complecti, adeoq; per Naturæ hanc veluti scalam in DEUM adscendere mens humana valeat, eumq; contemplari, atq;, qui beatitudinis humanæ summus est apex, venerari. Quod quia plurimi Gentiles facere noluerunt, cum tamen & potuissent & debuissent, omnem iis excusationis colorem adimere Gentium Apostolus testatur.

lib. 10. Et. Nic. cap. 7. & 8 7. Eud. c. 15.

Rom. 1. v. 20. 21.

§. 4. Non

§. 4. Nobis nunc propositum est, Philosophiam Practicam sumere explanandam, quæ vel hoc nomine celsissimè assurgit, quod Theologiæ tam Humanæ, de quo dictum est, quam Divinæ nobilissima famula est. Neq; tamen universam Philosophiæ Practicæ faciem nunc consideraturi sumus, sed eam tantum, quæ strictâ acceptione Politica dicitur, posteriorem quidem ordine, sed dignitate primam Practicæ Philosophiæ partem, quæ hominum cætus constituit, gubernat ac tuetur, quæ tantis hanc in terris hominum vitam bonis cumulat, quanta conceptis votis assequi possumus, ut non injuria dici meruerit Aristoteli κυριωτάτη καὶ μάλιστα ἀρχιτεκτονικὴ principalissima (bonum enim principalissimum præspeculatur sectaturq;) & ad cujus finem cæteræ artes cunctæ ordinatæ sunt, *quas in civitatibus scientias esse oportet, & quas quàq; discere debeat, & quatenus, seu ad quod usq; tempus, statuens atq; præscribens.* Similia Plato habet, *Eam* dicens, *quæ cunctis artibus præsidet, ἁπασῶν ἀρχουσαν legum & omnium, quæ in civitate sunt, curam habet, omniaq; contexit, merito communi appellatione ipsum facultatem comprehendentes, Politicam appellamus.* Sed de appellatione post videbimus. Democritus Philosophus preces fundere jubebat, ut per aerem beatæ imagines visui se offerrent, infelices autem procul arcerentur. Quem nos non aerea phantasmata animo volvisse, sed hominum mentes ad vota concipienda exhortari voluisse arbitramur, ut rectas DEUS cogitationes infundere & in animis Virtutum imaginem imprimere dignetur. Nam, ut eximia prorsus & incomparabilis est præceptorum Politicorum utilitas, si ad Sanæ rationis ductum ea constituantur, ita magna inde labes in genus humanum incumbit, si ad cupiditates hominum & inprimis ad profundam cupidinem dominandi, quæ omnia tuendi STATUS sacra est complexa, inflectantur, quemadmodum Africa optima remedia profert & nocentissima venena. Nos ergo, qui majori luce perfusi sumus, in nomine D. N. JESU CHRISTI DEO opt. Max. ex animo supplicamus, ut mentem & calamum in hoc Politicarum opinionum freto, aura sui Spiritus replere, cursumq; nostrarum Exercitationum in Gloriæ suæ & Humani Emolumenti portum provehere dignetur. Amen.

Sed Utilior Practica.

1. Eth. 2.

in Polit.

Quid Praxis & quomodo dicatur Phil. Practica.

§. 5. Practicæ Philosophiæ partem primariam consideraturis, primo quid Praxis & quomodo Philosophia dicatur Practica, ostendendum. Tria esse bonorum genera, honestum, utile & jucundum nemo est, qui ignoret. Ut ergo compendio nos absolvamus, cum in operatione aliqua honestas potissimum relucet, vel turpitudo, eam Philosophi praxin propriè sic dictam (nam solet hæc vox ampliari & ad πόησιν quoq; extendi) nominant: cum tantum utile vel jucundum spectat operatio vel habitus, eam πόησιν dicunt. Unde apparet, omnes disciplinas, quæ aliquid efficere docent ad vitam humanam utile vel jucundum, sive sint liberales, sive illiberales, sive opus externum relinquant, sive minus, ποιητικὰς & Artes esse atq; dici debere. Separamus ergo ab artium commercio Philosophiam Practicam, eamq; in celsiore gradu collocamus. Dicitur autem Philosophia Practica cum addito: nam absolutè Philosophia posita, non intelligitur alia, quem Theoretica, vel ejus prima pars Sapientia s. Metaphysica, quippe quæ nobilissimum objectum, ipsum vid. DEUM contemplatur. Atq; hæc est Aristotelis sententia, cum ait: ὀρθῶς γὰρ ἔχει καὶ τὸ καλέσαι Φιλοσοφίαν ἐπιστήμην τῆς ἀληθείας θεωρητικήν. θεωρητικῆς μὲν γὰρ τέλος ἀλήθεια, πρακτικῆς δὲ ἔργον. *Rectè se habet, appellare Philosophiam scientiam Veritatis* Theoreticam. Et alibi Vitam Politici Vitæ Philosophi expressè opponit: vocatq; Practicam Philosophiam quidem Philosophiam, sed cum addito, h. e. æquivocè ex respectu τὸ ἀφ' ἑνὸς Φιλοσοφίαν πολιτικήν.

τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ α τῶ ἐλαχ. cap. 1. 7. Pol. c. 2. 3. Pol. 12.

Tota Philos. Practica dicitur Politica.

§. 6. Aristoteles universam Philosophiam Practicam τῆς πολιτικῆς nomine insignit. Aperti & clari loci sunt complures, è quibus unum atq; alterum adducemus. Libro Magnorum Moralium primo: *Quoniam propositum nobis est agere de moribus primum illud videndum, cujusnam scientiæ pars sint mores* s. moralis hæc disciplina. *Ut igitur paucis absolvam, non alius videtur pars esse, quam Politicæ.* Et paucis interjectis: *Si quis secundum Politices præcepta agere velit, eum moribus probis atq; compositis esse. Itaq; ut apparet, Politices pars est ac principium tractatio de moribus: ut in totum jure mihi videatur omnis hæc disputatio* NON ETHICA, *sed* POLITICA *appellanda.* Et in Rhetoricis: *Rhetoricam*, ait, *esse quoddam*

παρα-

συγγενὴς ſ. agnatum dialectica, & ejus πραγματείας τῆς περὶ τὰ ἤθη, ἣν δίκαιον ἐστι προσαγορεύειν πολιτικὴν h.e. Ethicæ (quanquam hæc vox apud Ariſtotelem ſubſtantivè nunquam legatur) *quam juſtum eſt Politicam appellare.* Nam cum *circa omnes doctrinas, quarum ſunt principia vel cauſæ vel elementa, ex horum perceptione fiat cognitio atq; ſcientia*, dicente Philoſopho in ipſo librorum Phyſicorum limine, & vero in rebus agendis, in queis occupatur politica, finis ob quem cæteræ ſuſcipiantur actiones, non ſecus ac ſagittariis ſignum proponi debeat, ut idem in limine librorum Nicomachicorum habet, manifeſtum eſt, à fine, qui in Practicis rerum omnium agendarum eſt principium, exordium tractationis deſumendum eſſe. Quare Ariſtoteles, poſtquam duo eſſe dixerat, quæ ut animadverſa laudabilem faciunt & bonam actionem, ita neglecta committere errorem faciant in agendo, nimirum, prout finis rectè vel ſecus conſtituitur, & media idonea vel inidonea ei applicantur, ex hominum omnium conſenſu hauſtum civitatis finem ob oculos ponit, nim. Beatitudinem, quam omnes homines & junctim & ſeorſim ſpectati appetunt. *Cum*, inquit, *propoſitum nobis eſt optimam Reip. adminiſtrandæ rationem videre: hæc porro eſt, qua civitas optimè gubernari atq; adminiſtrari poſſit, ex qua maximè beata eſſe queat: quid ſit beatitudo, non eſt ignorandum.* Additq;, in Ethicis ſe docuiſſe, beatidudinem nihil eſſe aliud, quam operationem & uſum Virtutis. Ejusdem libri principio docuerat, ante omnia definiendum eſſe Politico, quæ ſit optima vita maximèq; expetenda, cumq; bonorum ſint tria genera, animi, corporis, & fortunæ, vitam beatam civium ex complexu omnium trium conſurgerè debere oſtendit. Rhet. c. 2. 7. Polit. 18. 7. Pol. 3.

§. 7. Unde patet, ſi Ariſtotelem ſequi velimus, Philoſophiam Practicam non poſſe in tres ſecari vel ſcientias vel prudentias ſpecie inter ſe differentes, Ethicam, politicam & Oeconomicam: ſed eſſe tantum unam ſpecie diſciplinam Practicam, eamq; totam rectè dici politicam, nec partes invicem magis differre, quam in Phyſicis partem Generalem à ſpeciali. Nec audiendi ſunt, qui Ethicam Monoſticam vel Perſonalem appellant, eo quod hominem in & per ſe perficit ſingulatim, ſeparatim & ſolitariè, atq; adeo promiſcuè & indiſtinctè ſine reſpectu ullius certi ſtatus ſive Oeconomici ſive Politici. Philoſophia Practica eſt una diſciplina.

Politici. Apertissimè his repugnat ipse Aristoteles, qui, cum beatitudinem undiq; perfectam, ipsam per se satis esse dixisset, hæc verba subjungit: *Satis autem esse bonum dicimus, non quod ipsi soli vitam solivagam & solitariam agenti, sed quod & parentibus & liberis & conjugi, &, (ut semel dicam) amicis & civibus satis est: quandoquidem homo ad vitam civilem societatemq; natus est.* 1. Eth. 5. Summum enim bonum, quod Ethica proponit, esse civile, ex ipsis virtutibus, in quarum exercitio felicitas sita est, ad oculum patet. Quod enim Justitiæ exercitium in solitudine esse potest? Nonne *idem jus, quod Ethicus quærit civitatem totam, ut habet Aristoteles, respicit*? quis in eremo usus fortitudinis, liberalitatis, modestiæ, aliarumq; virtutum & inprimis amicitiæ, ad quam tamen omnes natura velut manu ducimur? 5. Eth. 10. Ne ipsa quidem Virtutum gemma Temperantia in Eremo satis clarè colluceat, ut quam non libera facultas elicere, sed necessitas ipsa extorquere videtur. Taceo, extra societatem civilem prudentiæ quoq; nullum locum esse. Quin hoc ipsum principia humanarum actionum evincunt, spontaneum & invitum, quæ Aristoteles expressè subordinat Legumlatoris prudentiæ in præmiis decernendis & infligendis pœnis. lib. 3. Eth. cap. 1. Sed vid. Dissertat. nostram Quartam §. 1. ad decimam usq;.

Quia unus est ejus finis.

§. 8. Relinquitur ergo, unam disciplinam Practicam esse, quia unum tantùm est ejus bonum, quod in Ethica generatim describitur, consistens in operatione animæ rationalis secundum Virtutem. Eadem hæc ut civitatum jecit fundamenta, causaq; exstitit, ut coirent in civitatem homines, ita civitatum omnium rectè habentium unicus scopus esse debet. Porrò essentia Virtutis consistit in mediocritate, ut notum est. His Ethicæ fundamentis Aristoteles sæpe gravissimas disputationis Politicas inædificat, ut, cum optimam comparatè Rempubl. pertractat, seu eam, quæ nec exactissimam Virtutis regulam desiderat, neq; supra Virtutem idioticam se extollit, *Resp.* inquit, *est Vita beata civibus E. optima civitas est, quæ mediocritate fundatur: additq;* mediocritatem se intelligere inter summas divitias & extremam paupertatem, summum honorem & extremum contemtum, (Piccartus addit inter virtutes heroicas, quæ novandis quam gerendis rebus aptiores faciunt, mediocritatem, & inter viliores ac vitiis proximas, inter licentiosissimam libertatem 4. Pol. 11.

tatem & extremam servitutem) & sic mediocritatem ad bona quoq; fortunæ, imo corporis exporrigit, plurimasq; pro hac sententia adfert easq; libratissimas rationes. Alibi velut τὸ δ' ἐσὶν sumit, Rempub. τῶν μέσων s. mediocrium durabiliorem esse. *5. Pol. c. 1.*

§. 9. Cæterum, quæ de Virtute dicta sunt, non huc spectant, quasi honesti, quod æquè latè ac Virtus ipsa patet, rigor in omnibus debeat observari. Jasonis illud apud Plutarchum adversatur: *Necessarium esse viro sapienti, in paucis quandoq; à justitia abire, qui in magnis eam salvam velit.* Nec fallitur Tacitus, cum ait: *Habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod contra singulos utilita te publica rependitur.* Ut enim in navigando tempestati obsequi artis est, ita in his civilium rerum fluctibus non semper cum periculo tenendus rigidus ille ad honestatem cursus, sed sæpe paulum mutanda velificatio est, ut in portum optatum perveniamus. Et notatur à duobus maximis Viris Cicerone & Plutarcho Vir eminentissimæ Virtutis Cato, quod cum ne latum quidem unquem ab honesto recedere vellet, *diceretq; sententiam non tanquam in Romuli fece, sed tq. in politia Platonis*, magna vulnera Reip. Romanæ in flixerit. Nam

Curando fieri quædam pejora videmus
Vulnera, quæ melius non tetigisse fuit.

Et *nescit an suasurus fuerit* prudentissimus Imperatorum Tiberius, *omittere potius prævalida & adulta vitia quàm hoc adsequi, ut palàm fieret, quibus flagitiis impares essemus.* Livius quoq; in tumultibus Marij enarrandis, remediis *gravioribus concitatam magis seditionem scribit.* Quod Tacitus de Felice Judææ præfecto pronunciat, *cum intempestivis remediis delicta accendisse* Et quis ignorat, cum post mortem Cæsaris imperium sua mole laboraus ad occasum tenderet, essentq; cuncta plena motuum civilium, Ciceronem ex Xenophonte medicinam arripuisse, & ἀμνησίαν h, e, sempiternam, injuriarum oblivionem à Thrasybulo Athenienſi inductam suasisse. Quod unum axilium labascenti & senescenti Germaniæ supereſt. Non possumus, quin illustre exemplum, quod Plutarchus habet, hic apponamus. Lex erat apud Lacedæmonios, ut, qui è pugna fugisset, aut in illa trepidasset, ignomina afficeretur. In Leuctrica autem pugna cum & trepidassent & fugissent omnes Lacedæmonii, Ephori

An honesti rigorem Politicꝰ semper observare debeat.

in præc. gerend. Reip.
lib. 24. Annal.

Tacit. lib. 3. Annal.

lib. 20. ἑλληνικῶν

in Agesil.

videntes urbem virorum vacuam, ignominia illos afficere non poterant, & tamen lex ita scripta & perlata erat. Quare, ut Reip. propter cujus salutem leges humanæ constitutæ sunt, consulerent, Agesilao potestatem faciunt antiquandæ legis & novæ condendæ. Vir prudentissimus hanc potestatem nactus ita sciscit: Jubeo, inquit, leges à crastina die ratas esse.

Bonorum quis sit modus. *lib 7. cap 1.*

§. 10. Nec locus nunc est nec animus, ea, quæ Beatitudinis civilis essentiam constituunt, pluribus explicare: Id enim in Generali Politices parte, quam Ethicam dicimus, fieri solet debetq;. Unam tantum quæstionem hic tangemus; quam Aristoteles in Politicis partim ipso rerum usu, partim doctissimis rationibus solvit. Dictum est, civitatem bonis omnium generum, fortunæ, corporis, animi beatam effici, & hunc esse finem civitatis ultimum: adeoq;, *ut gubernatori* (verba sunt Ciceronis) *cursus secundus, medico salus, Imperatori victoria, sic formatori moderatoriq; Reip. beata civium* vita proposita debet esse, ut opibus firma copiis locuples, virtutibus honesta sit. Hactenus consentiunt eruditi & vulgus. Quanquam in Stoicos altercatio est, qui bonis fortunæ & corporis tantum nomen negant. Quin nec ipse Aristoteles definitioni Boni inclusit externa bona, nisi consequenter & velut instrumentaliter. Quod Platonem quoq; facere cum plurimi ejus loci, tum Diog. Laertius in Vit. Plat. testatur. *Ita, inquit, de bonis & malis Plato differebat: finem esse DEO similem fieri. Virtutem sufficere quidem ad benè beatèq; vivendum: cæterum instrumentis indigere, corporis bonis, robore, sanitate, integritate sensuum, & cæteris id genus: exterioribus item, puta opibus, generis claritate & hujusmodi cæteris. Ea & si non affuerint, nihilominus tamen beatum fore sapientem.* Ut nesciam, an satis rectè Aristotelem reprehendat Tatianus, ὅτι τὴν εὐδαιμονίαν ἐν οἷς ἠρέσκετο περιέγραψε λίαν ἀπαιδεύτως. Sed in viam redeamus. Consentiunt de bonis eruditi & vulgus: de modo verò bonorum dissentiunt, ut qui maximè. Quando enim quæritur, quodnam bonorum genus ad vitam beatam plurimum conferat, s. Beatiorne sit is, qui plurimum habeat bonorum fortunæ, an qui plurimum bonorum animi, prius membrum eligit vulgus, suoq; calculo approbat. Sed sententiam vulgi refellit usus atq; experi-

perlentia. Bona enim fortunæ non parant bona animi, sed contra bona animi & parant & conservant bona fortunæ: quin hæc illa sæpè exstinguunt. Adde, quod experientia testatur, semper pro beatioribus reputatos esse, qui plus habuerunt animi bonorum, modicum fortunæ, quam qui plus fortunæ, parum aut nihil animi. Deinde acutissimas rationes Aristot. subjungit. Mensura præstantior est eo, quod mensurat, Atqui bona fortunæ ab animo mensurã capiunt, non contra. Præstantius quoq; subjectum est nim. animus primi generis bonorum, E. ipsa præstantiora: vel hoc quoq; nomine, quod finis sint, propter quem bona cætera expetuntur. Adde cætera quæ loco citato dicuntur.

§. 11. Concludimus ergo, unam esse scientiam, Ethicam & Politicam in specie sic dictam: quia unus est utriusq; finis, summum bonum humanum civile: à fine autem speciem capiunt scientia Practicæ, ut Theoreticæ ob Objecto. Sed quid de Oeconomica fiet? Nos salvis aliorum judiciis Oeconomicam instrumentariam artem & ποιητικὴν (quatenus hæc τῇ χρωμένῃ καὶ τῇ διαλεκτικῇ opponitur, de qua re videatur Aristoteles) esse dicimus, adeoq; non inter principales disciplinas tractandam, sed ad instrumentarias, quales sunt Logica, Rhetrica, Poëtica, ablegandam. Quæ duæ postremæ ipsius quoq; Politicæ instrumenta sunt Et Rhetorica quidem, dum fidem facere docet, & motum animis auditorum adferre, ad quam rem immane quantum ipsa dictio & pigmenta conferunt: quorum omnium adminiculo legum præses & rector Civitatis ingenia curat, facienda suadet cupiditatemq; honesti & aqui conciliat animis, facitq; vitiorum odium & pretium virtutum, monet, exprobrat, & blanda quadam vi populum abripit, ne contra queat niti. Poetica Rhetoricæ quam similima, quod hæc apud cives ingenuos & perspicaces suo præstat Enthymemate, ipsa apud populi fecem sua μιμήσει s. imitatione aliorum, qua rudiores & pueris similes maximè alliciuntur, consequitur. Sic Oeconomica non tantum subordinatur Politicæ, quæ curam quoq; suam extendit ad ipsas familiæ partes, earum ordinem atq; rectam constitutionem, vid procreationem, educationem, informationem liberorum & Reipubl. ejusq; statui aptam, sed ipsa quoq; Oeconomi-

De Oeconomica.

2. Phys. 2.

nomi-

nomica hunc velut finem sibi propositum maximè habet, ut pecuniam & omnis generis possessiones comparet, itaq; dispenset, ut instrumenta habeat dominus, quibus in Rep. uti possit ad benè vivendum. Sed & multa sibi vendicat, quorum consideratio minus Philosophiam sapit, longiusq; ab ea distat, de quibus longe melius sæpè philosophantur, qui ad medium Janum sedent, quam in umbra & pulvere doctores.

De Politicæ adumbratione.

§. 12. Deinceps Politica secundum partes ordinanda erit: quam rem eleganti similitudine pictorum viatorumq; declarant. Nam ut pictores primò carbone delineant, adeoq; περιγράφουσι seu adumbrant, quod ipsis propositum est ἀναγράφειν s. vivis depingere coloribus; Utq;, qui in longè dissitas ac ignotas regiones iter facturi sunt, prius animo totius itineris & viarum ductum atq; compendia formant, quam ipsum iter ingrediantur: ità, qui vel disciplinas constituunt vel constitutas alijs explicant, primo solent totius disciplinæ oeconomiam, omnemq; partium ejus juncturam velut in tabula proponere. Prius, quam hac nobis hoc fiat, de Genere hujus disciplinæ, ut mori faciamus satis, solicitos nos esse oportet.

De Genere Politicæ.

6. Eth. cap. 8.

§. 13. Quin ad unam exquinq; habitibus mentis sit referenda, nemo fere est, qui dubitet. Nos observamus, Politicam duplici modo considerari posse, uno, ut certis præceptis & universalibus theorematibus inclusa est, altero, ut habitus est, qui partim doctrina, partim usu acquiritur, & in singularibus versatur: quæ duo, quam sint distincta, docere nos Aristoteles potest, qui *Civilis*, inquit, *scientia & prudentia sunt quidem illa idem habitus, sed natura & essentia non est prorsus eadem.* Priori modo scientia, posteriori prudentia est. Nec aliter cum Medicina, Logica, aliisq; disciplinis Practicis comparatum esse facilè deprehendet, qui rem recta via reputaverit. Medicus quippe, qui universalia exactè didicit, nec ipse novit manum ægro admoliri, scientiam habet Artis Medicæ, non Artem. Puer, qui omnia Logicæ præcepta in numerato habet, nec tamen hic & nunc, ut loquuntur Scholæ, & in arenâ syllogismum architectari potest, scientiam habet Artis Logicæ, non Artem ipsam animo complexus est. Ad eundem modum, qui universalia Politicorum libellorum præcepta velut proprios ungues novit,

novit, nisi universalia singularibus casibus dextrè applicare noverit, adeoq; doctrinam & usum, (hæc enim duo sunt Politicæ crura, dicente Aristotele) qui ex lectione historiarum, peregrinationibus & cæteris experientiæ momentis exædificatur, conjunxerit, non est dicendus prudentiam civilem habere, sed tantum scientiam de prudentiâ Civili. 10. Eth. cap. ult.

§. 14. Cæterum, ne quis miretur, Politicam nos Scientiam salutare, eò quod nullæ, si vulgatam velis doctrinam Zabarellæ, qui hac parte nimis strigosus est, sectari, in ea sint demonstrationes, huic scrupulo breviter duximus occurrendum, eumq;, quantum potest, eximendum. Aristoteles quem hic audire nemo, cui cor sapit, detrectabit, ex quibus causis demonstrationes fiant, clarissimè proponit in Analyticis posterioribus: docetq;, ex quatuor causarum generibus fieri Demonstrationes, adeoq; proptiam sedem demonstrationis esse rerum Definitiones, quippe quæ causarum ad Demonstrationem requisitarum concursu absolvuntur. Quod repetit, quando de loco disputat, ubi definitionem bonam quamcunq; non tantum explicare debere rei essentiam, dubia solvere, causam δυσκολίας καὶ ἀπορημάτων aperire, sed & continere debere docet causas eorum, quæ rei per se insunt, h, i. Accidentium propriorum. Quod si ergo in Politicis exactæ definitiones dantur, nemo erit ità rigidus Zabarellæ sectator, ut malit ejus vestigia, quam Veritatis & Aristotelis premere. Jam circumferamus oculos per politicam universam, materiam de societatibus, Republ. Majestate, Legibus, Consiliariis, Magistratibus, Legatis, bello, interitu Rerump, reperiemus, non esse dialecticas tantum velitationes, & probabiliter saltem concludere, sed plurimas sparsim demonstrationes ex Causis Efficiente, Finali, Formali, & hypothesibus fallere nesciis seu causa Materiali factas. Unum hic exemplum apponemus, quod & ipsius Aristotelis est loc. ex Analyt post. citato. Quærit ibi Aristoteles, quare Media adversus Athenienses bellum gesserint, & causam belli justi proximam subnectit. Quia Athenienses priores impetum in Sardeis fecerant. Demonstratio talis esse potest. Qui priores impetum fecerunt, justo bello oppugnantur Athenienses | priores bellum intulerunt E. justo bello oppugnan-

An in Practicis sint de monstrationes. 2. post. cap. 11. 4. Phys. ca. 4.

gnantur. Ita si quis quærat, an Imperator Rom. habeat arbitrium belli & pacis, respondetur per causam proximam & demonstrativam, quia habet potestatem in civitate summam. &c. Nec est quod quis dicat demonstrationum Materiam esse res necessarias, Politica mutabilia. Nam & in Physicis, cum singularium sit miranda varietas & inconstantia, quin de Universalibus scientia haberi & demonstrationes dari possint, non dubitatum hactenus est. Quid ergo dubitamus in Politicis, quorum præcepta universim spectata necessaria sunt & demonstrationi apta, utut singularium alternatio & fluxus sit, demonstrationes dari? Quanquam in omnibus τὸ καπὶ παντὸς quærere ἀπαίδευτον est, cum nec in Physicis eadem sit ubiq; scientiæ absolutio, & par rigor demonstrationum.

De ordine disciplinarum.

§. 15. Pergimus ad ordinem, quo pertractanda venit Politica. De ordinis didascalici natura ejusq; speciebus non convenit inter Philosophos, disputatumq; acerrime super hac re seculo superiori est, in Germania inter Jacobum Scheckium & Simonem Simonium: In Italia inter Jacobum Zabarellam & Franciscum Piccolomineum: In Gallia inter Jacobum Carpentarium & Petrum Ramum. Nos præsupponimus, in disciplinis ordinem doctrinæ flagitare, ut ἀπὸ τῶν ῥᾳόνων à facilioribus & ijs, quæ adjumenti aliquid afferant ad difficiliora & sequentia intelligenda, initium fiat. Nam quid est ordo, nisi instrumentum Logicum apte disponendi partes cujuscunq; disciplinæ, ut hæc κάλλιστα καὶ ῥᾷστα quam optimè & facilime combibatur. Quod tum demum fit, cum eæ partes primo loco constituuntur, quæ vel necessariæ sunt vel saltem utiles ad secutarum cognitionem. σπουδαστέον, inquit Aristoteles ὅπως ὁρισθῶσι καλῶς αἱ ἀρχαὶ sc. μαθήσεως, *opera danda est, ut benè definiantur atq; constituantur principia* cognitionis, sine quibus cætera difficulter cognosci possunt.

lib. 1. Eth. cap. 7.

De ordine Politicæ.

§. 16. Quemadmodum vero in ijs disciplinis, quæ rerum perfectam cognitionem per se quærunt, ut in hac scientia subsistant, aliunde exordium capi nequit, quàm ab universalibus & primis rerum principiis & causis, sine quarum cognitione antegressa cætera obscura, confusanea (δεῖ γὰρ ἐκ τῶν καθόλου προϊέναι ἐπὶ τὰ καθέκαστα) ne dicam mutila & manca sunt: ita in illis disciplinis,

nis, quæ totæ referuntur ad operationem & κτῆσιν ſ. acquiſitionem finis, qui hominis induſtria comparari poteſt, neceſſario initium fit ἐκ τῆς τοῦ τέλους ἐννοίας ſ. notione ipſius finis, quia, ut ſupra dictum eſt, ſi finis ignoretur, nec benè nec facilè cognoſci poſſunt τὰ πρὸς τὸ τέλος ἄιτια ſ. cauſæ cujuscunq; generis, quæ ad finem acquirendum contendunt. Atq; ut illic σύνθεσις ſ. compoſitio, ità hic ἀνάλυσις ſeu reſolutio manifeſta eſt. Cum enim, ut in Theoreticis fit, à principiis γένεσις progredior ad compoſitum, eſt Syntheticus ſ. Compoſitivus ordo: contrà, cum, ut in Practicis fieri debet, rem ſ. finem, quem animo præcipio, in ſua principia atq; partes, ex quibus conſtat, diduco atq; diſſolvo, exiſtit ordo Analyticus ſ. Reſolutivus, ut paulò poſt clarius ob oculos ponetur. Patet ergo, Politicam non alio ordine, quam Reſolutivo à nobis inpoſterum pertractandam. § 6.

§ 17. A fine igitur incipiendum. Eſt autem *Finis* Politicæ vel Generalis, vel Particularis. De Generali ſ. Beatidudine civili in Ethica agitur: de quo ſupra nos aliquid diximus. Particularis finis, quem Internum vocant, eſt Reſpub. quæ tres habet ſpecies: Monarchiam, Ariſtocratiam, democratiam. Inde ad *Media* pes promovendus eſt, quæ ſunt duplicis ordinis & vel ad regendam Remp. faciunt, ut Leges, Officiales, regalia minora; vel ad defendendam, quod fit bello. Tandem media quoq;, quibus Reſp. vel nutans confirmari, vel collabens contra interitum præſervari atq; muniri poſſit, à nobis adjungenda ſunt. Verum, quia, *qui oculum curaturus eſt ipſius oculi naturam cognitam habere debet*, & in Practicis Subjectum, ut vocant, Operationis nec omitti nec ad ultima reijci poteſt, cum faciat plurimum anticipata ejus notio ad ipſum finem felicius cognoſcendum, nobis quoq; hoc Objectum nec negligendum eſt, nec ἀπαιδεύτως tractandum. Objectum Reip. & Materia quædam civitas eſt, quæ ex familijs coaleſcit: familiæ tribus ſocietatibus abſolvuntur, quæ ſunt elementa prima Civitatis, & Reip. ſimulacra. Quare omnium primo de his tribus Societatibus agendum erit, ſed, quod in artibus fieri debere docet Ariſtot. μέχει τοῦ, h, e, explicante Simplicio, μέχει ὅσου χρήσιμον τὴν οἰκείαν τέχνην ἐστιν, quo-uſq; Tria in Practicis tractanda. Finis Media. Objectum. 2. Phyſ. c. ult.

ωϛ unumquodϛ utile est ad finem artis proprium cognoscendum.

Eth. cap. ult. Nam τὸ ἐξακριβῶν ἐργωδέστερον ἴσως ἐστὶ τῶν προκειμένων de quâ re videantur disputationes sequentes & inprimis III. §. 1. Cæterum, quid sit societas ex Aristotele colligi debet, nim. conjunctio duorum vel plurium ad unum finem s. bonum tendentium, cujus vel æqualiter vel inæqualiter fiunt participes.

7. Polit. c. 8.

Sciagraphia Politicæ.

§. 18. Objectum ergo primo tractandum est, deinde finis, tandem media. Et quoniam in Objecto seu inter societates prima omnium est Societas conjugalis, quæ est Societas maris unius & fœminæ unius consentientium, in individuam vitæ conjunctionem, hæc merito primum locum occupat, primamq; sibi vendicat Disputationem. Conjugalem Societatem excipit Patria, quæ est Societas Parentum & liberorum, ut, quod generatum est, nutriatur & educetur: & de hac Disputatio secunda est. Sequitur Societas Herilis, quæ est societas domini & Servi ad communem in procurando victu & amictu utilitatem & hæc Tertiæ est disputationis. Ex Societatibus in familias dispersis oritur Civitas, quæ est Disputationis Quartæ. Pertractata materia s. Subjecto statim ad Formam s. Finem Politicæ progrediendum, h, e, ad Rempubl. in Genere, quæ est disputationis Quintæ. Sexta de Majestate agit, quæ est Reip. essentiale complementum. Septima de prima specie Reip. s. Monarchia: Octava de Aristocratia: Nona de Democratia aget. Hinc, quia Respubl. Imperantibus & parentibus integratur, ordine Analytico de Imperantibus primum, post de subditis agendum. Imperium quatuor classes jurium Majestatis complectitur, de quibus vide disp. VI. §. 23. Prima classis Legeϛ absolvit, de quibus erit disp. X. Secunda Officiales: qui vel consilio juvant Remp. ut Senatores, de quibus erit disp. XI. vel auxilio eoq; vel ordinario, quales sunt Magistratus, de queis agitur disp. XII. vel extraordinario quales Legati, de quibus erit disp. XIII. Tertia jura Fiscalia sibi vendicat, de quibus agit disp. XIV. Quarta Bellum, cujus jura exponet disp. XV. ut Victoriæ & Pacem disp. XVI. Supersunt Subditi, de quorum differentiis agit disp. XVII. Morbos Rerump. persequetur disp. XIIX. & ultima curam s. Remedia. Atq; hæc esto περιγραφὴ s. delineatio ordinis (eum expressius videbis initio singularum disputationum) quam

in Gorg. præmittere voluimus Politicæ nostræ ἵνα μὴ ἄνευ κεφαλῆς περίῃ, ut ait Plato.

DEO DUCE.

§. 1.

Principium civitatis & quasi seminarium Reip. Conjugalem esse Societatem Cicero affirmat, vestigia legens, ut solet, Platonis, qui Athenienſem ἀρχὴ ἐστὶ τῶν γενέσεων πάσαις πόλεσιν ἡ ἔχ ἡ τῶν γάμων σύμμιξις καὶ κοινωνία; quærentem introducit. Quare tractationem de Rep. ſuſcepturi, ἀπὸ γραμμῆς & ab ovo, quod ajunt, auſpicandum nobis esse ducimus & à conjugali Societate primordium capiendum. Soc. con. primordium civitatis est; *1. off. 4 de L L.*

§. 2. Idem Plato legibus Rempubl. firmaturus primo fere loco legislatoris curæ nuptias resignat, quod recta hujus ſocietatis fundamenta erigi quam dexterrimè possint: recte autem jaciuntur, ſi utriusq; ſexus vaga libido diſtrictè coerceatur, præmia, honores, immunitates aſſignentur iis, qui liberos habent plures, prætereantur, qui legitimam Venerem abhorrent, & detrimenta ſentiant, cureturq; ut Civitas repleatur hominibus liberis & honeſtis. Quanta pœna mulctari debeat, qui ducere uxorem renuit, Plato hunc in modum exponit: *Quūquŭs ſine connubio quinq; & triginta egerit annos, ſingulis annis, ſi de maximo censu eſt, drachmis centum multetur: Si de ſecundo, ſeptuaginta; Si de tertio, ſexaginta: Si de quarto, triginta.* In Quatuor enim claſſes Civitatem diviſerat Plato, quas ipſe τιμήματα ſ. *cenſus* appellabat. *Honore autem ſic: primum honores nullos à junioribus conſequatur, deinde ſi aliquem cædere auſus fuerit, quilibet adverſus ipſum inſurgat &c.* Athenæus Clearchum introducit referentem morem Spartanorum, quo fœminæ feſto quodam die cœlibes viros capillis circum aram tractis colaphis cædere ſolebant. Quod judicium δίκη ἀγαμίας ſ. ἐπιτίμιον ἀγαμίας dicebatur. Ne nunc de lege Romanorum Julia & Papia Poppæa de maritandis ordinibus verba faciamus: de quibus variè diſceptatur inter JCtos, queis

Politici palmaria cura est. *d. L. L. l. 1.*

l. 6. de LL.

Commeni

ad lib. 3. & 4. Annal. Taciti.

queis dextrè examinandis operæ pretium erit adire unicum illum Romanæ Antiquitatis Antistitem I. Lipsium.

An omnes ligare debeat indiscretè? Seneca.

§. 3. Neq; tamen omnibus simpliciter matrimonij onus imponendum esse censemus, etiam illis, qui suprà sortem humanam evecti in contemplatione DEI divinorumq; operum & præclaris actionibus ætatem sine stimulo libidinis & flamma exigere possunt. Quod quia paucissimis datum est, pluribus autem perpetuam continentiam professis difficilimum est, & solicitissima sui custodia constat (*quis autem tam circumspectus est, cujus non diligentia sibi aliquando excidat?*) præstat iis, qui libinis aculeos sentiunt incursantis, Chrysostomum audire, qui *Non solum*, inquit, *nobis nihil obstat ad philosophandum DEO, si voluerimus esse sobrij, sed & magnam afferunt consolationem, dum comprimunt insanum Naturæ impetum, nec turbari quasi mare* (in mari ergò cœlibes) *sinunt, sed efficiunt, ut scapha feliciter in portum* (in quo conjuges) *appellat. Naturam consulamus. Profecto fumus qui non exhalatur, totam domum perpetuo reddit fuliginosam: Secus est, si aptato camino erumpat. Et cerebrum obsessum occupatumq; vaporibus cruditatum in stomacho indigestarum ineptum est ad Philosophandum. Quod si subinde à cruditatibus evacuetur, in debita conservatur temperie.* Hactenus Chrysostomus. Assonat Nazianzenus, & *cœlibem vitam* vocat *diviniorem & sublimiorem; sed laboriosiorem & periculosiorem: Conjugatam humiliorem, sed tutiorem.*

Definitio hujus Societatis Est ea à naturâ.

§. 4. Est autem Societas Conjugalis, Societas à Natura orta unius maris & unius fœminæ consentientium in individuam vitæ consuetudinem. Genus est Societas (hæc ex Aristotele descripta est Dissertatione præcedenti) eaq; non tam ex necessitate aut indigentia, quàm ipso Naturæ instinctu atq; ductu nata. Hoc nos docet Aristoteles: *Necesse est primùm conjungi quorum alter sine altero esse non potest, ut marem & fœminam, atq; hoc non proficiscitur ex consilio: sed quemadmodum & in aliis animantibus & stirpibus naturale est, tale alterum quale ipsum sit, cupere relinquere.* 1. Pol. c. 2. Cupiditatem intelligit Arist. non elicitam, sed innatam, h. e. appetitum à Naturæ Autore ingenitum; quo unum quodq; ad id, quod convenit, inclinatur, quæ in tres veluti ramos dividitur. Cùm absq; notitia est, veluti in stirpibus, Naturalis dicitur, cum notitia sensus præit, sensitivus, cum intellectus præcurrit, Intellectivus in Scholis nominatur. Ut autem Natura nos ad hanc societatem ineundam duceret, voluptatem

tem appetitui animalium adjunxit, partim stimulum & incitamentum, partim molestiarum, quas pondus antiqui criminis fecit hujus societatis comites & pedissequas, condimentum. ἡ γὰρ περὶ ταῦτα ἡδονὴ κατὰ φύσιν ἀποδεδόσθαι δοκεῖ. Plato. 1. de Leg.

§. 5. Ergo Naturam cum dicimus, ipsum DEUM intelligimus *cujus Numine disposita hæc communio est*, ut habet Aristoteles: quiq; *unicuiq; Enti*, ut loquitur Scaliger, *insevit appetitionem infinitatis & æternitatis*. Et Plato, ἐστὶ τοῦτο θεῖον τὸ πρᾶγμα, *Est*, inquit, *divinum opus & in animali ipso mortali immortale*. Quippe cum DEI æternitas creatis rebus inimitabilis sit, si secundum individua spectentur: Ipse non tantùm cupidinem nosmet defendendi, conservandi, sed aliam nos propagandi & velut renascendi indidit, ut quanquam homines paucorum annorum decursu, qui nunc vivimus, intermori videamur, propagatione tamen nostri generis sempiterni constituamur. Pulchrè Arist. ἡ Φύσις ἀνεπλήρωσε ταύτῃ τῇ περιόδῳ τὸ ἀεὶ εἶναι ἐπεὶ καθ' ἀριθμὸν ἃ δύναται, ἀλλὰ γε κατὰ τὸ εἶδος. Quomodo Immortas milites Persis dicebantur, quorum agmen nunquam deficiebat, subinde receptis novis, qui mortuorum, aut eorum, qui causariam missionem meruissent, locum explerent, atq; succenturiarentur, Herodoto teste. Et ἡ τῶν ἀνθρώπων κατάστασις ἔοικε θνητῇ ἐκ τῆς διαδοχῆς τοῦ ἀεὶ εἶναι τυγχάνει. Præiverat Plato. ἡ θνητὴ Φύσις ζητεῖ κατὰ τὸ δυνατὸν ἀεί τε εἶναι καὶ ἀθάνατος· δύναται δὲ ταύτῃ μόνον γενέσθαι, διὰ τῆς συγγενοῦς φιλοζωίας τὰς διαδοχὰς εἰς ἀίδιον ἄγουσα διαμονῆς κύκλον, *ut continua successio ad æternitatis circulum perveniat*, quæ sunt Diodori Siculi verba prædara.

Sive DEO. 1. Occon. c. 3. Excr. 9. in Con. lib. OEc. cap. 3. c. 7 in Convivio.

§. 6. Ut essentiam societatis hujus pervestigemus, attollendus est animus ad primam ejus institutionem, quam sacer Codex describit. Et huc auditores suos Servator ipse revocat, cum lis super libello repudij exoriretur, *olim*, inquit, *sic non erat*. Quasi pro confesso sumit Naturam sive DEUM, cum conjugium sanciret, legem quandam fixisse, quæ vigere semper debet, à quâ quicquid deflectit, non à purissima Naturæ institutione est, sed ab hominum vitio. A quo Polygamia est, quando VIRI vel communes habent

Est unius maris & unius fœminæ. l. 5. de bell. Gall.

bent uxores, quales *Britanni* teste Cæsare & *Scytæ Nomades*, teste Strabone & *Scoti*, teste Hieronymo: vel proprias quidem, sed plures simul, partim alternas, quæ uxorum pluralitas multis populis, etiam sacro, in usu fuit; partim usurarias atq; vel semel vel sæpius aliis prostitutas. Negavit enim Solon, teste Plutarcho, *denegandam uxorem viro strenuo ad similem prolem suscipiendam*: quin apud majores quoq; nostros hæc mulierum permutatio usu fuit recepta, si Cæsari credimus. Quod vero una uxor simul nupserit multis viris, præterquam quod procreationis series id fieri non permittit, fando auditum non est, si excipias meritrices, publicæ libidinis victimas, & Lithvanas matronas nobiles *quibus licebat assumere matrimonii adjutores*, ut discimus ex Ænea Sylvio.

in Solon.

4 de Bel. Gal.

Polygamia instituto Naturæ repugnat.

§ 7. Quanquam vero apud plurimas gentes inoleverit Polygamia, imò sanctis quoq; Patriarchis in V. T. vicinarum gentium hæc scabies fuerit africata, non tamen exemplis standum, sed legibus, quas posuit DEUS & Natura: cujus rei sparsos per ipsa bruta igniculos colligere possumus & debemus. *Columbæ tantâ fide matrimonium servant, ut, si quando suspicio adulterij est*, ut inquit Plinius, *quamvis natura non sit, tunc plenum querela guttur sævi rostro ictus, mox in satisfactione exosculatio & circa Veneris preces crebrò pedum orbibus adulatio.* Quin generatio, quam Natura intendit & Educatio directe Polygamiam evertit. Cum enim Mariti virtus certis sit circumscripta cancellis, & ad suum terminum contracta, quo pluribus nitetur uxoribus satisfacere, eò magis se inaniet atq; debilem faciet, & pessum dabit ipsam Rempubl. cujus non minus interest rectè educari liberos, quam generari. Quomodo autem in tot dispersa liberò scura educationis sibi constabit? Accedit quod amicitia conjugalis rivalitate frangitur, nec *perfecta amicitia*, judicio Aristotelis, *nisi inter duos esse potest.* Libidini verò restinguendæ cum una sufficere possit, quorsum plures uxores ducentur? Ne nunc dicamus de naturali affectu, quo in se mutuo conjuges feruntur, ut alienis implicari amoribus horreant, quod sciant, se mutuo sibi deberi, nec esse rem invito Domino alienandam. Hoc sensu Apostolus *negat virum habere sui potestatem* adeoq; inique facturos subinnuit, si jus suum eripere uxori vir velit, & illa sui copiam aliis facere. Quod contra Polygamiam telum solidissimum & efficacissimum esto.

l. 10. c. 34.

8. Eth. c. 9.

1. Cor 7. 4.

§. 8. For-

§. 8. Formalis ratio seu Essentia Conjugii sita est in partium seu personarum contrahentium consensu, de cujus signo externo (nam absq; hoc ille insufficiens & invalidus est) non est eadem omnium sententia. Et posset quidem consensus ipso nutu exprimi, vel præbitâ dextra, vel osculo, vel acceptatione annuli moniliumve, videnturq; talia signa rigore juris valitura, attamen prævaluit æquitas, quæ ipsa necessitatem imposuit personis contrahentibus (nam de κυρίοις nullum est dubium) signo apertiori & minimè ambiguo in re tam ardua tantisq; controversiis exposita uti, videlicet sermone & verbis, puta iis, qui fari possunt: in mutis quippe & surdis hæc regula patitur exceptionem. Facta enim naturaliter nullam habent significationem, nisi eam quam quisq; velit: nam κατὰ συνθήκην seu ex instituto significationem non habent, nisi ea facta, quæ vel lege, vel consuetudine ad certam significationem restringuntur, & proinde alio significatu usurpari licitè non possunt ut si alicubi consuetudo non patiatur, nisi sponsas annulos accipere & gestare. Quod de sermone diximus, id ad commercium epistolarum extensum volumus, cum literæ sint vicariæ sermonis, atq; haud paulo plus roboris obtineat litera scripta, quàm vox audita. Sed verba intelligimus pura, non conditionata, multò minus alternativa: aut si conditionem habeant annexam, puris æquivalentia. Vocamus autem verba pura quibus sine adjectione ullius conditionis promittitur conjugium, ita ut statim inde efficax nascatur obligatio & actio ad compellendum eum, qui nuptias consummare recusat. Porrò conditiones impossibiles aut turpes prorsum hinc exulant: quæ verò sunt necessariæ & honestæ, adeoq; tacitè ipsi contractui inesse intelliguntur, puris verbis æquipollent, si quæ sunt merè contingentes, suspendunt consummationem contractus, quoad ipsa conditio purificetur, imò si non impleta fuerit conditio adjecta, prorsus dirimunt: quanquam pendente conditione alterutri contrahentium non liceat resilire, si forte eum pœniteat conventionis.

Conjugium consensu contrahentium definitur.

§. 9. Quemadmodū vero Spontaneū, secundū ea, quæ ex Arist. disputat Franc. Suarez ex duabus componitur partibus, Notitia & Appetitu, unde uni Spontaneo geminum opponitur invitum, per Ignorantiam & per Vim: Ita consensus, de quo nobis sermo est,

Quid consensus importet?

Notitia & Libertate completur atq; perficitur. Ignoti enim nulla
in Comm. l. 2. Thom. tr. 2. Disp. 3. in proœm. l. 6. Eth. c. 10. cupido: nec inclinari voluntas nostra potest in id, quod nullo modo Ratio præcognovit, cujus est objecti bonitatem malitiamve explicare & judicare uon simpliciter atq; superficietenus κατὰ θέσιν sed ita, ut judicium illud omnibus circumstantiis sit vestitum, adeoq; Practicè completum, hoc est, ut demonstret, hoc tempore, loco, modo, rem fieri oportere. Quo sensu capiendum τὸ ἐπιτάττειν, quod Aristoteles Prudentiæ assignat. Hoc ex iis quæ dicebamus modò, porrò deducimus, si quæ res notitiam & libertatem penitus intercludat atq; absorbeat, putà furorem, profundam ebrietatem, insanum amandi impetum, quo de statu mentis dimoventur homines, obstare sponsalibus, (quæ alioquin ratum faciunt conjugium) eaq;, si videntur facta, irrita & infecta reddere. Profundam vero ebrietatem signanter dicimus quæ tantam mentis alienationem & inconsultum impetum inducit, ut ea quis faciat, quæ antea semper cavit, quæq; extra hanc mentis alienationem nunquam facturus fuisset. Insanum deniq; impetum amandi quem cœcum amorem vocant, dijudicare oportet cum à causis efficientibus, quæ ut plurimum sunt homines leves, fraudulenti, lenones impuri, veneficæ, philtra, mendacia, juvenilis fervor; & materia circa quam, quæ est persona dispar, cujus copulationem nemo prudens & benevolus suasurus esset, tum inprimis à forma ipsa, dum neq; ipse contrahens satis rem expendit, nec aliorum quos audire debebat, consilia audit, aq; loco, tempore & similibus circumstantiis.

Qualis esse debeat notitia.

§ 10. Cœterum ut de Notitia primum dicamus, quanquam ad rationem spontanei requiratur scientia omnium circumstantiarum, seu ἐκάςων, in quibus actio versatur, cum bonum oriatur ex integra causâ, malum ex quocunq; defectu, tamen ad consensum matrimonialem non rigidè requiritur omnium circumstantiarum notitia, nec ignorantia cujusvis rei irritum facere hoc pactum potest. Quod ut eò rectius intelligatur atq; definiatur, distinguimus Ignorantiam, quæ est puræ negationis, ab ea, quæ pravæ dispositionis est: de quarum utraq; Aristoteles in Analyticis agit. Pura Ignorantia est cum simpliciter res ignoratur; pravæ dispositionis, cum

cum erroneam de re opinionem fovemus, idq; vel sine ratione seu syllogismo, authoritate forte alicujus ducti vel sensu depravati, vel falsa experientia, vel exemplo, vel deniq; consuetudine decepti; vel cum ratione s. syllogismo. Prior ignorantia vix locum in hac materia habebit, quod manifestum fiet, si omnes ignorantiæ modos percursitaveris: neq; enim consensus sine opinione de parte contrahente esse potest. Ignorantia ergo pravæ dispositionis, quæ errorum fœcunda est, hic attendenda. Et potest quidem ea comparari vel ad ea, quæ accidentaria sunt conjugio, qualia sunt divitiæ, pulchritudo, modestia & quæ his sunt similia fortunæ & animi bona: vel ad ea, quæ in legitimo conjugio utramq; paginam faciunt, hoc est, essentialium, quibus ignoratis illegitimus contractus censetur. Quomodo ad conjugium trium rerum notitia requiritur, videlicet, ut *persona sit certa* ut *sit intemerata*, ut *sit deniq; sui juris*. Quæ tria requisita si rectè se habent, non officiet conjugio si aliæ qualitates ignorentur, ut si quis luculentam dotem præcipiat, speq; tanta decidat, si quis, quam fore placidam & tractabilem speraverat, contrariis affectam moribus deprehendat, & similes qualitates, quæ contractum vitiare aut rumpere nequeunt. *t. post. t. 98 & t. 109.*

§. 11. Dum personam dicimus certam esse oportere, primò omnium id volumus, insciis obtrudi personam aut conjugem non posse, fraude atq; dolo ad pœnitenda conjugia inductos non obligari, nisi defectum consensus subsequenti ratihabitione, exemplo Jacobi Leam retinentis, expleant. Deinde personam intelligimus cohabitationis conjugalis capacem. Quæ capacitas cum ex naturæ constitutione tum ex legibus æstimari debet. Naturalis corporis intemperies eunuchos, spadones, aliosq; quorum γάμος ἄγαμος est, quiq; mensuram nominis explere nequeunt, fascino vel veneficio ligatos, paralysi ac frigiditate insanabili laborantes, item morbo contagioso & humanæ societati exitiabili, aut ita abominando infectos, ut alter alterius congressum merito exhorreat; hos inquam, omnes immedicabilis corporis intemperies vetat inire sponsalia, adeoq;, si quæ inita sunt, rescindit. Porrò Leges Divinæ, quæ hic satis probabiliter à Theologis juris naturalis interpretes esse censentur, *in linea adscendentium & descendentium matrimonia in infinitum prohibent: in linea vero Collaterali, quoties alter* Notitia Personæ. *Lev. 18.*

ter consanguineorum, quippe qui parentis respectum implicat, unico duntaxat gradu à communi stipite abest, prohibent matrimonia: tandem quibus consanguineis per duas præcedentes regulas inter se matrimonio jungi interdictum est, iisdem cum alterius conjuge jungi interdictum est. Atq; in his gradibus conjunctio impedimentum conjugio objicit & impediens & contractum dirimens. Quale erat Lothi cum filiabus non tantum illigitimum sed etiam irritum conju-
5. de Rep. gium, ab ipso quoq; Platone prohibitum ac damnatum. In Legum naturalium προφυλαχὴν seu præmunimentum additæ sunt Leges civiles & municipales velut sepes futuræ naturalis pudoris, tum ut latius spargerentur amicitiæ per diffusas affinitates. Theo-
Ep. 66. dosij Imp. constitutio patruelium & consobrinorum conjugia vetuit, laudante id factum, ut pietatis plenum, Ambrosio. Jura municipalia tertio gradu tàm inæqualis, quàm æqualis lineæ à communi stipite tam consanguineis, quàm affinibus interdicitur. Et hæ quoq; leges conjugia contravenientia illegitima facit, imò, si hoc ipsum lex significaverit, irrita quoq;: quanquam ut plurimum in gradibus ultimi generis à Magistratu obtineri dispensatio possit. Quin publica quoq; honestas sponsalia sœpè iniri vetat nulla lege interdicta v. g inter personas secundi ut ajunt, generis affinitate conjunctas, inter Vitricum & privigni viduam, vel Novercam & privignæ viduum, item cum vidua fratris defunctæ uxoris &c. Sed hæc pluribus diducere alienum pariter & operosum foret. Hoc unum addimus, nec cognationem spiritualem, nec legalem inter adoptantem & adoptatum &c. impedimento sponsalibus esse, multò minus inita irrita reddere posse: nisi lex civilis impediat, irritaq; futura pronunciet. Tandem personam cum dicimus, corpus intelligimus, non nomen, circa quod error contingere posset innocuus, si jam ante de corpore constet.

Ejusq; integratæ, ac sui juris.

§. 12. Secunda Qualitas Essentialis, cujus notitiam consensus importat est, ut nuptum dandæ nullum sit oblatum vitium. Leno enim suæ sponsæ esset, qui ad ejus impudicitiam conniveret: à qua indulgentia ferè abhorrent ingenuæ mentes, & Legibus quoq; infamia notantur, qui stupratam uxorem assumunt. Atq; hæc rigori juris consentanea sunt: qui an remitti possit, suæ cuiq; res &

æqui-

æquitas dictabunt. Ebræorum סוֹדֵר & שושבינין non est, quod huc adducamus, qui, quæ hoc loco congessit CL. Arnisæus, apud ipsum potius, quàm hic legere, cui otium & lubentia est, cupimus. Tertia eaq; ultima Qualitas Essentialis in conditione Personæ sita est, quæ contractum nullum facit irritum, eò quod Persona non est sui juris. Neq; enim Liberi, servi, (nostri servi & servæ mercenarij potius, quam servi sunt: est ergo sermo de servis ex instituto prisco) qui in potestate sunt Parentum, dominorum, contrahere suo nutu possunt. An vero Nobilis ignobilem ducere & vice versa possit, quanquam nobiles ferè commercium ignobilium fastidiunt, & imparitas conjugum multis incommodis non conjugium tantum sed & universam familiam gravat, decidi oportere existimamus secundum loci cujusq; leges, quæ etiamsi duriusculæ videantur & ratione carere (cum ferrentur, procul dubio habuerunt) civium obedientiam deposcunt. Posita ergo & approbata Lege, (qualis olim apud Saxones vigebat, quam allegatam vide Dissert. 10 § 17.) Virum Nobilem & patritium cum plebeja vel ingenuum cum serva non debere contrahere nuptias, quæ contraveniunt, nuptiæ sunt cassæ & irritæ futuræ. *de Jure Connub. Cap. 3. sect. 3.*

§. 13. Alterum punctum, quod tangit consensus suis numeris absolutus, est Libertas Voluntatis, à qua Germani universum hoc negotium denominamus, cum *nusquam libertas* tam *necessaria*, dicente Quintiliano, *quam in matrimonio sit.* Nec Rebecca prius traditur Eleasaro, quàm vocata à Parentibus & rogata esset: Utrum abeuntem comitari VELIT. Quamobrem sponsalia vi absoluta aut metu facta in irritum cadunt propter defectum consensus, cui renuens voluntas è diametro adversatur. Ubi magnâ cautione opus est, cum nonquævis Violentia actionem simpliciter invitam reddat (*est enim, ubi cum Violentia libertas stare potest, ut in actionibus, quas Aristoteles vocat mixtas*) & de justo atq; idoneo metu Magistratus officium implorari possit. Cæterum quis sit dicendus justus metus cum ex contrario relucet tum vero ex personis, quæ incutiunt metum. Est enim metus, qui in meticulosis oritur ex ipsorum metuentium vitio, non ex rei, quæ metuitur, culpa, & hic vanus est metus atq; impertinens, opponiturq; illi, qui in animum constantem etiam cadit ratione talium, quæ jure & merita ex- Libertas contrahentium. *Gen. 24.* *3. Eth. c. 1.*

ta exhorreſcas, ut ſunt, mortis cruciatus, carceris, tormentorum, amiſſionis bonorum vel omnium vel maximæ partis, exhæredationis, abdicationis aut pudicitiæ periculum. Atq; hic ipſe metus libertatem evertit, ſive princeps eum, ſive patentum atrocitas, ſive deniq; ipſe procusper ſe aut per alios injiciat: & adverſatur conſenſui matrimoniali quousq; nondum per ſubſequentem aliquem conſenſum aut concubitum fuerit emendatus, purgatusq;. Quod ſi vero caſu fortuito incutiatur divinitus, ut ſi quis matrimonium in diſcrimine naufragii, mortis, belli promittat, non erit illa ſponſio propterea nulla: quanquam hæc omnia judicis conſcientiæ relinquenda videantur, ut facta inquiſitione originis ipſius metus, tum collatione inter perſonam patientem & magnitudinem metus, de juſto timore arbitrium ferat.

Libertas eſt arbitrio Parentum illigandæ.

§. 14. Dices: Si liberè ineundum eſt conjugium, quid impedit, quo minus Perſonæ alieno juri ſubjectæ contrahere poſſint, cum & ipſæ Voluntatis libertatem illibatam habeant & inexpugnabilem? Tenendum libertatem hanc intra honeſtatis cancellos ſtare oportere, cum ea quoq; ad quæ jure compellimur, liberè egiſſe cenſeamur, & Pater, dum Filium inducit ad honeſtum conjugium & profuturum imperio paterno, non cogat. Nam ne de poſitivis ſeu civilibus Legibus nunc dicamus, Vim faciet Filius familias naturæ juri, ſi excuſſa reverentia & inexſpectato Patris conſenſu non decoro tantùm, ſed & neceſſario ad vota properaverit, cum Patria poteſtas in jure Naturæ, quod decalogus expreſſit, habeat fundamentum. Vim faciet gentium juri, dum rem alienam, jus paternum, invadit, atq; in familiam, quam Pater fortè averſatur, irrepit, imò ſeipſum alienat: in quem imperium non habet. Vim faciet Juri divino, quod in tantum conſenſum paternum requirit, ut etiamſi intervenerit concubitus, adhuc in poteſtate Patris ſit, filiam ſtupratori elocare. Quare conſenſus Patris requiritur, ſi tamen ipſe Pater habeatur, hoc eſt, vel inter ſuos, vel inter mente ſanos, deniq; eſſe in vivis nondum deſiit. Et Legis divinæ quidem manifeſta ratio eſt, ne videlicet, ſi vitia eximere poteſtati Patriæ liberos poſſent, eorum malitia armaretur: quanquam alia res ſit, ſi de ſtupratoris Patre ſit ſermo, qui pœna eximere Filium & conſummationi clàm promiſſi conjugii nequit. Sunt ergo

Exod. 22. 17.

inita

inita conjugia absq; consensu Parentum illegitima ex se, quanquam protinus ea dirimenda non sunt, sed rogandi Parentes, ut consensu suo conjugium confirmare velint, quod si fecerint, puniantur conjuges, ratum esto conjugium & ex eventu legitimum; Si nolint, & justas habuerint suæ recusationis causas, (ut sunt dissensus in religione pertinax, generis vel majorum infamia, morum notoria turpitudo æris alieni magnitudo, ad officia patrisfamilias omnimoda ineptitudo) irritum esto & nullum. Adeoq; *relinquendi quidem sunt Parentes, & adhærendum uxori*, ut loquitur Scriptura, quam Plato ita expressit ἡδονὴν δὲ ταύτην γλυκυτάτην ἐν τῷ παρόντι καρπῶσθαι ὀθεν δὴ ἐκὸν εἶναι ἐκ απολείπεται, ἐάν τινα τὸ καλὸν περὶ πλείονος ποιῆται, ἀλλὰ μητέρων τε καὶ ἀδελφῶν καὶ ἑτέρων πάντων λέληθεν: Sed relinquendi sunt, non Tuo verum Illorum arbitrio, qui rectiora consilia pro liberis capiunt, quam ipsi. Et sicut votum DEO factum à liberis rescinditur ob defectum consensus Paterni, ita nullam vim obtinebit promissio conjugi facta sine consensu paterno, si non expresso, tamen tacito, qui sufficere potest, eò quod nulla suspicio aut metus coactionis in Parentes cadat. Neq; tamen ejusdem sunt necessitatis Patris consensus & Matris atq; Tutorum. Ille enim pari autoritate fide & consilio est: in ista consilium desideratur, in his fides.

in Phædro.

Num. 30.

§. 5. Cum omnes ferè gentes festivitate quadam & solemnibus sacris exorsæ nuptias sunt, tum inprimis Judæi laudato more & à Patribus accepto matrimoniū non privatim (habent enim clandestinæ nuptiæ fraudis præsumtionem) sed publicè in piorum conventu celebrarunt μετ' εὐλογίας: quod ipsum institutum, cum aliis multis, suum fecerunt Veteres Christiani. Evaristus ad Africanos Episcopos: *Aliter legitimum non sit conjugium nisi ab his, qui super ipsam fœminam dominationem habere videntur, & à quibus custoditur, uxor petatur, & à parentibus & à propinquioribus sponsetur, & legibus dotetur & suo tempore sacerdotaliter, ut mos est, cum precibus & oblationibus à sacerdote benedicatur.* Numquid ergo necessaria hæc solennia ad conjugium sunt? Distinguendum existimamus inter ea, quæ necessaria sunt ex natura atq; Essentia, & quæ ex constitutionè externa atq; decoro. Necessarius ex natura

An benedictio sacerdotis ad Essentiam conjugij spectat.

tura & essentialiter est tantum consensus: necessaria ex accidenti & decoro hæc solennia sunt, adeoq; districtè observanda, nec antè fas sponso attingere conjugis jure sponsam.

Officium sociatarũ Personarũ.

§. 16. Veniamus ad ultima definitionis verba, quæ finem continent Conjugii, nimirum, Individuam vitæ societatem, hoc est, mutuum adjutorium, cujus potissima vis in subolis procreatione conspicitur. Hic de mutuo conjugum officio & juribus dicendum. Viro in uxorem competit imperium juræ naturæ, quæ sexum masculum omnigena copia instructum & imperii capacem, fœmininum imbecillum, timidum, cui sufficit obsequij gloria, fecit. Aristot. τὸ ἄρρεν φύσει τῆς θήλεως ἡγεμονικώτερον ait, propter fœminæ βουλευτικὸν ἄκυρον *s. judicium imbecillum & mancum.* Quod eò magis relucebit, si ad primordia nostri generis assurrexerimus. DEUS enim, qui sociam conditurus erat, non dominam nec penitus servam, non è capite Adami Evam exædificavit, ne imperium affectaret, neq; ex pede, ne conculcaretur, sed ex lateris, ut quidam opinantur, siniſtri costa, ut virum suæ principium substantiæ revereretur, se Viro accessisse agnosceret, & in partem solicitudinis & custodiæ, non imperij veniisse. Atq; hæc mariti potestas omnibus gentibus recepta, quæ tanti in propria domo Patremfamilias faciunt, quanti regem in suo regno. Αὐτὰρ ἐγὼν οἶκοιο ἄναξ ἔσομ' ἠμετέροιο. Ergo cumprimum in domum mariti deducitur uxor, in familiam & potestatem mariti transit, desinitq; in potestate patris esse, quæ si perduraret, jus maritale, si non prorsus exstingueretur, mirum tamen in modum conturbaretur. Laborandum vero est, ut hoc imperium fulciatur exemplo, humanitate, liberalitate & pudore, sitq; maritus uxorem μήτε πάνυ τιμῶν, μήτε ἀτιμάζων, cum quæ violenta sunt & in atrocitate consistunt, præterquam quod diuturna non sunt, & cito ad ingenium reditura durius tractata conjux est, difficiles & tristes exitus habere soleant. Si tamen severitatem res postulet, an tolli malit uxoris vitia, ubi ferri nequeunt, marito permittimus. Quamvis apud nonnullas gentes (Germanos, Gallos) potestatem vitæ & necis hoc imperium comprehenderit, apud plures tamen rectius & Naturæ convenientius potestas in vitam uxoris

Vid. Arist. 1. OEcon 3 1 Pol c. ult

Ὀδυσ. α.

Plato de Repub. 8.

uxoris non viguit. Quæ enim immanitas est in propria sævire viscera? Taceo quod ut in propria quisq; causa propter affectuum obstacula judex esse nequit: ita propter eandem causam Mariti calori uxor permittenda non est, nisi ἐπ' ἀυτοφόρῳ deprehensa, quo casu à pluribus gentibus justo mariti furori impunè objecta est, quod tollere voluit Augustus. Uxor dignitate Viri assurgit, *tanto honoratior futura quanto illam amplius honoraverit*, ut inquit Hieronymus: quod in tantum extendit plerarumq; gentium favor, ut ad Viduas quoq; pertineat dignitas Viri. Deinde, cum conjugium à Natura institutum sit, ut relinquatur simile in specie, quæ huic fini consequendo inserviunt, neuter neutri negare debet. ἡ γὰρ ἐρως φιλία στάσιν τρόπον γίγνεται, χαλεπὸν πλησμονῆς. *Plat. in Phædro.* Debitum hoc naturale excipiunt à parte mariti defensio uxoris & subministratio eorum, quæ ad alimenta pertinent & corporis cultum, in quo spectari debet commoditas & decorum: decorum vero est, quod est modestum, non lascivum, mediocre, non luxurians. Cætera quæ regimen domesticum spectant magis œconomicam sapiunt & inde petenda. Summa, curandum est ut *societas hæc sit pudoris & reverentiæ speculum, ut sit concors & tranquilla, quod caput omnis in hac societate felicitatis est, ut sit benignitate & mansuetudine conspicua, ut fide in adversis non minus quam secundis sit venerabilis.*

§. 17. Percursis iis quæ ad Essentiam conjugij spectant, nunc accidentia videamus, in quibus maximè eminet quæstio, quâ ætate conjugia ineunda sint. Quæ ætatis habenda ratio? ὅταν γὰρ οἱ φύλακες συνοικίζωσιν νύμφας νυμφίοις παρὰ καιρὸν, ἐκ εὐφυεῖς ἐδ' εὐτυχεῖς παῖδες ἔσονται, inquit optimè Plato. *de Leg. 8.* Memorat Stobæus serm. 61. Spartanos puniviſſe non tantum ἀγαμίαν & κακογαμίαν (ut si quis opum potius quam liberorum & civium augendorum rationem habuisset) sed & ὀψιγαμίαν. Hanc quæstionem egregiè pertractat Aristoteles l. 7. Pol. c. 16. *Non, inquit, festinanda matrimonia sunt: festinata & mares gravant & fœminas. Imò nec tardanda matrimonia nimis sunt.* Sic enim vel ineptum generationis instrumentum effœtum sc. semen erit, vel neuter neutri, ut par erat, prodesse potest. Sed vide de utroq; Aristotelem pleniſſimè atq; curatiſſime

differentem. Unde autem mensura justæ ætatis petenda? Aristoteles tempus idoneum metitur potentia generandi, quæ ut plurimum porrigitur in maribus ad annum 70. in fœminis ad annum 50. Ita ergo rem moderando, ut potentia generandi in utroq; ad eundem terminum decurrat, consultum esse dicit, ut Vir conjugium ineat anno 37. fœmina 18. Verum, si id spectandum, quod fit ut plurimum, potius Platoni subscribendum ducimus, qui trigesimum maribus definit, cum raro ultra 60. annum non dico potentia generandi sed ipsius vitæ spatium excurrat.

de Rep. l. de L.L l. 9. sub. fin.

Quæ morum aqualitatis?

§. 18. Breviores esse cogimur in pertexendis cæteris, quæ à Poliricis accumulantur, ut, qualis Persona esse debeat, ad quem animum adijcere cupias, ostendant. Præclarè Plato: *Qui ex bonis parentibus ortus est, eas nuptias contrahere debet, quas prudentes viri honestas ducunt. Qui sanè monerent, nec pauperum fugere, nec divitum affinitatem sectari, præcipuè oportere &c.* Si enim in amicitiam nemo recipiendus est, nisi cujus mores exploratè cognitos habeas, profectò insani hominis esset, omnis vitæ individuam consortem adscisere, cujus nec mores, nec genus nec parentes (ὅτι γὰρ ἐκ σκύλλης ῥόδα φύεται) perspectè cogniti sint. Præterea æqualitatis habenda ratio est, non Arithmeticæ illius, sed Geometricæ, qua possunt animi bona fortunæ missilia pensare. ἥλικα γὰρ καὶ ὁ παλαιὸς λόγος τίρπειν τὴν ἥλικα. Pulchritudini hinc locus debetur: in tertiis illa consistat, ubi prima de moribus facta quæstio est, in queis maximum pulchritudinis momentum situm est. Demum in censum census veniat, ne si divitiæ oculorum acrem præstinxerint, ipsus tibi succenseas, & subeat penitudo præposterè captatorum. ὅπως τὸ κέρδος παρὰ φύσιν δέλεπτον (γάμητον.) Cum enim non raro conjugii ordinem divitiæ conturbent, rectè Legumlatores & ordine feciisse videntur, qui doti terminum præfigunt: quanquam qui omnibus civibus æqualem dotem imperarunt, juri gentium vim feciisse videantur, quod cuiq; dominium in rem suam adscribit.

Plat. in Phædro.

Pulchritudinis?

Divitiarum? *Eurip.*

Conjugium morte

§. 19. Restat, ut quomodo Conjugalis hæc societas solvatur, breviter ostendamus. Non defuerunt qui nexum hunc ultra mortem protenderent, *arbitrati*, ut ait Ille, *eum præcipuè matronæ sincere*

ta fide incorruptum esse animum, qui depositæ virginitatis cubile pudicum egredi nesciret: multorum matrimoniorum experientiam quasi legitimæ cujusdam intemperantiæ signum esse credentes. Quod à Montani Paracleto profectum multis Christianis obhæsit, ut secundas nuptias impietatis & infamiæ damnarent. Quibus facem alluxit temeritas & δεισιδαιμονία Ethnicorum. Pausanias, *Gorgo* ait *primùm secundas nuptias iniit. Antè sanctum habitum, ne qua iterum nuberent.* Quod vel maxime in Flamine observatum est *cui nec sine uxore esse nec rursum cum secunda uxore licebat esse.* Sed primæ potius institutioni standū, quæ Conjuges tantisper ligat, dum alterutri vitam mors abrumpat. *Adhærebit uxori vir* ait Scriptura. Ligat, inquam, in individiam vitæ consuetudinē Morte ergò solvitur. Non tamen negandum est, ut omnibus, ita viduis laudabile pariter & commodū esse, si cupiditatem possint refrænare, nec ullam ultra cogitationem de nuptiis susscipiant. Quod si quæ impar tam sublimi proposito est, intra tamen luctus annum ut abstineat, urgentissima ratio cogit, quæ turbari sanguinem vetat.

solvitur. *Valer. lib. 7. c. 1.* *lib. 2.*

§. 20. Essentia matrimonii à consensu dependet: sed quo minus solvi possit, non consensus efficit, sed authoritas DEI, qui adhærere uxori virum jubet, unde Christus regulam offormat: *Quod conjunxit DEUS homo ne separet.* Verum non tantùm Charondæ, Romuli leges copiam divertendi conjugibus faciunt, sed Plato quoq; imo Judæis ipse DEUS dato repudij libello. Sed memine rimus licita fuisse divortia, non quod salva pietate & officiorum, quæ latius, quàm jura patent, regulis fieri eapotuerint sed quod pœnæ non subjacerent. Nec statim quod licet, honestum est. Etenim licuit aut nulla aut levi de causa, propter morum acerbitatem, ut ait Plato, uxorem dimittere. Quod fieri Lex charitatis prohibet sive uxorem respicias, quæ fidei tutelæq; mariti concredita est & huc velut ad sacram anchoram confugit; sive liberos communes. Nec ullius fortè laudati viri, qui id sibi licere, cum impune potuisset, voluerit, invenias exemplum.

Etiam inter Vivos. *l. 11. de LL.* Divortia olim licita, h.e. impunita.

§ 22. Causæ divortii sufficientes, quæq; animum à vitio immunem præstant, sunt *adulterium & malitiosa desertio* Adulter enim ultrò recessit à fœdere, ausuq; sacrilego, quod DEUS junxerat, divulsit. Huc pertinet illud Hieronymi: *Ubi cunq; est scortatio, aut for-*

Divortia hodiè licita, quæ

honesta.

fornicationis suspicio (quod ad credulam anxietatem non pertinet, sed de justis ac urgentibus conjecturis intelligitur, quæ adulterium repræsentant, puta si Viro ignorante & nolente uxor foris pernoctet, si aliorum virorum convivia sine modo appetat, si insidias conjugi struat prolive) *liberè uxor dimittitur*. Nec à thoro tantum & mensa, sed & à vinculo solvit innocentem Quid enim iniquius esset, quam gravari alieno crimine innocentem, & laqueum injici conscientiæ labis expeti? Porrò, cum mutui quoq; auxilii causa sit institutum conjugium, secundam causam justi divortij ponimus *malitiosam desertionem*, quæ cum isto fine pugnat, quæq; ipsa veluti consanguinea adulterio est adeoq; cum adulterio tacitè, si diuturna sit præsumitur conspirare. Quæ causa est cur Servator divortii legitimi unam causam dicat τὴν πορνείαν. *Est* autem *malitiosa desertio, cum alter conjugum nulla necessitate alibi detinetur, nec ex probabili peregrinatur causa, sed volens cum proposito incommodandi molestiùs conjugij se subducit*. Captum pulsumve maritum uxor sequi tenetur, modo salva honestate & pudore fieri possit, salvoq; officio liberis impendendo.

Pœna adulterij quāta?

§. 23. Deniq; quæ adulteris pœna sit infligenda, videamus. Varia apud gentes ea fuit: neq; enim delictorum pœnæ ipso naturæ jure aut ulla perpetua DEI lege constitutæ sunt. Sed pro modo imminentis inde periculi intendi & remitti solent. Porrò naturæ jure æqvum est, ut quantum quisq; mali fecit, tandundem patiatur, juxta illud, quod Rhadamanti jus dicitur,

ὅσα πάθοι τὰ κ' ἔρεξε δίκη κ' ἰθεῖα γένοιτο.

Inde homicidii pœna capitalis exstitit, dum lucrum homicidæ tantum detrahitur, quantum alteri eripuerat. Quare cum, dicente Platone, *Is qui superatur à Voluptate* (qualis adulter) *deterior eo sit, qui superatur à dolore*, h. e. ut alibi explicat, *ira & timore*, quibus homicida impellitur, rectè in adulteros quoquè pœna capitalis constituta est Quod æqvum videbitur ei, qui consideraverit, minora ex homicidio damna nasci & pericula, quam ex adulterio, quo civitatum fundamenta convelluntur, suppoquntur hæredes, totæ domus implentur probris atq; inimicitiis, quæ sæpè & in publicam pernitiem erumpant.

l. de L. L. *l. 9. de L. L.*

COROLARIUM.

Cælibatus Clericorum bellum Pontificum Sophisma est, ut Clerici nec conjugij nec prolis intuitu Rebuspub. debincti, seu, ut Justin. ait, timentes, tanto expeditius potentiam Principum attenuare & Pontifices amplificare possint.

lib. 20.

DEO DUCE.

§. 1.

Conjugalem societatem excipit PATRIA, cum conjuges, ut ait divinus Plato, *parentibus utrinq; affinibusq; relictis seorsim quasi ad coloniam proficiscuntur, liberos generant & educant: vitamq; quam ab aliis acceperunt à se καθάπερ λαμπάδα quasi lampada aliis tradunt.* Ratio ordinis de LL. 6.

§. 2. Aristoteles de societate nuptiali & Patria agens, *Vir*, inquit, *in uxorem & liberos imperium habet: atq; in utrosq; ut in personas liberas, verum non eodem genere Imperij; sed in uxorem quidem civiliter; in filios vero regiè.* Civiliter, inquit ſ. πολιτικῶς: quale Imperium in Politia propriè dicta ſ. Laudabili democratia reperitur. Dices: Civile imperium in pares eſt: (totius enim populi floris pariter & fecis æqualis libertas eſt) uxor vero natura & virtute inferior Viro, eiq; ſuppar eſt. Deinde in civili Imperio alternis vicibus iidem parent & imparent. Luculentum ergo diſcrimen cernitur. Hæc obſtacula ipſe Ariſtoteles removet, & certo reſpectu ſuum illud pronunciatum circumſcribit. Nempè *in civili imperio magiſtratus à private differt veſte, ſermone, honore, quem jure à civibus exigit, quicunq; in magiſtratu eſt*: Ità quoq; in Imperio, quod in uxorem marito competit. At in liberos Imperium Patris regium eſt. *Nam quod procreavit, tum amoris abundantia, tum temporis antiquitate debet imperare*: quod eſt regij imperij genus. Pater enim natu major & prudentior non tàm ſuum bonum, quàm liberorum utilitatem ac commodum ſpectat: quo ipſo Imperium Regium ſecernitur à deſpotico, quod bono proprio per ſe intenditur. l. 1. Pol. c. 12 Parentes imperant liberis regie.

§. 3. Quanquam vero & Matri obſequium debetur atq; reverentia, quæ nos tot menſibus geſtavit, enixa eſt, ſuo lacte aluit, & ingenti cura educavit, cum, qui beneficium accipit, amiſſa liber. Maximè Pater.

tate jus ei porrigat, à quo beneficio afficitur, quod hic summum est, cui par gratia reddi nequit: πῶς ἄν ὁ γεννηθεὶς ἀντιγεννήσαι δύναιτο τὸς σπείραντας, ut Philo ait. tamen ob eminentiam sexus, cum Generationis Principium Pater sit, & in ipsam quoq; Matrem Imperium exerceat, jure præcipui, imò si imperia inter se contendunt, absolutè Patri obsequium & subjectio debetur, quo Natura nos & omnium hominum judicium sive Jus Gentium, quod Aristoteles ὁμολογίαν vocat, q. d. consensionem sive pactum conventum ducunt.

l. 1. Pol. c. 4.

Naturæ & Gentium jure.

§ 4. Ac de *Natura* quidem manifesta res est, quâ *præest Pater, ut ait Aristot. filiis & majores nepotibus & universim naturâ dominatur, senior juveni, perfectum imperfecto, totum parti* (familiæ autem partes sunt liberi) *& ii, qui beneficium dedit* (qui dat vitam, omnia dat) *ei, qui accipit. Lex & vis naturæ*, ut habet Plin. *in ditione parentum liberos semper* (etiam grandes, adultos etiam potentiores) *esse voluit, nec uti inter pecudes sic inter homines potestatem & imperium valentioribus dedit.* Unde dum Naturæ Legem DEUS colligit in animis hominum propè obliteratam, certè valdè obscuratam, proximum sibi locum Parentibus attribuit, velut in terra diis quibusdam, quorum ope nos in augustissimum hoc Mundi theatrum introduxit. Quo fine honorem, qui Parentibus debetur, nec divinum prorsus nec humanum tantùm, sed ἐν μεθορίῳ in confinio æternæ & mortalis naturæ positum Philo dixit. Atq; ad naturale exemplum Parentum, cum palantes homines, in vicos, oppida, urbes colligerentur, civilis societatis Rectores fieri cœperunt, quibus & Patrum nomina Veteres indiderunt. Quod Naturæ sacrum apud omnes gentes inviolabile permansit: nec ulla gens exstitit, quin liberos redigeret sub patriam potestatem. Quod nec diffiteri possunt ii, qui aliàs apud solos Romanos patriam viguisse potestatem omnibus modis contendunt. Quorũ salva esse assertio potest, si de Tali loquantur: universè salva esse non potest.

8 Eth. Nic cap. 11 in Paneg.

Dio l. 35.

Diversimodè pro diversimodè

§ 5. Ad intelligendam patriæ potestatis vim lucem affert Grotius de Jure Belli & Pacis, cum distinguit in liberis tria tempora. Primum est τὸ βουλευτικὸν ἀπελὲς s. imperfecti judicij, dum abest προαίρεσις seu Vis electrix. In hoc tempore omnes liberorum

rum actiones sub dominio sunt Parentum: æqvum enim est, ut, qui se regere non potest, regatur aliunde. At alius naturaliter inveniri non potest, cui regimen competat, quàm parentes. Est tamen in eo quoq; tempore filius aut filia capax dominij in res ex Jure Gentium, sed exercitium impeditur ob judicij imperfectionem. Secundum tempus perfecti judicij est, dum filius μὴ χωρισθῇ seu non separatur, sed pars manet familiæ parentum. Atq; tum subsunt Parentum Imperiis non aliæ actiones quam quæ ad familiæ paternæ aut maternæ statum aliquid momenti habent: æqvum enim est, ut pars conveniat cum ratione integri. In cæteris enim actionibus habent liberi ἐξουσίαν, h. e. facultatem moralem agendi, sed tenentur tamen in illis studere semper, ut parentibus placeant. Sed hæc nonnunquam relaxatur potestas, secundum illud Socratis ad Lysi: *Non ætatem expectat Pater ad licentiam tibi exhibendam sed cum primum te senserit te ipso prudentiorem effectum, illico & tua omnia & te liberè tibi committet.* In utroq; hoc tempore jus regendi, jus coërcendi quoq; complectitur, & ubi alia ratio eum alendi non suppetit, jus vendendi & oppignorandi. Tertium tempus est, postquam ex familia excessit: quo tempore in omnibus est αὐτοξουσίᾳ, suiq; juris, manente tamen semper illo pietatis & observantiæ debito, cujus causa perpetua est.

versâ ætate liberorum. *l. 2. c. 5. n. 2.*

Plat. in Lysi.

§. 6. Quæ paulo pressius sunt consideranda, & quibus in rebus Pat. Pot. consistat, singulatim expendendum. Nam gentium moribus hæc à Natura orta potestas variè restricta vel extensa fuit. Nonnulli ad vitam liberorũ & necem provexerunt, in quibus eminent Romani, apud quos non venundare solùm liberos licebat sed & impunè occidere. Duravit hæc potestas à primis Romani Imperij incunabulis ad Constantini Cæsaris Principatum, qui expressa Lege Patribus jus vitæ & necis ademit. *Malè hoc factum esse* queritur Bodinus, *& inde contentiones atq; dissidia ipsam Remp inundasse quin pernitioso exemplo ademtum restitui oportere scribit, nec mirum cuiq; videri debere, si patria potestate sublata decus Romanorum ac nobilitata virtus unà cum Magistratuum ac Legum metu, repullulantibus undiq; vitiis, ante imperij occasum exstincta fuisse videatur.*

Jus vitæ & necis

l. 1. de Rep. c. 4.

§. 7. Verum enimvero, quanquam optimam fuisse rationem extendendæ ad vitam quoq; patriæ potestatis consentiamus, cum

An rectè in

liberos usurpetur?

nondum essent judicia constituta, adeoq; tunc patri necessitatem impositam fuisse membra sua sibi amputandi: nunc tamen, postquam judicia publica esse cæperunt, rectè Patri in liberos tanta potestas ademta fuit. Dicit quidem Bodinus, potestate hac Parentes abuti non posse, nec, si possint, velle tamen: sed nobis hoc non persvadet, quibus cum ex veteri tum ex recenti ævo innumera exempla offeruntur, non exstincti solùm affectus Paterni & debitæ στοργῆς, sed & in liberos parricidij admissi. Et ut hoc non esset, nonne à flagranti pietate alienum est, Brutum, Manlium non tantum spectatores sed judices, sed executores necis filiorum exstitisse? annon insito affectui videtur adversari, filium ad supplicium (ponamus commeruisse) offerre vel prodere? Quare, cum *singulis concedendum non sit, quod per magistratum publicè fieri potest* cumq; *difficilius sit moderari, ubi dolori debetur ultio, quàm ubi exemplo* imò cum *naturâ sibi quisq; amicus sit, obcæcetur circa amatum, qui amat*, non per Patris sententiam amore vel ira abrepti, sed Magistratus omni affectu vacui in Filium atroci delicto caput adstringentem animadvertendum esse concludimus.

Sen.

Plat. 5. de LL.

Patria Pot. in liberorum libertatem.

§ 8. Quinque sunt in universum, ad quæ Patria potestas porrigi potest, vita liberorum, Libertas, Corpus, Operæ quas præstare liberi possunt, & Bona quæ possident. De potestate in Vitam, quantum instituto sufficit, actum est. Libertas vel capitur pro facultate agendi, quæ velis, nisi vi aut jure prohibearis: vel pro jure, quo pacto servituti contradistinguitur. Posteriori acceptione civium liberis non tollit libertatem Patria potestas, quin rerum omnium & officiorum, quæ civibus committi debent, adeundorum jus habent liberi, &, quantumvis Pater abnuat, prævalente Patria adire possunt & debent: Imo, si eos venundari contingat, non amittunt libertatem in actu primo, utut actus secundus seu exercitium libertatis suspendatur. Quapropter prima libertatis acceptione, cum ad Parentis nutum componere se liberi frugi teneantur, seq; Parentum arbitrio resignare, libertatem non obtinent: quæ subjectio non minuit liberorum dignitatem, sed auget. Quid enim dignius laude quàm ad crepitum digiti obtemperare illis, quibus hoc spirabile cœlum ferimus acceptum? Præclara in hanc rem sunt verba Senecæ & adscribi digna. *Nulla*, inquit,

inquit, *vi verborum, nulla ingenij facultate exprimi potest, quantum opus sit, quamq; laudabile, quamq; nunquam à memoria hominum exiturum, posse hoc dicere: Parentibus meis parui, cessi, imperio eorum, sive æquum, sive iniquum fuit, obsequentem submissumq; me præbui; ad hoc unum contumax fui, ne beneficiis vincerer.* l. 3. de benef. cap. ult.

§. 9. Tertium corpus est, cujus castigationem Parentibus omnium gentium consuetudo tradit. *Nonne vides*, inquit Seneca, *ut teneram liberorum infantiam parentes ad salubrium rerum patientiam cogant. Flentium corpora ac repugnantium diligenti cura fovent, & ne membra libertas immatura detorqueat, in rectum exitum constringunt, & inde liberalia studia inculcant, adhibito timore nolentibus. Ad ultimum audacem juventam frugalitati, pudori, moribus boni, si parum sequitur, coactam applicant. Adolescentibus quoq; ac jam potentibus sui, si remedia metu aut intemperantia rejiciunt, vis adhibetur ut servitus.* Atq; hæc in corpus Filij potestas in tantum valet, ut, si abuti ea Parentem contingat, & durius Filium habere, patienter sibi ferendum Patrem, nec de excutiendo jugo cogitandum Filius ducere debeat. ἔοικε δὲ νέῳ παντὶ ὑπὸ γέροντας πληγέντι ῥᾳδίως ὀργὴν ὑποφέρειν, αὐτῷ πεπεμένῳ τιμὴν ταύτην εἰς γῆρας, quæ sunt Verba Platonis. In Corpus. l. 6. de benef. c. 24. l. 9. de LL.

§. 10. Quartum operæ liberorum sunt, de quibus §. 5. differentem Grotium audivimus, & distinctioni viam pandentem inter operas, quas Familiæ debet Filius, quas obsequiales vocant, & quas permissu Patris non debet, quæ dicuntur industriales. Quemadmodum ergo in illas absolutè potestatem Pater habet, ita in has ipsus sibi potestatem quasi abrogat: quinimo, ut Filij industriam magis pertentet, pecuniolam concedit, experturus quo eam pacto occupare atq; exercere velit aut possit. Atq; hoc Quintum est, in quod Patri competit Potestas: nempè Peculium sive bona Filij, quorum eadem est ratio, quæ operarum. Utrisq; Pater legem & modum ponit, quod argumentum est Patriæ Potestatis. Hic autem agere velle *de Peculio Pagano Profectitio, Adventitio, Castrensi* quæ peculiaria sunt Juri Civili, & potestatis Naturalis sunt determinationes, esset falcem in messem alienam immittere, & valdè procul extra chorum saltare. In operas. & bona

Primũ beneficium Parentum est Generatio.

§. 11. Nunc Patriæ Potestatis fons nobis est recludendus, & ad Parentum Beneficia pes promovendus. Primum beneficium & in universa Natura summum, quodq; efficit, ut liberis & vivendum & moriendum sit ingratis, est Vita, principium & basis omnium, quæ à liberis proficisci possunt. *Quicquid est, quod dat Patri Filius, utiq; minus est, quia hanc ipsam dandi facultatem Patri debet. Ità nunquam beneficio vincitur, cujus beneficium est, quod vincitur. Quicquid præstitit Patri, etiamsi magnum est, infrà æstimationem paterni muneris est: quia non esset, si non genuisset.* Quæ verba sibi objicit Seneca, & contrà, posse beneficiis Parentes à liberis vinci pugnat. Verum, si quæ Verborum non minori cumulo quàm acumine congerit Seneca, cum Parentum primo hoc benficio & immensâ solicitudine atq; curâ, de quâ mox dicendum, contendantur planum fiet, fallaciam Accidentis committere Senecam, dum fortuito adscribit casui, quod virtuti & authoritati Parentum debetur, adeoq; parentum beneficia ab officiis, sive quantacunq; demum sint, beneficiis liberorum non adæquari, multò minus exsuperari posse.

l. 3. de benef. à cap. 30. ad fin.

Secundum Nutritio.

§. 12. Secundum, nec primo minus beneficium, quo liberos afficiunt Parentes, Cura Nutritionis est, cujus prima & potior pars Matri incumbit. In materno enim utero Natura nobis sex menses antè, quam nascamur, de cornu copiæ prospexit. Ut primum enim in utero moveri incipit fœtus, scribente Hippocrate, quod tertio mense in maribus, quarto in fœminis accidit, lactis copia se prodit in mammis matris, quod fœtus jam grandior factus & se circumvolvens acetabula uteri comprimat, & sanguinem regurgitare faciat ab utero ad mammas, ut, quod tradunt Medici, per subtractionẽ sanguinis fœtus exitus admoneatur. Benè Phavorinus: *Nonne hac quoq; in re solertia Naturæ evidens est, quod posteaquam sanguis ille opifex in penetralibus suis omne corpus hominis finxit, adventante jam partus tempore in supernas se partes profert, & ad fovenda vitæ atq; lucis rudimenta præsto est, & recens natũ notum & familiarem victum offert.*

Infantem mater

§. 13. Durissimæ ergo ac matrum nomine indignæ censendæ sunt: quæ, quos parere dignaræ sunt, lacte suo alere dedignantur, ipsis bestiis crudeliores, quæ substituunt scortilla ex quorum sanguine

guine geniti liberi non sunt, quam ob causam neq; eorum lac infantibus accommodum est, ut maternum. *Quia omne quod gignit alimentum conveniens genito continet.* Ne nunc dicamus, ex ebriosa & lasciva nutrice vitiorum semina cum ipso lacte combibi: nec naturam frustrà matri lactis munera dedisse: quod periculum creet lac aversum corruptumve: quod reverentia erga matrem, & in fratres affectus atq; germana morum conspiratio minuitur ac infuscatur. *Par enim est, ut, quod per se nascitur, cum nulli pro alimento acceptù est obnoxium, nullam exhibeat nutrimenti mercedem;* teste Platone. Lacte ergo matris, optimo non potu tantum sed cibo quoq; alendi infantes, & solo quidem nec pultibus distendendi (fiunt sic voraces) idq; tantisper dum dentiant: tunc enim Natura innuit, solidiorem cibum esse dandum, cum dat mandendi instrumenta.

lactare debet. *Plat. in Menexy.*

7. de Rep.

Quamdiu?

§. 14. Qui dat formam, dat ea, quæ formam consequuntur, ut habet Peripateticus Canon: Quare, qui causa est, ut homo existat, is quantum in se est, & quantum necesse est prospicere ei debet de his, quæ ad vitam humanam, h. e. naturalem & socialem, nam ad eam natus est homo, sunt necessaria. Hinc fit quoq;, ut citra auxilium legis Civilis, prima bonorum successio liberis deferatur: quia creduntur illis, ut corporis sui partibus, non tantùm de necessariis, sed & de his, quæ ad vitam svavius & honestius transigendam pertinent, quàm ubertimè voluisse prospectum, ab eo maximè tempore, quo ipsi rebus suis frui non possent. Apud Quintilianum filius *partem* inquit, *jure Gentium peto.* Et Salustius *testamentum quo filius excluditur impium* dicit. οἱ γὰρ παῖδες ὡς ὀφείλημα τὸν κλῆρον ἐκδεχόμενοι. Et quia naturale debitum est etiam vulgò quæsitis mater alimenta præstare tenetur.

Alimẽta debentur naturæ & gentium jure.

§. 15. Alimenta cum dicimus, utrumq; τὰς διατροφὰς καὶ τὰ σκεπάσματα intelligimus, h. e. quæ ad victum & amictum pro modo facultatum, dignitate personæ & loci consvetudine spectant: quicquid præterea est, cum non debeatur ex Jure Naturæ, sed per humanas rationes fuerit introductum, tolli potest atq; rescindi. Quod si artem didicit Filius, æqvum est & Naturæ juri non dissentaneum, ut artem, quam sumtu studiove paterno didicit, exerceat, & hoc parandi victus instrumento utatur: adeoq; hoc casu Filium

Quamdiu?

Pater

Pater alere non tenetur. Sed, si Filius inutiliter prodegit, quæ Pater assignaverat, alimenta, num dare nova tenetur Pater? Si spes emendationis nulla sit, urgensq; sit metus, ne paternam liberalitatem ad ministram vitiorum & luxuriæ sit habiturus Filius, satisfecit Legi Naturæ Pater, nec tenetur: quanquam Paterna Pietas inemendabilem Filij animum non facilè præsumat, quin potius ad summam diligentiam nihil reliqui faciat, ut ad frugem bonam Filius revocetur.

Abdicatio quando usur pari possit.

§. 16. Quæ de alimentis diximus & pietate paterna, in tantum valent, nisi Filius omni favore indignum se reddiderit. *Magnis sceleribus*, inquit Seneca Rhetor, *jura naturæ intereunt.* Sed ut in matrimonio, quod disput. præced. excussimus, non quodvis, quamlibet atrox crimen, vinculum rumpit, verum id demum quod conjugij essentiæ vim infert: ita quoq; non quodvis crimen, quantumvis grande sit, eâ pœnâ quam Græci ἀποκήρυξιν seu abdicationem, Romani exhæredationem (hanc vocant quæ fit causa mortis: abdicationem, quæ fit inter vivos) vocârunt, affici meretur, sed tale, quod cum pietate filiali & obligatione pugnat, putà, si Filius omnem grati animi affectum exsuat. Quod fit, ubi vel acerbum convitium Patri ingeritur, vel atrox injuria, quæ modo in ipsum Patrem, puta, si manus inferat violentas, modo in univetsam familiam, Si veneficio & aliis damnatis artibus opprobrium dedita opera irrevocabile accersat, redundare possit. De modo abdicandi, omnino vide præclarè differentem Platonem, qui Filium jure abdicandum non à patre solo sed à genere universo per majora propinquorum tam virorum quam mulierum suffragia depelli oportere censet, & memorabilem sententiam adjicit: *Si quis Civium abdicatum adoptare voluerit, nulla id lege vetetur. Juvenum enim mores sæpe in vita varieq; mutantur.*

l. 11. de LL.

Tertiũ Educatio.

l. 7. Pol. c. ult.

§. 17. Tertium sive beneficium sive officium Parentum est Educatio, quæ pari cum vita ipsa passu ambulat. Arist. postquam de nutrimento liberis prospexerat, jusseratq; lacte ali, abstinere vino, quod humectet, calefaciat nimium corpus, & halitu caput gravet, deinceps ad finem librorum Politicorum de educatione pueritiæ agit, & exiguam adolescentiæ quoq; partem attingit: reliqua temporum infelicitas absorpsit. Ante Aristotelem Plato, qui

qui itidem vino interdicit ante annum 18. quod non oporteat ignem in corpus atq; animam suggerere, antequam viri effecti subire labores incipiant, infinitis propemodum locis de recta educandi ratione agit, inprimis toto libro de LL. VII. *Non video*, inquit, *ubi majore diligentia opus sit, si quis mentem modò habeat, quàm ut filium optimum reddat.* Nec hujus fructus privatus tantum, sed publicus quoq; ut si recta educatio præcesserit, non multis legibus opus sit. Contra *qui malè educati sunt audent etiam leges optimè scriptas violare*, inquit Isocrates. Si sic nobis ab ipsa pueritia persvasum fuisset, non alij alios prohiberemus ab injuria inferenda, sed unusquisq; sui ipsius custos esset, timens, ne injustè agens maximo malo adhæreret. *in Theag.* *in Areopag* *Plat. de Rep. 2. 4.*

§. 18. Unde liquet, quam verè Plutarch. ἀγωγὴν σπουδαίαν καὶ παιδείαν νόμιμον, dixerit esse πρῶτον, καὶ μέσον, καὶ τελευταῖον κεφάλαιον. Nimirum lucem aspicimus homines nudi corpore, appetitu, ratione, cum aptitudine εἰς ὁποτερονοῦν magis tamen ad vitia per originariam labem deflectente: actu quidem nec temperantes nec intemperantes, nec justi nec injusti, sed quasi ancipites & globi instar in omnem partem mobiles. Exponimur autem in seculum non aureum, quod caput infelicitatis nostræ est, inter infinita malorum irritamenta, tot Sirenes, tot Circæa pocula, tot maris pericula, voragines, scopulos, tot deniq; monstra, ut non abripi, non demergi, non implicari res non tantum solicitissimæ cautionis sit, sed eximiæ cujusdam felicitatis. Ita ruimus homines in vitia præcipites: nec innocentia rara est, sed nulla, inter eos quoq;, qui φωσῆρες ἐν μέσῳ γενεᾶς σκολιᾶς καὶ διεστραμμένης esse debebant, ut rem acu tetigisse videatur Chrysostomus, qui, cur tanta vitiorum colluvies orbem inundâsset, causam exquirens, satis habuit, cum diceret, *deleta esse exemplaria.* Porro imitatores, ut qui maximè, pueri sumus, eorumq;, quæ incauti combibimus, retentores & custodes diligentissimi firmissimiq; Atq;, quod de *Theodoro Tragædo* Arist. memorat, *quod nullum unquam ne contemtum quidem histrionem passus est ante se in scenam prodire, ratus spectantium aures iis, quæ prima audiunt, captas occupari*, id verò hic apprimè valet. Difficulter eluitur, quod primæ Quod maximè necessaria est. *ad Phil. 2. 15.* *7. Pol. c. ult.*

In Timæo ætati adspersum est. Quod Plato rotundè: τὸ παίδων μαθήμασι θαυμαστὸν ἔχει τὸ μνημεῖον. Licet ergo Parentes, qui illud Phocylidis χρὴ παῖδ' ἔτ' ἐόντα καλὰ διδάσκειν ἔργα aspernati, pecuniis cumulandis liberorum gratia incumbunt, Verbis Platonis Cedro vivacioribus objurgare. *Quousque ruitis homines? Nescitis quò feramini, neq; opportunum quicquam agitis, qui omni studio pecuniis cumulandis incumbitis filios autem, quibus eas relicturi estis negligitis, neq; ut illis juste uti sciant, eos justitiæ præceptoribus commendatis &c.*

In Cliteph. & 2. de Repub

Educatio corporis primo biennio.

§ 19. Consistit Educatio in recta conformatione corporis, Appetitus, Rationis. Primum Corpus est, instrumentum Animi futurum ab bonas actiones obeundas, non minus necessarium, quam bona est cythara perito Cytharædo. Ad conformationem corporis & membrorum rectam proportionem obtinendam duo media affert Arist. *motum & machinulas s. fasciculos*, quibus tenella corpora involvuntur. Motus ad prægnantes quoq; spectat. Quibus præcipit Aristot. ut otium vitent, & iter dietim pedibus conficiant: à quo non discrepat Plato, qui itidem τὴν κύησιν jubet πεζπατεῖν: quippe ambulatiuncula vel per sudorem ejiciuntur, vel per insensilem transpirationem avolant vitiosi humores ne fœtui noceant, cui commodando, cibo uti jubentur solido & alimentoso. E contrario quietem animi imperant Philosophi, quandoquidem compertum sæpissimè est, turbatas matres & perterrefactas fœtui plurimum incommodâsse, dum cum sanguine fœtum alente conjunctis Spiritibus variè per affectus & passiones agitatis, atq; ad uterum appulsis, vim animæ fœtus formatricem exemplariter direxerunt, atq; varias formas specierum terrificarum & monstrosarum fœtui in utero impresserunt. Inde ab ebrietate quoq; jubentur gravidæ abstinere. Editis in lucem motus maximè conducit, quo excitatur calor naturalis, ut cibos digerat, inutilia avehat, humores pravos tenuet, membra distendat, cui magis per ἀνατπεξέχεσιν augendo, marium corpora utile censet Arist. exponi frigori, quippe densanti corpus, stringenti, & ne laxatus internus calor effluat, efficienti: quæ res & ad valetudinem facit, & præsertim ad munera militaria, aliasq; vitæ necessitates commodè obeundas &

7 Pol. c. ult & 16. 7. de LL.

per-

perferendas. An utile sit plorare infantes, dissentiunt Plato & Aristoteles. Hic affirmat, quod per lachrimas venæ intenduntur, & superflua per oculos pelluntur excrementa, illaq; adeo Spiritus contentio flentibus pueris vires adauget, non secus ac pondus aut saxum levaturi, spiritum solent colligendo robori inhibere. Valeat hic illud πολυθρύλλητον: πᾶν δ' πολὺ πολέμιον τῇ φύσει: nec cuivis pedi quilibet calceus aptus est. Alterum, quod membra decenter firmat, sunt fasciculi, quibus suffulciuntur infantes, & in directam longitudinem quasi ducuntur, caveturq; ne gibbosi, turriti, obliqui fiant, atq; universim, ne artus luxentur vel propter mollitiem distorqueantur.

§. 20. Hoc primo ferè biennio: tertio anno, quarto, quinto motum jubent Philosophi moderatum continuari, ludos quoq; indulgeri faciles, quiq; defatigatione non ponunt obstaculum incremento, recreantes corpus pariter & animum, excitantes semina virtutis & simulachra præferentes eorum, quæ post seriò facienda sunt. Secundum septennium detur artium Palæstricarum ministris, ut lusui pilæ, luctationi, saltationi modicæ &c. Tertium ipsis Gymnasticis sive Palæstricis artibus, quas Plato in duo summa capitu secat, *luctam & saltationem*, h. e. in eam exercitationem, quæ est cũ adversario & in eam, quæ sine adversario est. Quare pro habitudine corporis, quam potest, optima consequenda, pro conditione quisq; sua doceatur hoc septénnio equitare, h. e. cursu & recursu equum incitare, sistere, per salebras eo decurrere, in orbem agere, cũ gratia ei insidere: discat venari, rerumq; ad venationem spectantium, ut canũ, falconũ, notitiam habere: discat aucuperi, natare, currere, tela vibrare, quæ multiplex exercitatio vel maximè pituitam in pulmonibus collectam ejicit. Quin ex usu Reipubl. quoq; est, ut hoc tertio septennio juvenes selectiores ad vigilias, jejunia, lecti duritiem, frugalitatem, frigora, æstum assvescant, adversus externas injurias solidissimum telum futuri. Inprimis ciborum delectus habendus est cujusvis temperaturæ convenientium: ex iis enim sanguis est, ex hoc appetitus & ad mores proclivitas Ratione moderanda. Nemo enim est, qui nesciat biliosos, h. e. calidos & siccos ad amorem, iram, audaciam, invidiam, æmulationem: minus calidos & humidos, ut sanguineos ad gaudium: frigidos & humi-

Annis seqventibus.

7. de LL.

dos, ut pituitosos, ad affectus tristitiæ, timoris, desperationis, sed leves & frigidos: melancholicos s. frigidos & siccos ad eosdem sed vehementiores propensos esse. Imò Hippocrates asserere audet: ***Homines, prout sanguis est, ita prudentes esse: tenuem & frigidum ad intelligentiam: tenuem & calidum ad intelligentiam simul & robur corporis conducere: crassum nec defæcatum, intellectui caliginem obducere.*** Maximè, si in cerebro sanguis turbidus sit: ubi purum & sedatum esse oportebat.

Informatio Rationis.

§ 21. Hinc ad Rationem transimus, cujus interpres est Oratio, Minister Appetitus sensitivus. Sed de ratione prius, cujus recta institutio ad Appetitum hunc brutum, imò ipsum quoq; corpus, diffunditur. Quæ cura à teneris est suscipienda Parentibus, (*Curat enim quisq; id, quod maximè diligit*) ***quemadmodum bonus agricultor teneras primum plantas curare debet: quale enim initium puerilis educationis, talis progressus.*** Cum primum ergo vis rationis in liberis apparet, evocanda est φαιδρότης seu alacritas puerilis, atq; omnibus subsidiis fovenda proferendaq; est. Enimvero prodit se sciendi appetitus, simul atq; lacte pelluntur liberi: suntq; φιλήκοοι, φιλόμυθοι, libenter audiunt nutricularum fabellas: sunt ζητητικοὶ, de multis quærentes, φιλειδήμονες καὶ φιλομαθεῖς, quæ duo faciunt conjuncta πλυμαθεῖς. Hæc ergo alacritas modis maximis excitanda est. Nec, quod esse fractæ & enervatæ educationis principium solet somno, torpori, otio & incuriæ permittendi, sed maturè ad ἀγρυπνίαν, φιλεργίαν, φιλακρίβειαν ducendi, ut vigilare, operari, nec id incuriosè, sed pro modulo suo curatè assuefiant.

Plato 3. de Rep. in Entyphr. de Rep. 4.

Ducenda ad DEUM & Rempubl.

§. 22. Verum sicut oculi nostri sine magno naturæ oculo nihil vident, ita à teneris ad Justitiæ Solem ducendi liberi sunt, adeoq; persvadendi, destitutos gratia & luce superna frustrà laboraturos inq; perpetuis tenebris oberraturos. Edoctis verum de DEO sensum, cultumq; qui religiosa pietate & purâ mente absolvitur, deinceps ob oculos poni Respublica debet, quæ omnes omnium charitates complexa est ut vitam instituere, mores, animum, linquam conformare discant, studeantq; quo ex se multũ ornamenti parentes, patria, multum præsidij Respubl. vel in præsens vel ad poste-

posteritatem sperare aut percipere possint. Quod tam Parentibus quam Rectoribus Civitatum incumbit, *ut unumquemq; Civium ad quod natura est aptus, ducant, ac suæ quùq; naturæ studium sequens, non multi, sed unus existat, atq; ita civitas tota una fiat, non multæ.* Cumq; verissimè à Platone dictum sit: *Ea, quæ vulgò bona dicuntur, depravare hominum animos, nisi accesserit Philosophia*, maturè bonis sententiis imbuendus animus, & sapientiæ decretis firmandus est. Unum hic apponimus instar omnium divini Platonis: *Tam Græci quam Barbari, divitias* (honores voluptates &c.) *cum tertium bonorum teneant locum, in primo ponunt: atq; hæc sententia ipsos simul & posteros perdunt. Optimè sanè & pulcherrimè viveremus, si vera de divitiis sententia ubiq; prædicaretur: ea est, quod divitiæ corporis gratia sint, corpus autem animi causa. Quare, cum bona ea sint, quorum gratia possidendæ divitiæ sunt, tertium gradum post virtutem animi corporisq; tenebunt. Hæc ergo ratio nos tanquam magistra docebit, non oportere hominem, qui felix sit futurus, divitias quomodocunq;, sed cum justitia & temperantia quærere.* De qua re in præliminari dissertatione pluribus agemus Vid. disp. IV. § 3.

Plato. de Rep. 6.

Vid. Arist. l. 7. Pol. c. 3.

§ 23. Nunc ut corporis curam ad septennia divisimus (iis enim notabiles in corpore mutationes colliguntur) ita animi quoq; informationem particulatim, sed quasi saltuatim videamus. Primo septennio, quæ fabulæ teneris auribus committuntur, quod fieri consultum putant Philosophi, cum ut mens assvefiat recipiendis rerum simulachris, tùm ut lingua rebus appellandis fingatur, *virtutis seminacontinere debent.* Ipse quoq; nutricularum cantus sit concinnus, cum *indecentiæ & rythmi inconcinnitas atq; dissonantia turpis & improbi morùs sorores sint.* Arceantur liberi à consvetudine servorum, aq; visu & auditu rerum illiberalium, quæ irrepunt in teneros animos, retinentq; difficulter dimissuræ. Cumq; primo septennio natura magis extendendo corpori sit intenta, quàm sequentibus, quod hortulani faciunt, ut plantis modicas affundant aquas, ne multis suffocent, idem hic observandum, ut non trahantur sed quasi per ludum ducantur, elementa velint, ut discere prima. Secundo septennio nondum ad difficiles ac subtiles disciplinas solicitandi sunt, sed in linguis potius & Musica instituendi, ut literas pingere, numerare, pro usu privato pub-

Per quosdã veluti gradus. Plato. 2. de Rep. Arist. 7. Pol. c. ult Plato 3. de Rep.

Vid. Arist.

l. 8. Pol. cap. 3. seqq

publicoq; discant. Tertio septennio facilè judicari poterit, *quo quemq; vis ingenij deferat: atq; huc inclinandus est* svadente Seneca, *cum, qui ad tibias inflandas natura ingeniosus est, maximè proficiat, tardus autem minus.* Quod si studiis liberalibus sunt initiandi, tertio septennio, instrumentariis disciplinis, Logicæ, Rhet.

Plat. in Protag.

Gram. uberiori cognitioni, bonis in utraq; Lingua Authoribus innutriantur: ita tamen, ut in aciem eos deducendos, nec in *istis gyris ac mæandris* tanquam ad Sirenios scopulos, sibi consenescendum esse ducant.

Gell.

Quarto Septennio ad Reales accedant disciplinas. Sed de studiis dextrè inchoandis & feliciter pertractandis plurimi scripserunt, nec nos hanc cramben recoquimus. Id solet agitari in Politicis, num institutio Publica sit anteferenda Privatæ. Nos utrumq; quantum potest, jungendam esse arbitramur: publicam tamen præferendam.

Vid. Arist. l. 8. Pol. c. 1.

Rei enim communis, ut liberorum, ex quorum institutione laus vel labes in Rempubl. redundat, communis debet esse procuratio: nec unius judicio standum in re tanta, quæ sapientia totius Reipubl. subnixa est. Adde, in tumorem dari ingenia cum nemine se comparantia, vel languescere à nemine provocata: educationem privatam *mollem esse, femineam, blandam*: nec præmia pœnasve intra privatos parietes tantum habere robur, quantum in publico.

Vid. Plat. 3. de LL. sub fin.

Ne nunc dicamus, publica institutione amicitiam inter cives contrahi nullo tempore fintendam: quæ concordia ad Reipubl. stabilimentum quàm potenter possit, nemini ignotum esse potest.

Appetitus sensuũ cultura

§. 24. Supereſt appetitus ratione carens, obtemperare tamen rationi aptus natus: multiplex, effrenis, pertinax, ubi accesserit Ignoratio Recti & Consvetudo. In tantum enim se efferra contra rationem videmus, ut ferè hominem definire possimus, quod animal sit, & cum Rationem acceperit ducem vitæ, vivat tamen secundum affectus. *Ignorantiam recti* dispellit, quod suprà monitum §. 22, Philosophia, ea potissimum, quæ de præmiis pœnisq; agit, quibus bestiæ quoq; domari & frangi possunt. Iis autem, qui liberali ingenio sunt, duo illa, quæ Plato enumerat, sufficiunt: *Desiderium honoris* & *Metus infamiæ*, quæ magis quàm pœna mentes ingenuas permovere potest. Quare à teneris assvefaciendi liberi, ut (quod Lacon ille se facere ajebat)

Vid. Arist. l. 7. Pol. c. 14 & 15. sub fin.

bat) gaudeant honestis, doleant turpibus. Inprimis pudor, regimen repagulum & frœnum peccaturorum, omni curâ nutriendus est: (ὁ γὰρ ἀιδχυντηλὸν πάυτη τῇ ἡλικίᾳ πρέπει) quamdiu enim Pudor in animo illibatus per duraverit, tamdiu bonæ spei locus est; Contrà periisse censendus est qui nullos animi malè conscii stimulos persentiscit. *Ejecto semel attrita de fronte pudore.* Atq; hoc Parentum curæ inprimis resignatur ut *non studeant opes multas liberis relinquere, sed ut quamplurimum pudoris & verecundiæ animis eorum ingenerent*, quæ sunt Platonis verba. *Disputandum eum adolescentibus, corripiendo illos atq; dejiciendo, non blandiendo & corrumpendo.* Nec minimum iis indulgendum Minima enim vitiosorum affectuum alimenta *familiaritatem affectantia sensim in mores serpunt & studia: ex hu ad commercia emergunt amplius: deinde à commerciis, in leges* Respubl. *erumpit.* Quod hodiè factum dolemus, quando à tenuibus orsi initiis mores in suam potestatem leges pertraxerunt, adeoq; corrumpere & corrumpi seculum vocatur. Malæ ergo consvetudinis omnes fibræ elidendæ, omnia semina exstirpanda sunt. Cupiditas actum parturiens, si eum eniti prohibeatur, abortum faciens ipsa quoq; interit. Difficilimum autem est *ita temperare disciplinam ut nec licentia nutriatur nec degeneri tripidatione indoles comminuatur.* Nam & hoc Parentibus curandum ne timidiores liberi reddantur. Verum ebulliente affectu cognato, cum medium ἐν σιγμῇ tenere difficile sit, sicut ii, quorum calcei dextrorsum vergunt, eos solent multum premendo sinistrorsum reflectere, quod etiam observant hortulani in lignis nodosis atq; distortis dirigendis, ita in moderandis affectibus id quod vitiosum est, in oppositam partem flecti oportet, ut id quod inter extrema medium est, eò facilius consequare. Et sicut marmorarij accurati modò aliquid deterunt, modò apponunt, modò emendant, & tandem ad unguem omnia explorant atq; perpoliunt: Ita ipsi in nosmet conversi, ubi quid deest, aut abundat, ubi quid laudabilius fieri potest, inquirere debemus ut hoc imaginis DEI simulacrum cum Archetypo ipso, quoad fieri potest, quam exactissimè conformetur.

Plut. de Virt. Moral.

Plat. in Char.

Plat. in Lys.

4. de LL.

Tac. de Mor. Ger. Sen.

Plat. l. 2. de Rep.

Vid. Generalis Pars Politicæ.

§ 25. Claudat officium liberorum: de quo per superiora non nihil sparsimus. Disputat Aristot. *magis ex natura prodire amorem parentum*

Officiū liberorum.

1. Eth. c. 12 *parentum in liberos* sed magis obligantur parentibus liberi? nam *qui dat aliquid, si prior accepit, non obligat, sed reddit*, inquit Seneca Rhetor. Plato de DEI ac Parentum cultu agens, *DEUS profecto nobis rerum omnium maximè sit mensura multoq; magis, quam quivis homo. Qui igitur huic tali amicus fore studet, eum necesse est, ut quàm maximè temperatus, purusq; efficiatur. Frustra enim circa DEUM prophani laborant.* Paucis interjectis: *Demum viventium cultus parentum, quibus fas est prima & maxima debita omnium antiquissima debitorum persolvere. Putare enim quisq; debet, omnia, quæ possidet, eorum esse, qui genuerunt & educârunt, ita ut illis hæc omnia pro viribus ministrare debeat, primum quidem externa bona, deinde etiam corporis, postremo quæ ad animum pertinent, hæc omnia videlicet mutuo data persolvens, & pro curis doloribusq; priscis parentum, in senecta recentes reddens, quando maximè indigent. In verbis quin etiam per totam vitam parentes venerari maximè decet. Levium enim volatiliumq; verborum, gravissima imminet pœna. Nam omnibus proposita est Nemesis, judicii angelus hujuscemodi omnium consideratrix. Oportet itaq; iratis animumq; explentibus cedere seu verbis seu rebus id faciant, non ignorantes patrem jure admodum filio valdè succensere, si quando ab eo injuriam sibi fieri arbitretur.* Quæ repetit alibi: *Cujus Pater aut mater vel horum parentes senio confecti quasi thesaurus quidam domi jacent: is putet nunquam aliud sibi tale simulacrum magisq; efficax domui suæ affuturum, si rectè, ut decet, ab eo colitur.* Hæc Plato Benè, Præclarè, Nec Potuit Melius.

Quid sit ἀντιπελαργεῖν?

de LL. 11.

τὴν ἀνέκδοτον πρὸς γονέας πρὸς τε ἀμοιβὰς ἀποδόναι sequitur perpetuum obsequium *in omnibus*, ut ait Apostolus, quod alibi explicat *in Domino*. Neq; enim ad turpia extendendum obsequium est. ἐν τοῖς μέσοις καὶ διαφόροις, quæ Plato nec bona nec mala, sed neutra appellat, præstat Parentum jussa exequi: Si quæ tamen videntur nocitura, sine opprobratione acerba reprehensionis declinanda sensim & relinquenda magis esse dicit Gellius, quam respuenda. De pœna contumacium liberorum, & Parricidii vide Platonem & Ciceroem graphicè, cur parricidæ culeo insuti in mare projecti fuerint, exprimentem. Hæc, quæ de rependenda Parentibus vice reverentia & obsequio diximus, immota perstant, etiamsi liberi ad Reipubl. gubernacula evehantur. Quo casu intra privatos parietes naturalis illa relatio clauditur: publicè mutatur, & qui privatim Filius, publicè Pater est, atq; hinc omni reverentia & honore dignandus.

Coloss. 3, 12
Eph 5. 19.

in Lys.

l 2. c. 7. de LL. 11. pro Rosc. Amer.

Respond. Johanne Friderico Tvitemejer, Vord: Bremensi.

DEO Duce!

§ I.

Excussimus societatem γαμικὴν s. nuptialem: excussimus τὴν πεκνοποιητικὴν sive πατρικὴν Patriam: nunc ordinis ratio, quam ipsa præscribit Natura, postulat, ut τὴν δεσποτικὴν s. Herilem expendamus & delineemus. Nec mirabitur, in Politicis nos agere de Tribus hisce Societatibus (cujus vocis vim ampliant Philosophi) qui cogitaverit objectum, quod vocant, operationis præcognitu necessarium esse, non tamen secundum universam Rei naturam, sed quantum instituto & fini, quem præspeculamur, conducit. Qui oculum curaturus est, eum oculi notitiam habere oportet, qui artem fabrilem exercitaturus, ferri, auri, qui animum & affectus (quod Ethicus facit) emaculaturus, animi & affectuum. Et hæc tamen omnia ἀκριβεῖ λόγῳ in Physica tractantur, in iis, quæ recensuimus, artibus & disciplinis ὡς ἐν τύπῳ s. ὡς ἔπος εἰπεῖν. Oportet enim unicuiq; artifici certam & aptam subjici materiam, ut opus præclarum efficiat: nec παυτολογία protinus censenda est, alibi tradita alio repetere loco. Quin societatum illarum haud paulò diversa consideratio est in Oeconomicis & Politicis: illic, quæ ad privatum regimen & bonum familiare magis spectant, tractantur, omnia tamen μετρίως, ὥσπερ τῶν δημιουργῶν, ut uberius alibi disputabitur.

Ratio ordinis

Arist. 7. Pol. c. 4. & cap. 1.

Plato in Amator.

§. 2. Cum verò Societates priores sine tertiâ hac tueri se commodè nequeant, nec Natura in iis, quæ ad vitam commodè degendam necessaria sunt, deficiant, Aristoteles & *conjunctionem mari ac fœminæ, & servi atq; heri societatem, imò ipsam Civitatem à Natura esse asserit.* Sed ad percipiendam Aristotelis mentem, quam multi non intellectam flagellant, ex cap. cit. repetendum est, &,

Soc. Her. est à Naturâ

1. Pol. cap. 2. seqq.

quid sit Naturâ constare, explicandum. Affirmat Aristoteles *civitatem constare naturâ*, dicitq; nihil hoc aliud esse, quàm quod *Natura hominibus indidit impulsum & appetitum civilem, sive ad commanem vitæ consvetudinem, quæ ὁρμὴ perdurat in hominibus, explentur tamen ac perficitur ratione & prudentia humana, adeoq; opus est duce aliquo, qui, quò naturâ ferimur, eodem nos colligat.* Naturam itaq; pro naturali inclinatione capit, quæ in multis ad serviendum est, ut in aliis ad imperia & dominatum. Quod cætera animalia inprimis ἀγελαῖα 1. gregalia facere videmus, ut habita suæ utilitatis & conservationis ratione, si quæ valent corpore, infirmioribus ingenio, solertia stupidis succurrant, id inter homines quoq; observari par est, ut, qui corpore robusti sunt, tardi ingenio, ab iis conservari gubernariq; desiderent, qui ingenio & ratione valent: Imò hi ipsi ex Naturæ instituto operam expetunt illorum, ut caput in homine ministeria manuum, pedumq. deposcit. Quo sensu Aristoteles *servum ait esse partem Domini, & Domino esse, quod anima est corpus.* Corpus verò aptum natum est ad servitutem, ut anima ad dominationem.

cap 6.

Ratio Prima.

§. 3. Et duobus quidem fundamentis superstructa est Aristotelis sententia. Primum est inclinatio naturæ, de quâ jam diximus. *Non enim omnium ingenia*, ut rectè ait Busbequius, *inopem ferunt libertatem: nec omnes ità nati sunt, ut se regere & suo arbitrio rectè uti sciant, melioris ductu atq; imperio tanquam adminiculo opus habent, nullum alioqui peccandi finem facturi, ut sunt quædam bestiæ, quarum ferocitas semper metuenda sit, nisi vinculis aut robore coërceantur. Hic quidem mens imbecillior authoritate herilis gubernatur: herus servi labore vivit.* Atq; hoc Plato disertè affirmat, quando *maximè* ait *secundum Naturam esse, nec quicquam violenti habere, si ignorantes sequi jubeantur, prudentes ducere & dominari.* Quapropter alibi *Imperantium animis* ait *admixtum fuisse in prima generatione aurum, auxiliatoribus argentum, ferrum deniq; & æs agricolis, opificibus, & aliis*, quibus obsequij gloria tantum relicta est: concluditq; hunc μῦθον pulcherrimo Epiphonemate: *Oraculum est, tunc perituram Rempubl. cum ipsam æneus custos vel ferreus gubernabit.*

Epist. 3. Itiner.

3. de LL.

3. de Rep.

§. 4. Al-

§. 4. Alterum fundamentum Aristotelis est, quod secundum Naturam fieri dicenda sint, quæ fiunt, ad commoda & utilitatem Naturæ. Sicut asinis & bobus homini parere & ab eo regi tam est salutare, quàm cum hominis utilitate est conjunctum opera illorum uti: ita qui robore & viribus corporis pollet solertia destitutus, h. e. qui ad ministrandum natus est, alterius regi consilio debet: quæ servitus & Domino profutura & servo est, qui, nisi servit, interit aut ægerrimè conservatur. Hæc causa est, cur ultro multi in servitute vitam exigere, quàm ad pœnitendam properare libertatem maluerint. In quam sententiam Busbequius, *Nescio,* inquit, *an optimè rebus nostris consuluit, qui servitutem primus sustulit. Si justa & clemens, & qualem Romanæ leges præscribunt, servitus præsertim publica maneret, non tot fortasse crucibus, neq; tot patibulis opus esset ad coërcendos, quibus præter vitam & libertatem nihil est, quos egestas ad quodvis audendum scelus impellit.* Et Plato, *qui nescit anima uti, præstare huic* ait, *ut otium agat anima, neq; vivat, quàm ut vivat, & sui juris in agendo ipse sit. Quem si quæ necessitas cogit vivere, melius huic esse, ut servus vitam ducat, quàm liber.* Cui rei firmandæ non aliud magis idoneum exemplum afferri potest, quam est servorum, qui olim ex Religione certatim manumittebantur, quos Valens Imp. cum natura ferre libertatem non possent, edicto coactus est retrahere in servitutem. Ratio Secunda.

loc. cit.

in Cratyl.

§. 5. Hinc manifestum est, servum Natura esse, qui sibi prospicere de rebus ad vitam necessariis nequit quiq; sicut culter acutus est, ut scindat, harpago incurvus, ut apprehendat, manibus pedibusq; totoq; corpore à Natura sic factus est, ut serviat. Neq; tamen inde sequitur, vel singulis vel toti populo, eò quod ingenio cedere nobis videantur, jugum servitutis per vim imponere fas esse. Ultra æqvum enim gratificatus Aristoteles videtur Philippo & Alexandro bellum in Asia molientibus, cum ex Euripide Græcos in id natos esse diceret, ut Barbaris imperent, quos & hostes naturaliter sibi esse Græci dicebant. Atq; adeò colligens Virtutis militaris fines Aristoteles, tertium ponit τὸ δεσπόζειν τῶν ἀξίων δουλεύειν. A quo non abit Isocr. qui laudans mores & instituta veterum Athenienſium existimâsse eos ait, justissimum maximeq; necessarium bellum id esse, quod contra feras & truces animantes gereretur, alterum Quantum liceat in servos naturâ.

Plut. in Alex. M.

7 Pol. 14. in Areop.

terum ab hoc, quod contra barbaros. Esse enim hos idoneos, & dignos, qui Græcis serviant. Rectè vero Plutarchus πρόφασιν εἶναι τῆς πλεονεξίας dixit, ἡμερῶσαι τὸ βαρβαρικόν. Nec satis justam causam habuerunt Hispani, ut Americanos, quemadmodum Lipsius loquitur, salutari sævitia exhaurirent. De sævitia testimonium adducimus Barthol. Casai Hispani Episcopi, qui narratione sua sub finem lib. hæc habet: *Rubore suffundi deberemus, quod omni timore* DEI *remoto, tam execrandis facinoribus colorem addere & ea excusare tentemus, cum præcipuè cernamus nos* (Hispanos) *48. annorum spatio regiones majoris longitudinis, quàm sit totæ Europa, & pars Asiæ, ob hanc causam, ut divitas consequeremur, destrux sse, eas terras deprædantes & omni crudelitate, injustitia & tyrannide occupantes & usurpantes, quas humanis habitatoribus & incolis refertas vidimus, & in iis ultra viginti hominum milliones periisse certo scimus.* Cum enim redactis in potestatem Hispanorum Americanis demum de jure suscepti belli illius quæreretur, & Josephus Acosta aliiq; injuriam Indis illatam esse instarent, Johannes Sepulveda in aula Hispanica omnium aulicorum applausu probare conatus est, Americanos naturâ servos fuisse, atq; propterea sub jugum mittendos. Verum hoc de omnibus affirmare hominis esset valdè pervicacis & suo sensu abundantis atq; in historia populorum Americanorum valdè hospitis. Nec dubitandum est quantumvis barbaros, atq; nulla eruditione aut cultu tinctos tàm fuisse nonnullos Naturæ bonitate perspicaces, ut sibi rectè prospicere de necessariis ad vitam potuerint. Quin universim loquendo *ad Dominium non requiritur aut virtus moralis aut religiosa, aut intellectus perfectio*, ut disputat Vir summus Grotius.

de Jure b. & p. l. 2. c. 22. num. 10. seqq.

Quomodo omnes homines Naturâ liberi.

§. 6. Nec cum Aristotele pugnant, qui Servitutem contra Naturam esse, adeoq; omnes homines jure Naturæ liberos esse propugnant. *Nam libertas, cum naturâ competere hominibus dicitur, id intelligendum est,* (ità Grotius l. c.) *de jure Naturæ præcedente factum omne humanum, & de libertate κατὰ στέρησιν, non de ea, quæ est κατ' ἐναντιότητα sive, ut Naturâ quis servus non sit, non ut jus habeat, ne unquam serviat: nam hoc sensu nemo liber est.* Dicit de jure Naturæ intelligendum præcedente omne factum humanum: quo sensu jure Naturæ omnia esse communia dicuntur, non positivè

sitivè, ut Scholastici loqvuntur, sed negativè, quod ex jure primævo res sint nullius, & ex consequenti omnium, qui eas occupant. Sicut ergo distinctio dominiorum, quam induxit Jus Gentium, non est contra Naturam, quanquam videatur esse contra Naturalem rerum omnium communionem: ità nec servitus, quam Jus Gentium necessaria ratione & naturali induxit, contrà Naturam esse censenda est, si strictè loquamur. Nam ea contrà Naturam & injusta esse censentur, si violetur id, quod Natura vetuit vel mandavit. Secus res habet, si quid contra illà, quæ non tàm determinavit, quàm svasit Natura, committatur. Quod si primi homines in integritate perstitissent, nihil contra id, quod consulit Natura, commissum fuisset: Jam verò necessitas imponitur à Naturæ consultis, ut vitetur majus malum, recedere, ac proinde à lapsu hominis Jus Gentium emersit, quod ex duobus malis semper minus eligit. De quo posteà. Nunc pugnam inter Philosophos & JCtos dirimamus. Illi quosdam esse Naturâ servos asserunt 1. naturali aptitudine & inclinatione tales: quod JCti non negant, imò ne quærunt quidem. Dicunt jure Naturali omnes nasci liberos. Aristoteles de jure Naturali hic non agit: interim captivitatem, quæ conditionem mutat jure Gentium, sæpè pugnare cum facultatibus Naturæ ostendit, ut si Hercules serviat. Servitutem propriè esse contrà Natutam, ajunt JCti: sæpe esse contra Naturam 1. Naturæ institutum & finem Aristoteles. Hic ait servum nasci 1. idoneum ad serviendum: JCtus simpliciter jus, quod Domino competit in servum, à Naturâ esse negat. Et rectè negat. *Nemo enim natus liber est, nemo servus: hæc postea nomina singulis imposuit fortuna.* De Jure ergo Naturæ non positivo sed negativo loqvuntur JCti & Seneca: De ipsa Natura Philosophi. *Seneca.*

§. 7. Præter hos, quos Natura finxit, bardos, alij dantur servi, quos legitimos, vel Lege servos cum Aristotele nominare possumus. Cum enim Jure Gentium in bello, quicquid libuit Victori licet, placuit tamen cultioribus & plurimis gentibus, quos jure poterant occidere, captos servare (& hinc servi nomen) ut sic deliniti Victores libenter à cæde humana abstinerent. Causa, cur omnia in victoria belli lege licuerint, ut hoc obiter addamus ex Grotio, hæc fuit, *quod inter duos populos de jure belli pronunciare velle periculosum* Servitus ex bello. *l. 3. c. 4. n. 4.*

culosum fuerit aliu populu, qui eâ ratione bello alieno implicarentur, sicut Maßilienses in causa Cæsaris & Pompeij dicebant, neq; sui judicij neq; suarum virium discernere, utra pars justiorem haberet causam: deinde, quod etiam in bello justo vix satis cognosci potest ex signis externis, quis justus sit modus se tuendi, sua recuperandi & pœnas exigendi (nam hi sunt justorum bellorum fontes) *ut omninò præstiterit hæc religioni bellantium relinquere, quàm ad aliena arbitria vocare.* Hinc perspicuum est, si fuerit justum bellum, sive à Christianis geratur, sive ab infidelibus, hinc ortam servitutem justam esse: Si injustum, vitium quod in causa & scaturigine est, in effectum quoq; diffundi, & injustam servitutem esse. Sed nunquid bellum ab utraq; parte justum esse potest? Fieri potest, ut intricata res sit, nulliq; hominum causæ justitia pervia: imò, utut alterutri belligerantium parti de justitia suæ causæ constat, fieri potest, ut altera pars errore invincibili laboret, qui agentem statuit in bona fide.

Hæc esse contrà Naturā videtur

§. 8. Aristoteles tres sententias profert de justitia hujus servitutis, aliorum quidem servitutem bello captorum prorsus injustam esse contendentium, aliorum vero prorsus justam esse, demum nonnullorum *statuentium in parte justam esse, quia legitima sit: lex autem omnis justa sit, quia utilitatem eorum, quibus fertur, spectat. Utile autem est, ut serventur capti.* Et concludit hanc tertiam sententiam veram, sed ratione *naturali tum demum servitutem esse justam, cum barbari bello in servitutem abducuntur: cum verò Græci, 1. liberali animo homines, & injustam esse illam servitutem, & verè servos ipsos nec fieri nec esse. Hos ait, etsi serviant, esse nobiles & liberos: illos, etiamsi sint domi nobiles, perpetuo servos esse.* Quid de hac sententia Aristotelis statuendum ex parte §. 5. diximus. Nunc duas servorum classes constituimus. Alij & quoad actiones & quoad actionum principium Domino subjecti sunt, 1. & agere & sic agere jubentur, quod ipsi propter mentis imbecillitatem & stuporem quomodo agere oporteat, videre nequeunt, & hi Naturâ servi. Alij tantum quoad actiones subjiciuntur Domino, non item quoad principium agendi h. e. mentem, quam habent ipso forte Domino acutiorem & liberalem. Hos postremos si tales fieri bello contingat v. g. Cœsarem, Pompeium, diffitendum

stendum quidem non est, servitutem illam hactenus naturæ vim inferre: quæ non ad servitia, sed imperia Viros, quos nominavimus, genuit; ex alio tamen capite servitutem talem non injustam esse & dictum est §. 6. & nunc amplius dicetur.

§. 9. Quid enim? num servitus, quia naturæ videtur adversari, injusta statim dicenda est? Nequaquam, si, quod supra diximus, bellum sit justum. Neq; erroris vel injustitiæ coargui Gentes debent, quæ servitutem hanc ipsis Naturæ regulis superstruxerunt, hancq; legem servitutis super moribus malitiaq; hominum fundârunt. Lex Justitiæ flagitat & Reip. salus, ne scelera maneant impunita. Quid autem sceleratius illis publicis latronibus, qui lucri magnitudine justitiam belli metientes venalem animam turpissimo adignnt sacramento? qui sine idonea causa (vix colorem habent aut prætextum) ferro & flammis omnia vastant? Quod si magistratui licet gladium stringere in latronem unum, *quidni licet in plures, qui, ut rei fiant, acie vincendi sunt?* quæ sunt verba Hugonis Grotij. Qui alibi cum enarrasset Baptistæ ad milites orationem, *Quod si* inquit, *ad eum* (Johannem) *veniissent, quales nunc sunt plerique militum, non uni imperio addicti, sed per orbem terrarum bella aucupantes,*

Venalesq; manus, ibi fas, ubi plurima merces;

qui majore ex diverso mercede jus fasq; exsuunt, neq; vident cur, sed, quanti alios jugulent, aut ipsi jugulentur, profectò non aliud ille dixisset, quàm, si salvi esse vellent, relinquendum vitæ genus non jam dicam ab omni pietate sed ab omni humanitate abhorrens & verè belluinum. Quidni tales belluæ è medio tollendæ, aut, si humanitas potiùs svadet publicè & gregatim servare, quàm multos & indiscretos occidere, fustibus & servitiis perdomandæ, *& in hominem*, ut ait Seneca, *cogendæ*? Nec est, quod quis dicat, servitutem morte pejorem esse. Quæ propositio si intensivè, ut in Scholis loquimur, capiatur, falsa est. Morte nihil pejus, nihil terribilius est, absolutè loquendo, quanquam Arminio, & similibus heroibus *stat aut libertatem tenere, aut mori ante servitium.* Quin nec extensivè semper morte pejor servitus est, ut quæ multis medicina, non pœna fuit, & ad meliorem frugem reversis aditus ad summos honores.

Nec tamen est

Annot. ad Matt. 5, 40 Luc. 3.

Tac. 2. Ann.

§. 10. Ex

Servit⁹ ex nativitate

§. 10. Ex eâdem causa justa quoq; censeri debet servitus ex nativitate. Dura fateor: sed cultissimarum gentium consvetudine recepta, quæ vitam & libertatem eorum, qui injustè aliis utramq; ereptum veniunt, Victoris arbitrio subjecerunt, ad sobolem quoq; extendenda, ut acerbitas ulciscendi benè atq; cautè vivendi disciplina esset. Nec in eo errârunt, ut nonnullis persvasum est. Naturali ratione hoc Gentium placitum suffultum est. Quod ajunt Philosophi, nullum effectum esse nobiliorem causa, id huc quoq; pertinet. Quid enim naturæ magis convenit, quàm ut partus sequatur parentes, pars totum? Accedit, quod in filiis Parentum hostilis animus præsumitur: adeoq; ut Parentes servitute adstringi Reip. intereſt, quò damnum, quod machinabantur, in utilitatem Reip. convertatur, ita filios præveniri æqvum est justâ servitute, ne liberi res novas moliantur, & in ultionem, animum intendant. Quæ Reip. utilitas & salus hujus etiam servitutis fundamentum est & urgentissima causa.

Servit⁹ ex Emtione. Ep. 47.

§. 11. Sed & ex emtione quæ nascitur, Servitus justa habenda est, nō minus, quàm quæ modò exprimebantur. Nulla servitus turpior est, quàm voluntaria, inquit Seneca nobilissima de servis Epistola. Sed de servitute alius generis loquitur. Potest enim unusquisq; renunciare libertati suæ. & seipsum Domino subdere vel ex inopia mentis, vel ex aliâ causa. Nam sive temeritate impellitur, justam pœnam luit, quod libertatem suam tam vili pendit, & Remp. defraudat; Sive necessitate, puta ut è paupertate & fame se eximat, simul ac argentum pactus est, libertatem vendit, teneturq; sponsione se suo Gentium Jure exsolvere. *Necessitas*, inquit Seneca Rhetor, *magnum humanæ imbecillitatis patrocinium omnem legem frangit.* Hoc tueri se Pater potest, si vel se vendat, vel liberos, cum satius sit in alienum dominium transire, quam fame perire. De servitutibus, quas recensent alij Politici, tenendum est, plerasq; omnes ceu pœnas infligi: quas jure merito, qui suppetias ferunt & arma subministrant hostibus, liberti, si adversus Patronos se efferant, & similibus culpis affines adeunt, semper præeunte, quam diximus, Ratione.

Servit⁹ ex debito.

§. 12. Reliqua est servitutis species, quæ ex ære nascitur alieno. Cujus justitiam in clarâ luce posituri, distinguimus debitores, qui nullo

nullo suo vitio, putà incendio, naufragio vel alio tristiore casu ad incitas redacti sunt, ab iis, qui luxu & incuria rem suam amiserunt. Illis compassio, nonnunquam genus beneficij, quod ἐφεκτισμὸν Græci vocant, quos nim. spes est, ex adversâ fortuna in meliorem emersuros: his pœna debetur, idq; conspirante cultissimarum gentium consvetudine. De Ebræis Josephus: βόσκημα ὁ κλέψας πεντάκλινον ἀποτινύτω πέντε βοὸς. πεντάκλινον δὲ ὑπὲρ τέτε καταβαλέτω. ὁ δὲ μὴ ἐπιτίμιον ἄπρακτον διαλυσάτω, δῆλον ἕως τῆς καταδεδικασμένης. Idem Græcis, idem Romanis jus fuit, debitores, qui solvendo non essent, addicere servitiis suis, aut compedibus primum quidem domesticis deinde publicis innectere. Nec aliter ferè Galli, de quibus Cæsar; *Plerique Gallorum, cum aut ære alieno aut magnitudine tributorum aut injuria potentiorum premuntur, se in servitutem dicant Nobilibus. In hos eadem omnino sunt jura, quæ dominis in servos.* Nec iniqvum censeri debet, si decoctores fiant servi. Etenim non tam agitur de pecunia, quàm de fraude, quàm de luxu & vitiis puniendis. Quo ergo jure fur ad patibulum aut operas publicas, eodem damnari rectè potest, imo propter exemplum debet, ad carcerem vel servitia. Atq; ille quidem hodiernis moribus prævaluit, ex quo priscæ servitutis speciem Christiani sustulerunt, ut non solum autoritate judicis in custodiam publicam debitor compingatur, sed & privatâ authoritate creditori liceat injicere debitori manum.

Vid. ad Reg. 4. 2

Vid. Plutar. in Solone. l. 6.

§. 13. Modò dicebamus, priscæ servitutis speciem Religionis favore inter Christianos deletam atq; obsolefactam, nisi quod ejus rudera quædam cernuntur in plerâq; Europa, quæ novum genus servorum habet, veteribus nec simile prorsus nec dissimile. Omnes id commune ferè habent, quod ità sunt annexi ditioni domini ut ipso invito se emancipare aut aliò conferre non possint. Eà ergo parte servis sunt similes. Sed quia bona propria possident, quæ ad hæredes transmittunt, in rem suam non tantum negotiantur, sed cum dominis quoq; contrahere possunt, per omnia servi non sunt. Nec liberti sunt, quia domino subjecti sunt quoad operas, matrimonium & alia: ipsi quoq; liberi colonorum Nobilium

Homines proprij an servi?

bilium nostrorum liberis eodem servitutis vinculo perpetuo manent obstrincti. Multò minus ingenui sunt. Igitur esse novum hominum genus videntur veteribus incognitum, inter libertos & servos medium.

Servitus an pugnet cum æquitate.

§. 14. Ex iis, quæ dicta sunt, apparet servitutem cum publicâ utilitate non pugnare. Verum multis iniqvum videtur, & ejusdem naturæ consortio repugnans, quod homo in hominem dominatum exercet idq; tantò fortius stringit, si nexum mysticum consideremus, quo sub uno capite Christo UnoSpiritu colligamur. Profectò, si durius tractentur servi, nec ut homines habeantur sed ut pecudes, quin naturali æquitati adversetur, & conscientiæ vulnus infligat, ne quidem ambigendum est. Verum ex hoc capite servitutes delere, quas naturalis ratio & Gentium jus induxit, esset propter abusum rem bonam tollere & Reip. salutarem. Sed quomodo servi sint habendi, paulò post dicemus: Nunc, quâ cautela

2. Pol. c. 9. servi Reip. sint salutares videamus. Aristoteles reprehendit Lycurgum quod multa mancipia ejusdem nominis, & nationis, è Rep. Spartanorum non sustulerit, unde duplex incommodum ad

Nepos in Pausan. ipsos redundavit. Tempore belli Helotæ (ità servi dicebantur) tanquam in insidiis collocati exspectant gravem aliquem dominorum suorum casum, quo eveniente ipsi deficiant, & vel hostes ipsi solicitant, vel ab eis solicitantur. tempore pacis vel leniter tractantur & insolescunt; vel duriter & dominis quacunq; occasione insidiantur. Plato vetat servos esse patriotas s. ejusdem nationis, & συμφώνες s. ejusdem linguæ. Quod consilium secutus

6. de LL. videtur Carolus V. Cæsar, qui, cum Pervanorum regiones latissimè patentes subegisset, suo unius dominatu omnia teneri voluit, exceptis servis, quos cum innumerabiles essent, manumitti jussit. Væ nobis, inquit Seneca, si servi se incipiant numerare. Quare, ubi servorum multitudo grave datura malum videtur, vel armis est interdicendum servis, vel armandi, si prius, qui sunt animosiores, manumittantur, quod ad victoriam magnum momentum affert, vel deniq; si aliter salva esse Respubl. nequit, exemplo Lacedæmoniorum è medio tollendi.

Quid sit servus?

§. 15. Ut servi essentia sub unum velut jctum oculi ponatur distinguimus inter mercenarios & servos. Mercenarij secundum

quid

quid subjiciuntur Domino, nec toti sunt Domini, sed & sui quales nostri servi, & ancillæ. Servi verò naturâ & jure Gentium prisco instituto in universum Domino subjiciebantur, quippe toti ipsius Domini, cujus possessioni & familiæ adscribuntur, ut partes, quæ in Toto secundum universam suam substantiam claudantur. Unde fit, ut licet Dominus & servus ad se invicem referantur, inæqualiter tamen servus se ad Dominum habeat. Dominus quidem servi Dominus est, cætera suus: Servus autem vitam & quicquid suum est, Domino debet, eò quod κτῆμα sit & pars familiæ, ut cætera instrumenta sive animata sive inanimata rei familiaris. Atq; ex his, inquit Aristoteles, quæ sit servi natura, quæq; vis ac potestas, perspicuum est. Cum ergo servus μέλος κυρίου talis nihil suum habeat civiliter loquendo, sequitur servum sibi mortuum domino vivere, nec jurium civitatis nec officiorum publicorum partem capere, nec quicquam cum cive commune habere nec testari, contrahere, usucapere (hæc omnia æquè ac ipsa servitus juris gentium sunt) posse. Dices: Aristoteles servos facit duûm generum, privatos & publicos: & alibi curationibus administris servos præfici vult, quales sunt, explicante Piccarto, qui contractus, judicia magistratuum, causarum actalitium intentiones & alia hujusmodi describebant descripta conservabant qui veteribus dicebantur Sacrimemores, Memores, hodiè scribæ, tabelliones, Secretarij, Notarij publici &c. Sed nonne publica hæc sunt Officia? Respondemus ex P. Frabro. *Servi publici latè sumto vocabulo nominantur: qui licet servitute liberali manumissi fuerint, ministerium tamen publicum aut magistratibus aut sacerdotibus exhibent: qui ex libertinorum corpore plerumq; sumebantur.*

1. Pol. c. 3
ἡ πόλις κοινωνία τῶν ἐλευθέρων ἐστι.
3. Pol 4.
7. Pol. c. 10
4. Pol. c. 13
l. 2. Semest.

§. 16. Tantum de servo: nam de ejus differentiis, operis, præmiis, pœnis agere ad privatum regimen, quod Oeconomica suis coloribus depingit, spectat: nunc de Domino paucis ut dicamus, restat. Quicquid habet servus, in manu domini esse, diximus. Num vita quoq;? dices: servus non habet vitam, sed domino suo vivit. Rectè: sed de civili vitâ loqueris, quam non vivit nisi Civis & liber. Quando quæritur, an vita servi sit in arbitrio domini, alia res est, & intelligitur vita, quam dedit Natura. Equidem quamvis apud plurimas gentes more fuerit receptum, ut in servos vitæ ha-

Quid dominus?

berent necisq; potestatem, quod dominium videatur in hoc consistere, ut quisq; re sua pro arbitrio utatur, tamen sensim naturalis æquitas durissimam potestatem refrœnavit. Quis enim ferat hominem pro libitu manus, aures, pedes sibi amputantem? Atqui hoc ipsum, ut dictum supra est, servi sunt. Optimè Seneca: *In mancipio cogitandum est non quantum illud impunè pati possit, sed quantum tibi permittat æqui bonique natura.* Dominium quidem in servum Hero competit, sed honestate & publica utilitate (vid. §. 14.) circumscriptum. Nec ad inhonesta adigi servi vel possunt vel debent: nec cuiquam domino fas est re sua in præjudicium publicæ utilitatis abuti. *Sævitia enim olim proverbio locum fecit: Suum cuique servum hostem esse. Non enim habemus illos hostes, sed facimus.* Atq; hinc apud omnes ferè gentes servis, quod judiciorum capaces non erant, asyla sunt constituta innocentiæ præsidia, sive templa sive Principum statuæ. Quomodo servi regendi sint, nihil addimus (aliò enim hæc res pertinet) nisi illud Senecæ: *Sic cum inferiore vivas, quemadmodum tecum superiorem velles vivere.*

Epist. laudatiss. 47.

Cur ex Aristotele hactenus servus fuerit descriptus?

§. 17. Dices tandem: servi, quales hactenus ex Aristotele, descripsimus, hodiè vel pauci vel nulli dantur, quorsum tam curiosa naturæ servilis, quæ nusquam comparet venatio? Resp. Philosophis, & inprimis, Aristoteli id in more positum esse, in ijs rebus, quæ se habent ἐφεξῆς. consequenter, in quibus aliquid primò & propriè uni, cæteris secundario & impropriè est, ut definiat id, quod in eo genere primum est & præstantissimum. Ità demonstrationem definiturus investigatea, quæ ad nobilissimam demonstrationis speciem τὸ ὅτι pertinent: Ita Civem definit, qui maximè propriè & primò talis. Adde quod non obscura sint etiam inter Christianos veteris illius servitutis vestigia. Neq; enim olim tantum, sed & nunc quibusdam in locis servi toti domini sunt, & pars κτήματος adeoq; verè instrumenta activa, animata, sine quibus inanimata se regere nequeunt. Ergo necesse est, ut regantur ab anima v. g. dolabra, pecten, aratrum ab animatis, putà equis, bobus & potissimum servo, qui non secus ac in navi gubernator clavum tenet, & Instrumentorum universam supellectilem moderatur. de quibus copiosius dicere ad Oeconomicam spectat, ut de τῇ κτητικῇ καὶ χρηματιστικῇ

πρηκή 1. modo rei parandæ & pecuniæ. Ad quam rem tractationem suam Aristoteles deflectit, eò quod servus quoq; in numero sit τῶν κτητῶν. Atq; adeò nos quoq;, quia libentes Aristotelicis ubi datur, vestigiis insistimus, de ratione parandæ rei, cum integram mes- sem Oeconomica repræsentet, spicilegia quædam ac decerptos ex Aristotele flosculos hic exhibebimus. 1. Pol. c. 2. seqq.

1. *Artù rei parandæ duæ sunt principes & summæ species, naturalis & artificiosa.* 1. Pol. c. 3.

2 *Ad naturalem sive alimentariam spectant Vita rustica, pecuaria, piscatoria, aucupalis, venatoria & bellica.*

3. *Nam ratio quærendi, quæ propriè primo pertinet ad ea, quæ hominum causa à Natura sunt procreata, ea propriè & primò naturalis est. At omnis ista vita pertinet ad alimenta hominum causa procreata, i. plantas, fructus & animalia eaq; tam mansueta quàm fera.* E.

4. *Quippe ad vivendum homini in summa quinq; sunt necessaria* 1. *Cibus.* 2. *vestitus*, 3 *Habitatio* 4. *Instrumenta varia*, 5. *Operæ juvantes nos in adhibendis instrumentis, quæ omnia bestiæ suppeditant.*

5. *Hæc tutissima atq; innocentissima rei parandæ ratio est,*

6. *Proximè ad hunc accedit illa artificiosæ species primæ atq; antiquissima, permutatio, naturæ consentanea, quia homines aliarum rerum majorem, aliarum minorem copiam, quàm satis essent, habebant.* Cap. 9.

7. *Est enim omnium rerum, quæ possidentur, duplex usus, per se quidem uterq;, sed alter propriùs rei (sic calcei usus est munire pedem) alter non propriùs, si calceum commutes cum pane.*

8. *Ex commutatione nova rei parandæ artificiosa ratio nata est, Cum enim commercia maximè visa necessaria, etiam crebriora essent res verò circumferri commodè utrinq; semper nequirent, consensu & pacto communi est institutus numus.*

9. *Hujus duæ erant conditiones, ut materia ejus esset ex numero rerum utilium, & ut ipse esset εὐμεταχείριστος s. tractabilis, qui commodè circumferri, duci, figurari & versari posset.*

10. *Ex hac secundâ tertia quædam orta est, quam καπηλικὴν Arist. vocat, Scherbius mercaturam cauponariam vertit, simplex initio, mox artificiosior facta & fraudis plena, fita in scientia locorum, unde hæc vel alia genera numorum aut mercium asportanda! temporis quo*

minimè veneat res quæq; aut maximè: personarum, quibus vitia sint & fallaciæ intendendæ: aliarumq; permutandi formarum.

11. Hæc numos finem sibi proponit: in quorum multitudine veræ divitiæ non consistunt, quia, hominum institato valent, non valent: num quia fame perire possessor potest.

12. Quanquam ratio ipsa jubeat terminum aliquem numorum appetitui statuendum esse, tamen infinite videmus numos ab hominibus concupisci: cum sit infinita cupiditas vivendi, sit ut etiam efficientia vitæ voluptuariæ infinita concupiscant.

Cap. 10.

13. Maximè tertia ratio rei parandæ, nempè fœneratoria vituperio digna est, quæ numo non utitur sed colligit & coarcervat, h.e. habutitur. 2. quia cogit numum generare, qui naturâ sterilis est: quod ipsum à natura abhorret:

(sed pace Aristotelis in hoc postremo seorsim sentimus: Nam ipsa quoq; natura dictat, non teneri quenquam prodesse alteri cum detrimento suo. At is, qui pecunia ad tempus in gratiam alterius caret, eam in agros aut domos impendere poterat, ac medij temporis percipere fructus. Præterea pecunia sterilis dicitur natura, quod hominum industria potius, quàm natura usuris originem dedit: quomodo & domus natura sterilis est, cujus tamen pensiones iniquè à domino percipi nec ipse Aristoteles dixerit. Modò caveatur, ne usurarum nomine plus æquo exigatur, neu exerceatur fœnus in egentes aut quos credibile est fœnore in egestatem prolapsos, concludimus naturæ fœnus non adversari, nec sacro codici, nec moribus Christianorum.

An fœnus omne damnandum?

Cap. 11.

14. Copia præceptorum rei quærendæ ad usum pertinentia peti debent tum ex scriptoribus de re Rustica, tum ex historiis, in quibus sparsim strategemata Oeconomica reperiuntur.

§. 18. Hactenus de Tribus societatibus egimus, ex quarum complexu existit domus s. Familia. *Primæ enim & minimæ domus partes sunt dominus & servus, Vir & uxor, Pater & Liberi.* Et quanquam familia modò ampliter totam agnatorum seriem notet, modò cogatur in arctum, ut solos servos significet; (unde dicti familiares & domestici, οἰκέται ab οἶκος, quod frequenter familia est) usurpatione tamen Philosophorum in tantum extenta est ut societatum illarum, quibus ad domus constitutionem & mutuas

Quid Familia sit? Arist. 1. Pol. c. 3.

operas

operas opus est, concursu definiatur. Hanc definit Aristot. *Societatem ad quotidianum vitæ usum à naturâ introductam.* Quam definitionem oportunè explicabimus, & rectius intelligemus, cum Civitatis proximam materiam examinaturi sumus: quod fiet disp. seqvuturâ §. 1. Opus autem est ei, qui familiam instituturus, ex dictamine naturæ propagationem subolis, atq; sui simul & ejus quod generatur sustentationem intendit, duabus ad minimum personis adminiculantibus, Uxore, quæ liberos pariat, & servo, qui eis prospiciat de victu. Unde ad integritatem familiæ essentialem duæ concurrunt societates, & tres ad minimum personæ, Pater familias, Mater & servus: Ille unus numero quod lex imperandi flagitat; ista itidem una, si tueri concordiam & ordinem velis; hic quanquam numero unus ad familiam sufficiat, cum re tamen familiari nihil prohibet servorum numerum amplificari. Liberi vero strictè loquendo partes familiæ non sunt, sed finis. Sicut autem arborem imperfectam dicimus, quæ fructus nullos profert: Ita familia imperfecta dici debet, quæ liberorum hoc fructu caret, tum quod nulla sint amoris coujugalis pignora tum quod in vanum desudat Paterfamilias, & frustra fatigat instrumenta domus, destitutus hæredibus ejus, quam parat, possessionis. Quare, quemadmodum summum bonum ad integritatem suam requirit bona externa, necessaria ut totus homo beatus reddatur, & animæ quoq; hospes benè habeat & virtutum actiones inoffenso pede currant: Ita quoq; liberi ad familiæ integritatem, eamq; non essentialem sed accidentalem, cujus partes sunt requiruntur. 1. Pol. 3.

§. 19. Tantum de societatibus perfectis, & quæ ex eis componitur familiâ: nunc verbo attingendas ducimus illas societates, quæ ab his abeunt sive excedendo sive deficiendo. Excessui vicina videtur domus, quæ hospitum & peregrinorum multitudine redundat, & propè à confusione & ἀναρχία abesse. Defectu laborant familiæ, in quibus vir dote imperium vendidit: quibus præsunt vidui vel viduæ: & maximè, quas orphani administrant. Præterea luculentus defectus cernitur, cum domui præsunt cœlibes, aut cum coujugati quidem, sed famulis aut famulabus ob rei familiaris angustiam destituti. Societates imperfectæ.

§. 20. Antequam accedat Aristot. ad ea, quæ Civitatis & Reipub. de Com

munione Platonica.

publ. essentiam seu formalem rationem repræsentant, censuram exercet Rerumpubl. tum institutarum, tum à viris sapientibus descriptarum, idq; agit toto libro Politicorum secundo. Fundamentum censuræ ponit τὴν κοινωνίαν sive communionem Civitatis, de quâ triplicem ait esse posse quæstionem: *Nihilne in Republ. esse debeat commune, an omnia, an selum aliqua.* Primum absurdum est, nec adsertorem habuit: ultimum tuetur consuetudo plurimarum Rerumpubl. verumq; esse Aristoteles docebit: Media fuit Platonis sententia, qui decem libris de Republ. optimam absolutè adeoq; καθ' εὐχὴν Rempubl. delineavit, cujus idea nullibi nisi in cælo exstat, ipso Platone fatente, qui hac ipsa de causa libris duodecim de Legibus minus absolutam & possibilem κατὰ τὸ δυνατὸν complexus est. Utriusq; censuram aggreditur Arist. & pro primâ adstruenda ex mente Platonis argumentum tale sibi refutandum sumit. *Summum Civitatis bonum est, ut maximè sit una. At si omnia habeantur communia, uxor, liberi, facultates, tollatur τὸ meum & tuum, Civitas maximè fiat una sive concors.* Ergo *in communione summum civitatis bonum collocandum est.* Et Majorem quidem primo oppugnat. Tantum abest, inquit, ut unio maxima bonum sit civitatis, ut interitus potius sit civitatis, quippe cujus essentia in multitudine consistit, & hominum varietate atq; differentia, quæ maximam unionem evertit. Alia quippe ratio est bellicæ societatis, quæ ex similibus constat, alia civitatis, quæ ejusdem ordinis hominibus non magis, quam homo ejusdem speciei partibus constare potest. Atq; ut harmonia ex diversis vocibus, medicamentum ex diversis simplicibus confit, ità quoq; civitas. Demum fundamentum civitatis ponatur esse exæquatio. Ad hæc inæqualium est. Apparet ergo summam unitatem & æqualitatem civitatis, perniciem esse. Quod amplius probat Arist. à fine civitatis, quæ est sufficientia, quam summa unitas validè moratur, dum vetat diversis studiis, officiis, atq; mutuis operis instrui civitatem. Tantū de Majore. Deinde Minorem exagitat, atq; communione rerum omnium Rempublicam negligi, imò everti, tolli institutionem liberorum, infinita incommoda sequi docet. Tandem conclusionem examinat atq; labefacit, productis in medium malis quæ ei inhæreant, & hoc agit cap. 2. & 3. de quibus ipse Aristoteles adeundus est, maximè cap 5, ubi de communione bonorum & universim de decreto Platonico agit, cum hinc spatii angustiâ excludantur.

cap. 1.

ub finem .9. de Rep.

cap. 11.

DEO Duce!

§. 1.

Elementa civitatis prima ac minima singulatim hactenus percensuimus: nunc, quo pacto ex iis, interveniente temporis tractu, fiat civitas, quid Ea sit, quid Cives, accuratius persequi oportet. Aristoteles *hominem naturâ Politicum esse & socialem magis quam ullum animal gregale* (quales sunt grus, formica, apis) *& consequenter civitatem naturâ constare, probat tum Rationis, quæ utile, damnosum, jucundum, molestum, justum, injustum percipit, appetere declinare docet, tum sermonis usu, cujus commercium hominibus Natura non frustrà dedit, cum cæteris animalibus negaret.* Hinc quæstionem proponit, priorne sit homine Civitas, an Homo civitate? & Respondet, *civitatem ut totum, naturâ priorem esse hominibus singulis, ut partibus: nam prius natura est, quo pereunte, alia pereunt, pereuntibus aliis, ipsum non perit. Pereuntibus enim singulis hominibus, non statim perit Civitas.* Dicamus civitatem dignitate & perfectione priorem esse: origine autem priores esse singulos homines: inde familia sive domus est, quæ *ex quibusdam primis, necessariis & naturalibus hominum conjunctionibus* (nuptiali, Patriâ, dominica) *constat, estq; societas ad quotidianum vitæ usum à naturâ introducta*: Hinc vicus & demum civitas (prima perfectione, tempore ultima) à quibus non quotidiè, ut in domo fit, sed solùm cum ad beatiorem vitam aliqua re indigemus, eam petimus.

Ratio ordinis *1. Pol. 2.*

§. 2. Civitatem definit Aristoteles, quòd sit *societas ex pluribus vicis conflata, oriens vivendi causâ, constans benè vivendi gratiâ.* Genus est societas, quæ ambitu suo nuptialem, dominicam, Patriam, & vicum complectitur. Cætera verba civitatem ab enumeratis societatibus & inprimis vico distinguit, quem definit Arist. *societatem ex multis domibus primam & naturalem, non in usum quotidianum.* Cum enim ἀποικίζοντες liberi, i. è domo paterna exeunt,

Quid Civitas *1. Pol. 2.*

Quid Vicus?

exeunt, κώμην Vicum ſ. Vicinitatem primò pariunt, quæ eſt quædam veluti domus colonia: quippe aucto liberorum numero novis familiæ columnis, fit, ut domo una capi omnes nequeant, ſed ad inſtar apum nova ſuboles ex alveariibus emiſſa novas ſedes quærere cogantur. Qui ſi eandem ruris partem paſtus gratia inſident & fluentem accolunt, propriè dictum Pagum efficiunt. Nec tantum vicus vel pagus exiſtit, cum qui ejusdem ſanguinis ſunt ὁμογάλακτες collactanei φρατρίαν efficiunt, (& hanc vocem inde deducunt, quod communi puteo utuntur, qui Græcis, φρέαρ dicitur: nec male φράτωρ, qui ex eodem φρέατι τῆς γενέσεως) verum etiam, cum aliunde, quos nulla ſanguinis communio copulat, conveniunt eo numero, ut vicum conſtituere poſſint. Qui duo modi diſtinctè tanguntur ab Ariſtote, cum civitatem dicit *tum domibus ſ. familiis tùm generibus ſ. gentibus vitæ perfectæ & omnibus bonis cumulatæ & expletæ, ſuisq; rebus per ſe contentæ gratiâ comparatam eſſe*.

3. Pol. 9.

Quid ſit Vivendi causâ.

§. 3. Alterum, quod civitatem à vico diſcernit, geminus finis eſt, Vivere ſimpliciter & Viverè benè. Vivere ſimpliciter non poſſumus, niſi nos & noſtra tueamur, & paremus, quæ ad cultum & victum pertinent. Quare cum initio homines ferè σποράδες ſeu diſperſi viverent, quales Arcades, Athenienſes, veteres Nomades, nec durabilis eſſet hæc vivendi ratio, cum propter externam injuriam, quam diſperſi propulſare nequeunt, tum propter neceſſaria ad vitam, quæ mutuas operas depoſcunt, per agros diſperſi in Vicos ex vicis in civitatem collectos legimus, ſivè à Politicis, ſive ab Oratoribus, ſive à Poetis. *Pauci ſunt, qui ſe ipſis ad benè vivendum contenti ſint:* τυγχάνει ἡμῶν ἕκαστος οὐκ αὐτάρκης, ἀλλὰ πολλῶν ἐνδεής. Indigemus, ut dictum eſt, alij aliis, tum ad tutelam & cuſtodiam noſtri atq; συμμαχίαν, tum ad victum, habitationem, veſtitum & alia hujusmodi, quibus carere vel prorſus non vel ægrè poſſumus. Quo ſpectat agricolarum, ædificatorum, textorum, coriariorum & omnis generis opificum induſtria, mercatorum quoq;, ut importentur, quæ deſunt, & exportentur, quibus abundamus permutenturq; hæc cum illis, ἕκαστον τούτων δεῖ τὸ αὐτοῦ ἔργον ἅπασι κοινὸν καταπηξάναι, ut Plato concludit, diducitq; per partes,

Plato 2. de Rep.

partes, & *singulis singula tribuit* PRÒ CUJUSQUE INGENIO, *ut quisq; id unum, ad quod Natura ducit, aggrediatur, otiumq; à cæterùm agens & temporis oportunitate servata, optimè illud efficiat. Nam melius & facilius singuli singula secundum naturam occasione servata ab aliis cessantes efficiunt.* Hinc id quoq; liquet è causis, quibus impulsi homines ad colendam societatem civilem sunt, indigentiam esse, quamvis nec sola nec prima sit: quin palmam ei præripit naturalis irritatio, de quâ passim Aristoteles, & Seneca, *ut aliarum*, inquit, *rerum innata nobis dulcedo est, sic amicitiæ. Quomodo solitudo in odio est, sic in dulcedine appetitio societatis.* Simul falsum esse apparet, Politiam ex accidenti esse & ex eventu propter naturam malam, ut putabat Mirandulanus. *Epist. IX.*

§. 4. Quanquam verò sine communione loci, tuitione ab injuriis vel simul habitantium vel externis, commerciis, jure connubiorum, item sine libertate opibus atq; adeo universâ indigentiæ sublevatione civitas consistere nequit; hi tamen fines nec junctim nec seorsim sumti finis civitatis ultimus sunt, sed his omnibus ἐπιγινόμενος seu accedens nobilissimus & in genere actionum humanarum ultimus finis qui est εὐδαιμονία, εὐζωία seu Benè Vivere, seu Vivere vitam omnibus bonis cumulatam. Sunt autem ex confessione doctorum simul & indoctorum tria genera bonorum (Stoicos si excipias) ex quorum complexu beatitudo suis numeris absolvitur. Et corporis quidem ac fortunæ bonis usq; eo instructam esse oportet, ut probas actiones sine impedimento obire possint. Nam infinitæ opes, tantum abest, ut commodent civitati, ut noceant potius, si virtus absit: aliàs verissimum illud Plutarchi: *tum demum res maximas geri, cum virtus & sapientia cum opibus fuerit & viribus conjuncta.* Modus alibi bonis præfinitur ab Aristotele *ne tantæ sint opes alicujus civitatis, ut externi cupiditate illarum parandarum adcensi bellum ei inferant: ne item tam exiguæ, ut nulli hosti pares esse possint, etiam alicui τῶν ἴσων καὶ ὁμοίων, ne dicam potenti.* Mensuram ergo capere bona fortunæ & corporis ab animo debent & Virtute, quod unicum fundamentum civitatis propriè sic dictæ est, & velut ratio formalis est, quæ facit, ut civitas una sit. Unde Aristoteles disertè, *civitatem eam, quæ revera nominetur civitas, & non ita dicatur, verbo tenus, virtutis*

Quid sit benè Vivendi causâ.

Plat. de LL. 5. Arist. 7. Pol. 1.

in Dion.

l. 2. Pol. c. 7

Vid. Similitud. Plat 4. de Rep.

Pol. l. 3. c. 9

curam habere debere affirmat. Alibi quoq; Stoicorum argumento respondet, *ad perfectam Civitatis felicitatem quædam à fortunâ manare, quædam à Legumlatore proficiſci:* (Fortunæ enim bona virtutis adminicula fortuna tanquam domina tribuit vel negat: Virtutem non fortuna ſed ſcientia, conſilium aut prudentia) *bona fortunæ eſſe ſimpliciter bona, ſed illis, qui peritiam habeant utendi, h. e. virtute præditis, ſicut teſtudo ſimpliciter bona eſt ſcienti. Ut vero in cythara ſuavitatis ſoni, quem reddit, cauſa principalis efficiens non eſt ipſa cythara, ſed peritia artificis: ita bona externa non ſunt felicitatis cauſa efficiens, ſed felicitatem efficit peritia recte iis utentium.* Sed de beatitudine ſeu Virtute non attinet hic multa accumulare. In Generali Politices parte ſeu Ethica id ab Ariſtotele factum eſt. Nam cum finis ſit principium rerum gerendarum (ἀι μὲν ἀρχαὶ τῶν πρακτῶν τὸ οὗ ἕνεκα τὰ πρακτὰ) in Ethicis hunc finem civitatis copiosè explicatum præmiſit. Neq; enim (ait alibi) cum felicitatem inquirentes dicimus eam eſſe debere ſufficientem, reſtringimus ſufficientiam ad unum aliquem hominem: quod repetit Clarius 7. Pol. c. 1. Idq; notandum eſt contra eos, qui exiſtimant pro triplici hominis ratione tres oriri in Practicis diſciplinas, quarum prima hominem in ſolitudine, altera hominem in familia, ultima hominem in civitate. Nam bellicam fortitudinem, Homileticas, Liberalitatem, ipſam quoq; virtutum coronida Juſtitiam in ſolitudine exercere velle abſurdum eſt.

l. 7. Pol. c. 13.

l. 1. Mag. Mor. c. 1.

Huc pertinet virtus.

§. 5. Fingit Plato Promethea ſurripuiſſe Vulcani Minervæq; artificioſam pariter cum igne ſapientiam, & generi humano intuliſſe, atq; ità ſapientiam, quæ victum ſuppeditat, hominem conſecutum eſſe: porrò aliam igneam Vulcani artem, aliamq; Minervæ ablatam homini tradidiſſe, quâ vivendi facultas obvenit. *Quoniam verò,* inquit Plato, *homo divinæ ſortis particeps effectus eſt, principio ſolus ob hanc cognationem Deos eſſe putavit, aras q; illis ſtatuas q; dicavit. Deinde vocem & verba articulatim arte diſtinxit, ædes conſtruxit, veſtes calceos q; confecit, ſtragulas elaboravit, ex terra alimenta collegit. Ita homines ab initio conſtituti ſparſim vagabantur. Ergò à feris cum imbecilliores eſſent, paſſim laniabantur. Ut igitur ſe adverſus eam peſtem munirent, ſtructis urbi-*

in Protag.

bus

bus congregati sunt. Congregati autem invicem injuriabantur, quippe, qui civili arte carerent, quare dispersi iterum à feris lacerabantur. Verum Jupiter humanæ saluti consuleus Mercurium misit, pudorem & justitiam hominum cœtibus illaturum, ut hæc duo civitates ornarent devincirentq;, & mutua benevolentia cives conciliarent. Legem, inquit Jupiter, condas meo nomine, quâ quisquis omnino vel Justitiæ vel pudoris est expers, tanquam civitatis pestis ultimo supplicio afficiatur. Consentit Arist. dum *hominem sive lege jure & civitate improbissimum animal esse & maximè ferum: ipsa autem collectione primos civitatum institutores causam ipsis fuisse virtutum & actionum ab iis manantium docet.* *l. 1. Pol. 2.*

§. 6. Quamobrem sine virtute nulla civitas consistere aut durare potest. An censes, inquit Plato, civitatem aliquam, vel exercitum, seu latrones, seu fures, vel alium quemvis cœtum hominum injustè aliquid aggredientium perficere posse quicquam, si injuria invicem se affecerint? Porro virtutes aliæ sunt dianoëticæ, aliæ Ethicæ. Hæ vel togatæ vel militares. Hic intelligitur potissimum Ethica seu moralis virtus, utriusq; generis, cujus apex est una ex dianoëticis, nempe Prudentia. Neq; tamen hæ prorsus excluduntur, quippe sine quarum nonnullis nec vivitur nec benè vivitur. Non vivitur sine artibus, quæ & ipsæ sine scientia contemplativa sibi non satis constant. Præstantissima artium Medicina est, quæ sine scientia rerum naturalium & Mathematicarum nonnullarum dignitatem suam tueri, aut explere nominis mensuram sui nequit. Ipsæ quoq; illiberales artes sine scientia particulæ à Natura quasi abscissæ sibi satisfacere nequeunt. Quin sapientia quoq; ad benè vivendum requiritur: atq; ut prudentia ad res civiles scientia ad naturæ inspectionem fertilitatem quoq; & ubertatem, ità Sapientia ad religionem & res divinas spectat. Etenim rectè Plato Magistratum, ut felix sit Resp. verâ philosophiâ instrui jubet, quæ non superficiaria sit, & externum quendam ornatum & vitæ & orationis consectetur: sed à rebus genitis hisce & caducis animum convertat ad id, quod verè est, solidam nimirum germanamq; DEI cognitionem. Quæ causa Aristotelem movit, ut formaturus optimam Rempubl. cives trium generum constitueret, Senatores ac Judices Milites, Sacerdotes, atq; illis, ut potissimum togatam seu *7. Pol. 9.*

Tam intellectus quam Voluntatis. *1. de Rep.* sive de Justo, quia Justitia est anima Civitatis. *Vid. Virtutis Moral. definit. l. 5. de Rep.*

civilem virtutem; istis, ut potissimum militarem; his ut Theoreticam virtutem toti in DEI contemplatione defixi colerent atq; exercerent quò omnium virtutum in Rep. fieret concursus.

An Vir bonus & Civis bonus differant?

§. 7. Hinc decidi potest quæstio, an Viri Boni & Civis Boni diversa virtus s. perfectio sit, de qua intricatè agere Aristotelem ipse fatetur Piccartus, *qui textum corruptum esse ait sibiq; capillum promittendum fuisse, ut hariolus fieret: merùs enim conjecturù agendum fuisse, ut seriem & contextum reperiret.* Dividit Arist. civem in civem absolutè & universè in quavis Rep. sive bona sive mala, & civem Imperantem, demum in civem quoq; in Rep. optima constitutum. Verum, quod alibi oportunè monet, *in iù, quæ naturæ conveniunt & congruunt, oportere naturæ vim spectare, non in corruptù ac depravatù*, id hic observandum esse ducimus, attendendumq; non ad civitatem quamvis, sed eam, quæ ultimo fini subjaceet, ad eumq; debitis mediis contendit. Quod ipse quoq; fecit Aristot. cumq; virtutes bonorum civium colligit, non alias quàm Morales illas, quarum corona Beatitudo civilis est, temperantiam, fortitudinem, justitiam tàm in otio seu pace, quam in negotio seu bello instillat, quibus interponit Philosophiam. Fieri vix potest, ut in universum omnes virtutis sint participes, quia ad virtutis adeptionem concurrant oportet natura tanquam solum, in quo semen virtutis adolescat: educatio, quæ in utramq; partem sive ad virtutem seu ad vitia mirè efficax est: deniq; Ratio, quæ naturam distortam vel pravam consvetudinem frangat. Quæ tria vel universa vel unum alterumve in multis deficere videmus. *Non enim*, ut rectè Cicero, *vivimus cum perfectis hominibus sed cum his, cum quibus præclarè agitur, si habeant simulachra virtutù.* Colant ergo Virtutem pauci vel plurimi, sic in ipso Toto virtus resplendescet. Equidem *Viri boni nomen innumerabilibus officiù continetur, ut idem Vir bonus omni loco, omni tempore, eodem se habeat modo & sit τετράγωνος atq; ἀμετάπτωτος.* Sed hic gradus beatitudinis est eximius, quò paucis assurgere licuit, contendere quivis debet, persvasus, glorioſum esse prima sectantem in secundis tertiisq; consistere. Memorabilis est sententia Lipsij: *Ut ù, qui exemplar sibi proponit, emendatissimum cupit, etsi infrà illud consistat: tale hic est, audeamus optima, aveamus optima, etsi imbecillitate hac insita retrahamur.*

l. 3. Pol. c. 4 ὁ γὰρ ἴσως ταὐτὸν inquit l. 5. Eth. c. 5. 1. Eth. 8. 2. Eth. 4. & 10. 1. Pol. c. 5. 7. Pol. 13. seqq. c. 15.

Cic. 3. Off.

l. 1. Manuduct. dissert. 16.

hamur. Sic eliditur eorum objectio, qvi impossibilia nos ponere dicunt, & civitatem sola idearum notione terminare, quod Plato fecit, vel inani opinione fingere, quod Thomas Morus. Ipsi fatemur stultum esse & ἄηθες impossibilia somniare: βουλόμεθα μόνον τὸ δυνατὸν: ut Platonis illud nostrum faciamus. *Plato 5. de LL.*

§. 8. Dices, Civem bonum esse, qui didicit parere magistratui nec tanen is continuo Vir bonus est. Resp. Quicunq; Vir bonus non tàm haberi quàm esse cupit, ad Virtutem se componere debet, & καλοκαγαθίαν. Nec minus ad Virtutem se componere debet, qui magistratui obedire in omnibus studet. Legibus enim conformem se præstare debet. Leges autem nihil aliud sunt, quàm præcepta virtutum, sive, ut Aristoteles, *est medium & instrumentum ad Virtutem.* Est enim justorum sponsor sive vas & pactum inter cives. *Unicuiq; enim virtuti convenienter vivere lex jubet, & unumquodq; vitium sequi vetat.* Jussu magistratus unusquisq; salutem civitatis (hæc enim suprema lex est) curare tenetur, h, e. id operam dare, ut civitas (in qua ipse) sit prudens temperans, justa, fortis. Horum enim contraria civitati pestem atq; perniciem adferunt. Hoc ergo caput est felicitatis & salutis publicæ, in quo conspirare omnes oportet, in suo quemq; officio vel munere, quod diversum diversis Ratio assignavit. Perges, Magistratum ad cuncta virtutum momenta ipsaq; humanarum actionum principia, jussa sua non porrigere, contentum esse externa obedientia, non attendere, utrum ab animo sincero proveniat, an fucato: Ethicam contrà ipsam radicem & malos affectus purgare, nec virum bonum habere, nisi qui ex habitu sine fuco & fallaciis bonus sit. Resp. Si externam speciem forensium rerum spectes, videri discrimen esse inter Jus naturæ, ex quo Ethica exstructa est, & Legem civilem. Jus naturæ est perpetuum, immobile, fixum, quod naturalis ratio inter homines constituit, quodq; animum præcipuè respicit, & externas actiones ex animo æstimat: Contra Lex civilis animum ex actionibus externis æstimare videtur, has ipsas vel absolvere vel condemnare, consilia vero & conatum nisi in atrocissimis rebus non punire. Sed si acrius intendamus oculos in leges civiles, quarum anima Magistratus est, deprehendemus, earum finem non esse externam illam & superficiariam obedientiam, sed illā Virtutem

Objectiones dissolvuntur.

3. Pol c. 9.

5 Eth. c. 5.

Plat. de Rep. 4.

tutem, cujus definitione ipsum vestibulum suarum institutionum exornavit Imperator, quæq; constans & perpetua VOLUNTAS est suum cuiq; tribuendi. Quæ sola constituere beatam civitatem & duraturam potest, quippe sincera & verâ: cum simulata, & fucata atq; ficta, ut cito ad naturam recidunt suam, ita durabilem efficere civitatem nequeant. Verum cum propter hominum pravitatem internum illud & verum animi decus obtinere nequeat, eumq; humanæ mentis latebræ & recessus magistratibus impervij sint, contentum est Jus Civile exteriori innocentiâ, quo sensu Seneca alicubi exiguam rem esse ait, ad Legem bonum esse. Merè ergo per accidens fit, quod contentus est Magistratus externa obedientia: Sicut ad minora delicta frequenter connivet, ne, quod Tacitus ait, *palàm fiat, quibus vitiis impares simus*, neu irrito, adversum adulta vitia nisu hebescat acies publicæ authoritatis.

Civiũ Virtus gradu diversa

l.3.Pol c.4 l.7. Pol. c.14. 5. de LL.

§. 9. Neq; tamen omnium civium Virtutis idem gradus est. Rectè enim Arist. quanquam fundamento, inquit, Virtutes boni civis Imperantis & civis parentis in optima Republ. sint eædem, differunt tamen gradu. In imperante enim perfectiores & confirmatæ esse debent, in parente vero imperfectius si reluceant, satis est. Quam rem illustrat exemplo virtutum Viri & Mulieris. Elegantissima est similitudo Platonis, qua hanc differentiam graduum adumbrat, cum ait, debere imperantes se habere ad parentes ut stamen ad subtemen. *Nam quemadmodum stamen ex meliori, firmiori ac duriori fit lana, subtemen ex molliori & infirmiori: Ita & imperantes habere debere firmi quid & solidi, sive confirmatam prudentia virtutem; parentes vero molliculum quid ut se regi patiantur, nec dura sint cervicis* αὐτογνώμονες καὶ ἰδιογνώμονες. Tantum de nobili hac quæstione, ad cujus calcem non possumus quin

in Polit.

ejusdem Platonis locum adsignemus. *Idem esse semper & secundum eadem, & eodem modo se habere, solis omnium divinissimis convenit: corporis autem natura hujus ordinis non est compos.*

De Cive imperfecto.

§. 10. Quanquã conereta nobis notiora sint, atq; hinc potius capiendũ tractationis primordiũ, tamen, quod quæ de societatibus hactenus disseruerams, ex quibus civitas emergit, ne distraherentur legentium animi, invitos nos raperent ad subnectendam civitatis naturam, hanc primo loco evolvendam nobis duximus, nunc

de

de ipso Cive pauca adjecturi. Quem ita distinguit Aristoteles, ut alius sit civis ἁπλῶς absolutè & propriè, alius πῶς quodammodo & impropriè. In hoc censu sunt utplurimum factitij cives, quos Plato νεοπολίτας vocat, Latini civitate donatos, qui sæpè honorarij tantum cives sunt & nominetenus, qualis Corinthi Alexander erat, sœpè nonnulla tantum cum perfectis civibus communia habent, v. g. interesse concœnationibus φιδιτίοις, publ. exercere mercaturam, uxores ibi ducere &c. Neq; enim, ut mox patebit, necesse est, ut, qui civis est, omnia perfecti civis momenta teneat: potest enim civitate donari, sed sine suffragio, quales olim Cærites, potest ad suffragia admitti & comitia, ut olim plebs Rom. Lege Valeria, sed ut excludatur magistratibus, ad quos demum secessione ad sacrum montem admissa est, & seditiosis Icilij & Canuleji concionibus ad magistratus quoq; curules. Secundo Arist. civium perfectorum albo eximit inquilinos, servos: neq; enim sequitur, simul vivit vel civitatem incolit, ergo civis est, aliàs brutorum quoq; civitates essent. Tertio, neq; isti, inquit Arist. cives sunt, qui potestatem habent civem in jus vocandi, οἱ ἀπὸ συμβόλων κοινωνοῦντες, qui ex pacto (σύμβολα quippe συνθήκαι) & fœdere hoc habent, ut, si quam injuriam vel damnum unius civitatis civis à cive alterius accepisset, posset illum suo loco jure judicioq; persequi, qualia pacta inter Cives Noribergenses & Venetos, Anglos & Hispanos intercedunt. Quartò nec veri sunt cives, qui spe tantum tales sunt, quales civium perfectorum liberi sunt, nondum in civium numerum relati. Quinto nec veri cives sunt, Senes ἀφειμένοι dimissi à publicis muneribus, rude donati, depontani, qui in pueroram naturum regrediuntur. Sicut enim est quædam corporis senectus, viresq; deficiunt, ità animus quoq; extrema ætate vacillat, & ad ea, in queis essentia civis sita est, cuncta hebetatur. Demum notati ignominia aut deportati cives amplius non sunt.

3. *Pol. c. 1.*

Gell. 16. 13.

Plato τὰς πρεσβύτας ἐπὶ τὴν τῶ παιδὸς ἑνάγει φύσιν ait in Polit.

§ 11. Ut perfecti civis definitionem venemur, monemus primo, definitiones, ut habet Logicus Canon, accommodari debere in melius, h. e. si definitum sit univocum, in excellenti statu concipi definitionem debere, si æquivocum & se habens ἐφεξῆς, defini-

Civis perfectus.

definiendum esse in eo genere primum & præstantissimum. (confer disp 3 §. 17) II. Civitatem hic abstracte à Rep. considerandam, cum facultate quidem recipiendi Reip. formam (sine qua subsistere neqvit) sine tamen actu secundo, adeoq; non esse subditum, qui quocunq; modo paret & Remp. supponit, cum Cive confundendum. III. repetimus finem civitatis suprà positum, quem Ambrosius pulchrè explicat. *Ab initio*, inquit, *homines Politiam cœperunt, ut communis esset labor, communis dignitas, per vices singuli partiri curas discerent, nemo esset honoris expers, nullus immunis labore.* Hinc definire ex Aristotele civem possumus qvod sit *socius multitudinis, qui imperij particeps est.* Per imperium intelligit tum magistratus, tum curam Reip. quæ ex jure suffragiorum, creatione magistratuum, deliberationibus de Rep. relucet. Nam hae de causa coiere in societatem civilem Patres familias, ut suis rebus consulerent; non autem consuluissent, si communium rerum curæ prorsus se subtraxissent. Ad hanc amussim examinandi sunt cives quicunq;, ut, qui propius ad perfecti civis naturam accedit, magis civis sit, qui hinc remoti sunt, minus: quales apud Romanos coloni municipes & provinciales, quiq; in præfecturis vivebant, illi quidem omnes non servi, multò minus socij aut fœderati, sed cives imperfecti.

in Hexa.

3. Pol. c. 1.

Civiũ genera.

§ 12. Qnod ut magis clareat, civium genera ex Aristotele collecta sub unum oculi ictum collocabimus. Octo facit civium genera. *Primum genus constituunt Agricolæ, qui civitati victum procurant. Secundum artes sedentariæ sive necessitati civitatis inservientes, sive delitiis & voluptati. Tertium est mercatorum, negotiatorum, qui emendo vendendoq; rem faciunt. Quartum mercenariorum. Quintum militum, qui necessarij sunt tàm conservandæ libertatis, quàm depellendæ servitutis causâ. Sextum genus est judicum, consiliariorum. Septimum divitum magnatum, qui suis opibus civitatem augent & juvant. Octavum magistratuum, qui cum sexto genere sunt anima civitatis.* Quis omnes hosce cives æquè perfectos dicet? Aristoteles alibi beatæ civitatis genuinos cives esse negat agricolas, Opifices, mercatores, quod virtutis munia non exerceant, aitq; quod cives genuini sint milites, senatores, judices, sacerdotes; Quin spartanorum instituta dum taxat, inter benè sentientes

l. 4. Pol. c. 4.

l. 7. cap. 9.

tientes conveniſſe dicit & ità concluſum eſſe, qui perfectus eſſe civis velit, debere liberum eſſe ab omni ſordido munere neq; occupari in rebus ad vitam neceſſariis parandis. Itaq; docet tria ab illis removeri debere, agrorum culturam, Mechanica opificia, denique ſervitia domeſtica. Dices: Vocantur tamen cives à magiſtratibus opifices &c. Hoc eſt σκέμμα πολιτικὸν, ut blando civis nomine deliniti abſtineant à publicis honoribus, nec dignitates affectent. Quàm enim periculoſum ſit agricolas, opifices civium numero prorſus excludere, magno ſuo incommodo ſenſere Spartani, de quâ re ſupra diximus. Hic obiter notandum, antiquitus, cum nondum juſtus eſſet civium numerus, inter cives relatos ſpurios quoq;, ex ſervis natos vel altero parente cive, peregrinos, ſed aucto civium numero ordine hos ipſos expunctos fuiſſe, & apud nonnullos eos demum cives habitos eſſe qui utroq; parente civis natus eſſet. Sed de his, aliisq; ad civem & modos obtinendi civitatem attinentibus plura dicere prohibemur, ſaltem ὡς ἐν παρόδῳ & quaſi aliud agendo unam atq; alteram de cive quæſtionem diſſolvemus. Prima eſto: *Utrum ad ea quæ à civitate acta fuerunt, poſt mutatam Reip. formam civitas teneatur?* Diſtinguimus inter contractus publicæ utilitati velificantes, civiumq; vel tacito vel expreſſo conſenſu initos, & inter eos, qui ſecus habent. Illos civitas, etſi ſub alienum dominium tranſeat, ſervare tenetur, jubente id datà fide: hi ipſo jure nulli ſunt. Secunda: *An quis eſſe duarum civitatum civis poſſit?* Diſtinguimus inter civitates communi capite aut fœdere copulatas & inter civitates prorſus diſtinctas, quarum nullus eſt nexus. Harum civis eſſe nemo poteſt: illarum poteſt. Aliæ quæſtiones v. g. *an mutare civitatem pro arbitratu liceat &c.* populorum moribus dijudicandæ ſunt.

l. 2. cap. 9.

Cicero nihil ingenui habere officinam dicit: de quo Diſp. de ſubditis vid.

De Cive quæſtio 1.

Quæſt. 11.

§. 13. Nunc de urbe agamus ὡς ἐπιτροχάδην. Romani ſolicitiores ſunt in diſtinguenda civitate & urbe, quam Græci: frequenter tamen utriq; promiſcuè utramq; uſurpant. Cicero optimè diſtinxit, cum de civitate ità loquitur: *Omnis populus qui eſt talis cœtus multitudinis qualem expoſui civitas eſt.* ſed de Urbe: *Ejuſmodi conjunctionem tectorum cum locis manuq; ſepſiſſent, oppidum vel urbem appellarunt, delubris diſtinctam ſpatiiſq; communibus.* Ariſto-

De Urbis & civium Quantitate.

1. Pol. 1. 7. Pol. c. 2. & 4. 7. Pol. c. 4. 5. de LL.

ſtoteles, non ſemel inter ἔθνος & πόλιν diſtinguit: quæ diſtinctio in loquendi uſu fundamentum obtinere videtur. Aliter enim de tota provincia & gente, aliter de civitate, per quam multitudinem certo murorum ambitu concluſam intelligere ſolemus, loquimur. Ultima vocis acceptione quæſtionem de quantitate urbis & civium numero affert Ariſt. multisq; rationibus adſtruit, urbis magnitudinem æquabili potentia æſtimandam, ambitu partim & civium numero moderato. Summa huc redit. Vulgus ait eam civitatem pulchram eſſe, quæ ſit ſpatio & ambitu vaſta, atq; hominibus frequentiſſima. Sapientes contra eam magnam exiſtimant, quæ ſit αὐτάρκης & εὐσύνοπτος, quæ rerum neceſſariarum ad beatam vitam copia ſit inſtructa, & mutua civium notitia colligata. Magnum enim & parvum non numero incolarum, non ambitu moeniorum, ſed ut πάντα τῷ ἔργῳ ὥρισται, ita quoq; potentia & opere eſt definiendum, quod hic aliud non eſt niſi ut cives ad beatitudinem conſpirent, ὃ γὰρ ἐν τῷ μέγα τὸ εὖ, ut præclarè Demoſth. ἀλλ' ἐν τῷ εὖ τὸ μέγα. Præterea infinita civium multitudo ordinem non admitit, vetatq; legibus, in quarum obſervantia beatitudo civitatis ſita eſt, temperari. Tandem pulchritudo civitatis non in magnitudine aut numero civium conſiſtit, ſed in decenti quâdam proportione, quæ efficit, ne nimis multi ſint cives, neu nimis pauci, ut rectè obire munia rectores civitatis atq; cuſtodes poſſint, atq; cives oneri ſibi invicem non ſint. Taceo in tali multitudine ne notitiam quidem eſſe, multò minus amicitiam, quæ tamen vel maximè in civitate requiritur. Conſentit Plato. *Quanta*, inquit, *Civium multitudo futura ſit ſatis, non aliter rectè dicitur, quam ad agrum vicinasq; civitates reſpiciendo. Ager quidem tantus ſit, quantus temperatis hominibus alendis* (etiam juvandis egenis Ariſt. l. 2. cap. 4. Pol.) *ſufficiat, tot verò ipſi numero, quot & vicinos ſuos ſibi injuriam inferentes repellere poſſent, & iiſdem injuriam patientibus auxiliari.*

Quid in Urbis ſitu attendi debeat.

§. 14. Proximum eſt, ut quid in exſtruenda urbe attendi debeat, evolvamus. duo enim legumlatoris officia ſunt reſpicere ad *homines & ad regionem*. Hæc primam ſibi vendicat curam, ut advertatur quales regio vicinos habeat, alpinos, an nemoroſos aut marinos,

nos, quietos an impotentes, ut vel nos rectius defendere, aut lacessentibus terrorē incutere, ut desinant, aut fugientibus instare queamus. Hinc ad beatam civitatem necessaria est *aëris* salubritas, qui si purus est & tenuis, spiritus omnes tam vitales quam animales fovet; contra si crassus pruinosus, cadaverum, latrinarum, sterquiliniorum fovearum & fœtore pestilens sit, cor ipsum suffocat. deligatur ergo locus sublimior & editus, adeoq; perflabilis: in quam sententiam Plato. *Civitatem*, inquit, *totam in circulum & altos locos ædificari oportet, cum munitionis tum munditiæ causa.* Maximè incommodant vicinæ paludes & nebulis & venenatis spiritibus palustrium bestiarum. Aristoteles suadet, ut Orientem versus urbes condantur, quod abhinc venti temperatiores sint atq; Sol emergens radiis aëra castiget: aut versus septentrionem, à quo ventu serenitatis effector vim purgandi, siccandi, constringendi, internumq; calorem augendi habet. Eandem cum aëre necessitatem *aqua* habet, nec ullâ re crebrius utimur: ipsa, si motu sit velocissima, aspectu limpidissima, pondere levissima cibos salubriores & concoctu faciliores reddit, adeoq; ad tuendam sanitatem potentissimè potest. Quare præsto esse oportet eo loco aquarum salubrium stantium & fluentium copiam sufficientem, eamq; si fieri potest, nativam & domesticam, sic ut fontes vel in ipsa scaturientes urbe, vel extra positi tempore belli eidem non eripi facile aut alioversum derivari possint. Obiter notamus, fluminum derivationes, perfossiones Isthmorum & similia naturæ turbamenta pleraq; infausta exstitisse: quin moles quoq; illas quibus Oceani accolæ naturam rerum fatigant, parum feliciter cecidisse docet experientia. Quartum est solum, cujus experimentum tale veteres urbes conditurі, castra item stativa militum electuri capiebant. Animadvertebant, an, quæ ex terris nata, essent benè tincta probeq; colorata, an reposita diutius durarent: deinde & pecorum ejus loci jecinora rimabantur, quæ si livida essent ac vitiosa, aquæ, potissimum pabuli vitio id pecoribus accidere putabant, atq; proinde idem humanis corporibus metuendum esse censebant. Præter terræ salubritatem requiritur, ut ager sit παντοφόρος omnium rerum necessariarum ferax, ut regio habeat montes, campos, prata, flumina, stagna. Agrum enim,

tenendum.

1. Vicini.

2. Aër.

6. de LL.

7. Pol. c. 11.

3 Aqua.

4 Terra

sicuti nec fœcundissimi quidem soli, cum sit insalubris cœli, esse colendum, ità nec effœti, si vel saluberrimi sit, Columella dicebat.

Universim æstimanti tutiores sunt provinciæ paucæ continuæ, quã multæ discontinuatæ.

Sed & hoc curandum, ut ager non sit nimis vastus, in conspicuo positus, nec nimis ab invicem remotus, ut in omnes partes facilè auxilium ferri possit, ut item ager sit commodus exportationi & invectioni rerum necessariarum. Demum circa agrum pariter & urbem curandum, ut utriusq; situs ità sit comparatus, quò hostibus sit δυσέμβολος seu aditu valdè difficilis, incolis εὐέξοδος facilis egressu, qualis Græcia erat. Cœterum, quomodo ager sit dividendus, quales, quotuplices esse debeant agricolæ vidè egregiè differentem Aristot. l. 7. c. 10.

Communio maris.

§. 15. Arist. cum inquirit in ea, quæ civitati maximè necessaria sunt, 1. ponit alimenta, 2. artes, illud urbium decus, 3. arma, cum ad tuendos nos ab externâ vi, tum ad tuendum legum authoritatem domi, 4. sacrorum curam, cum absq; religione nullus durare cœtus possit, 5. requirit, ut sit conveniens pecuniæ copia, tum quia sumtus quotidiè facere oportet in reficiendis operibus publicis, excipiendis hospitibus, juvandis egenis, cùm ut habeamus belli tempore nervum rerum gerendarum. Hinc liquet, deligendum esse

5 Negotiationes.

Quinto locum negotiationibus aptum, quibus & res necessariæ comparentur, cum quælibet tellus ad omnia vix sibi sufficiat, & civium facultates ipsumq; adeò ærarium mirum in modum augentur. Livius de Roma scribit: *Non sine causa dij hominesq; hunc urbi condendæ locum elegerunt, saluberrimos colles flumen oportunum, quo ex mediterraneis locis fruges devehantur quò maritimi commeatus excipiantur.* Hinc quæstio emergit, an maris vicinitas & communio expediat Reip. quam Arist. allatis dubiis illustrat & decidit pro affirmante. Dubia hæc sunt. Nautica turba & adeuntium mari peregrinorum repletur civitas: hinc leges moresq; corrumpuntur & vilescunt. Deinde repletur urbs mercatoribus & hominibus quæstui deditis, quos beatos esse possepernegat Aristoteles. Hoc Plato tangit: *Profecto*, inquit, *mare civitati proximum quotidiana quadam jucunditate eam afficit. Veruntamen vicinitas eanimiũ revera salsa est & amara. Nam cũ mercibus & pecuniis cauponando civitas repleatur, dolosi animi instabiles & infidos mores parit.* Adde, quod antiqui & veri cives istis obreptitiis tandem vincuntur: luxus ex maris vicinia nascatur & studium piraticæ, item morbi, &c. Pro affirmante duo stant com-

l. 7. cap. 6.

l. 4. de LL.

commoda: alterum belli tempore, pacis alterum. Qui enim ad mare habitant, facilius explicare se periculis bellicis & expeditius hosti nocere, succurrere quoq; suis magno cum temporis tum sumtuum compendio possunt. Pacis tempore invehentur necessaria & exportabuntur superflua, eritq; pretium rerum necessariarum tanto minus, quanto sumtuosior terra est negotiatio quàm mari. Ad incommoda respondendum, bonarum legum custodia libidinem illam refrœnari posse atq; inprimis bona educatione. Sed aliud quoq; remedium adfert Arist. cum exemplum urbium imitandum proponit, quæ navalia ac portus ab urbibus sejunctos habent; quod eatenus laudandum, si flumen navigabile tantæ sit latitudinis, ut navibus exituris vel inituris nullum objici impedimentum possit. Obiter de re Nautica quærimus, an ei certum tempus definiendum sit? Dicitur Gratianus Imp. tutam navigationem censuisse à Cal. Apr. ad Cal. Octob. quam sententiam hactenus secuti videntur Hollandi. Pulcherrima sunt, quæ habet Vegetius: *Ex die 3. Id. Nov. usq; ad diem 6. Id. Martij maria claudantur; nam lux minima, nox prolixa, nubium densitas, aeris obscuritas, ventorum, imbrium vel nivium geminata sævitia, non solum classes à pelago, sed etiam commeantes à terrestri itinere deturbat.* Lib. 4.

§. 16. Ultimum, quod in urbe condenda debet expendi, est ut sit ad bellum oportuna. Multæ memorantur urbes naturæ quodam beneficio munitæ vel montibus editis & rupibus inaccessis vel mari aut paludibus fluminibusve circumfusæ: Sed plures expositæ injuriis & incursionibus sunt, nisi arte manuq; muniantur. Et quanquam contra munitiones sit, quod hinc civibus mollities quædam & languor ingeneretur, nec strenui videantur, qui murorum præsidia quærunt: tamen cum major sæpè copia hostium irruat quam quibus pares esse pauci opidani possint, è re civitatis ejusq; ornamento & firmamento esse existimamus, ut muris turribus, vallo, fossis, portis, cataractis, aliis, quæ recentiorum solertia invenit, muniatur. Judicio enim Aristotelis λίαν ἀρχαίως *nimis priscè de rebus judicant* (prisca ferè rudia, stulta) *qui munitiones rejiciunt, quorum plerique ipsi suæ se condemnárunt stultitiæ. Denique, qui mœnibus circumdantur, eis licet in utramq; partem uti urbibus & tanquam muros habentibus & tanquam non habentibus.* De arcibus, probamus judicium Bodini: *Arces*, inquit, *præsidiis ele firmatas habere* 6. Munitio. l. 7. cap. 11. l. 5. de Rep. cap. 5.

bere periculosum est, libertatem popularem animantibus præter urbem ipsam, in quâ sedes & domicilium popularũ imperij collocatum sit; ne quis hostium vel etiam civium ac domesticorum imperandi cupiditate inflammatus arcem occupare possit, unde eversio Reip. *sequitur.* Et paucis interjectis. *Idem quoq; in puriori optimatum statu relinquitur judicandum, ne unius imperandi cupiditas arce capta dominatum arripiat, aut suas opes ad potentiorum exitium cum plebe conjungat. Quæ vero imperia regionibus, ac provinciis latissimè patent, ut unius dominatu teneantur, nec urbes valdè munitas, nec arces ædificare, præterquam in ipsis regni finibus necesse est; ut regnum & adversus hostes, & contrà civiles motus facilius tueri possint. Hoc etenim natura ipsa nos docuit, quæ cum animantium extrema unguibus aut cornibus, aut solidiore ossium compage armaverit, cætera exarmata reliquit. Sed absurdè princeps urbem validissimis mœnibus cinxerit, nisi arcem quoq; agris & urbi imminentem præsidio firmârit.*
Adde quæ sequuntur, & præcedunt: & confer, quæ habet Arist.
l. 7. cap. 12. qui duplices magistratus constituens, *alios, qui urbi præsint, alios qui agris & regioni, quos vocat ὑλωρούς seu sylvarum custodes it. ἀγρονόμους: his vult constitui debere certis locis* Φυλακτήρια i.e *castella quædam ad arcendam vim & irruptionem hostium.* Nunc de ædificiis publicis privatisq; agendum esset, de viis: de sylsitiis civium privatorum, magistratuum, sacerdotum: de foro duplici, alio libero, in quo conveniant viri graves, liberi & ingenui, colloquanturq; de rebus, vel sacris vel bonum publicum spectantibus, in hoc
loc. cit. Arist. vult exstrui debere gymnasia senum, juniorumq; adde Nymphea, ut virorum gravium præsentia omnes in officio contineat, addatq; calcar virtuti; alio rerum venalium: de templis, quæ habeant θέσιν τῆς ἁγιστῆς, i. situm magnificum propter devotionem: de curia, quæ templis vicina propter veneratione esse solet: de Scholis, hospitiis, balneis, armamentariis, granariis, bibliothecis, rerum antiquarum & mirarum gazophylaciis, de quibus videantur Arist. aliiq;
l. 7. cap. 11. harum rerum intelligentes scriptores. De dispositione ædium privatarum & platearum duplicem sententiam Arist. proponit. recentiorem & antiquiorem, quem vide. De ædificiorum materia, συμμετρίᾳ, situ, commoditate, splendore alij videantur. Coronidis loco monemus, axioma Politicum non è postremis esse ut *Cives quâcunq; ratione ad ædificia exstruenda, exornandaq; alliciantur: quæ res & ad loci tutelam & totius civitatis augmentum incredibile momentum adfert.*

Disp. V. Resp. Emmanuele Hagenovio, Grimm. Pomer.

DEO Duce.

§. 1.

EXorsi Politicas Exercitationes à fundamento sumus, domibus sive familiis, sine quarum congregatione nec proxima civitatis causa pagi, nec Ipsa coire aut existere potest. Sed nec hominum congregatio, bonorumq; sive domi natorum, sive aliunde importatorum communio, ad Beatitudinem, quamin civitatis definitione includi ex Aristotele eâ quæ præcessit disputatione diximus, aspirare atq; ab adsurgere sine Republica potest. Scilicet, quemadmodum in Logicis Enunciatio per Veritatem, quæ est Logicæ finis externus, definitur, nec eam tamen sine ope Syllogismi assequi valet, qui Logicæ est finis principalis internus: ità Civitas per beatitudinem, finem τῆς πολιτικῆς externum, ad quem cuncta instrumenta Politica collineare oportet, rectè definitur, nec assequi tamen hanc ipsam potest nisi per Rempublicam, Finem illum, Politicæ internum, de quo nunc commodo rectoq; ordine agendū est.

Ratio ordinis

§ 2. Nam ponamus multitudinem hominum in locum ad habitandum congregatorum (ità Civitatem Plato definit) ut communicent præstentq; vicissim alius alii eas res, quibus ad vitam est opus, nisi accesserit unio animorum atq; consensus, nec consistere multitudo aut durare, multò minus beata esse poterit. Docet infinitis locis Cicero, in ordinum Reip. Rom. trium, senatorii, equestris, plebeji consensu Reip. salutem, dissensu pestem atque perniciem esse. Quam harmoniam, quia primus disturbavit C. Gracchus, depresso ordine Senatorio & attenuato, amplificatis duobus reliquis, primus quoque Reip. Rom. eversor ab historicis notatur. Cum verò mobiles sint hominum voluntates, insitumq; animo nostro vitium sit variare, ante omnia accurandum est, ut alienationibus intestinis & dissidiis procul habitis vinculum Civitati

Civitas esse sine consensu nequit. a. de Rep

aptetur, quo sistatur Voluntatis fluxus ac alternatio, firmusq; animorum consensus nec temerandus constituatur.

Aut iste sine ordine.

§. 3. Simul apparet consensum sine ordine, qui imperio & paritione absolvitur, esse non posse. Quod si singulæ familiæ durare nequeunt, ubi ἀδεὶς ἀδενὸς ἀδὲν ἀκάει, ubi confusio regnat & ἀπαξία, quanto minus civitas durabit si removeatur ordo, quippquo ut domus, ita pagi & civitatis membra unicè conglutinantur & vigent? Pulcherrimè Aristoteles, in omnibus rebus, quæ partibus constant, imperium & paritionem docet duplici inductione, quarum altera est inanimatorum, altera animatorum. In illis responsus est materiæ parentis & formæ dominantis. In his luculentiora ordinis vestigia colligimus. Animalia videmus, quæ corpore & anima constant, illo parere hoc imperare apto nato, inprimis hominem, de quo eleganter Salustius: Animi, inquit imperio, corporis servitio magis utimur: quod ipsum in principe quoque hominis facultate evidenter relucet, quæ in appetitum imperandi munus exercet. ὑμῖν τῷ μὲν λογιστικῷ ἄρχειν πεφύκει, σοφῷ ὄντι, καὶ ἔχοντι τὴν ὑπὲρ ἁπάσης τῆς ψυχῆς προμήθειαν· τῷ δὲ θυμοειδεῖ ὑπηκόῳ εἶναι καὶ ξυμμάχῳ τούτῳ· Marem quoque & fœminam Natura condidit, ut hunc ordinem tuerentur; ille imperando, ista parendo, quod & corporis utriusq; ratio ostendit. Ipsa animantia si comparemus, alia aliis imperare conspicimus, hominem imprimis, qui altæ mentis capax in cuncta dominatur. Obiter ex Aristotele loc. cit. notamus, inter homines iis deberi imperium, qui instar animæ se habent, ejusq; excellentia super alios evehuntur, iis verò servitutem, qui præter corporis usum nihil præstare possunt.

v. Pol. c. 5.

Plat. de Rep. 4.

Vid. Arist. æcon. 3.

Aut hic sine Legibus.

§. 4. Ordini tuendo Leges necessariæ sunt, quæ jubeant facienda & contraria prohibeant, pœnas delinquentibus, præmia rectè facientibus, denique unicuiq; suum tribuant, ligentq; civitatem, ne dilabatur, aut instar ruinosæ domus concidat. Hoc nos docet magnus Præceptor cum in civitate certum ordinem requiri, hunc autem nihil aliud esse ait, quàm δίκην. Sed occurrunt in textu tria vocabula ab Arist. cum curâ posita, δικαιοσύνη, δίκαιον, δίκη.

Arist lib. 1. Polit. c. 2.

δίκη. Primum se habet ut forma. Est enim justitia forma Civitatis, sine qua consistere civitas nequit. Ab hac forma fluit τὸ δίκαιον, justa actio, quæfit secundum decreta atque præcepta certa: & hæc δίκης nomine veniunt. Alibi Aristotel. quintam democratiæ, quæ mera Anarchia est, speciem, Rempublicam esse negat, addito pulchro Emblemate: ὅταν γὰρ μὴ νόμοι ἄρχωσιν, οὐκ ἔστι πολιτεία. *Nam ubi leges non imperant, ibi nulla est Respubl.* Plato de LL. *Necesse est leges hominibus ponere, ut secundum leges vivant. Nam si absque hù viverent, nihilo à feris atrocissimis discreparent. Cujus rei causa est, quia nullius hominù ingenium ità natura institutum est, ut, quæ ad publicum humanæ vitæ bonum conferunt, sufficienter cognoscat: & si cognoverit, ut optimum id, quod novit, semper agere possit ac velit.* *lib. 4. Polit. cap. 4.* *lib. 9.*

§. 5. Plato apud Diogen. Laert. τῆς εὐνομίας tria constituit genera: Legum descriptionem, legum defensionem, & legum observantiam. Arist. duo constituit genera, unum, quo leges benè scribuntur, alterum, quo Legibus rectè paretur. Illud sine hoc Reip noxium, imò inutile esse dicit. οὐκ ἔστι δὲ εὐνομία τὸ εὖ κεῖσθαι τοὺς νόμους, μὴ πείθεσθαι δὲ His gemina habet Æschines: *Hoc convenire & conducere existimo, ut quando ad leges ferendas accedimus, eò animos & mentes dirigamus, ut primum bonas & Reip. accommodatas Leges statuamus. Deinde ut illis parere cives cogamus, refractarios coerceamus. Id enim omnino necesse est fieri, si benè se Respubl. habere debent.* Cum ergo vita visq; legum & civitatis in observantia earum sita sit: Nam *Quid tristes querimoniæ si non supplicio culpa reciditur? Quid leges sine moribus vanæ proficiunt?* ultrò sequitur legum custodiam Magistratibus commendandam esse, hosq; ipsos potestate juris dicundi & exsequendi armandos, ut summis infimis, medioximis ex æquo justitia administretur, nec detur venia corvis vexet censura columbas. Minimè enim debent esse leges aranearum telis similes, quod olim Zaleucus dicere solebat, in quas si musca incidat, teneatur, vespa telam dirumpat, h.e. humilis & pauper plectatur, dives & factiosus vim legum pervertat aut eludat. Aut hæ sine Magistratibus. *Orat. in Timarchũ* *Horat. Op 24. l. 3.*

§. 6. Diximus νόμον ἔμψυχον sive Leges animatas esse Magistratus debere, & in hunc finem potestate ornandos atq; munien- Aut hic sine

Majestate.

dos. Quia verò potestas vel nostra est nec ab alio pendet, vel aliunde communicata est, manifestum est, sine potestate summâ, quam Majestatem vocamus, à qua Magistratuum dependet potestas, nullam civitatem consistere multo minus ad optatam beatitudinem provehi posse. Quemadmodum enim in causis necessario subsistendum est in aliquâ primâ, abhorrente ab infinito Naturâ pariter & Arte: ità quoq; in potestate res habet, in quâ ad summam pervenire necessum est, quæ inferiores potestatis gradus disponat, iisq; plenum robur adferat. Primum enim censendum est, quod cætera gubernat, ipsum à nemine potestatem habet communicatam: cui opponi æqualis potestas nequit: sic enim neutra summa erit.

4. Polit. 4. Quare Aristoteles qui alibi docet, *legem quidem omnibus civibus, magistratus vero singulis imperare oportere*, cum Rempubl. definit, Inferiores

3. Pol. 6. ἀρχὰς magistratus ad summam potestatem revocat quam vocat κυρίαν πάντων, item & κύριον, πολίτευμα quod ejus est, qui rerum potitur, sive unus sit, sive pauci, sive omnes.

Hinc emergit Reipubl. Definitio.

§. 7. Quæ cum ita sint, nihil obstare potest, quò minus suis exigatur ponderibus Reipublicæ definitio, quam rectè Aristoteles assignat loco proximè citato. *Respublica*, inquit, *est ordo civitatis cum aliorum Magistratuum tum in primis summæ potestatis*. Rectè genus ordinem ponit, qui forma civitatis est. Nam ut in physicis materia est ἀόριστόν τι, atq; à Forma determinatur: ità Civitas nullo negotio difflueret, nisi Republ. contineretur. Porrò rectius τάξιν per Ordinem verti censemus, quam per ordinationem: hæc enim veluti transitorium quiddam innuit, motum videlicet Respub. vero & Ordo quiddam consistens est. Cætera ex dictis clarent. Quia enim Ordo earum rerum est, quæ se habent ἐφεξῆς, ideò refertur ad unum primum, à quo cætera cuncta pendent, quod in Republ. est Majestas ἡ κυρία πάντων seu, in omnia, ut loquitur Tacitus, regimen. Recte ergo, ordinem hac differentia Aristoteles restringit, cum maximè sit summæ potestatis, à quâ per medios Magistratus in omnes subditos regimen fluit. Quæ ut verissima ac lucidissima censenda sunt, ita errorem notant vulgarem, quo Respubl appellare solemus civitates, quæ in ditione superioris sunt v. g. Lubecam, Saxoniam, cum, quæ summam non habent potestatem sive

urbes

urbes sint, sive provinciæ non Respublicæ sed Reipubl. partes sint dicendæ. Sed quæ ad summam potestatem attinent, cum res sit operosa, in sequentem cum DEO disputationem rejicimus.

§. 8. Nunc, quæ sint Reipublicæ divisiones, paucis attexamus. Aristoteles gemino fundamento superstruit primam atq; generalem Reipublicæ divisionem. Alterum est civitatis finis, bene beateq; vivere: alterum domus est, in qua duplex cernitur imperium Patrium & Herile. Illud utilitatem spectat eorum, qui parent primariò: Hoc utilitatem spectat primariò & per se dominantis, per accidens servi, ne, sic hic pereat, perire dominum quoq; necesse sit. Ità Respubl. alia est, in qua is qui imperat, & præest, omnia refert ad Bonum publicum & utilitatem subditorum: alia in quâ, qui præest, non publicum directè, sed suum commodum quærit. Illas Arist. vocat ὀρθὰς rectas atq; laudabiles vocat: has ἡμαρτημένας καὶ παρεκβάσεις depravatas atq; exerrantes. Prima Reipubl. divisio. 3. Pol. 6.

§. 9. Hæc divisio generalis est, & in omnibus Reipub. formis conspicitur, cætera rectè habens, nisi quod universim dominicum Imperium παρέκβασιν appellare videtur. Sunt populi naturâ servi, quos heriliter regi ipsorum interest, nec à bono publico aut utilitate eorum, qui præest, deflectit vel exerrat quales Brasilienses pleros q; fuisse tradunt, qui res Americanas literarum monumentis tradiderunt. Quemadmodum Philostratus quoq; in vita Apollonii *stultum esse ait Thraces, Mysos, Getas in libertatem vindicare, quâ non gaudeant.* ὅσοι δὲ πολιτείας, τὸ κοινῇ συμφέρον σκοπῶσιν, οὕτω ὀρθαὶ τυγχάνουσιν οὖσαι ut ait cit. loc. Aristoteles. Sunt alii naturâ quidem ingeniosi sed quos variis de causis contingere potest dominico imperio subjici, sive in pœnam belli jure, sive majoris mali vitandi, sive alia de causa. Nec est, quod dicas, hoc imperium futurum injustum eò quod servitus illa videatur contrà Naturam esse. Resp. disp III. naturam legibus & conventionibus hominum non adversari. Quædam mandavit jus Naturæ, quædam vetuit, quorum utrumq; oppugnare nefas est. Alia porro sunt, quæ suasit potius quam mandavit, ut scil. ingenio valentes & prudentia non servitiis sed imperio admoveantur: qui tamen propter causas, quas modò enumerabamus libertatem amittere possunt, quod ipsum Naturæ Explicatur & retinetur. *Conf disp. nostram III. & VII.*

juri non adversatur, ut, qui v. g. temerè bellum suscepit, & sanguinem humanum nulla justâ de causâ profudit, temeritatis culpam libertatis deliquio luat. Atq; ità fieri potest, ut quis in populum aliàs ingeniosum imperium herile, etiam hæreditarium habeat. Exempla justi dominatus in imperio Unius, paucorum, omniũ, multa sunt, eaq; omni dubitatione clariora.

Secunda divisio. *Disp. Altorph. 51. th. 26. seqq.*

§. 10. Secundam Republ. divisionem Celeberrimus Piccartus his verbis proponit. πολίτευμα, inquit, *sive summa potestas illud primum est, quod Respubl. præcipuè attendit: inde divisio desumitur rectarum & pravarum Reipubl. formarum. Quod si enim illud penes unum sit, boni publici studiosum, Monarchia dicitur sive Regnum: Si penes unum publici commodi negligentem, sui studiosum, Tyrannũ. Si verò penes paucos Viros bonos, boniq; publici amantes, status ille Reipubl. Aristocratieus vocabitur: sicut ex adverso, si penes paucos, privati commodi studiosos & πολίτευμα residеat, status Oligarchicus dicetur. Si deniq; penes populum, ex eadem respectus diversitate vel recta atq; laudabilis existet Politia, vel prava Ochlocratia, aut Democratia. Atq; hæc est secundaria divisio & consequens primam, atq;, ut sic loquar, accidentaria.* Tandem: *Hinc igitur, ut concludamus, oriuntur nobis sex formæ Rerumpublicum. Tres rectæ & laudabiles: Regnum sive Monarchia, Aristocratia, & Politia: Tres item exerrantes & vitiosæ: Tyrannis, Oligarchia & Democratia.*

Examinatur.

§. 11. Non desunt, qui hanc divisionem Essentialem vocent, & utriusq; tam rectæ quàm pravæ fine desumtam. Quod tolerari non debet. Est enim divisio æquivoci in æquivocata, ac si consequentiam dividas in bonam & vitiosam, quæ propriè & univocè consequentia non est, unde Aristoteles, quoties vitiosam appellat consequentiam, dicit ὅτι ἐστι συλλογισμὸς. Quemadmodum ergo deflorata virgo nomen mentitur, ita Respublica vitiosa nominetenus Respubl. est, reapsè confusio, *prævaricatio & abusus merus*, ut loquitur Paraphrastes: quod alibi agnoscit Cl. Piccartus, cujus hæc sunt verba: *Tot autem Rerumpublicarum formas seu species statuimus, quot finem præscriptum observant, qui est Benè & Beatè vivere: qui ex Virtutum actionibus quasi ex limpidissima scaturigine prosilit, igitur quæ hunc finem & media ad illam non habent præscripta, Re-*

Disp. Altor 30. th. 38.

spublica

publicæ adpellari nequeunt. Alij seorsim sentiunt, inter quos Cl. Arnisæus, qui, ut omnia in Politicis ita Rempubl. indifferenter patere ad usum & abusum asserit retinereq; essentiam integram, etiamsi injustè adhibeantur, adeoq; Rempubl. prolapsam nomen Reipubl & definitionem non amittere, hacq; fini Aristotelem Rectitudinem in definitione Reipubl. non posuisse, quia ad ejus essentiam minimè spectat.

§. 12. Nobis contra videtur, Reipubl. nomen sanctum esse, ut ab ea non latronum tantum & piratarum cœtus, sed quorumcunq; commercium, qui *Rem populi* (hæc enim Respubl. est) negligentes, ad libidinem cuncta moderantur, arceri fas sit. Id enim evincit positus finis interni sub externo, cujus amplitudinem ille egredi non potest, adeoq;, quicquid in Politicis præcipitur, sive de Rep. sive de mediis ad eam, nisi faciant ad finem externum, qui in Ethicis pertractatur, consequendum, media esse Politica desinunt. Nec in Aristotele perfugium ullum est, qui propterea in Reipubl. definitione non posuit rectitudinem, quia supervacuum erat. Nam dum esse dicit ordinem Civitas, jam rectitudinem implicat, cum civitas non vivendi tantum, sed & benè vivendi, atq; ex virtute cojerit, ut disp. præc. dictum est. Unde consequitur, quicunq; cœtus virtutis rationem non habent, essentiam nec civitatis, multò minus Reip. habere posse, cum materia multò universalior & communior sit quàm forma. Quod si ergo Tyrannorum, latronum, piratarum cœtus civitatis notione excidit, Republ. quoq; excidere necessum est. Neq; obstat, multas Respubl. à latrociniis exortas fuisse sicut Eutropio Romani ante Numam dicuntur *consvetudine præliorum latrones & semibarbari:* inde enim ipsæ Respubl non sunt vitiosæ, quemadmodum N. T. Ecclesia mala dici nequit, etiamsi, qui primi in eam dederunt nomen, publicani, meretrices, latrones, notorij peccatores fuerint.

Ostenditur. *lib. 2.*

Reipub. Essentiam *Disp. 51. thes. 31.*

§. 13. Sed præstat audire Piccartum, qui, cur exerrantes Respublicas sub generali divisione collocaverit, nec contentus fuerit rectis hanc rationem reddit. *Id videlicet ex eo fieri, quia non omnes homines sunt viri boni, sed plures ambitione laborant, & sicut cæci comite & duce viæ semper indigent: ità illi, ut olim Cato dicebat, nolunt nisi cum lictoribus ire, & magistratus gerere atq; imperare.*

Quod

Quod animi vitium ut celent, jure quodam specioso sese & cupiditates
Vid. l. 5. Pol. cap. 1. & l. 2, 6. 7. *suas velant, cui sic innituntur, ut & merito petere & obtinere debere credantur.* Hæc pluribus ex Aristotele diducit qui lib. 3. cap. 9. tria jnstorum genera inter se confert, quorum primum est Oligarchiæ, Opes scilicet (eadem Nobilitatis ratio) ex quarum possessione divites vel Nobiles sibi imperium arrogant: alterum est democratiæ justum, Libertas, cujus prærogativa pauperes nituntur, atq; in omnibus rebus æqualitatem Arithmeticam observari volunt. Utriq; errant errorem capitalem & civitati exitialem. cujus causas Aristot. adjicit duas. Una est, quod quisq; nimium se amet suaq;, unde hominum judiciis caligo suffunditur. Χεδὸν δ' οἱ πολλοὶ φαῦλοι κριταὶ περὶ τῶν οἰκείων, & tam bona nostra vero majora, quàm mala minora vero esse arbitramur. Altera est incuria: Quia cum jus aliquod habeant utriq; mancum, plenum & perfectum habere se putant. divites enim, quia ratione opum reliquis inæquales & superiores sunt, putant, se absolutè inæquales & superiores esse. Itaq; sibi solis imperium deberi, qnod inæqualibus inæqualia debeantur, præstantioribus plura, majora, præstantiora. Contrà vulgus, quia libertate est æquale melioribus civibus, putat se ex omni parte æquale esse. Itaq; sibi quoq; imperium deberi.

Vitia excludere. §. 14. Hæc præclarè Aristoteles cap. cit. Sed numquid inde sequitur, Rempubl. esse dividendam in rectam & prolapsam, quod sancto Reipubl. nomine multi ad suam libidinem abutuntur? Numquid inde conficitur, Rempubl. esse indifferentem ad bonam & malam? Audiamus ipsum Aristotelem, qui dexterrimus est suæ mentis interpres. *Jus* inquit, *quod principem locum obtinet, præter mittunt Oligarchici* sc. & Vulgus. *Si enim bonorum & facultatum gratia societatem coierunt, & in unum convenerunt, tam sunt participes civitatis, quantum & facultatum rei familiaris habent. etc. Sin non solum vivendi gratia coierunt, sed potius vivendi (esset enim servorum & aliorum animantium civitas: nunc autem non est quia non sunt beatitudinis, neq; vitæ ex consilio degendæ participes) neq; belli societatis causa etc.* paucis interjectis *Atqui de virtute & vitio civium diligenter cogitant, qui sibi vigilandum atq; elaborandum esse putant, ut civitas bonis legibus temperetur & gubernetur. Ex quo etiam intelligere licet, civitatem eam, quæ revera nominetur civitas,* ET

NON

NON ITA DICATUR VERBO TENUS, *virtutis curam habere debere.* Ex quibus verbis rectè Piccartus tale argumentum formatur: *Cujus rei causa & coëunt & permanent civitates, & cujus respectu præsentiâ, verè Civitas aliqua dicitur, absentiâ impropriè & homonymos, illa res est verum fundamentum æqualitatis inæqualitatisq; personarum, pro cujus modo ac mensura distribui Magistratus debent aut non debent. Sed Virtutis est id, cujus gratia, &c. Ergo.* Concludimus, civitates, in quibus dominatur exclusa Virtute Nobilitas, dominantur divitiæ, dominatur libertas, jure, quod principem locum obtinere debebat, omisso inani Civitatum & Reipubl. nomine superbire, ipsam essentiam atq; medullam non magis habere quàm Hominem pictum humanitatis. Nec ubi singuli se tantum spectant, RES POPULI agi potest. *An ignoras,* inquit alicubi Plato, *omnem singulorum generationem illius gratia fieri, ut universi ipsius beatavita sit? Ejus substantia non tui gratia est, sed illius tu gratia factus es* ὁ μὲν γὰρ κοινὸν ξυνδεῖ, ὁ δὲ ἴδιον διαπρᾷ τὴς πόλεις, quod alibi idem habet.

thes. 38.

lib. 10. de LL.

l. 9. de LL.

§ 15. Nunc divisionem Reipubl. in species inferiores expendamus. In qua re variantes sunt Dd. sententiæ. Alij tres species constituunt, Monarchiam, Aristocratiam, democratiam: alij & plurimi quidem, iidemq; maximi Viri Quartam addunt, Mixtam. Nec in assignando differentiæ fundamento conveniunt, quod alij petunt à numero Imperantium, alij ab opibus & egestate, alij à fine Civitatis, qui consistit in actione Virtutum, quæ arctissimo nexu copulatam habent prudentiam, ut nec sine prudentia virtutes, nec sive Virtutibus prudentia esse possit. De formis seu speciebus Reipubl. priùs agemus: quarum tres simplices agnoverunt Philosophi sapientissimi tum Græci tum Latini. Plato tres ponit, Monarchiam, i. e. *principatum unius, paucorum potentiam, & gubernationem multitudinis:* quanquam has tres duas ex se parere, mox tres affirmat, & septimam mixtam superaddit. Arist. quoq; tres facit. Et Tacitus, *Cunctas,* inquit, *nationes & urbes, aut populus, aut primores aut singuli regunt.* Augustin. de Civitate DEI, *tunc esse Rempubl. h. e. Rem populi, cum benè ac justè geritur, sive ab uno Rege, sive à paucis optimatibus, sive ab universo Populo.*

Tres sunt Reip. formæ.

1. Pol.

8. Eth. 12.

lib. 2. c. 21.

Cujus divisionis fundamentum alienum.

§ 16. Unde vero differentia sumenda est? Qui à divitiis & paupertate desumunt, nec adæquatum assignant differentiæ fundamentum, nec rectam instant viam. Non adæquatum. Opibus enim & paupertate tantùm differre videntur Oligarchia, & democratia: illa, cum pauci divites rerum summam ad se pertrahunt, hæc cum vulgus inops. Quod autem fundamentum assignabitur harum vitiosarum formarum à rectis differentiæ? Sed & ob divitias Monarchiam invadere quis potest, (sic Cosmus Medices Florentinus civis auctus opibus, partim mercatura, partim thesauris Johannis Pontificis Constantiensi concilio abrogati, sedeq; Pontificali moti apud ipsum defuncti, longoq; intervallo cives omnes Florentinos post se relinquens, coacto exercitu post cædem Alexandri propinqui senatum Florentinorũ, ut se perpetuũ ducem crearent coegit) nec ob has tantum, sed & alias qualitates robur, formam, pinguedinem; & contingere potest, ut pauperes pluribus ditioribus imperent vel plures ditiores pauperibus paucis. Nec recta rem reputant via. Reipubl. verarum formarum differentias, unde desumi debeant, inquirimus: obtruduntur spuriarum differentiæ, à quibus exulat ordo, quia non attenditur virtus. Alia plura Bodinus & alij accumulant, quibus convellitur divitiarum & paupertatis hoc fundamentum.

Fundamentũ remotum.

§ 17. Propiùs ad Veritatem accedere videntur, & subtilius rem exigere, qui à Virtute, cujus directrix Prudentia est, distinctionis fundamentum accersunt: inter quos palmam omnibus dubiam facit Eximius Vir Piccartus. Dum Aristotelem interpretatur, sententiam ille primam propugnare videtur alibi tamen Prudentiæ gradus (*quæ propria est Virtus imperantis*) variare Rempubl. & importare differentias primarias, numerum autem imperantium non nisi secundario & externâ quadam & accidentali ratione formas Rerumpl. discernere contendit. Verba ejus digna, quæ adscribantur, visa nobis sunt. *Cum gradus prudentiæ varient, alius sit perfectissimus, & præclarissimus alius verò mediocris, alius communis, & inchoatus: si unus ea præ aliis excellat, meritò ei uni imperiũ committitur, acinde Monarchia: Mediocrũ vero prudentia, cum pluribus convenire possit, qui pauci sint cæterorũ civiũ respectu, bi si præficiantur propter utilitatem publicã, oritur Aristocratia: Communis autem & in-*

lib. 3. Pol. cap. 9. 3. Pol. 4.

Disp. Altorph. 30. th. 46. seq.

& inchoata Prudentia multùs convenire poteſt itaq; ſi multitudo imperat, inde democratia oritur. Verum ut maximè bene hæc ſe habeant, adhuc tamen remotum fundamentum poſitum tantum eſt, quo dari quoddam propius & ſignantius poteſt debetq;. Ut taceamus, prudentiæ gradus ad Monarchiæ, Ariſtocratiæ, Democratiæ eſſentiam non pertinere, (de Scipione Africano Livius: *Periculoſum erat in Republ. præſertim libera, unum hominem eſſe caput & columen Imperij, ſub umbra Scipionis urbem terrarum dominam latere, nutus ejus pro decretis Patrum eſſe &c.*) aut ad τὸ κύριον ſeu ſummum illud, quo Reſp. definita eſt: ſed potius ad ſummæ poteſtatis exercitium; quæ duo quam ſint diſtincta mox audiemus.

Genuinum eſt numeri Imperantiũ cum ſummâ poteſtate. *lib. 3. Pol. cap. 6. 7. cap. 3. & 4.*

§. 18. Nos, quod Ariſtoteles ponit, genuinum & proximum eſſe fundamentum, exiſtimamus. Nimirum πολίτευμα ſeu τὸ κύριον ſumma poteſtas ſive majeſtas Reipubl. eſſentiam, ut dictum eſt, abſolvit, ex cujus πολιτεύματος diverſitate diverſæ naſcuntur Reſpubl. ſeu diverſæ Reipubl. formæ: Unam enim eſſe Reipubl. formam non poſſe à diverſis civitatis partibus & ſpecie differentibus argumento ducto probat, idemq; egregia ſimilitudine à partibus animalium deſumto illuſtrat Ariſt. libro Politicorum quarto. Quare aut ſumma poteſtas reapſe & non titulo tenus (cavendum enim eſt, ne decipiamur ambiguo nominis ſono) eſt penes unum, aut non eſt penes unum. Si hoc, aut penes omnes, aut non penes omnes. Quæ diviſio optima eſt, & adæquata, cum inter contradictoria volvatur. Quod ſi penes unum eſt ſumma poteſtas publici commodi ſtudioſum Monarchia eſt: Si penes paucos tales, Ariſtocratia: Si penes omnes tales democratia. Tres ergo ſunt Reipubl. formæ germanæ, eæq; omnibus ſeculis commendatæ, non plures nec pauciores.

An detur Reſpubl. mixta? *lib. 4. c. 9. de Rep l. 2. c. 6. ſect. 1. num. 39.*

§. 19. Plurimi ſunt, iidemq; ſummi nominis Philoſophi, qui quartam adjiciunt Reip. formam, Mixtam. Ubi prænotamus, *mixtionem* ſecundum Ariſt. *tum factam eſſe, quando mixtione factarum perdidit ſpeciem, miſcibilia ita inter ſe ſint contemperata, ut amiſſis nominibus propriis adſumant alienum*; Arniſæus aliquot mixtionis modis rejectis veram mixtionem in juribus majeſtatis attendendã eſſe monet. *Fac*, inquit, *eorum quædam Regi quædam paucis quæ*

dam omnibus attribui, dum singuli ab ἀκριβείᾳ perfectæ Majestatis quicquam remittunt, ad temperatam mediocritatem amicè conspirant. Nobis propositum est Aristotelem maximi facere, sed cum ea libertate, quam ipse in Præceptores suos veri studio sibi indulsit, quæ verba sunt Hugonis Grotij, ὁ γὰρ πρόγε τῆς ἀληθείας πατὴρ ἀνὴρ. Veritati vir non est præferendus. Nec jam disputabimus, an mixtio rectè fuerit descripta, multò minus an populariter loquendo Respubl. aliqua mixta esse dici possit. Philosophorum enim est loqui accuratè, non populariter ut in Politicis quoq; Aristot. agnoscit: qui alibi ἀκριβολογεῖσθαι καὶ μὴ ἐκ παρόδου τὰς λόγους ἀποδέχεσθαι, Philosophis tribuit.

in Proleg

Plato 10. de Rep.

lib. 4 c. 2. lib. 3 de Cælo Gr. 8. tex 68.

Negatur.

§ 10. Quamobrem accuratè loquendo Formarū mixtionem nec unquam contigisse nec contingere posse, adeoq; cū Cl. Piccarto hoc quoque dicimus, Ideam Platonicam nobis videri hanc mixtionem, & præter necessitatem factam formarum Reipubl. multiplicationem. Formæ enim indivisibiles sunt, nec sine contradictione mixtio illarum cogitari potest. Aut enim, quod supra diximus, summa potestas est penes unum aut non est. Rursus, si non est penes unum, aut penes omnes est, aut non est. Quis non videt, si quis v. g. velit dicere, in Imperio Rom. Regnoq; Germaniæ, Poloniæ SUMMAM POTESTATEM esse penes unum, (quod verissimū est) nec tamen esse penes unum, præterquam quod rem falsissimam proloquatur manifestissimæ contradictioni talem involvi?

Disp. Alt. 3e num. 50

Sed eū distinctione.

§. 11. Cæterum pro controversiæ hujus dextra decisione, ut defœcato judicio utamur, prænotandum est longè aliud esse summam potestatem & ejus exercitium: quod alij ita efferunt, ut distinguant inter statū (qui nihil aliud est, quam una forma ex tribus recensitis) & administrandi modum. Summa potestas penes unum vel omnes esse potest, ut exercitium ejusdem sit penes paucos. Hodie in regno Galliæ penes pupillum summa potestas est, cujus exercitium Reginæ matri, Patruo, aliis incumbit. Sic Reges Germaniæ, Galliæ, Angliæ, Hispaniæ &c. summam potestatem habent, cujus exercitium in rebus gravissimis non Regum tantum est, sed ordinum quoq; & Parlamentorum. Vacante Imperio summa potestas penes Imperium est, exercitium penes Vicarios. In democratia,

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn730504603/phys_0128
DFG

cratia, ut Romæ olim, potestas penes populum, authoritas est penes delectos, v. g. Senatum, status: Imò penes unum, qualis in Rom. democratia dictator. Ampliùs notandum est, exercitium summæ potestatis esse vel cum jure quodam manente (non tamen summo, sed dependente & communicato) ut in Vicariis & ordinibus Imperij cernere licet: vel simplicis administrationis, cujus in Regina Galliæ designavimus exemplum. Sed plura super hac re ad nos non spectant, qui de summâ tantum potestate soliciti sumus; cum hinc, ut dictum est, formarum differentiæ pendeant.

§. 22. Distinctioni, quam præmisimus facem allucet Aristoteles, fieriq; sæpe ait, ut non respondeat ὁ δεσπότης καὶ ὁ γινόμενος, & sit *Respubl. legibus quidem Monarchica* (i. summa potestas residet penes unum) *sed moribus Aristocratica.* (i. exercitium penes delectos.) Rationem hanc reddit. Fieri videlicet hoc solere, quando Respubl. immutantur. Tum non uno tumultu omnia inverruntur, sed sensim. Exemplum in Rom. Rep. præbet Augustus, qui cum summam suscepisset potestatem, idem summæ potestatis exercitium, eosdem magistratus, qui sub democratia fuerant, retinuit. Idem Tiberius fecit, de quo Tacitus memorat, quod *sub initium imperij omnia commiserit patribus ad quos comitia ex campo revocavit: semperq; Senatui assurrexerit, ac publicè dixerit, plures facilius munia Reipubl.* sociatis laboribus *exsequaturos.* Caligula, Nero, alij *magistratibus liberam jurisdictionem concesserunt sine sui appellatione.* Quæ ipsa *Simulachra libertatis & inania imperij* usu ità invalescere solent ut revocari sine ruina Reip. nequeant. Neq; tamen ex eo, quod diximus, sequitur, Cæsares summa potestate vel caruisse vel dimidiata (quo nihil absurdius dici potest) tantum usos esse, adeoq; imperium Romanum non fuisse Monarchicum sed mixtum.

Quam præit Aristoteles. *lib. 4. Pol. cap. 5. & alibi.*

§. 23. Neq; enim alia ratione liberis populis quales Europæi sunt imperatur, quam ut summæ potestatis exercitium cum eis cummunicetur. Expedit enim Rebuspubl. ut v. g. Monarcha absolutum exercitium potestatis non habeat: hæc enim absolutio perimere & exstinguere Respubl. solet, ut prælarissimè Arist. docet. Nec in Germania tantùm & Polonia Daniaq; hoc temperamentum

Et exempla firmāt. *5. Pol. 9. & de mixtione passim*

mentum reperitur, in queis tantò magis exercitium summæ potestatis cum ordinibus communicatur, quanto liberior est electio cujus solet esse comes individua μίξις, sed in regnis quoq; , quæ hæreditario jure devolvuntur. Inter Leges Galliæ (eadem ratio est Hispaniæ, Angliæ, Scotiæ, de qua temporum horum intemperies testatur) fundamentales prima est, *ne quid, quod ad universi regni statum pertinet, sine publici consilii authoritate Regi statuere fas sit.* Imò inter Asiæ populos, qui addictissimè regnantur, hoc invenias temperamentum. Apud Judæos summa dubio procul erat potestas penes Regem, sed ejus exercitium penes Synedrium quoq; erat, cujus rei argumentum præbent cum alia, tum Jeremiæ Historia, quem cum proceres ad mortem poscerent, respondit Rex, *Ecce, in potestate vestra est, nam contra vos rex nihil potest.* Notant enim Judæorum Magistri ad Synedrium, cujus erat nonnunquam præses ipse Rex, pertinuisse cognitionem de tribu, Pontifice, Propheta. Quin Persarum quoq; Rex summâ potestate fuerit præditus, ne dubitandum quidem relinquitur: quanta fuerit procerum authoritas abundè discimus ex Daniele.

Hottoman *lib. 1. de Antiq. Jur. Gall. cap. 23.*

Jer. 38. f.

Conf. Schickard de Jur. Reg Hebbræ. cap. 1. theor. 2. & Append. cap 6. v. 7.

§. 24. Fatemur ergo, exercitium summæ potestatis frequentissimè communicari ipsâ salvâ: quam communicationem si quis velit vocare μίξιν seu mixtionem non repugnamus: videmus ita loqui veteres Isocratem v. g. qui Athenienſium Rempubl. Solonis temporibus vult fuisse δημοκρατίαν ἀριστοκρατίᾳ μεμιγμένην, *potestatem optimatium populari mixtam.* Hanc tamen ipsam revera Democratiam fuisse, Aristoteles nos docere potest. Sed ut magis, quæ de mixtione diximus clareant, per Respublicas tam exerrantes, quàm Rectas eamus, & videamus, an ulla in iis formarum simplicium mixtio locum habere possit. Mixtionis modos nonnullos proponit Arnisæus, quem suprà citabamus: non erit præter rem, si ipse adeatur.

Alienè Resp. mixta dicitur.

lib. 2. Pol. cap. 12.

§. 25. Vel ergo miscebuntur pravæ cum pravis, vel rectæ cum pravis, vel demum rectæ cum rectis. Pravæ cum pravis, si maneant pravæ (quod omnino, ut fiat, mixtio requirit) meram confusionem gignunt. Rectas verò cum pravis si misceas, quemadmodum Arist. Carthaginenses ob mixtionem Aristocratiæ & Oligarchiæ

Mixtionis genera.

lib. 2. Pol. cap. 11.

chiæ taxat, non magis efficiet quartam Reip. formam, quàm si Papistas, quatenus tales, nobiscum in unam Religionem compingere moliaris. Non, inquam, misceri vitiosæ Resp. cum rectis magis possunt, quàm Vera & Catholica Religio, quam *semper ubiq; omnes* (hæ sunt Notæ tres, quibus verum à ficto discernitur) Apostolorum successores coluerunt, cum novitiis figmentis conciliari, cum omnimodâ Papæ jurisdictione tàm in secularibus, quàm Ecclesiasticis, ejusq; arbitrio in determinandis fidei rebus minimè fallaci, cæteriq; dictatibus Hildebrandinis: item cum Transsubstantiatione, & hinc pullulantibus dogmatibus veteri ævo inauditis, Adoratione panis, communione sub una, Sacrificio formaliter tali, de radendis (proh nugas!) Clericorum barbis &c. Quare ut Religio sibi constet, utq; conciliatura Papistarum cum Catholicis ineatur, sicut requiritur, ut Primatus ille Papæ, & Transsubstantiatio, duo Papatus, quatenus talis fulcra removeantur, ita ut Respubl. cujus essentia in ordine sita est, sibi constet, oportet, quicquid ordinem hunc turbat imò tollit, (neq; enim cum Vitiis Virtus misceri potest) prorsus removeri. *Vid. Vincentium Lirinens.*

§. 26. Relinquitur, Rectas misceri debere, vel *Omnes*, vel *Monarchiam Aristocratia*, vel *hanc Democratia*, vel *hanc Monarchia*. Quorum quatuor modorum primus ab Authoribus ità proponi solet, ut in mixta Rep. Rex habeat jus belli gerendi, cudendæ monetæ, paciscendorum fœderum, imperandi tributa, distribuendi præmia: Senatus leges ferat, corrigat, exsequatur, judicia publica procuret: plebs deniq; ærarij publici rationes repetat, agris distribuendis præsit, creet magistratus &c. Respond. si de potestate ipsa summa hæc intelligas, figmentum esse, cujus ab orbe condito nullum exstet exemplum: facilè hanc partitionem institui in umbrâ, sed cum ad rem deventum fuerit, tum demum vanitatem ejus pellucere, adeoq; accommodari res opinionibus nostris, & juxta perpendiculum poni saxum. Quod si de ipso exercitio summæ potestatis loquaris, ut fatemur esse posse *συνέλευσιν βασιλείας, ἀριστοκρατίας καὶ δημοκρατίας*, sive mixtum aliquid ex tribus formis impropriè sic dictum, ita ad rem pertinere negamus, cum formæ Rerumpubl. ut sæpè dictum est, metiendæ sint secundam ipsam Proponuntur.

ipsam summam potestatem, quæ ita partiri nequit. Dices: in Rom. Imperio divisam fuisse summam potestatem in plures. Resp. vel semper unum fuisse summâ potestate, cui reliqui tantum destinabantur: vel intelligi unam Monarchiam quasi in duas divisam fuisse, quemadmodum si Rex Hispaniæ in plures Filios Regna Hispaniarum, Indiarum, Neapolitanum &c. divideret, singuli suæ terræ summa cum potestate præsiderent. Audiatur hic Arnisæus.

Vit. disp. 7 §. 2.

Tib. 1. de Maj. cap. 3

Ut multitudo, inquit ex Athanasio, *Deorum nullitas est Deorum ità quoq; necesse est multitudinem principum id efficere ut nullus princeps esse videatur, quoniam, cum summum sit quiddam indivisibile, impossibile est, ut pluribus separatim distribuatur, nisi in utroq; summi natura diminuatur. Pone populum in regem & vice versa hunc in illum habere æqualem potestatem, constat, neutrum pro summo venditari posse, quia imperio superioris subjicitur: aut si posueris duas potestates æquales, easdemq; distinctas, quarum neutra in alteram imperium habeat, sed utraq; separatim in inferiores & subjectos, jam ordinis natura convellitur* (NB) *quæ semper aliquid primum exigit, ne oriatur confusio, quam divisa id genus imperia sequitur.* His observatis, non dubitamus, quin ab objectionibus veritas nostræ sententiæ facilè vindicari possit, adeoq; concludimus, nullam mixtionem efficere posse ut desinat Majestas vel esse penes unum vel non esse; vel esse penes omnes, vel non esse, sive, quin omnes Respubl. quæ sunt, fuerunt, futuræ sunt, ad simplicem vel Monarchiam, vel Aristocratiam, vel democratiam debeant referri.

Concluditur, mixtam Remp. esse non posse.

Corollaria.

I. *Circa mixtionem tria jubent attendere Politici. Primo ne cum ingenuis hominum, nebe cum consuetudine inveterata pugnemus. 2. ut, si forte virtute præstantes pauci sint, & gubernationi non sufficiant, nobilitatis quoq; & divitiarum (non tamen solarum) ratio habeatur. 3. ut populus quoq; aliquid administrationis publicæ habeat, ne servire videatur, sed communicato potestatis exercitio delinitus quiescat, & sine motu quæstui suo sit intentus.*

II. *Regnum Laconicum non erat nisi principatus militaris, qui in omni forma Reipubl. locum habere potest. In Gallia Dux exercituum est Connestablius. Poloni quoq; habent bellicum suum Imperatorem. Talis Venetorum quoq; Dux: & apud fœderatos Belgas Princeps Arausionensis.*

III. *Statum Imperij scire non tantum est leges administrandi imperij atq; adeo officium Cæsaris & ordinum nosse, item quantum illis hodierni mores vel congruant, vel adversentur: sed & originem & occasionem cum legum latarum, tum eorum, quæ contra fiunt, intelligere. Quod absq; historia nostræ gentis fieri non potest.*

DEO Duce!

§. 1.

Ratio ordinis

Um in infinitum ordo ire nequeat, sed referatur semper ad aliquod primum, sive id reverâ sit, seu mente tantum constituatur, manifestum est, ipsam Rempubl. quam per τάξιν seu ordinem modò definiebamus, ad aliquod primum, κύριον, seu summum, quod adjectionem non recipiat, aut permittat adscensum, referendam esse, sive illud unum suâ naturâ tale sit, sive plurium conspiratione & ἀναλογίᾳ. Est autem scientiarum disciplinarumq; utpote queis κατὰ λόγον καὶ ῥᾴστως rem cognoscimus hæc indoles, ut ab universalibus ad particularia fiat processus: δεῖ γὰρ ἐκ τῶν καθόλου ποιεῖσθαι ἐπὶ τὰ καθέκαστα: ne eadem sæpius oggerendo fastidium obrepat; tum ut præmittatur illud, sine cujus cognitione secutura vel difficulter vel vix intelligi possunt. Τὸ κύριον ergo seu summum illud, quam Majestatem vocamus, cum Rerumpubl. species singulas amplitudine sua exsuperet, cumq; sine ejus cognitione intelligi cætera nequeant, imò, cum Definitio Reip. quam Disp. præc. evolvimus, summum illud explanari jubeat, sine mora, quod leges ordinis deposcunt, exequemur.

Aristot. 1. Phys. cap. 1. & 7.

Majestatis Etymologia.

§. 2. Ἀρχὴ παιδεύσεως ἡ τῶν ὀνομάτων σκέψις, ut præclarè Epictetus. Quod habere semper locum debet, ubi eo ingenio voces sunt, ut, nisi cum cura & solicitè prænoscantur, nonnihil obscuritatis Rei ipsi, cujus signa sunt, offundi necessum sit. Dicitur Majestas à magnitudine, quod Ea in humanis nihil sit majus, sive potestatem spectes, seu Venerationem, quippe Vicaria DEI cuncta gubernantis: Unde est, quod sacra dicatur & sancta majestas, quodq; sacratissimi Reges, Imperatores, vocentur. Nos ut Ὁμώνυμον Majestatis seu varia significata lubentes præterimus, cum

ubivis ea occurrant, ita haud præter rem esse censemus, si quod Romani Majestatem appellant, Græcis σεμνὸν ἀξίωμα, μεγαλειότητα, Aristoteli τὸ κύριον, item πλήρωμα, quod Piecartus reddit summam imperij seu summum imperiū dici hic à nobis repetatur.

l. 3. Pol. cap. 6.

Majestatis definitio.

§. 3. Est autem Majestas SUMMA IN CIVITATE POTESTAS. Quam definitionem, pictores imitati, primo delineabimus, quod Aristoteli est ὡς ἐν τύπῳ, mox colores addituri, quod idem vocat διαῤῥήτως ἀναγεγράφειν. Aristoteles summæ potestatis lineas veluti ducturus tres ejus notas atq; tesseras facit, *consultationem de Rep. curam creandorum magistratuum, & Judicia: Consultatur autem de bello, pace, societatibus, fœderibus, legibus jure vitæ necisq;, animadversione & ratione repetundarum.* Dionysius Halicarnassæus enarrans, quo pacto domesticæ turbæ inter patritios & plebem recruduerint, Consules pacis authores inter alia hæc quoq; persanandæ offensæ attulisse in Senatu discordi atq; tumultuoso verba dicit. *Scitù sane legem nobis esse jam inde ab urbe condita quæ omnia in Senatus potestate ponit præter magistratuum creationem, legum lationem, & belli inferendi deponendiq; arbitrium. horum trium potestatem esse penes populi suffragia.* Hæc tria qui habet Majestatem habet: quam ipsam deinceps κατὰ μέρη atq; articulatè considerabimus.

lib. 4. Pol. cap. 14.

Antiquit. Roman. lib 6. c. 58.

Ejusdē subjectum

§. 4. Quanti sit momenti rem genuino subjecto assignare, non uno loco docet Aristoteles, cum demonstrandi scientiam exactissimis, neq; unquam convellendis præceptis complectitur: quem secutus Filius Rois medicos reprehendit, quod in ipso limine demonstrationum suarum impingant, sanitatem soli humano corpori tribuentes, quæ toti animantium generi conveniat. Est autem subjectum, quantum quidem ad nostram pertinet institutum, duplex, aliud quod, aliud quo, ut loqvuntur Scholæ: quæ illud Totale quoq; & denominationis, item mediatum subjectum; hoc partiale & immediatum vocant. Concipiatur pro emolienda verborum hac asperitate & scabritie aliquod Hominis accidens v. g. intellectus, visus: Horum accidentium duplex est subjectum, aliud quod denominatur intelligere, videre, aliud quo intelligimus, videmus. Prius est Homo, subjectum demominationis, totale,

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn730504603/phys_0134
DFG

tale, quod, mediatum: Posterius est anima, oculus, subjectum quo, immediatum, partiale. Non dissimili ratione res hic habet. Majestatis subjectum quod est Civitas: Subjectum quō, vel una persona, vel pauci, vel ipsa Civitas. Pro priori consideratione Majestas Realis dicitur, quæ sempiterna est, & quamdiu Civitas ipsa durat, manet: posteriori dicitur Majestas Personalis, quod in Personas transferatur, cumq; iis intereat.

§. 5. Civitatem cum dicimus, perfectam neminiq; subjectam intelligimus, quam Thucydides tribus vocibus circumscribit, dum esse dicit αὐτόνομον, αὐτοτελῆ, αὐτόδικον *suis utentem legibus, magistratibus, judiciis.* Excludimus ergo civitates, quæ in alienam potestatem transierunt, quales olim provinciæ erant, quæ Roma magistratus & judices annuos cum imperio & securibus accipiebant, qui juxtà mores & præscripta Romanorum eos vivere juberent propriis institutis & legibus deletis: idq;, quò magis servitutem agnoscas, lingua non sua, sed Romanâ. Quam servitutem Civilis Batavus apud Tacitum Treveris exprobrans, *Vos autem Treveri*, inquit, *cæteraq; servientium animæ, quod pretium effusi toties sanguinis exspectatis, nisi ingratam militiam, immortalia tributa & Dominorum ingenia?* Quæ tria servitutem suis numeris absolvunt. Tales populi Civitas non sunt, qualem descripsimus sed membra viliora civitatis, quomodo servi sunt membra familiæ. Est Civitas quæcunq; perfecta.

§ 6. Non sunt audiendi, qui soli Imperio Romano vel Imperatori tantùm Majestatem tribuunt: multò minus cum dictatibus suis Hildebrandus audiendus est. Neq; enim propterea Pop. Rom. princeps terrarum Livio dicitur, & Romani rerum Domini Virgilio, quasi jus aliquod in universum orbem aut potestatem habuissent: quin aliud jus non habuisse censendi sunt, quàm quod Gentium mos populis atq; bellantibus porrigit. Quemadmodum ipsi Romani negant suum esse, quod bello non acquisiverunt, & Prusiæ Bythiniæ Regi *agrum de Antiocho captum quem nulli datum Galli possiderent, sibi concedi petenti*, responderunt: *Si ager Pop. Rom. fuerit, nec cuiquam datus sit, dignissimum eo dono Prusiam habiturum populum &c.* Et quis nescit, Romanos modò Taurum montem, modo Euphratem & Danubium, Elephantinem ac Syenem terminos Imperij & dauſtra posuisse? Non tantùm Romana.

Majestas est potestas.

§. 7. Porrò Majestatis genus posuimus Potestatem. Quæ vox largè quamvis facultatem agendi de jure concessam sive in personam sive in rem directam significat, estq; privata vel publica; vel inferior, quam vocant legitimam, vel summa, quam vocant absolutam, de quâ mox dicetur. Hic addimus, de Majestate judicaturis non honestamenta nominis, sed insignia potestatis inspicienda esse. Quemadmodum enim Monarchæ adeoq; Majestatis titulo abstinere ob certas causas aliquis potest, ut ipsam rem non amittat, quod feciſſe minuendæ invidiæ & suspicioni ereptæ libertatis primos Imperatores ingenioso sophismate legimus, qui tamen ipsi & Legem majestatis reducebant, & Domini, cujus nomen tanquam contumeliam se abhorrere simulabant, ritu absoluta potestate utebantur: ita multos legimus superbisse Majestatis sono, cum ipsa potestate vacui essent, de qua re legatur H. Grotius.

de Jur. P. & B. lib. 1. cap. 3. n. 10

Eaq; summa.

§. 8. Tandem differentia additur, cum SUMMA dicitur esse potestas. Summa vocatur, quia nullius hominum juri subest, ità ut ad alterius arbitrium summæ potestatis actus mutari, infringi aut irriti reddi possint. Nota alterius arbitrium nos dixisse. Nam quin ipse populus vel Rex, qui Majestate præditus est, mutare voluntatem possit, & quæ antea placuerunt, quæve à prædecessore (cum eo enim eandem habet potestatem) constituta sunt, ingruentibus incommodis atq; urgente publica salute, quæ suprema lex esse debet, rescindere, ne dubitandum quidem relinquitur. Atq; hoc pacto quælibet potestas summa ἀνυπεύθυνος est, i. ad rationes reddendas nulli alteri obnoxia: adeoq;, qui summam habet potestatem αὐτοτελὴς καὶ αὐτοκράτωρ καὶ ἑαυτῷ καὶ τῶν νόμων, πάντα τε οἷα βέλοιτο ποιῆ, καὶ πανθ' ὅσα ἂν μὴ βέλοιτο μὴ πράττῃ, *liber est, suiq; ac legum potens, ut & quod vult faciat, & quod non vult, non faciat.* Rectè Antonius, cum apud ipsum Herodes de interfecto Aristobulo reus ageretur, *Non oportet*, inquit, *eum qui Rex audit, factorum suorum rationem reddere, alioquin pro Rege non habendum. Postquam enim semel ille regius honos est concessus, æquum est, ut potentia quoq; Regia, h. e. plena & libera ipsi indulgeatur.*

Vid. Arnis. de Jur. Majestat. lib. 1. c. 7.

Dion. l. 53.

Joseph. Antiq. l. 5. cap. 4.

§. 9. Hic

§. 9. Hic maxima se ingerunt dubia, à nobis singulatim discutienda. Dubitari primò potest, annon Majestas imperantis ubiq; sit subjecta Majestati imperij, s. annon Rex ubiq; populo sit subjectus, ut si malè præsit Reip. coerceri ac puniri possit? Negativam validè atq; curatè propugnat Hugo Grotius in opere nostra laude majori. Verba ejus (integra enim, sed contracta, apponere placuit, cum nostra tantum roboris non sint habitura,) hæc sunt. *Licet homini cuiq; se in privatam servitutem, cui velit, addicere: ut & ex lege Ebræa & Romana apparet quidni ergo populo sui juris liceat se uni cuipiam aut pluribus ità addicere, ut regendi sui jus planè in eum transferibat, nulla ejus juris parte retenta? Sive quia in periculum vitæ adductus aliâ lege, qui se defendat, reperire non potest: aut quia inopia pressus aliter habere non potest copiam, unde se sustentet. Accidere etiam potest, ut Paterfamilias latifundia possidens neminem alia lege in suas terras habitatum recipere velit, aut ut quis magnam servorum copiam habens eos manumittat, sub imperij ferendi & census pendendi legibus. Adde quod populi quidam eo sint ingenio, ut regi quàm regere norint rectiùs. Est & interdum in civitatis statu, ut videatur nisi sub libero unius imperio salvus esse non posse. Tandem bello justo sicut acquiri potest dominium privatum, ita & dominium civile sive jus regendi non aliunde pendens.* Si dicas, liberorum hominum civitatem ut ait Arist. esse, non servorum, distinguere oportet inter libertatem civilem & personalem, sive singulorum & universorum. Sic sub quovis imperio Dominico (vid. disp. seq.) universi serviunt, non sublato dominio singulorum, & quanquam exspiraverit libertas civilis, relicta tamen est personalis, & qui publicè servi sunt, privatim Domini esse nondum desierunt. Alias objectiones dissolvit Grotius loc. cit. quas præterimus, cum non sint adeò magni momenti.

Potestas Imperantis an sit subjecta populo?

de Jur. b. & p. l. 1. c. 3 num. 8.

lib 3. Pol. cap. 6. in fine.

§. 10. Maximi vero est, quod nos paucis interjectis idem Grotius docet, adeoq;, ut summa sibi constet potestas, quàm diligentissimè attendendum est. Non sunt confundenda summam potestatem habere, & plenè eandem habere, cum res & modus rem habendi diversa sint. Alij summam potestatem habent pleno jure proprietatis, alij jure tantum usufructuario. *Reges*, inquit, *qui eliguntur, & electi in legitimo ordine succedunt, summam potesta-*

Distinguenda est summa potestas ab ha-

bendi plenitudine.

tem habent jure usufructuario: at quidam reges pleno jure proprietatis. ut qui justo bello imperium quæsiverunt, aut in quorum ditionem populus aliquis, majoris mali vitandi causa, ità se dedit, ut nihil exciperetur. Hi alienare populum possunt, (quanquam rectius dicatur alienari ipsum jus populum regendi, quà est populus) & vel totum alij dare, testamento legare, in dotem tradere, vendere, hæredes, tutoresq; quos volunt, constituere, vel partem. At in regnis non patrimonialibus secus res habet, quæ nec alienari possunt, nec hæredes institui aut dari tutores, nisi quos Lex publica vel Populi consensus facit. *Quæ hactenus*, inquit Gr. *monuimus, adeò vera sunt, ut non modò pleraq; imperia summa non plenè habeantur, sed & multa non summa habeantur plenè: quò fit, ut Marchionatus & comitatus facilius, quàm regna vendi & testamento relinqui soleant.*

An adversetur Majestati subesse legib⁹?

§. 11. Præterea dubiũ cooritur, an adversetur Majestati subesse legibus? Arist. regno παμβασιλικῷ Legum imperium præferre videtur, qvum præstet DEUM & mentem divinam imperare nobis, quàm belluam. Lex quippe effatum est mentis divinæ, vel, ut Cicero definit, est *Recta atq; à numine Deorum tractata ratio*, quæ cupiditatibus libera est: Homo contrà perturbationibus & affectibus ut bellua circumagitur. Rectè ergo Plato: *Quibus*, inquit, *civitatibus non DEUS sed homo imperat, ibi malorum nullum est effugium.* Verum cum Lex multas res non attingat aut definiat: *Leges* enim, ut loquitur Tacitus, *in facta constitutæ sunt, futura in incerto sunt:* præterea in universalibus hæreat, &, quæ indies accidunt, non determinet, cumq; gubernatio tota Reipubl. in singularibus occupetur, remq; sæpe immutent circumstantiæ præstat Regem imperare quam Legem, sed ità, ut legeslatas libenter juxta se ferat & exequatur, quod si deficiant, expleat, aut novas condat, priores abroget, & mutet, si illæ vel insufficientes fuerint, vel esse conducibiles Reip. desierunt. Hac mente Cicero: *Ut Magistratui leges, ità populo præsunt magistratus: vereq; dici potest, Magistratum legem esse loquentem, legem autem mutum magistratum.*

l. 3. cap. 6.

7. de Rep.

3. Ann.

3. de LL.

Distinguitur

§. 12. Sed hic discrimen notandum venit inter leges nobiscum natas, leges Gentium, leges imperij, leges longâ consvetudine observa-

ſervatas, ac demum leges poſitivas atq; tabulis incriptas. Leges naturæ tentare homo, cujuscunq; ſit conditionis, non debet: nec Gentium Legibus ſoluta Majeſtas, quales conventionum fides, pacta, contractus &c. nec Regni legibus ſuperior Majeſtas, eſt, quibus ſocietas civilis colligatur, quæq; velut ſpiritus vitalis ſunt, quem omnia membra etiam digniſſima attrahunt. Porrò cum fundamentalibus legibus leges nō ſcriptæ magnam cognationem alunt, quarum major eſſe debet quam ſcripti juris authoritas, propterea, quod ab ævo authoritatem ducunt & uſu plus valent, ex quo legum vis dependet. Unde recte Plato ἄγγεῖα νόμιμα καὶ παγίδας νόμους vocat δεσμὸς πόσης πολιτείας 1. *vincula conſervantia Reſpubl.* De his legibus omnibus illud Taciti imbibatur. *Peſſimis principibus velut ſine fine Dominationem; ita egregiis MODUM LIBERTATIS placere.* *Lex*, ait Lactant. *eſt recta ratio naturæ congruens, diffuſa in omnes, conſtans, ſempiterna, quæ vocat ad officium jubendo, vetando, à fraude deterret, quæ & omnes gentes & omni tempore ipſa una & immortalis & ſempiterna continet: unusq; eſt quaſi communis magiſter & imperator omnium DEUS, legis hujus inventor, diſceptator, lator, cui qui non parebit, ipſe ſe fugiet, ac naturam hominis aſpernabitur, atq; hoc ipſo luet maximas pœnas, etiamſi cætera ſupplicia QUÆ PUTANTUR effugerit.*

& negatur.

7. de LL.

l. 20. Ann. lib. 6. c. 8.

§ 13. Alia deniq; ratio eſt Legum poſitivarum & merè civilium, quæ non quidem à Jure Naturæ & Gentium in totum recedunt, nec per omnia ei ſerviunt, ſed aptantur circumſtantiis temporum, perſonarum, rerum, ideoq; mutabiles ſunt, & pro re natâ corrigi aut expleri poſſunt. His ipſis Majeſtas ſuperior eſt tam coactivam quam directivam vim ſi reſpicias: quippe quibus eximere alios quoq; poteſt, & contra jus commune diſpenſare. Neq; eſt, quod dicas Juri naturæ, cui illigata eſt Majeſtas, Leges civiles congruere. Differt enim Jus naturæ, quod ineſt, à jure civili, cui ineſt: adeoq; Majeſtas legem civilem abrogando, vel derogando eidem aut ſubrogando illud tantum tollit, addit vel detrahit, quod anteà Juri Naturali & Gentium additum vel quodammodo detractum, atq; hoc ipſo Jus civile effectum fuerat, ipſo Naturæ & Gentium Jure manente ſalvo & illibato. Aliàs commodo publico conſona & *digna Majeſtate Imperantis non eſt, legibus ſe alligatum profiteri.*

Quin adfirmatur quoq;

Publica

Publica nimirum tum res sibi constat, & æquum Imperium, cum Rex, quod jubet, ipse facit.

lib. 2 in fin. *Princeps optimus*, inquit Paterculus, *rectè facere cives suos faciendo docet, cumq; sit imperio maximus, major exemplo vult esse.* Verba Mæcenatis Orat. ad Augustum huc spectant. *Ea ages, quæ præfectos agere velis. Id enim facilius eos officium docebit, quàm metus legum, cum alterum imitatione constet, alterum timore: ac facilius meliora imitentur homines, cum ea in re ipsa conspiciunt, quam pejora vitent, verbis* (tantùm) *ea prohibita audientes.*

Principis & aulæ mores universæ sunt civitatis.

Concluditur non adversari.

§. 14. Unde liquet, quantum fallantur, qui arbitrantur potestatem summam non esse, quæ non sit ità absoluta, ut agere licenter omnia, quæ lubet, possis: (minimum quippe decet libere, cui nimium licet) existimantq; cum Bodino precariò Reges esse, qui absolutam omnium rerum non habeant potestatem. Nam & in regno Galliæ Parlamentorum atq; ordinum non est exigua authoritas, neq; tamen precaria incipit esse vel ipso Bodino judice majestas Regis, sed frænatur licentia imperantium, ne in Tyrannidem procurrant. Sed præstat ipsum audire Bodinum. *Inepti sunt*, inquit, *qui quod à Natura vel ab honestate alienum sit, Principem efficere posse putant; eum Principis potestas justitiæ ponderibus semper exigenda sit: sic enim Plinius Junior ad Trajanum Augustum: Ut enim, inquit felicitatis est, posse quantum velis, sic magnitudinis velle quantum possis, hæc ille: quibus verbis efficitur, nihil Principes posse quod naturâ turpe sit, aut injustum. Jam verò ineptè loquatur, qui potentiæ summæ tribuat aliena diripere aut vi stuprum inferre, quæ ab animo fracto libidinis & cupiditatis impotentia proficiscuntur. Capitalior certè fraus est, hac disciplina Principes imbuere, quam prædari.*

lib. 1. de Rep. cap. 8.

in Panegyr.

An adversetur Procerum necessarius assensus?

§. 15. Hinc amplius relucet, non perire summam potestatem, cum Reges nihil nisi de communi procerum consensu gerunt. Nam & in iis regnis, quæ absoluta habentur (Vide disp. præc. §. 23) quod ad omnes pertinet, ab omnibus approbari oportere videmus. Itaq; ex hoc capite argumentari non licet ad destruendam summam potestatem Imperatoris Nostri, Regis Daniæ, Poloniæ &c. *Multum enim falluntur*, Judice Hugone Grotio, *qui cum Reges acta quædam sua nolunt esse rata, nisi à Senatu Regni probentur, partitionem*

loc. cit. num. 11.

tionem fieri potestatū. Nam quæ acta in eum modum rescinduntur, intelligi debent rescindi Regis ipsius imperio, qui eo modo sibi cavere voluit, ne quid faliaciter impetratum pro vera ipsius voluntate haberetur, quale erat Antiochi Tertij Regis rescriptum ad Magistratus ne sibi parerent, si quid legibus adversum jussisset. &c. Egregiè Aristoteles agens de causis conservantibus regna, stabiliri ait, si mediocritate quadam contemperentur. Sicut enim evertuntur regna, ubi licentia invalescit, nimisq; intenditur regia potentia, ità firmari ait, si ipsi sibi Imperij leges ponant, nec nimium permittant. Nam primò Reges hac ratione fiunt modestiores: deinde ejusmodi regibus subditi minus invident, præsertim si videant, quædam à Regibus sibi quoq; relinqui, adeoq; in partem curæ cives vocari. Quo facit judicium de Antonino Pio Julij Capitolini: *Imperatorium*, inquit, *fastigium ad summam civilitatem deduxit, unde plus crevit.* *lib 5 Pol. cap. 11.*

§. 16. Non arbitramur, aliquem, qui, quæ dicta sunt, æquâ lance pensitaverit, futurum tam rigidum, ut summam potestatem minui aut tolli pertendat, si jurejurando privilegiis Patriæ Rex semet obstringat. Olim quidem in officio regio vel injurati Reges versabantur, nemine in tanto fastigio scelus locum habiturum ausо præsumere; vel jurisjurandi vicem sceptrum elevabant, quomodo Achillem jurantem Poëtarum utriusq; linguæ Principes introducunt. Cujus rei ratio inde videtur desumi posse. Sceptrum in Hieroglyphicis Majestatis symbolum: cui oculus impositus DEUM Rectorem universi καὶ ἔφορον notat: ad cujus imitationem se judicaturos hac ipsa cerimonia Reges significabant. Lapsis in deteriora rebus humanis iisdem jurisjurandi Religio imposita est, ut sub regno graviore suum esse semper meminissent, atq; divinæ metu vindictæ à mutanda fide retraherentur. Juramentorum regiorum aliquot genera recenset Arnisæus, interq;, alia leges, quas pactionatas vocant, majestati damnosas esse ostendit. Contra observat H. Grotius *non desinere summum esse imperium, etiamsi ù, qui imperaturus est, promittat aliqua subditù aut DEO, etiam talia, quæ ad imperij rationem pertineant. Nec jam*, inquit, *de observatione juris naturalis & divinæ, adde gentium, loquor, ad quam reges omnes tenentur, etiamsi nihil promiserint, sed de regulis* An Majestati detrahat jurare? *l. 1. cap. 6* *loc. cit. num. 16.*

quibusdam, ad quæ sine promisso non tenerentur. Adducit pro suæ sententiæ firmamento Reges Persarum, Æthiopum, Ægyptiorum, Epiri, Sabæorum, quorum reges ἀνυπόδυτοι & liberrima potestate præditi, si regiâ exirent, poterant lapidari. De Christianorum Regibus Johannes à Chokier in Thesauro Politicorum Aphorismorum, *Perspicuum est*, inquit, *Regem Galliæ regnum capientem, in solenni coronationis sacro* (de quo vide Sleidanum) *jurare, promittereq; se omnia jura, libertates, privilegia publica & privata juri communi non contraria, Ecclesiis, Principibus, Baronibus, nobilibus, civibus, incolis, per suos decessores Reges justè donata ab ordinibusq; tempore interregni statuta observaturum &c. Justitiamq; omnibus incolis juxta jura publica administraturum. Quod si Sacramentum violârit, nullam illi incolæ obedientiam præstare teneantur &c. Eademq;, inquit, reliquorum Regum Hispaniæ, Angliæ, Daniæ, Poloniæ, Imperatoris Germaniæ in suis Christianis regnis & Imperiis conditio.* Adde appositissimum Johannis Angliæ Regis initio patriæ leges & libertates confirmare juramento renuentis, mox, ut id faceret, compulsi exemplum.

lib 2. c. 2.

An fœdus inæquale?

§. 17. Nunc id quoq; considerandum pro materiæ præsentis complemento venit, an, qui fœdere inæquali tenetur, summa privetur potestate. Duo sunt genera fœderum propriè dictorum. Alia pari jure feriuntur, ut nec dentur leges nec accipiantur, sive hostes fuerint, qui in amicitiam veniunt, sive non fuerint. Tale Antiochus cum Romanis contrahere cupiebat, & cum Alexandro Darius: tale primis vicibus Romanos & Carthaginenses ligabat, ut mutua utriq; populo & utriusq; sociis amicitia esset, nec uni liceret, quod alteri negatum esset. Et quanquam postmodum in pejus Carthaginensium res corrueret, ut magna ditionis parte multarentur, & duo millia atq; ducenta talenta in decem annos iis imperarentur, Majestatem tamen non amiserunt, quippe quæ latitudine imperij aut pensionibus non est æstimanda, sed summa in civitate potestate. Sed de hoc genere fœderum, quæ æqualia dicuntur, etsi quifœdus faciunt, non sint semper æqualis potentiæ, nulla esse dubitatio potest, quin utriusq; populi Majestatem relinquant salvam. Alia fœdera inæquali jure constituuntur, quæ

ex

ex ipsa vi pactionis prælationem quandam alteri parti præbet, ità ut alter populus alterius majestatem comiter conservare, h. e. majoris in fœdere salutem & honorem non gravatè procurare, & quæ his adversa sunt, avertere, quantum potest, teneatur. Unde dictus κατ' ἀναλογίαν inferior in fœdere Cliens est, superior Patronus.

§. 18. Hæc difficultas expediri nequit, nisi prius constiterit, quæ fuerint apud Romanos leges clientelæ & patrocinij, quæve clientum & Patronorum officia, quæ ipsa dilucidè explicat Dionys. Halicarnassæus, quem audire operæ pretium erit. Verba ejus ita habent. *Jus illud Patronatus à Romulo tunc præscriptum, diuq; à Romanis observatum, hujusmodi constabat officiis. Patronos oportebat clientibus respondere de jure, cujus illi rudes essent, & absentium æquè ac præsentium curam gerere, facientes, quicquid pro filiis patres solent facere quod ad pecunias & pecuniarios contractus attinet; & lites pro clientibus suscipere, si eis contrà jus in contractibus afferretur detrimentum: Itidemq; si in jus vocarentur, sustinere accusatorum impetum: & ut compendio dicam, quietem eis, qua maximè opus haberent, parare à privatis publicisq; negotiis. Vicissim clientum erat, patronos in elocandis filiabus juvare, si eis parum esset pecuniæ; & se ipsi vel eorum filij capti essent, pretium hosti dependere: privatarum quoq; litium perditarum æstimationes & mulctas publicas pecuniarias pro eis solvere, idq; sumtu proprio, non fœnore, sed gratis: in magistratibus item & muneribus gerendis, cæterisq; publicis impendiis sumtuum partem non minus quàm genere propinquos sustinere. Commune autem utrisq; erat, ne fas aut jus esset alterum accusare alteros, aut adversum dicere testimonium, ferreve suffragium, aut cum inimicis examinari &c.* Adde, quæ cap. sequenti habentur.

Prænotantur clientis & Patroni officia. *lib. 2. Antiquit. Rom. c. 10.*

§. 19. Quibus præmissis Clientes non amittere summum in suos imperium respondemus. Apertè Cicero *penes priscos Romanos patrocinium sociorum fuisse ait, non imperium.* Et passim à Livio distinguuntur *in fide* esse, & *in ditione* esse. In fide est qui obsequio & reverentia Patrono & defensori devinctus est. In ditione, qui alteri subjectus est. Atq; duo hæc Samnites apud Livium accuratè distinguunt, *se* videlicet *in fide*, *Campanos in ditione Romanorum esse dicentes.* Adeoq; sicut cliens privatus libertatem non amittit personalem: ita cliens-populus non amittit libertatem

Cum Majestate stare cliente la potest. *lib. 2. offic. lib. 8.*

tem civilem ſ ſummam poteſtatem, quatenus cliens tantum eſt. Tales erant Reges, quibus patrocinium & auxilia Romani præſtabant, non deminuto ſummo, quod habebant, in ſubditos jure imperioq;. Ideo cum Herodes filios ſuos ad Auguſtum detuliſſet, Alexander excuſationem ſic orditur: *Si animus tibi fuiſſet ſupplicio nos afficere, non deduxiſſes nos ad eum, qui audit ſervator omnium.* Joſeph. lib. 16. c. 7. *Poteras enim de nobis ſupplicium ſumere tua poteſtate quam in nos habes, quà Rex, quà Pater.*

Objectio diluitur. loc. cit. num. 21.

§ 20. Dices, ſi accuſari potuerunt Reges apud Patronos, quomodo ſummum imperium non amiſerunt? *Sciendum eſt*, inquit H. Grotius, *quatuor incidere poſſe controverſiarum genera. Primum eſt, ſi ſubditi populi aut regũ qui in fide eſt alterius dicantur feciſſe contrà fœdus: deinde, ſi ipſi populi aut reges accuſentur: tertio, ſi ſocij, qui in ejusdem populi aut regis fide ſunt, inter ſe litigent: quarto, ſi ſubditi conquerantur de injuriis eorum, quorum ſunt in ditione. Prima ſpecie ſi peccatum appareat, tenetur Rex aut populus, eum qui nocuit, aut punire, aut ei, cui nocitum eſt, dedere: tum operam dare, ut damna reſarciantur. Secunda ſpecie jus habet ſocius cogendi ſocium, ut ſtet fœderis legibus, atq; etiam puniendi ni ſteterit. Neutra ſpecies majeſtatem infringit, cum hæc in æquali quoq; fœdere locum habeant. Tertia ſpecie ſicut in fœdere æquali ſolent controverſiæ deferri ad conventum ſociorum, aut ad arbitros, aut ad principem fœderis tanquam communem arbitrum: ita in fœdere inæquali plerumq; convenire ſolet, ut controverſiæ diſceptentur apud eum, qui ſuperior eſt in fœdere. Quare ne hoc quidem oſtendit imperij poteſtatem. Nam & reges apud judices à ſe conſtitutos judicio contendere ſolent.* Quomodo Senatum Rom. controverſias civitatum ac gentium ad earum patronos remittere ſolitum eſſe eorumq; judicia rata habuiſſe, ſcribit loc. cit. Halicarnaſſeus. *In poſtrema demum ſpecie* ſi jus eſſet cognoſcendi ſociis, reviſeſceret atq; minueretur Majeſtas: Sed nullæ hic ſociorum partes, *nullum cognoſcendi jus eſt.* Neq; obſtat, quod *parere* clientes aut *dicto obedientes* eſſe dicantur: unde pro Dejotaro Cicero: *Venit ad Pompejum vel legatus, ut amicus, vel accerſitus, ut ſocius, vel evocatus, ut is qui Senatui parere didiciſſet. Imperata* autem *non facere, ſignum libertatis eſt*, inquit Iſocrates. *Aut enim agitur*, inquit Grotius, *de*

in Archid.

rebus

rebus ad commune bonum societatis pertinentibus aut de utilitate privata ejus, qui superior est in fœdere. In rebus communibus extra tempus conventus, etiam ubi fœdus æquale est, solet is, qui lectus est princeps fœderis, sociis imperare: Unde non est mirum, si in fœdere inæquali idem faciat, is, qui superior est fœdere. Imperium ergo hoc sensu, libertatem aliorum non tollit. In iis vero rebus, quæ ad propriam utilitatem spectant superioris, postulata solent imperia dici, non ex jure, sed ex effectus similitudine, sicut regum preces imperia sæpe esse dicuntur, & ægrotis imperare medici &c. Interim verum est accidere plerumq;, ut, qui superior est in fœdere, si is potentia multum antecellat, paulatim imperium proprie dictum usurpet, præsertim si fœdus perpetuum sit & cum jure præsidia in opida inducendi, &c.

§. 21. Tandem & hoc quæri solet, an feudataria regna v. g. Bohemiæ, Neapolitanum summam retinere potestatem possint? De censualibus quoq; seu tributariis regnis multi litem intendunt, sed vanam: cum aliud sit tributum, quod exigitur à subditis, aliud sit pensio, quæ conventionis & societatis jure à fœderatis vel finitimis servandæ paci, tollendisq; incursionibus & populationibus finium exsolvitur, quomodo in Rep. Rom. Decebalum Dacorum Regem cum armis vincere non posset, annui tributi (quod honestiori nomine munus aut stipendium vocabant, Herodian. ὁυτάξιν, Nostri ein præsent) pensitatione placavit, quod secuti Trajanus & Hadrianus, aliiq; deinceps Principes. hodie non noster solũ Imperator Turcæ, sed Turca quoq; Regi Æthiopũ & populis, qui Arabiæ montes tenent, magnam pecuniam quotannis solvere cogitur. Tributa ergo qui pendit, hoc quidem nomine Majestatem non amittit. Verum quid eis fiet, qui feuda à manu Domini recipiunt, num Majestatem retinere salvam possunt? Qui, quæ de clientibus diximus, credula aure imbibit, eum multò æquiorem Vasallis fore arbitramur, cum inter clientes & Vasallos magna intercedat similitudo. Differunt tamen in hoc, quod pleno jure clientes bona sua possiderent, Vasalli non item: sed ad quæstionem propositã respondeat H. Grotius, cujus verba consulto toties in hoc argumento usurpamus. *In hoc,* (loquitur de nexu feudali) *contractu, qui proprius est Germanicarum gentium, neq; usquam invenitur, nisi ubi Germani*

An Vasallus majestatem retineat?

loc. cit. num. 23.

sedes posuerunt, duo sunt considerandа, obligatio personalis, & jus in rem. Obligatio personalis eadem est, sive quis ipsum jus imperandi (ut Rex Bohemiæ) *sive aliud quidvis etiam alibi situm* (ut Rex Daniæ respectu Holsatiæ) *feudi jure possideat. Talis autem obligatio sicut privatæ non erat demtura jus libertatis personalis, ità nec regi aut populo jus demit summi imperij, quæ libertas est civilis, quod apertissimè conspici datur in feudis liberis, quæ Franca vocant, quæ nullo jure in rem, in sola personali obligatione consistunt. Hæc enim nihil sunt aliud quàm species fœderis inæqualis, quo alter alteri operam pollicetur, alter alteri præsidium & tutelam. Pone etiam adversus omnes promissam operam quod feudum ligium vocant, nihil id de jure summi imperij in subditos detrahit: ut jam taceam, semper inesse conditionem tacitam dum justum sit bellum Ius vero in rem quod vtitur, id quidem tale est, ut ipsum imperandi jus, si feudi jure teneatur, aut familia extincta aut etiam ob certa crimina amitti possit. Sed interim summum esse non desinit: aliud enim est res, aliud rem habendi modus. Et tali jure multos video reges à Romanis constitutos, ità scilicet ut deficiente regia familia imperium ad ipsos rediret, quod de Paphlagonia aliis quibusdam nonnullis Straboni notatum.*

lib. 12.

Majestatis Jura.

§. 22. Definitionem Majestatis vidimus: tempus & pagina monent, ut explicandis Majestatis proprietatibus, quas Jura dicimus Majestatis, accingamur. Ut in anima nostra se res habet, ita in Majestate. Anima nostra simplex est & impartibilis, multis diversisq; instructa potentiis, intelligendi, volendi, sentiendi, generandi &c. quarũ potentiarum exercitium, usus sive actus secundus in corpore non ubivis apparet, sed certi actus in certis membris v g. actus intelligendi in cerebro, videndi in oculo, audiendi in aure: quamvis ipsæ potentiæ indivulso nexu animæ, quæ ubiq; eadem est, tota in toto corpore, & tota in qualibet ejus parte, cohæreant, sitq; v g. potentia videndi in calcaneo quoq;, ibi visura, simul ac idoneum isthic organum ponatur. Ad eundem modum Majestas in Reip. corpore est, tota in toto, tota etiam in qualibet ejus parte, ubiq; potestate & juribus, quæ paulo post enumerabimus, instructa: quorum exercitium ibi demum apparet, ubi organum sibi constituit Majestas. Et sicut anima, quæ in semine est, corpus sibi fabricat, quale ex usu sibi futurum esse novit, singula membra apto ordine

locat,

locat, singulis usibus unumquodque destinat, ipsa universam corporis perfecti molem replet, actuat & quoquoversum agit: Ita Majestas, quæ civitatis & legum anima est, sine qua civitas cadaver futurum esset, ipsa sibi constituit & disponit organa ad gubernanda pacis belliq; tempora, atq; hoc consilio populum in classes, Rempubl. in Ducatus, Comitatus, Urbes distinguit, & velut Spiritum vitalem animalemq; in universa diffundit. Quæ clarebunt magis, ubi, quæ & quot sint Majestatis jura, subjunxerimus.

In quatuor classes divisa.

§. 23. Duo sunt Reipub. tempora, otium & Negotium, seu Pax & Bellum. Spectatur ergo Majestas tum regendo Rempub. quod fit pacis tempore, tum defendendo, quod fit bello. Jura Majestatis, quæ in pace magis exercentur, Legibus constant & officialibus: quanquam utraq; certa ratione ad bellica quoq; tempora porrigatur. *Primum* ergo *Majestatis jus* est potestas condendi Leges, easq; tollendi tàm in secularibus, quàm in Ecclesiasticis, quatenus horum quoq; externa dispositio ad Majestatem spectat. Huc spectat potestas privilegia concedendi, nobilitandi, veniam criminosis indulgendi, famæ restituendi, legitimandi: imò huc rectè refertur jus monetam cudendi, quæ est quædam lex (numus sc. ἀπὸ τοῦ νόμου) & mensura omnium Reip. possessionum. *Secundum Majestatis jus* in Officialibus (sine quibus Leges, quod corpus sine anima, sunt) constituendis occupatum est. Officiales tempora pacis gubernant vel cum potestate, vel sine ea. Sine potestate est Senatus, quatenus talis: Cum potestate sunt, eâq; vel ordinariâ, ut Magistratus, Judices, (huc refertur extrema provocatio) censores &c. vel extraordinariâ, ut Legati. *Tertium jus Majestatis* in armis situm est, ut tum interna tum externa vis propulsetur. Huc pertinet potestas bellum indicendi, componendi, fœdera ineundi, exercitus conscribendi, bellicos creandi officiales, legatos mittendi, recipiendi, & si quæ sunt his similia. *Quarta classis Majestatis jurium* velus confinia pacis & belli attingit, atq; Dominium eminens s. universale complectitur, cujus domi militiæq; usus longè clarissimus est. Huc rediguntur jura, ut vocantur, fiscalia, quæ in triplici sunt classe. in prima *sunt viæ publicæ, &c.* In secunda *multarum panarumq; compendia &c.* In tertia *vectigalia, &c.* De quibus omni

Leges.

Vid. Disp. 3. §. 17. num. 89.

Officiales

Bellum.

Fiscus.

lib. 3. de Jur. Maj.

cap. 3. sub fin. omnibus videatur Arnisæus. Quanquam enim unicuiq; in rem suam dominium privatum, quod vocant proprietatis, competit, exigente tamen salute publica cessare privatum dominium vel in toto vel in parte potest, & dominium eminens, quod universale vocant, prævalere. De quibus omnibus sequentibus Disputationibus agendum est.

Quomodo distinguantur à Majestate? Et, an queant communicari?

§. 24. Quomodo, quæ ordinavimus, Jura Majestatis ab ipsa Majestate distinguantur, & num ab eâdem separari possint multi satis intricatè disputant. Nos proposito exemplo insistamus. Ut se habet anima ad potentias, ita Majestas ad sua Jura. Potentiæ ab anima nunquam separantur, imò secundum acutiores Philosophos ne separari quidem possunt, quippe cum ab ipsa anima secundum rem non differant: nec communicantur potentiæ animæ cum corpore, ità ut fiant propriæ corporis & desinant esse propriæ animæ: quæ communicatio propriorum inepta est & absurda. Dices, nonne in oculo v. g. est potentia videndi, quæ tamen ipsa est animæ proprietas? Tenendum, potentiam vel spectari posse formaliter: vel materialiter, adeoq; organicè. Quæ in oculo est potentia, tantum materialis est & organica, secundum essentiam suam ab anima pendens. Ad eundem modum Jura Majestatis sunt à Majestate inseparabilia, formaliter ea si spectes: quod tamen ipsum non obstat, quo minus communicari materialiter possint, h. e. quin per certa organa v. g. ordines regni (in quibus est potestas materialis & dependens, ac subinde confirmatione eget) Majestas propriam potestatem & summam in actum educat. Quomodo extrema provocatio cum Senatu, Præfecto prætorio, hodiè cum Electoribus nonnullis communicata legitur. Quomodo item v. g. Duces imperij, Liberæ urbes, jus monetæ, aliaq; obtinent non postate propria, (quod est formaliter) sed ab Imperatore concessa confirmataq; (quod est materialiter) adeoq; eminentissima sunt organa Magni Imperatoris. Communicatio ergo jurium Majestatis ad indolem communionis propriorum sic instituenda est in Republ. quæ ordine absolvitur, (in Anarchia quivis quidvis invadit) ut non desinant esse propria Majestati, nec unquam fiant propria subditorum.

DEO DUCE!

§ I.

Ratio ordinis 3. de LL.

Omnes antiquæ gentes regibus quondam paruerunt, ut ait Cicero: cum quo Sacræ consentiunt literæ, quæ imperium antiquissimum in Assyria Nimrodo Principe constitutum, in Ægypto, Palæstina, Arabia, imperium unius viguisse docet. Prima ergò Reipubl. forma atq; summa species est Monarchia, eademq; simplicissima, &, ut infrà pluribus dicetur, perfectissima, adeoq; ipsi Naturæ consonantissima: quæ causa est, cur post tractatam in genere Rempubl. hæc primum sibi vendicet locum.

Monarchiæ definitio.

§. 2. Est autem Monarchia Respublica, in quâ τὸ κύριον sive summa potestas est penes unum. De potestate summa, quam Majestatem vocamus, singulari disputatione egimus. Nunc, quod penes unum illa sit, atq; esse debeat, paucis ostendendum. Divisas olim Monarchias in duos pluresve loquuntur historiæ: sed cum monstrosâ quâdam ἀταξίᾳ, cumq; grandi Monarchiæ detrimento. Nam quod Aristot. *iis, qui duo principia ponebant, necessarium esse* dicit: *ut unum principium principalius* ἀρχὴν κυριωτέραν *ponant*, id verò hic imprimis valet, cum, ut disp. præc. dictum est, ut omnis ità civitatis quoque ordo (ἐν γὰρ τάξει τὸ εὖ) referatur ad unum primum. *Arduum est*, ut ait Tacitus, *eodem loco potentiam & concordiam esse*: quin *insociabile regnum esse, raramq; in eo fratrum quoq; concordiam esse* Neronis & Britannici exemplo firmat. Romulum hæc causa in Fratris necem egit: quò minus mirandum est, eum Tatii necem, minus ægrè, quàm dignum erat tulisse, ut loquitur Livius, additq;, seu ob infidam societatem regni, seu quia haud injuria cæsum credebat. Nam *si violandum est jus, imperii gratiâ violandum est: aliis rebus pietatem cole.* Quos versus ex Euripide vertit & expressit Jul. Cæsar.

12. Met. cap. 10.

4. Annal.

Suet. in Cæs.

Ejusdē divisio.

§. 3. Monarchiæ species sunt, Regnum & Dominatus. Regnum est Monarchia, primò ad publicam, secundario ad Regis ipsius salutem directa. Quemadmodum Nauta, dum alios vehit, se quoq; secundaria intentione vehit: ità Rex, dum publicum curat primò, consequenter suam ceu capitis rem, non potest, quin agat. Non enim Rex est, nisi qui rectè facit. Pulchrè Plato:

1. de Rep. Quid Regnū.

Profecto pastorali arti nihil aliud curæ est, quam ut id, quod custodit, se optimè habeat: sic necesse est principatum nullius alterius bonum prospicere; nisi ejus quod sub illo sit, & ab eo curetur, sive privatus sit sive publicus. Paulò ante idem dixerat: ὁδοὶς ἐν ὁδεμία ἀρχῇ, καθόσον ἄρχων ἐστὶ, τὸ αὐτῷ ξυμφέρον (sive τὸ τῷ κρείττονι συμφέρον) σκοπεῖ, ἀλλὰ τὸ τῷ ἀρχομένῳ, καὶ ὧ ἂν αὐτὸς δημιεργῇ καὶ ποιῇ ἐκεῖνο βλέπων καὶ τὸ ἐκείνῳ ξυμφέρον καὶ πρέπον (quod alibi τὸ τῇ πόλει βέλτιστον vocat) καὶ λέγει ἃ λέγει, καὶ ποιεῖ ἃ ποιεῖ ἅπαντα. Paucis officium regis & generatim complectitur, quod particulatim percensèt Bodinus, dicitq; Regem nominis mensuram sui repleturum, *si pura religione Deum, pietate patriam, caritate propinquos, benignitate egentes, æquitate singulos, justitia universos complectatur: Si prudentia & altitudine animi in consiliis; fortitudine in rebus gerendis & alacritate; modestia in prosperis; constantia in adversis utatur: Si deniq; erga fœderatos amicum se; adversus hostes formidolosum; erga bonos amabilem; in sceleratos terribilem; in utrosq; admirabilem; in socios fidum, adversus humiles facilem; in arrogantes excelsum se præbeat.*

de Rep. 3.

lib. 2. cap. 3

Regni genera ex Arist. lib. 3. Pol. cap. 14.

§. 4. Regni genera quinque proponit Aristoteles, quæ tamen omnia πρώτως καὶ κυρίως regna non sunt. Primum est Laconicæ Reip., in quâ Reges similes Imperatoribus Romanis erant, quorum potestas bello tantum valebat, pace valde in arcto nec pro Monarchis erat: hoc superficietenus non reverà regnum est. Secundum est eorum, qui plenam quidem habent potestatem, sed talem, quâ abuti ad suum commodum, quamq; corrumpere possunt: quod si faciunt, umbra regii nominis superbiunt, ipsâ re vacui. Tertium Æsymnetarum (qui dicti ὡς ἄισυμα νοοῦντες justa cogitantes) qui non uniusmodi erant: modo namq;

in

in perpetuum eligebantur, modo in certum tempus, quales dictatores Romani; aliquando rerum omnium liberâ potestate armabantur, aliquando certarum solum, quibus respondent Protectores. In hac varietate quinam Reges dicendi sint, qui non, ex iis, quæ diximus, constat. Quartus modus Regni Heroicus, i. Herorum tempore usitatus dicitur, cum quis ob ingentia merita concordibus populi suffragiis unà cum posteritate Rex designabatur, imperio non prorsus libero aut absoluto, sed ad arbitrium belli, sacrorum, eorumq; non omnium, controversiarum præterea civilium restricto. Deniq; Quintum, adeòq; propriè dictum Regnum est, quod Arist. vocat παμβασιλείαν, cujus conditiones sunt duæ: Prior hæc, ut penes unum sit summa plena liberaq; rerum cunctarum communium unius vel etiam multarum civitatum aut gentium potestas. Secunda est ut talis omnia administret ad exemplum domestici regiminis, quod Patri in liberos est, adq; eorum commoda unicè & principaliter spectet. Dicitur autem παμβασιλεὺς, cum, ut loquitur Livius, *ubiq; Regi nutus pro Lege habetur*, sine tamen hujus violatione: neque inanimâ Lege, tum opus esse videtur, cum Lex est animata, qualem modo depingebamus Regem. Neq; si ex hac norma Reges essent, inviti passuri essent populi, *Leges in arbitrio Principis perinde esse ut in potestate gubernatoris ipsa gubernacula, quæ essent inutilia, nisi ad omnem cæli faciem & oportunitatem moveri & converti possent, ne ipsa navis cum gubernatore prius naufragium patiatur, quam vectores consuli possent*, ut Sextus Cœcilius dicere solebat.

§. 5. A Regno dominatus differt. Imperium enim, quod procurat commodum illius, qui præest, primaria intentione, dominatus dicitur, eò quod non secus ac in familia dominus subditis ut servis utitur & mancipiis ad suum commodum, non autem ut servis inde quid accedat, nisi per accidens. Sicut ergò Rex, qui Patris imaginem præfert expressam, liberis atq; ingenuis imperat, ut eorum commoda primò intendat: Ità dominus primò sua procurat commoda, &, ne his ipsis aliquid decedat, secundariam curam ad subditos deflectit. Est quidem æqua utriusq; potentia, sed Rex illa non utitur, nisi, ubi publicum exædificari bonum potest;

Regni & dominatus differentia. *Arist 7. Pol. cap. 14*

test; Dominus etiam utitur, ut suis compendiis inserviat. Quamobrem verus Rex etiamsi possit & liceat, subditos bonis non exuit, sed dominio contentus eminenti, cuiq; rerum suarum proprietatem relinquit: Dominus contra, ubi libet & visum est sibi profuturum bona subditorum invadit, nec quicquam *nisi suo beneficio* possideri patitur. Tales Reges Persarum, qui ut apud suos omnium rerum domini & Personarum, quas ità addictè regebant, ut *jussi*, verba sunt Ambrosii, *abire in ignem, cunctari* non possent, nec sibi parcere, si quà ferrum in propria jussi essent expedire corpora: Ità à devictis gentibus petebant sibi tradi terram & aquam: quasi πάντων τούτων κύριοι fierent: ὅτι τὸ διδόναι γῆν καὶ ὕδωρ, ut ait Arist. δουλεύειν ἐστί. Quæ causa est, cur à suis adorarentur.

Quibus conveniat dominat⁹. *Vid Arist. 7. Pol. cap. 7.*

§ 6. Hinc claret, gentibus servire natis dominatum competere Asiaticis magis quam Europæis: nisi quod & inter hos Gothi, Vandali, Longobardi, Hunni, Franci, Burgundiones, Angli, Saxones, & si quæ aliæ nationes Germanicæ partes optimas Romani imperii bello occupârunt, dominatus formam in Europam quoque induxisse videntur; dum noluerunt quenquam terræ glebam, nisi suo beneficio possidere. Dominatum tamen, quem adductissimum habent Reges Æthiopum, item Persarum, Indiarum, Parthorum & universæ Asiæ, pleræque jam dictæ nationes vel metu defectionis populorum libertati assuetorum & servire nesciorum, vel potentia diffisæ suâ inflexerunt nonnihil & remiserunt, fertilissima, ut loquitur Bodinus, quæq; prædia sibi reservantes: cætera fiduciæ nomina veteribus colonis ruenda permiserunt exigui vectigalis lege dicta, si possessorem mutarent. Hodie dominatus in Europa præterquam Turcorum & Moscovitarum cum Regnis commutatos esse videmus. *lib. 2. cap. 2*

An dominat⁹ sit just⁹. *lib. 2. c. 2. l. 3. Pol. c. 17. Vid. Arist. 3 Pol. c. 6 7*

§. 7. *Neque iniqvum censendum est*, verba sunt Bodini, *ut, qui hostes justo ac legitimo bello fregerit, ac domuerit, personarum ac rerum dominus sit; dum subditis, non aliter, quam bonus Paterfamilias servis utatur; ut quidem gentium ferè omnium moribus ac instituto receptum videmus: qui verò injusto bello fractos imperio subjecerit, eorumq; bonis ac personis servilem in modum & ad libidinem abutitur, tyrannus est.* Quo sensu Arist. qui alibi herile & dominicum Imperium pro justo habet, non dubitat exerrans appellare.

Sed

Sed audiamus Bodinum, qui sub finem capitis nodum proponit & dissolvit. *Hic*, inquit, *dubitet aliquis, nam tyrannidis appellatione veniat etiam rerum ac personarum dominatus, quod naturam ipsam & hominum societatem, quæ uniuscujusq; libertatem ac rerum dominia tuetur oppugnet. Id quidem quodammodo cum naturâ, cumq; ipsa hominum consociatione pugnare videtur. Sed cum ea sit hominum vis seu innata cupiditas, ut in otio ac tranquillitate diu vivi non possit, & identidem bella gerantur, magnam partem injustè illata; nonne æquum est eos, qui aliis iniquè bellum inferant, victos, vel rerum suarum damno vel morte, vel servitute coërceri? Hæc justa dominandi lex est, dum jure, quoad potest, agatur, & abstineatur crudelitate.* Videatur Disputatio nostra de Herili societate.

Olim provinciis imperabatur militiæ delectus tributa, tum Româ quotannis mittebatur, qui Rom. lingua jus diceret.

§. 8. Hactenus de Monarchia, ejusq; speciebus: nunc, quibus illa modis deferatur, considerandum. Inter alias, quas enumerat Bodinus, primariæ sunt ad Monarchiam viæ Electio, successio, Sors. Plato principatum, qui sorte obtingit, DEI gratia & felicitate eximia constare, justumq; esse ait, ut quem sors delegerit, imperet, quem repulerit, pareat. Et procedente sermone Spartanæ Reip. felicitatem DEO deberi & sorti adserit. Enimvero utilius esse nonnunquam sorte quàm suffragiis Principem duci rectè probat Bodinus: quod ad semina discordiæ tollenda plurimum sors valeat, sc. ubi vel ea est necessitas, ut nec ratio nec consilium adhiberi possit, aut etiam æqualitas duorum pluriumve Candidatorum, ut, uter genere,, virtute, opibus præstet, nequeat dijudicari. Præter hos casus sorti rem tantam committere esset DEI providentiam experiri, adeoq; fortunam solicitare velle, ubi consilio locus est: quod temerè fieret & profanè.

Viæ ad Monarchiam. *lib. 2. c. 3. lib. 3. de LL*

Sors. *Vide Plat. 6. de LL.*

§. 9. Ordinariè ad Monarchiam venitur Electione vel successione. Utra præferenda sit, dimicant Autores maximi, gravissimiq;. Hodie Viri summi pro successione pronunciant, à quibus recedere, nisi urgentissima sit causa, non debemus. Arist. Electionem præferre videtur apertè, quando Carthaginenses præfert Spartiatis, ob jus liberæ electionis: Simul consilium promit ad instituendam electionem unicum, dum *satius esse ait, neq; ex eodem perpetuo genere, neq; ex quovis & forte fortunâ oblato sed aliquo præstanti Reges* (NB. de regno, quod primaria est Monarchiæ species & regula quædam, loquitur, non de dominatu: hujus enim est successio)

Electio temperanda successione. *l. 2. Polit. cap. 11.*

sumi. Scilicet ne vilescat Regia potestas in minutos aut viles collata, Generi præstanti & benè merito hæc gratia referenda est, ut, quoad potest, ex eo successores eligantur. Nam, ut Medici, ità Principis mutatio periculi plena est, & imperio assvetis familiis videtur aliquod sacrum inesse, gratioresq; sunt, qui ex stirpe leguntur. Imò quod caput est, Electionis hoc temperamentum efficiet, ut & Pater devinctiorem sibi accurata administratione populum reddere laboret, & Filij ad Virtutem constantissimè colendam excitentur. Sic respondetur palmario argumento eorum, qui pro successione pugnant, atq; in hunc modum arguunt: Regem aut peregrinum aut civem electurus est populus. Si civem, factiones existent atq; ferocissimus quisq; cupiet emergere; Si peregrinum, rerum omnium mutatio & conversio erit. Jam diximus, electionem esse continendam, quantum potest, in regia stirpe. Hac extincta eadem difficultas premit, imò major, successionem quàm Electionem: & vel tandem deficiente regia stirpe quanquam invitis ad Electionem, eamq; quò magis inusitatam, eò magis periculosam veniendum est.

Ratio Prima pro Electione 1, eff.

§. 10. Sed amplius videamus rationes, quas afferunt Electionis propugnatores, easq; ab objectionibus vindicemus. Præclarè Cicero: *Omnino, qui Reip. præsunt, duo præcepta Platonis teneant. Unum ut utilitatem civium sic tueantur, ut, quicquid agunt, ad eam referant, obliti commodorum suorum: Alterum, ut totum corpus Reip. curent, ne cum partem aliquam tuentur, reliqua deserant. Ut enim tutela, sic procuratio Reip. ad utilitatem eorum, qui commissi sunt, non ad eorum, quibus commissa est, gubernanda est.* Subjungimus ipsum Platonem: *Qui rectè magistratus accepturi sunt, eos* dicit *oportere satis ab adolescentia probatos fuisse tam ipsos quam suos usq; ad ipsam electionem.* Electionem svadet: quia optimi & dignissimi eligi possunt. Nam qui non didicit ἄρχεσθαι nescit ἄρχειν: *qui nunquam servivit, ut laude dignus dominus esse non potest: Et qui benè imperat, paruerit aliquando necesse est, & qui modestè paret, videtur, qui aliquando imperet, dignus esse.* Plinius cum dixisset, *omnibus imperaturum, eligi ex omnibus debere,* addit: *Miserum enim est, si Senatum Populumq; Rom. exercitus, provincias, socios uni transmissurus è sinu uxoris eum accipias, summaq; Potestatis hæredem tantum intrà domum tuam quæras, non per totam civitatem oculos circum-*

l. 6. de LL.

Arist. lib. 3. c. 4.

Cic: de LL. 3

in Paneg.

circumferas, & hunc tibi proximum, hunc conjunctissimum existimes, quem optimum quemq; diis similimum inveneris. Non enim servulis tuis dominum sed principem civibus tuis daturus es. Ergo præstat vitam cujusq; spectari, non genus, nec natalibus imperium tribui, sed virtuti.

§. 11. Dices: Posse quidem optimum eligi, at obstare, quod Electores affectu præpediantur, vel externa eorum, quos regno destinant, specie fuco circumlita frustrentur; fieri quoq; sæpius, ut electi vi imperij convulsi ex optimis insolentissimi fiant. Resp. electionem legibus & prudentia plurium atq; religione gubernari oportere. Quod Plato monet verbis, quæ modò citabamus, salubre monitum, statim subjungens: *Deinde eos, qui suffragiaturi sunt, legitimis esse oportet moribus educatos: ut facilè queant admittendos & repellendos cognoscere, & erga utrosq; pro dignitate se gerere.* τὰς μὲν ἓν ἄλλας (ἀρχὰς) καὶ βεαχύτεον ἔχον· νομοφύλακας δ' ἄν ἡμῖν πρώτας αἱρεῖσθαι ἀναγκαιότατον ἁπάσῃ ἀσφαλῆ. Nec minus consultum quàm usitatum est, ut jurejurando prius adstringantur Electores quàm suffragia ferant. Quod ultimis verbis torquebatur telum in Electione melius eliditur, in successione quî potest? Quem regem primores elegerunt, eundem Tyrannum & degenerantem deturbare de fastigio possunt: successor, si in pessima labatur, quo pacto revocabitur? Ne jam dicamus, frequentius degenerare successores, quàm Electos, qui nec innutriti semper potentiæ sunt, & ab Electoribus leges & fræna immodicæ potestatis accipiunt. Tandem quid moderatius Dario? quid Xerxe & Cambyse tumidius? Quis nescit, Imperatores fermè omnes, qui hæreditario jure imperium adierunt, excepto Tito, sceleratos homines fuisse; qui vero eligebantur, Viros bonos & laude dignos se præstitisse? Quamobrem *adjurabatur in Senatu Tacitus, ut, cum mori cœpisset, non liberos suos, sed optimum quemq; principem faceret, ut memorat Vopiscus.*

Remoto obstaculo

l. 6. de LL.

§. 12. Contrà à Successione quid exspectari commendatione digni ac præclari potest? Tralatitium est: ἠρώων παῖδες βλαβαὶ non solum, quod ante partæ à majoribus gloriæ acquiescunt ipsi desides, obscuri, turpes, sed quod rectè atq; ordine adeòq;, prout decet

Vibratur in successionem

decet, severâ lege educari inter aulæ pestes delitias atq; blanditias

d. VI. 9. difficilimum sit & propemodum ἐκ τῶν ἀδυνάτων. Plato causam cur Persarum Reges postremi nomine potius quam re magni exstiterint, expromit, *& non fortunam fuisse causam ait, sed vitam malam,*

1. Eth. 3. *quam filii valdè divitum tyrannorumq; τὸ πολλὰ vivunt.* Politicus ea quæ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ fiunt respicit) ὃ γὰρ μήποτε γένηται παῖς καὶ ἀνὴρ καὶ γέρων ἐκ ταύτης τῆς τροφῆς διαφέρων πρὸς ἀρετήν. Neq; tamen negamus, ex institutione aulica optimos quoq; prodiisse principes: quamvis frequentius multò sit, nimiam licentiam, rerum copiam, aulicos vel stultos vel detestabiles corrumpere benè quoq; nata ingenia, imò doctrinâ malitiam armari. Porrò, quanti facturum existimamus institutionem & virtutem, qui scit, sive bonus sit, sive malus, indubium se Paterni Principatus hæredem? Contrà nonne contentissimè vivet, sibiq;, quantum assequi diligentia humana potest, admoderabitur, qui prudentum & gravium Virorum judicia vel extimescit vel sperat?

Secunda ratio pro Electione.

§. 13. Deinde Electio Virum dat non minus perfectæ ætatis quàm virtutis. At in successione sceptra ad fœminas, pueros, furiosos transeunt. Inde quæ incommoda in Rempubl. impendent, ubi vel fœminæ imperant, vel pueris ipsæ sive Tutores præficiuntur! Et de pueris audiatur Metus Falconius apud Vopiscum: *Dii avertant principes pueros. & patres patriæ dici impuberes! quibus ad subscribendum Magistri literarii manus teneant quos ad consulatus dandos dulcia & circuli & quæcunq; voluptas puerilis invitet!* De imperio fœminarum paulò post agendum est. Hoc successionis incommodum tantum abest, ut negare aut avertere queant Successionis Patroni, ut *grande* fateantur: *quod immittit DEUS, ubi ei visum est punire regna & immutare.* Sed hoc ipso incommodo quid usitatius? In uno regno Galliæ quot exempla intrà ævi spatium colligere licet?

Odi tutores qui ipsi Tutore egent Lipsl. lib. 2. Monit. & ex polit. cap. 4.

Dubiũ amovetur.

§. 14. Dices: majus incommodum futurum, si extincto Rege res ad Interregnum recidat, nec ad Electionem protinus veniri queat, quæ res non unam Rempubl. in casum dedit. Resp. huic Anarchiæ paratam esse in mundo medicinam per Vicarios, quorum potestas, ne regnum invadant, certis cancellis circumscriben-

da

da est, adeòq; efficacissimè circumscribitur ipsa temporis brevitate. Magnum enim ad continendos in officio Magistratus vim habet, quod magna imperia non sunt diuturna, quodq; temporis modus imponitur, quibus juris non potest. Quod si regni lege perpetua ex corpore Senatus electi certi Vicarij & expressi sunt, rectius nascentibus malis obviam ibitur: semperq; tutissimum adversus Anarchian & Tyrannidem remedium erit, si duo treve Vicarij, ut mutuo metu frœnentur, suscipiant vacantis regni administrationem. Quin incidere ea tempora possunt, ut expediat Reip. ne successor sit in incerto: quod ipsum quoq; tollendis interregni incommodis comprobatissimum remedium est. Cumq; duo quæri possint, 1. An expediat Reip. ne sit successor in incerto? 2. An expediat Principi? ad singula distinctè respondendum esse censemus. Ad primum resp. expedire. quia successore destinato manet gubernationis forma non interrupta: quâ fini successores à Tacito aliisq; dicuntur munimenta Imperij, custodes *perpetuitatis, subsidia dominationis*. Ad secundum distinguimus principes & successores. Vel enim Illi honestimæ mentis conscientia rerumq; benè gestarū freti sunt, &, qui hinc manat, subditorum amore; Hi ingenio, assvetudine & fide tales, ut exspectare malint, horreant præripere destinatum: Vel in contrarium omnia habent. Et quanquam minus sit periculum, si Princeps talis sit, qualem diximus, & successurus itidem modestus, tamen cum *cupidine dominandi nullus sit*, ut loquitur Tacitus, *affectus flagrantior*, quiq; citius homines convellat mutetq; *ut pudorem, decus, corpus, cuncta regno viliora habeant*, approbamus prudentiam Elizabethæ Anglæ, quæ, cum ordines sæpius de nominando successore interpellarent, sibi respondit ante mortem non esse fodiendum sepulchrum, operam se daturam, ne regnum incerto successore periclitaretur. Hactenus, quantum sat est, vel amplius, Electionem cum successione commisimus atq; miscuimus: deinceps, quæ sit in Regno succedendi ratio, paucis attexemus. *15. Ann.* *12. Ann.*

§. 15. Hugo Grotius in admirando opere *distingui debere in regnorum Successione ait regna quæ pleno modo possidentur & in patrimonio sunt ab iis, quæ modum habendi accipiunt ex populi consensu.* (Vid. disp. præced.) *Priorū genera regna dividi posse etiam inter mares* Ratio succedendi.

de Jure Belli & pacis lib. 2 cap. 7. num: 12. seqq.

& fœminas, nec adoptatos minus verè liberè succedere posse: Item in talibus regnis alienabilibus s. patrimonialibus exhæredari primogenitum posse, abdicari regnum &c. exemplis probat. Quod si dictum sit, ne dividatur regnum, nec, cui cedere debeat expressum sit, ut quisq; natu est maximus, mas aut fœmina, regnum habebit. Quomodo apud Trogum Pomp. *Artabazanes maximus natu ætatis privilegio regnum sibi vendicabat: quod & ordo nascendi & natura ipsis gentibus dedit.* Sed nos regna quæ populi liberi consensu facta sunt

num: 22. & 23.

hæreditaria, quidq; in his fieri expediat, videamus. De successione lineali duplici vide Grotium.

Regna ne dividantur.

§. 16. In minoribus quidem hæreditatibus æqualitas laudatur, ne fratres cæteri, cum omnia cedant primogenito, ut in Anglia fieri solet, vel insidias huic struant (unde Nobilis olim: Unicus globulus plumbeus plus valet, quàm Natura & mater mea) vel latrones fiant, aut piratæ, vel turpes ludicraſve exerceant mercaturas, aut sordido quæstu vitam sustineant. Sed in Regnis hæc æqualitas atq; divisio in plures minimè Reip. profutura est: discerpetur ea & spargetur Regnum, fietq; oportunum ad prædam, quod individuum virium satis & ad tuendum regnum & ad civium concordiam habuisset. Prorsus in hanc rem est, quod pari verborum ipsiusq; rei amœnitate narrat Barclajus, cum Saxonia inter fratres divideretur, evenisse. Ibi de tunica scissa Morio, *Incolumis*, inquit, *me decebat, ridetisq; discerptam: Ita Saxonia integro corpore viget, armis & opibus gravis, cum eam per partes laceraveritis, nemo pristinam dignitatem agnoverit.*

Satyr. part 4. cap. 5.

Regnũ debetur primogenito.

§ 17. Demonstrato, *quod firmius futurum sit regnum*, ut loquitur Justinus, *si penes unum remanserit, quam si portionibus inter filios dividatur*, amplius quæri potest ad quem ex liberis regnum devolvendum sit. Si jus divinum, naturæ & Gentium consulimus, non est dubitandum, quin majori natu regnum debeatur, utpote cui DEUS hunc honorem habuit, qui Natura prior est, quem cultiorum gentium mos ad sceptrum poscit. Sed quid si jubeat utilitas publica præferre minorem, eò quod hic dignior sit? Ut taceamus, *tum demum judicari posse, an quis meruerit honorem, postquam adeptus est*: hoc dicimus sufficere, si major non sit prorsus ineptus.

Plin. in Paneg.

ineptus. Alioqui semper præsumitur natu major judicio aut jam perfectior, aut talis futurus esse. Quod si relicti sint gemelli nec certum sit, uter primogenitus sit, ad sortem vel electionem veniendum esse prudentioribus videtur. Atq; in tantum jus primogenituræ valet, ut nec in præjudiciū primogeniti legitimatio locum habeat, nec omnio Pater filio jus suum, quod à Naturæ & Gentium lege dependet, auferre possit. An & quomodo renunciare suo Juri Primogenitus possit, alia quæstio est & ubi res præjudicio caret, nec adversatur legibus regni, affirmanda. Quod si primogenitus Filius decedat, relicto filio impubere, contentio inter hunc & Patruum oriri de regno solet, nec ubiq; eandem servatam esse consuetudinem legimus. Est, ubi viget vicaria successio, quæ repræsentatio vel jus subitionis dicitur: est, ubi non viget. Summatim, Nepotem jure divino, Naturæ (pars enim Patris est, & idem censetur cum eo) plurium Gentium subnixum esse affirmamus. Alia contentio est inter eum, qui ante regni adeptionem natus est, & eum, qui natus est in regia fortunâ. Illum præferendum esse huic affirmare non dubitamus. Neq; enim minus Regis filius est, quàm alter; neq; minus hætes, cum proximum hæredem æstimemus ex articulo, quo mortuus est, cujus hæreditas cernitur. Demum fac alios posteà natos non esse nemo prius natos excludendos dixerit. Ultimò hoc monemus ex Gratio, *non debere succedere, nisi qui nati sunt secundum patriæ leges: non naturales tantum, quia ad contemtum patent, quorum matrem pater justo conjugio dignatus non est, & præterea, quia minus certi habentur: at in regnis expedit populo haberi maximam certitudinem, quæ haberi potest ad vitandas controversias &c.* de quibus aliisq; videatur ὁ Ἀυμάσιος Grotius.

An nepos patruo præferendus?

An is, qui ante regni adeptionem?

num: 16. An filij Naturales succedere debeant?

§. 18. Detestandos esse Primogenitos qui à cæde fratrum Regni primordia ducunt, fatentur omnes, qui communi sensu præditi sunt. Valeat hic ratio quam adducebamus §. 16. & valeat eò magis, quo gravius concuti Respubl. solent, ubi ultima desperatione in furorem animi impelluntur. Quod primo genitus succedit solus, ad utilitatem publicam & robur imperii spectat: Sed non potest esse cura salutis publicæ tanta quæ evertere Naturæ & gentium jura possint quibus alimenta genitis debentur ab jis, qui genuerunt, pro

Qui cæteris frat. & soror. prospicere tenetur.

personarum dignitate & facultatibus, ut supra latius disputatum est. Nec tamen sufficere videtur ut certi reditus fratribus cæteris constituantur, cum non videatur ex dignitate Principis futurum, si careat ditione & principatu. Quantum ergo per conditionem Regni fieri potest, pars feudi assignetur minoribus fratribus: quod alibi per paragium fit, ut fratri majori eo nomine neq; fidelitatem neq; hominium debeant: alibi rectius & conducibilius regno per Homagium. Unum observandum est ne vires regni sic diminuantur vel comminuantur, quod factu facilimum esset si munita loca & extremæ oræ fratribus cateris committantur, quos credibile est imperij fraterni citò pertæsos defecturos atq; in vicinorum Regum fidem & clientelam spe melioris conditionis se commendaturos.

De successione fœminarum.

§. 19. An mulieri sceptra sint committenda diversæ fuerunt Gentium opiniones. Quædam prorsus arcuerunt tum quod à minoribus officiis publicis repellantur, videanturq; ad parendum natæ fœminæ, quodq; ad bellum ineptæ, tum ob alia illius sexus decantata vitia atq; pericula, potissimum pudicitiæ lubricitatem. Adde novum incommodum, quod Bodini verbis lubentius expromimus, quam nostris. Sic ille. *Aut nubet, aut manebit cœlebs. Si nupserit, ea lege nubet, ut maritum habeat sub sua potestate.* (Civi enim se non submittet: peregrino autem rerum summa minimè committenda videtur) *atq; adeò contrà naturam marito imperet. Sin autem nuptias regina recusarit, quæ verissima Gynæcoratia est, Rempubl. in summo discrimine versari necesse est: quoniam magno & forti animo subditi muliebre imperium & contumeliosum, nec diu tolerandum sibi putabunt. Nihil autem Reip. perniciosius, quam eos, qui Majestati præsunt à subditis contemni.* Quanta pericula imminent ex pugnis procorum? quomodo nubet ex sua an ex populi voluntate? Quid si nubat & sterile sit conjugium, quomodo abigi à regno maritus imò quomodo retineri sine Reip. conversione potest? Et plura sunt quæ in hoc argumento convehunt Politici scriptores. Aliæ nationes deficiente masculo sexu, muliebre imperium non horruerunt, cum præstet Rempubl. à Fœmina gubernari, quam nullam esse, quam intestinis motibus dissolvi. Quod si naturæ vitia à sceptris arcere aut excludere successuros possent, valdè

lib. 6. de Rep. cap. 5.

metuen-

metuendum esset, ne multis quoq; maribus aditus ad regna præcludatur. Quid? quod multas fœminas *natura, ut ait Tacitus solertes, industria literatas educatio pias, experientia Sapientes* & prisco & recenti ævo fecerit. Non possumus, quin Platonis locum hic apponamus. *Nullum est*, inquit, *inter eos, qui civitatem administrant, officium mulieris proprium, quà mulier est, aut viri proprium, quà vir: sed æquè dispersæ in animantibus utriusq; naturæ: & omnium quidem munerum natura particeps est fœmina, omnium & vir: in omnibus autem imbecillior viro fœmina.* *de Repub. 5. in quem vid. Marsil. Fic.*

§ 20. Egimus de Vocatione Regum: de Inauguratione, cujus multi sunt actus & apud Politicos obvij, eò brevius agemus, quò minoribus illa difficultatibus obsepta est. Quas ipsas succidit Barclajus, cujus verba, quod rem mirum in modum illustrent, digna, quæ hic adscriberentur, judicavimus. *Quod nobis debetur*, inquit, *id non statim nostrum est. Et apud Israelitas quidem Reges, quos ipse DEUS inungi dudum antè jusserat, inauguratione tamen pòst peculiari populi consensu confirmati sunt, ut Saul, David, Hazael. Quippè DEUS, quos deligit Reges, offert populo, non obtrudit. Hi quoq; quibus natura & Gentium jure paterna regna deferuntur, Reges tamen non sunt, antequam ritu patrio & more majorum inaugurentur. Nisi forte populus alicubi jus aliud in Regum suorum favorem vel expressâ lege constituit, vel tacito & diuturno consensu introduxit. Quemadmodum apud Francos in more positum est, ut, qui ad sceptrum jure hæreditario vocatus est, ante solenuem inaugurationem pro inaugurato quoad jus & honorem regium habeatur.* Est enim constitutio Principis quasi quædam conventio, quæ non initur consensu tacito, sed signis certis atq; evidentibus, & fidem facientibus verbis expresso. Atq; tametsi dum Pater v. g. inauguratur, Filius quoq; in Regem assumatur consequenter, non tamen plures Reges fiunt, cum in uno tantum Regis perfectio essentialis insit, in hæredibus vero aptitudo quædam & potentia tantum remota, per inaugurationem, ad proximam potentiam, qua Reges definiuntur, evehenda. De Inauguratione. *lib. 3. de Reg. Potest. cap. 3.*

§ 21. Quemadmodum in Ethicis de Vitio agitur, quia contrariorum eadem est scientia, ut juxta se posita contraria magis elucescant: Ita in Politicis, postquam de Veris Rebuspubl. De Tyranno

tractatio peracta est, ad παρεκβάσεις exerrationes & cadavera Rerumpubl. deveniendum est. Contrarius Regi Dominoq; est Tyrannus qui nec primaria nec secundaria intentione salutem publicam spectat, adeoq; Reipubl. rationem prorsus tollit, quæ in ordine sita & Legum observantia, quarum non sunt Principes domini sed ὑπηρέται καὶ νομοφύλακες, ut Plato ait. & pulchrè Jamblichus τὸν ἄρχοντα, inquit, δεῖ σωτῆρα καὶ φύλακα τῶν νόμων εἶναι ἀδιάφθορον. Arist. Tyranni quatuor notas facit, quando ait, Tyrannum 1 ἀνυπεύθυνον εἶναι, *h. e. nullum factorum suorum reddere rationem.* 2. *Imperare vel similibus vel etiam melioribus se* 3. *Tyrannum dicit non publicam sed privatam curare tantum utilitatem* 4. *imperare dicit nolentibus & invitis.* Prænotamus amplius, stuporem, negligentiam, oscitantiam vel nimiam facilitatem non efficere statim Tyrannum: nec crimina privata sed publica, eaq; 3. non tantum semel admissa; sed continuata, quæ faciunt Tyrannum ἀνιάτως ἔχοντα s. insanabilem, cui omnino contradistingui ἰάσιμον s. sanabilis debet. Cujus distinctionis usus tum apparebit, cum de curatione Tyrannidis acturi sumus.

4 de LL. in Epist. lib. 4. c. 10.

Definitio & Divisio

§. 22. Hinc conflatur Tyrannidis definitio: Quod sit imperium unius in similes, meliores, invitos, nullis rationibus obnoxium, omnia ad privatam utilitatem referentis. Sunt autem Tyranni alij sola occupatione, qui Tyranni tituli sive juris dicuntur, h. e. tales qui imperium nullo jure invadunt: alij sola administratione, qui dicuntur Tyranni exercitii, qui legitimè partum imperium tyrannice administrant: alij simul & occupatione & administratione, qui sunt omnium pestilentissimi. De tyrannis tituli hoc notamus, posse eos consensu populi subsequente veros Reges fieri; Et quanquam injustè potestas agendi data illis sit, justè tamen illos agere, si ex ea potestate & secundum eam agant. Sic Cæsar injuste occupavit Imperium Rom. sed postquam eo potitus est, per & propter imperium justè imperavit.

Origo & Instituta

§. 23. Omnis Tyrannis, inquit Arist. *vel à Regno oritur vel à magno magistratu*, h. e. vel legitimi Reges in Tyrannos degenerant, vel magistratus magni violenter imperia occupant. Subjungit

git Arist. alias Regni & Tyrannidis differentias, à consilio & intentione utriusq;, à fine & hinc ortis mediis, à custodia diversa desumtas, quas spatii angustia excludit: & porro ostendit Tyrannidem ex vitiis Oligarchiæ & Democratiæ conflatam esse Hæc agit Arist. cap 10. Sequenti instituta Tyrannorum fusius percenset. Primum est de Viris præstantibus vel necandis vel urbe pellendis, vel gradu dejiciendis: Inprimis autem de tollendis eis, qui alto & magno animo videntur esse. Secundũ est, prohibere omnes sodalitates, convivia, conversationes, & conventus publicos subditorum, ne conjurare possint, quod difficile nequaquam foret, si tàm amice conversarentur. *Notitia* enim, ut hic ait CL. Piccartus, cujus verbis crebrò utimur, nec pudet, *fidem gignit, fides consiliorum graviorum mater est.* Tum etiam ne illa mutua conversatione rectius instituantur: nam ut rectè Plato ait, *non conducunt tyrannũ ea studia, quæ subditorum mentes acutas generosasq; reddunt, quave amicitias inter eos indissolubiles, societates q; frequentes faciunt.* Tertium, ut cives qui in urbe præsto sunt, semper in propatulo versentur & præsto sint atq; in ipsis veluti foribus tyranni, ad parendum, quæ cunq; imperata fuerint. Quartum ut diligenter inquirat in dicta factave civium, constitutis ad eam rem delatoribus. De quibus quæri posset, an tyrannorum proprii sint? Nunc cursim & properantes Taciti verbis respondemus, qui *delatores adpellat hominum genus publico exitio repertum, nec pœnis unquam satis coërcitum.* Quintum est, de serendis inter cives discordiis. Sextum, ut opes subditorum tum operibus publicis, diuturno labore & magnis sumtibus faciendis, tum perpetua & rigida exactione tributorum imminuat. Septimum ut semper bellum moveat, nec subditis otium unquam permittat: sic fiet, ut bello occupati subditi nihil moliantur, & ut mitius Tyrimum, quo Imperatore carere nequeunt, ferant. Octavum est, ut nemini se credat. Nonum ut licentiam permittat, quam leges in veris Rebus publ. cohibent. v.g. γυναικοκρατίαν licentiam præterea servis &c. Decimum, ut sit πονηρόφιλος, delectetur improbissimorum hominum conversatione, aversetur viros graves & libertatis suæ studiosos: qualis Tiberius, qui *eminentes virtutes non sectabatur* ut ait Tacitus. Undecimum institutum divisum est. Alii enim

ex Arist. lib. 5. cap. 10. & 11.

in Convio.

Ann. 4.

3. Annal.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn730504603/phys_0163
DFG

enim Tyranni conscientiæ stimulum habent, alij non habent, seq; in perpetuis voluptatibus volutant. Utriq; solitudinem aversantur, secum esse volunt epulatores adulatores maximè peregrinos, quibus cordi non est Respubl. quibus etiam corporis custodiam sui committunt. Quæ undecim instituta ad tria generalia capita revocat Arist. 1. huc respicit Tyrannus, ut subditi sint animo servili & abjecto nec altum sapiant. 2. ut ne sint conjuncti, sed dissideant animis & alant inter se simultates. 3. ut sint infirmissimi.

Tyrannorum miseria *Svet in Tiber.*

§. 22. Ultimum punctum occupat Tyrannorum miseria, de quâ audiantur ipsi. Tiberius literis ad senatum: *Quid scribam vobis* P.C.? *aut quomodo scribam? aut quid omnino non scribam hoc tempore? Dij me deæq; pejus perdant, quam quotidie perire sentio; si scio.* Addi possent aliorum voces indices atq; testes, laniatuum & jctuum atq; cruciatuum, quæ in mente. Omnia tormenta exsuperat, quod postquam semel ad malitiæ summum pervenerunt Tyranni, revocare gradum non licet. *Perseverandum est*, inquit Seneca, *nec ad meliora patet regressus. Scelera enim sceleribus tuenda sunt. Quid autem eo infelicius, cui jam malum esse necesse est? O miserabilem illum, sibi certè, qui cædibus ac rapinis potentiam exercuit, qui suspecta sibi cuncta reddidit tam externa quam domestica, cum arma metuat, ad arma confugiens, non amicorum fidei credens, non liberorum pietati! Qui ubi circumspexit quæq; fecit quæq; facturus est, & conscientiam suam plenam sceleribus ac tormentis adaperuit sæpe mortem timet, sæpe optat, invisior sibi quam servientibus.* Concludimus verbis Xenophontis. *Talis*, in *in Tyr.* quit, *est vita Tyrannorum, ac si adversus hostilem phalangem perpetuo in acie starent, quorum vis jctibus impunè prostituti, quandoquidem per opida non secus ac per castra hostilia proficisci coguntur, armigeris jugiter stipati, aequot intuentur cives, tot sibi paratos timent hostes. Et quidem civium privatorum cædes cæde acriter vindicatur. At tyrannicidæ non solùm non afficiuntur supplicio, sed & magnificis insuper decorantur præmiis. At, cum templis ejiciantur, qui privatos homines occiderunt, Tyrannicidis statuæ in templis ipsis ponuntur.*

Quem metuunt, oderunt:
Quem quisq; odit, perisse expetit.

DEO DUCE!

Disp. VIII. Resp. Johanne Albino, Holsat.

§. 1.

Ratio ordinis

HActenus de Monarchia, quantum fert instituti ratio, egimus: nunc ad secundam Reip. formam accedimus, eamq; mediam, in qua nec penes unum nec penes omnes summa residet Potestas, h. e. ad Aristocratiam. *Eam enim gubernationem*, dicente Platone, *in qua non multi imperitant mediam censere debemus, quemadmodum quod paucum est, inter unum multave medium locum obtinet.* Cæterum non aspernandum videtur judicium Cl. Piccarti, qui *Aristotelem* ait *toto opere Politico de Regno perplexè loqui & ambiguè, ut, quid sibi velit, ne conjectura quidem assequi possis. Credo*, inquit, *ne vel Alexandrum offenderet, si regni formam improbaret; vel Græcos suos, si Monarchiam altius extolleret.* Forte non penes Aristotelem ejus obscuritatis potissima culpa residet, sed lacunas sensim in Politica Aristotelis temporum injuria illatas, quæ nonnullibi textum malè sanum & incohærentem effecerunt. Eandem fortunam experta est Aristocratia, & Oligarchia: quanquam hæc curatè satis & clarè descripta fuerit, ut officio nostro factum esse satis arbitremur, si, quæ Aristoteles super proposito negotio sparsim tradita nobis reliquit, nostra hac dissertatione potissimum persequamur.

in Polit.

Aristocratiæ Definitio.

§. 2. Est autem Aristocratia *Respublica, in quâ pauci summam habent potestatem.* Dum Rempubl. generis tenere locum jubemus, simul illos paucos rem populi, non suam tantum curare subindicamus. Nequè enim, ut ex iis, quæ supra disputata sunt, clarissimè liquet, Respubl. nisi æquivocè illis hominũ cætibus tribuitur, in quibus unicè privata compendia sive divitum, sive nobilium sive quorumcunq; aliorum, regnant, salute populi prorsum neglecta. Additur, penes paucos futuram potestatem: quo ipso à Monarchia & Democratia distinguitur: ut enim hæc penes multos (τὸς πολλὸς

t, populum) sive omnes, ita illa penes unum summam collocat potestatem. Perinde vero est sive pauci illi triginta sint, quot olim Tyrannos Lysander victis imposuit Athenis, exemplum secutus Lacedæmoniorum (qui omnes Respubl. sui similes, h. e. Oligarchicas esse volebant, ut Athenienses omnes volebant Democraticas esse) quorum Senatum duo Reges & viginti octo Cives absolvebant, sive decem, quot sibi Correctores esse Roma turbatis rebus voluit, sive duo tresve, modo nec unus nec omnes summam obtineant Potestatem. Neq; vero, cum paucis Majestas competere dicitur, intelligenda ea est inter eos dividi: hæc quippe sita est ἐν ἀτόμῳ, omnibusq; optimatibus nō seorsim aut divisim sed junctim spectatis una inest eaq; indivisa Majestas, ut, si duo fuerint, neuter sine altero de rei summa aliquid statuere queat. Et quanquam in optimatum Republ. unus imperio alterius intercedendi potestatem habet, non magis tamen ex hoc capite dividetur Majestas, quam si Rex, quæ nunc probat consilia & imperia, mox retractans atq; recoquens suo ipsius imperio intercedat.

Vetustas Aristocratiæ. *lib. 3. Pol. cap. 15.*

§. 3. Non est autem ea Aristocratiæ diuturnitas, quæ est Monarchiæ. Multo enim priscis seculis fuit facilius unum aliquem reperire, cui fasces traderentur, Virtute & Prudentia præstantē, quàm plures. Hac mente Aristoteles: *Idcirco fortasse sub regibus*, inquit, *antea vivebant, quia rarò licebat reperire viros plures longè cæteris Virtute præstantes, præsertim cum etiam tunc in parvis urbibus habitarent. Præterea vero ob beneficentiam Reges creabant: quod virorum bonorum opus ac munus est. Postea quam verò multi virtute similes exstitere cœperunt, ferre jam Regum Dominatum non potuerunt, sed commune quiddam quæsiverunt, & Reip administrandæ formam instituerunt.* Circulum subjungit Rerumpubl. atq; ex Aristocratia natam esse dicit Oligarchiam, ex hac Tyrannidem, quæ Democratiam peperit: quibuscum conferantur quæ habet experientiæ consona Machiavellus de mutationibus Rerumpubl. de quibus hic non est dicendi locus. Hoc tamen ex iis, quæ locum Aristotelis citatum præcedunt, addendū duximus, Civitatibus, quæ fulgent pluribus viris bonis & quorum animus integer ac sanus est, ὅσπερες σπεδαῖοι τὴν ψυχὴν optabiliorem videri Aristocratiam, quam regnum, quod

libr. 1. discurs. in Liv cap. 2.

plures

plures uno rectius in medium consulant,& à periculo corruptionis longiùs absint. Atq; hinc patet, cur sacro populo DEUS non unum aliquem, sed plures præficere voluerit.

§. 4. Prius,quam progrediamur,repetendum existimamus,de Aristocratia judicaturo cavendum esse, ne ambiguo nominis sono decipiatur. In omnibus enim Rebuspubl. summa potestas per optimates vel exercetur, vel exerceri debebat, neq; hinc tamen sequitur, omnes Respubl. vel Aristocraticas vel Aristocratia mixtas propriè & verè dici posse. In Germania, Polonia aliisq; regnis Christianis summæ potestatis exercitium & plurima jura penes ordines sunt,neq; tamen concludi nisi valde impropriè &aliene,ut ex superioribus Disputationibus patet,potest,hæc regna Aristocratias, vel Aristocratiâ mixtas esse. In Hollandia & toto fœderato Belgio penes status Generales,Provinciales,Gubernatores,Principem Auraicũ jurium Majestatis exercitium est,eorũ nomine summa quæq; negotia geruntur, adeoq; quicquid est juris publici, ab ordinibus gubernatur,vel singulatim per alios,vel universim per se comitiis coactis, verum hinc non sequitur, Aristocratiam in Hollandia vigere, cum à toto populo penes quem summa potestas est, mittantur cum Nobiles, tum Civitatum deputati. Ita in Geldria supremum regimen Nobiles & urbium deputati obtinent: Idem in Zelandia, Transisalana provincia & Ultrajectensi obtinet, nisi quod in hac ultima veteri consvetudine Clero primum suffragium competit,& in Westfrisia cum Nobilitate & opidanis, plebs quoq; agrariaus suffragij habet. Nam, ut hoc obiter addamus, Belgium fœderatum non una est Respubl. sed tot constat Rebuspubl. quot Provinciis, liberis illis, & in queis libertatis custodes non sunt optimates sed populus universus. Non enim jure civitatis, sed fœdere tantum συμμαχικῷ uniti sunt communem q; hostem & commercia habent, ut demonstrat H. Grotius. Idem de Helvetiis, & Ætolorum atq; Achæorum apud Græcos olim fœdere dicendum est. Ut autem è diverticulo iu viam redeamus, in omnibus Rebuspubl. fas esse, dicimus, ut imperent prudentia & Virtute conspicui sive optimates, non tamen in cæteris imperant cum summa potestate, præterquam in Aristocratia.

Optimates in omnibus Rebuspubl. imperare debent.

in Apolog. cap. 1.

Optimates quinã sint? *pro Sext.*

§. 5. Porro, cum Aristocratia ex vi nominis optimatum Imperium signet, quid optimates sint, & quomodo adscisendi, paucis explicandum est. Rem acu tetigit Cicero, cum *optimates* describit, *qui ità se gerunt ut optimo cuiq; sua consilia probent.* Patet ergo, Optimatum titulo indignos esse, qui Virtute & Prudentia (hæc enim ab illa secreta versutia est) destituuntur: eos vero reapse optimates esse, sub quibus justitia, pax, pudicitia, securitas, dignitas florent, sub quibus etiam quantum homini prospicere datum est, opulenta civitas copia bonorum omnium abundat. Dices, paucos tales esse, adeoq; propemodum ἐκ τῶν ἀδυνάτων talem Rempubl. videri. R. paucos quoq; Reges tales esse, qualem ex Bodino disp. præced. describebamus: adeoq; illud Lipsij repetimus, quod non minus valet in fine totius Philosophiæ Practicæ, quam in fine Politicæ speciatim dictæ: *Ut is, qui exemplar, sibi proponit, emendatißimum cupit, etsi infra illud consistet, tale hic est, audeamus optima, aveamus optima, etsi imbecillitate hac insita retrahamur.* Et quanquam forte in uno non reperiatur consummata prudentia & absoluta virtus, adhuc tamen Aristocratia salva manet, si in universis, queis indivisim Majestatem adsignavimus, omnes Prudentiæ & Virtutum numeri atq; nervi insint. *Nam cum sint plures, suam quùq; Virtutis & prudentiæ partem habet, ut congregati fiant tanquam unus homo, multorum pedum & multarum manuum & multis sensibus instructus, itemq; multis moribus & cogitationibus præditus*, quæ sunt Aristotelis memorabilia verba. Atque, ut sunt humana, intercurrant licet nonnulli defectus, modo à rei summâ seu scopo boni publici non penitus aberretur, à potiori parte & præponderante adhuc Resp. denominanda est: quemadmodum Aristoteles ipse Respubl. in quibus magistratus leguntur & creantur, habita non solum divitiarum, verum etiam virtutis ratione non dubitat Aristocraticas appellare.

prim. libr. Manduct. diss. 16.

Philosophi non sunt Vitiorum humanorum famuli.

3. Polit. cap. 11.

4. Polit. cap. 6.

Alibi eliguntur. *Num. 11. v. 16.*

§. 6. Cæterum in Judæorum Republ. optimates electi fuerunt. Nam cum Moses oneri ferendo solus impar esset, ex DEI scito elegit septuaginta Seniores, qui in curarum atq; summi imperij individuam societatem venirent. Nec dubitandum relinquitur, quin consvetudo eligendi optimates, qui erant Synedrij assessores, in populo sacro ad ejus internecionem duraverit. Oligarchiam quidem,

dem, hoc est, Aristocratiæ abusum sapere videtur, si optimates eligantur ab ipsis optimatibus: verum cum omnia referant ad bonum publicum optimates, nulla supicio Oligarchicæ dominationis oboriri, etiamsi vel ab universo optimatum Collegio, vel ab aliquibus delectis, iisq; ut major constet fides atq; securitas, jurejurando devinctis novi optimates designentur, quos invenire difficile non est in eâ Republ. quæ bonis legibus juxta ac moribus, & inprimis dextra juventutis institutione floret. Talis Respubl. fieri nequit, quin plurimos spectatæ domi militiæq; fidei ac prudentiæ Viros pariat proferatq;. *Nunquam autem*, verba sunt Romani Sapientis, *quamvis obscura virtus latet, sed mittit sui signa: quisquis dignus fuerit, vestigiis illam colliget.* Puerilem & ridiculum modum eligendi Ephoros notat Aristoteles, quem Plutarchus in Lycurgo narrat. Omnis populus convocabatur in locum unum, cui loco adjuncta erat domus aliqua clausa, in qua erant scribæ & auditores. In locum illum, ubi populus erat congregatus, introibant illi aut certè sistebant se, qui petebant honorem illum Ephorias. Illi populus acclamabat, nunc frequentior, nunc rarior. Hunc applausum audiebant scribæ & auditores, cui datus esset, ignorabant: Itaq; pro modo plausus numeros ducebant, ex eoq; numero Ephori eligebantur. Apage temerariam & cæcam eligendi columina Reip rationem!

de Tranq. Animi cap. 3.

lib. 2. Pol. cap. 9.

§. 7. In Republ. Venetorum Optimates non liberis votis, sed à stirpe leguntur. Nam, ut rectè Arnisæus de statu Reip. Venetæ contrà Contarenum disputat, Majestas (de novissimis loquimur temporibus) nec penes Ducem, si quis est, nec penes Concilium Precatorum, aut Collegium, aut Decemviros, sed penes Concilium Magnum est, quod ex Nobilitate colligitur. Anno enim 1217. cum Petrus Gradenicus jam in septimum annum Reip. præesset, Leonhardus Bembus & Marcus Badoërius præpositi Quadraginta Virûm, in hoc Collegio legem proposuerunt deliberandam, *ut quicunq; præsenti anno & quatuor præteritis Consilio Majori adscripti fuissent, sine novâ electione in illud cum tota posteritate admitterentur*, quæ cum primum digna visa fuisset promulgatione Quadraginta viris, proposita deinde Consilio Majori, non minorem applausum meruit, eaq; factum est, ut inposterum iis familiis, quibus

Alibi succedunt.

l. 2. Relect. Pol. de Rep. cap. 4. sect. 2.

tum aditus in curiam patebat, dignitas illa & libertas in hæreditatem cesserit.

Non tamen in summos Magistratus.

§. 8. Verum tametsi ad Consilium Majus omnes Patritij Seculares majores XXV. annis admittantur, in summis tamen Magistratibus (penes quos Majestatis exercitium præcipuum est) creandis non præcisè generis nobilitatem, sed præcipuè Virtutem atq; Prudentiam spectant. Quo pacto rem gerant, operæ pretium est ex Contareno discere. Ejus summa huc redit. Quando consultatio incidit gravis, aut magistratuum electio, quæ non nisi consentientibus omnibus ordinibus definiri possit, eliguntur duo, qui in utramq; partem agitant id, quod in deliberationem propositum est, audientibus omnibus, qui in Concilio locum habent. Postea vero ubi satis agitatum est, circumferuntur urnæ artificiosè fabricatæ, quibus injiciunt singuli pilulas quasdam linteas in cellulam (duæ sunt) interiorem albam, si suffragari velint, vel in exteriorem viridem, si refragari: Istæ vero pilulæ occultius injiciuntur, quam ut à quoquam animadverti possit, utrum is, qui injicit, suffragetur, an vero refragetur. Et ita postquam omnes pilulas injecerint, depromuntur & numerantur pro quaq; sententia vota: fitq; conclusio istius sententiæ, in quam plures consenserint, absq; contentionibus, absq; offensionibus & jactura temporis.

An hi Nobilitatis aspectu conferendi?

§. 9. Dices: Omnino Nobilibus magistratus adeoq; τὴν χυρίαν administrationem Nobilitatis aspectu committi debere. ἐσθλῶν γὰρ ἀπ' ἀνδρῶν ἐσθλὰ γίγνεται τέκνα, κακῶν δ' ὅμοια τῇ φύσει τοῦ πατρός: quos Euripidis versus transtulit Horatius: *Fortes creantur fortibus & bonis &c.* Nec ullis sumtibus parcere Nobiles videmus, ut liberi rectè atq; ordine instituantur, ad Virtutem componantur, atq; sic ad Rempubl. gerendam formentur. Deniq; Naturæ voci omnium gentium consensus videtur respondere, quæ Nobilitatem in maximo pretio & honore habet. Idem de divitibus dicendum: queis non minori jure Magistratus deberi videntur. Virtus enim est Aristocratiæ nota: ad quam diviti meliori informatione aditus patet, quæ pauperum spes votaq; destituit. Haud enim facilè emergunt, quorum virtutibus obstat res angusta domi. Præterea non tantum patriæ amantiores sunt opum aspectu,

ctu, quas obsidis vice & pignoris apud Rempubl. habent, sed etiam causæ, propter quas à Virtute receditur, longius à divititibus absunt. Habent enim opes, quarum acquirendarum causa hominibus nihil esse nefas solet: habent, unde cuticulam curent, ut ne voluptatis quidem causa, quæ maxima esse ad peccandum illecebra solet, improbi sint. Accedit ultimò hic quoq; hominum consensus, qui Viros divites καλοκἀγαθὸς καὶ γνωρίμους bonos & nobiles appellant. Nimirum *& genus & forma* & quid non? *Regina Pecunia donat.*

§ 10. Sed ad hæc facilis est responsio. Concedimus quidem, nobilitatis & divitiarum rationem esse habendam, si cætera sint paria. Nec negamus, avitæ virtutis semina in generatione liberis inseri posse: hoc tantum dicimus, experientiam testari, hæc semina sive Parentum indulgentia aut incuria corrumpi vel negligi, sive ipsorummet liberorum vitio velut summo jacta solo inarescere, quibus satius est, ante partæ majorum gloriæ acquiescere, & fumosas atq; araneantes imagines crepare, quam per laborem Virtutem propagare & perpetuare. Nec desunt, quibus Nobilitas omnis nequitiæ velamentum est, qniq; omnia sibi licere, quia sint Nobiles, putant. Idem de divitibus dicendum, quos ipsa experientia testatur divitiis fretos itidem omnem disciplinam excutere, effrænes esse, contumelioſos, injurioſos, turbulentos, & tandem facultatum alienarum prædones. *Nam crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit. Et, Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.* Nec semper concessas voluptates cupiunt: sæpe ingenij humani vitio vetitas concupiscunt, & cum aliorum contumelia conjunctas. Consensui hominum & favori, de quo dicebatur, ingens ille tumor & fastus nobilium pariter atq; divitum multorum reclamat: *subducamus sane calculos*, verba sunt Piccarti, *& nisi pro uno decem contraria adferamus, herbam adversæ parti porrigamus.*

Negatur.

in lib. 4. Polit. Arist. c. 8.

§. 11. Concludimus ergò, rationes § 9. allatas id efficere, ut habeatur nobilium & divitum ratio aliqua, si sint studioſi Virtutis & prudentiæ alumni: Verum ut absolutè divitiarum & nobilitatis solo aspectu aut tota Respubl. aut potiſſima Reip. munia, quæ Prudentiam Virtutemq; requiruut, iis committantur, id non tantum injustum est, sed & Rebuspubl. exitioſum. Busbequius apud Turcas

Obiter mores nostri taxantur.

Epist. 1. Turcas diligentes laudabilium institutorum custodes, nullam generis nobilitatem prævalere, solâ domo Othomanica excepta, reliquos non genere distingui, sed muneribus ait, quæ Princeps ipse distribuit, in quo non divitias non fumum nobilitatis pendit, non gratiam cujusquam aut multitudinis judicium moratur, sed merita considerat, mores atq; ingenium intuetur. Ita suos ibi quisq; natales, suam fortunam quam fingat pro arbitrio, in manu habet. Unde qui rerum primas à principe tenent, ferè sunt pastorum aut bubulcorum filij, de quo tantum abest, ut eos pudeat, ut etiam inter se glorientur, eoq; plus sibi tribuant, quo minus majoribus aut fortunæ natalium debent. Sic in ea gente dignitates, honores, magistratus virtutum & meritorum præmia sunt, improbitas, ignavia, inertia nullo honore pensantur, jacent, contemnunturq;: *Ergo*, concludit Nobilis. Busbequius, *illi rebus gestis florent, dominantur, imperij fines quotidie proferunt: apud nos aliis vivitur moribus, virtuti nihil est relictum loci: omnia natalibus deferuntur, opinione natalium omnes honorū aditus occupantur.* Sed hæc ad disput. de Magistratu spectant.

Satius est plures esse optimates. *lib. 5. Pol. cap 6.*

§. 12. In Aristocratia penes paucos Majestatem esse, suprà assertum est. Dubitari hic posset, an satius sit pluribus optimatibus in manum tradere Rempubl. quàm paucioribus. Ut hæc dubitatio, quantum potest, discutiatur, cum ut tradit Aristoteles, duæ sint causæ principes, cur mutetur paucorum status, injuriæ à paucis illis plebi factæ, sive sint contumeliæ, sive expilationes, & dissensiones Principum, quæ hic crebriores sunt, si optimates nominis sui mensuram semper expleant, perinde esse quivis videt, utrum pauci sint an vero plures. Verum cum virtus in omnium animis non æquè radices egerit, & sæpè boni ex occasione deterrimi fiant, palmam damus ei Aristocratiæ, quæ in plurium manu consistit. Plures enim non facilè in injuria conspirant, semperq; Valerius aliquis aut Horatius existit, qui Claudiorum, Fabiorumve rigorem mitiget: quod si injuriæ suspicio fortè exoriatur, ut solet ad suspicandum plebs esse proclivis, minus periculosa est invidia, quæ in plures dividitur. Deinde plures si sint optimates, pluribusq; ad magistratus summos pateat aditus, dissensionum tanta materia non est, quanta pauciorum potentiæ offertur. Quo consilio DEUS Opt.

Opt. Max. non tantum in populo suo Aristocratiam, cui Aristoteles quoq; dat palmam, esse, sed hanc ipsam quoq; pluribus optimatibus constare voluit. 7. Polit. cap. 1.

§ 13. Modo dicebatur injuriam plebi factam & dissensiones Principum Aristocratiæ pestem esse. Hi scopuli quomodo præternavigandi sint plenius nunc exponendum est. Nihil attinet generatim de optimatum officiis disserere: planum est, imperantium esse, ut tam erga æquales, quàm plebem adeoq; omnes rectè atq; decenter segerant, utq; dissidiis, & contentionibus Principum, aliisq; malis maturè sancitis legibus, earumq; rigida observantia occurrant, inprimis, ut cives à teneris rectè atq; convenienter statui Aristocratico instituantur, doceanturq;, quæ ad Aristocratiæ firmitudinem spectant. Ut in specie aliquid proferamus, & quidem à posteriori initium faciamus, primum monitū hoc esse jubemus: *In eâdem familia Magistratus maximos continuari non expedit.* Scribit de Q. Fabio Maximo Plutarchus: Cū majores ipsius consulatus in Republ. sæpius gessissent, ipse etiam quinquies eidem imperio cum laude præfuisset, cum eundem honorem in filium conferri vidisset, deprecatum esse, ne familia benè de Rep. merita potentissimorum civium invidiæ objiceretur, neve contra leges maximum imperium in una familia continuaretur. Neq; putavit avitæ quid decedere gloriæ, si imperio abstineret filius, sentiens videlicet cum Catone, qui magistratuum cupidos viæ ignaros dicebat, ideoq; semper velle cum lictoribus ire, ne errent. Veneti jam olim hoc caverunt, circumscripta Ducum potentia, & in exilium actis præcipuis familiis, quæ imperio assveverant. Impegerunt in hunc lapidem Florentini, Pisani, Patavini, aliæq; Italiæ Respubl. ista continuatione honorum sub servitutem redactæ. *Præstat* igitur *objurgare naturalem nobilitatis superbiam morandiq; in imperiū aut in filios transferendæ cupiditatem fortiter reprimere & coercere*, quæ sunt Caji Marii apud Paterculum verba. Hoc monitum in eo quoq; observant Veneti, dum in constituendis triginta sex electoribus tantummodo binis ex eadem familia patritiis istius dignitatis consequendæ potestatem faciunt. Cui simile quid in Noribergensium Republ. occurrit. Hujus moniti neglectus, ut olim Augustæ Vindelicorum, ita nuper Lunæburgensi non exigua incommoda pe-

De Aristocratia Monitum Primū.

perit, videturq; Venetis quoq; & Batavis aliisq;, quos suis tenebris & silentio malumus involvere, procellas minitari.

Monitum secundū.

§. 14. Secundum Monitum est, ut *caveatur, ne unus & alter summis honoribus aucti turbare compositam Remp. vel Tyrannidem invadere possint.* Solicitissimè id cavent Veneti, qui belli summam peregrino commendare malunt, & aliàs tum hujus tum ducis potentiam intra cancellos coarctant, ut res novas moliri non possint. Romani minus circumspecti fuerunt, qui, cùm aliorum tum potissimum Julij Cœsaris potentiam omni ex parte juverunt, prorogatâ ei contra leges per decennium provincia; quâ re animus ipsi additus eò, ut pensitatis suis & inimicorum viribus uteretur occasione rapiendæ dominationis, quam ætate prima concupiviſſet. De Miltiade tersissimus scriptor Æmilius probus seu Cornelius Nepos: *Miltiades multum in imperiis magistratibusq; versatus non videbatur esse posse privatus, præsertim cum consuetudine ad imperij cupiditatem trahi videretur.* Nulli enim Magistratui tanta potestas attribui debet, ut consueta Reip. munia sistere aut impedire possit. Quod monitum suum Machiavellus illustrat exemplo Venetorum, quod nobis hic adjicere visum est, cum & inter bonos frigusculum oriri possit. *In Venetorum*, inquit, *Rep. penes Senatum, quem Magnum Consilium vocant, sita est potestas distribuendorum honorum, eligendorumq; magistratuum, qui cum in ipsa urbe*, tum foris *per ipsorum imperium ad rerum gubernacula accedant. Accidebat olim, ut Senatorum multitudo ex occasione aliqua indignata, aut iracundia commota, nec domi neq; foris successores iis, qui magistratibus abiissent, crearet: ex quo non sine magno Reip. periculo accidebat, ut civitates suis judicibus ac magistratibus carerent, idq; eò usq; durare solebat, donec aliqua ratio inveniretur eosdem senatores placandi. Quæ res successu temporis Reip. plurimum detrimenti afferre potuisset; nisi à sapientibus viris huic malo remedium excogitatum fuisset, qui arrepta occasione legem obtinuerunt, ne quisquam magistratus seu domi seu foris per ipsorum ditionem, ab sua sede & officij administratione discederet, priusquam novus in locum ipsius substitueretur: qua lege sublata est occasio, ne Senatorum multitudo ex aliqua causa incitata remorari queat, ea, quæ sine damno publici boni cessare in Rep. nequeunt.*

lib. 1. discurs. cap. 50.

§. 15.

§. 15. Hactenus Machiavellus, qui eodem libro salutare hoc monitum suggerit: *Si quid mali vel in Rep. domi, vel foris adversus Rempubl. vehementer auctum sit, satius esse id ferre aliquandiu, quam in id eniti, ut violenter exstirpetur.* Exempli gratia, *inquit*, si in Rep. juvenis alicujus nobilisq; viri virtus emergere videatur: in eum omnes homines intentos habent oculos, favoreq; ejus studia prosequuntur: quod si ille clam ambitiosus sit, eo hominum favore ad tantum fastigium adscendit, ut antequam errorem suum agnoscant ii, qui tantopere ei favebant, non amplius extet remedium, nimiam illius potentiam minuendi: & si quis adversus eam quippiam tentârit, augendæ illius potius, quàm minuendæ occasionem dabit. Quod Romanis cum Jul. Cæsare contigit, cujus virtus à principio cùm Pompeji tum aliorum favore adjuta postmodum illis terrori fuit. Sed nimis tardè vel Ciceronis testimonio cùm cæteri, tum Pompeius ipse Cæsarem timere cœperunt: nam cum postea de minuenda ejus potentia cogitassent, eo ipso Reip. ruinam accelerârunt. Concludit Machiavellus: *Quæ cum ita sint, ac difficile sit hujusmodi morborum initia observare: quod rerum omnium principia tenuia ac debia sint: melius est, auctos jam eò usq; hosce morbos, ut agnosci possint, ferre, & commodam aliquam occasionem expectare, quàm eos subito oppugnare: quod temporis successu fieri queat, ut vel sponte extinguantur dum favor clientiam intepescit, vel certè ut hæc mala non tam cito erumpant.*

Cui annectitur cautio quædam. *cap. 33.*

§. 16. Tertium monitum est. *Ne imperia magna sint diuturna.* Nam ubi nimis diu summi magistratus prolongantur, fieri vix potest, quin cristas erigant homines, & in ordinem redigi detrectent: alii contrà se præteriri ægrè ferant, unde indignatio & dissensiones. Omnis autem pergravis est magistratus, ut inquit Brutus, cui nullum tempus certum est præfinitum, & qui nullis actorum suorum rationibus reddendis obnoxius est. Inde enim tyrannus nascitur. Mihi itaq; placet, uti magistratus potestas anni spatio contrahatur. Imperandi enim illa parendiq; vicissitudo ac potestas, antequam animum corrumpat, relinquanda, reprimit ingenia fastuosa, nec inebriari nimia licentia sinit. Atq; hic maximè à demagogis illis patritiis cavendum, qui in populi delinimenta conversi, ut imperij prorogatione gradum sibi struant ad Tyranni-

Monitum tertium.

Halicar. lib. 4.

rannidem, fingunt plebis quæ novitatis nimium solet esse avida, ne gradu moveantur, interesse, qualem adulatorem repræsentavit Jul. Cæsar: vel Collegis suis tribus quatuorve adblandiuntur, reliquos despiciunt, ut olim Athenis ex triginta Tyrannis fecit Chatides & Phrynichus. Dices, quomodo Optimates gradu moveri possunt, cum supra dictum sit, summam eos potestatem habere. Tenendum & hoc est, penes universos indivisim esse summam potestatem: quod si singuli spectentur, universorum subditos esse, quibus exercitium summæ potestatis seu summi magistratus committuntur, sed definito tempore deponendi. Atq; hæc monita sunt ex parte optimatium: quorum usus est in aliis quoque Rerumpubl. formis, Monarchia & Dimocratia, quarum interest & quæ monita sunt, & quæ mox monebuntur, observare.

Monitum Quartũ

§. 17. Quartum monitum plebem respicit: *Cavendum, ne plebs specie quoq; injuriæ feriatur.* Absit contemtus, procul esto contumelia, modus ponatur usuris, severius in lædentes nobiles animadvertatur, communicent connubia patritii cum plebeiis, hi quoq; non excludantur à summis magistratibus, vel si summis arcentur, minores & quæstuosi ut præfecturæ, quæ fuit Carthaginensium consvetudo, iis committantur, deturq; omnibus modis opera, ut penes optimates custodia sit libertatis, nulla autem suspicio servitutis.

Colonia-rum deductio.

Quod si hoc pacto frangi plebs & domari bellua multorum capitum nequit, ferocior pars in colonias mittatur, attribuanturq; ipsis agri & aliæ commoditates è quibus lucrum capiant, ditescantq;. Hoc remedio Plato sæpenumero usus quasi salutari medicamento ad vitia urbis expurganda. Unde ἔκπεμψιν τῶν δημοτικῶν vocat μηχάνημα. De aliis colonarum usibus ita Bodinus: *Plebs tenuiorum quæ urbem onerabat, exhauriebatur; stirpes civium propagabantur; veteranis agri assignabantur. Jam vero materia seditionum ex Urbe sublata, coloniarum translatione etiam victi populi Romanorum moribus, legibus, imperiis assvescere: deinde connubiis ac propinquitatibus contracti cum Romanis sensim coalescere necesse habebant; aut si res novas molirentur, aderat colonia Romanorum veluti specula quædam, quæ hostes præoccupare ac præpedire aut Romanos exercitus arcessere solebat.*

5. de LL. lib. 6. c. 2.

§. 18. Ul-

§. 18. Ultimum monitum eandem plebem respicit: *Cavendum, ne plebs adversum optimates insurgat.* Legibus ad hanc rem opus est, & censurâ morum, atq; inprimis bona juventutis & statui convenienti institutione. Præsertim, ut in omnibus Repuspubl. ita in hac optimatum valet vigeatq; lex, quam sanxit Amasis Ægypti Rex, Soloni quoq; Athenienſium legislatori usurpata, quâ qui Νομάρχαις, unde viverent, demonstrare non possent capitali supplicio, teste Herodoto, plectebantur. Draco ut in cæteris legibus ita hic quoq; durior erat, qui omnes otiosè in Rep. viventes occidi jussit. Duæ enim sunt teste Platone, Rerumpubl. pestes, Otium & Inopia. Bodinus *remedium majus nullum esse* dicit, *quam ejusmodi homines, qui propter desidiam in otio vivunt, & in turpi inertia voluptatibus diffluunt, è civitate ad bellum emittere, & veluti pravis ac corruptis humoribus plenum corpus vacuare.* Sed inprimis observetur illa lex, quam DEUS Opt. Max populo suo, quem ab optimatibus regi volebat, commendavit, quamq; Moses tradidit, & ex eo videtur mutuatus Plato, cujus hæc sunt verba: *Nemo in nostra Rep. mendicus esto: quùquù id tentaverit, & miserabilibus precibus stipem victumq; collegerit*, (de validis mendicantibus sermo est) *eum præfecti è foro, ædiles totâ urbe, agrorum præfecti tota exterminent regione.* Sub nomine mendicorum fures, βλαυτοτόμοι seu erumenisecæ, sacrilegi, turbones & similium scelerum artifices atq; pestes Reip. in eam irrepunt. Miserabilibus vero personis, non desunt Viris prudentibus rationes, quibus succurrere possint. Deinde inter eos, qui Rempubl. turbare possint & velint, primum locum facilè tenent decoctores, alijq; his similes, foro cedentes, quibus exemplum Periclis imitari placet, qui, ne rationes ærarij malè administrati redderet, patriam maluit bello objectare, quam domi paupertatem colere. Lex 12. tab. nota est de secando partiendoq; corpore debitoris vivi: quam pœnam fidei sanciendæ gratia fuisse impositam scribit Gellius, neq; pejus facinus habitum, quàm contra fidem egisse: nunquam tamen aliquem ea pœna punitum, eò quod horror illius effecit, ne crimen quis committeret. Contra Bancharios, qui cum fraude & periculo multorum sedes vertunt, exstat quoq; Romani Imperij constitutio, quâ comprehendi carcereq;

Monitum Quintũ

Deut. 15. 4.

lib. 10. cap. 1.

castigari ut fures jubentur nulla ratione habita salvi conductus, vel fidei publicè datæ itineris non impediendi. Et quid in scelestissima consilia impulit Catilinam, ut de aliis nunc taceamus, quàm æs alienum? Nobis, inquit, est inopia domi, foris æs alienum, mala res, spes multò asperior: deniq; quid reliqui habemus præter miseram animam? Quin igitur expergiscimini? en illa, quam sœpè optastis, libertas. Tantum de monitis: cogimur enim abrumpere, & ad Oligarchiam accedere.

Oligarchiæ definitio.

§. 19. Oligarchiam definit Aristoteles, quod sit *Respubl. ubi pauci divites plures tamen uno habent summam potestatem ad propriam respicientes utilitatem.* Eandem descriptionem ὀλιγαρχίας habet Plato: *Eam*, inquit, *voco potentiam paucorum, in qua magistratus à census æstimatione civibus tribuuntur, & in qua divites dominantur, pauperibus vero nulla est Reip. communio.* Hanc paucorum potentiam merùm abusum esse & prævaricationem Reip. ex iis, qui disputavimus Disp. Quintâ, luculenter constare potest. Ibi quoq; tetigimus jus Oliarchici status. Scilicet, cum in confesso sit, inæqualibus inæqualia deberi, Oliarchici sibi ut ditissimis τὸ κύριον seu supremam potestatem deberi contendunt. Simul nonuimus, quantum à vero jure & fundamento Rerumpubl aberrent, dum opes pro puppi prorâq; habent, atq; earum aspectu prima omnia invadunt: Cujus erroris geminam adfert causam Princeps Philosophorum, alteram Philautien, alteram incuriam seu incogitantiam: de quibus cum abundè egerimus Disp. citatâ, plura verba facere nihil attinet. Satis ipse Aristoteles hoc fundamentum evertit, cum non tantum lubricum esse docet, sed ipsis quoq; Oligarchicis tandem contrarium. Quod si enim aliquis ditissimus aut nobilissimus existet, eodem jure lubnixus præsentem rerum statum evertet, totiusq; rei summam sibi soli vindicabit. Aristoteli jungimus Platonis de Oligarchia judicium: *Necesse est*, inquit, *non unam hanc, sed duas esse Respubl. unam quidem pauperum, divitum alteram, & homines intra mœnia eadem habitantes sibi invicem semper insidiari.*

lib. 3. Pol. cap. 7. de Rep. lib. 8.

§. 13.

lib. 8. de Rep.

Oligarchiæ divisio.

§ 20. Oligarchiæ quatuor species recenset Aristoteles, cujus integra verba apponemus. *Unum genus Oligarchiæ est, in quo magistra-*

giſtratus mandantur ex cenſibus tam magnis, ut pauperes atq; egentes, numero plures, eorum participes non ſint: ſed ei, qui tantam rem habeat, Reip. adminiſtrationis participi eſſe liceat. Aliud, cum ex magnis cenſibus creantur magiſtratus: & ipſi eos, qui deſunt, cooptant. Si igitur ex his omnibus, qui cenſu ſunt æquales, hoc faciant: videatur hoc eſſe potius Ariſtocraticum, ſi vero ex quibusdam certis, Oligarchicum. Aliud autem Oligarchiæ genus eſt, cum filius in locum patris ſuccedens, magiſtratum capit. Quartum, cum magiſtratus imperant, non leges: atq; hoc genus in Oligarchia altera ex parte veluti tyrannidi reſpondet in monarchia. & Subnectit Ariſtoteles capite ſequenti de omnibus his Oligarchiæ ſpeciebus judicium, quod verbis Cl. Piccarti proferemus. Prima cum habeat cenſum neq; tamen maximum, fit, ut nec in otio ſemper queant vivere, cum ex publico nihil capiunt. Itaq; legibus vigorem ſuum eſſe patiuntur, quo privata quoq; curare poſſint. Secunda ſpecies, ubi cenſus eſt major, & proinde pauciores Reip. participes, major quoq; eſt paucorum potentia, non tanta tamen, quæ in omnibus ſibi fidat, ſed ſuſpectam habeat multitudinem, itaq; legum rationem quoq; habet. Tertia eſt illorum potentium, qui ne in poſteris ſuis occaſum dignitatis ſuæ ſentiant, jus ſucceſſionis introducunt, & lege lata ſibi cavent, quam ut obtineant, alias quoq; leges obſervare tenentur, ne, ſi nullam teneant, aboleatut quoq; lex ſucceſſionis. Quarta eſt deterrima, quando pauciſſimi potentes aucti divitiis imperium ad ſe rapiunt, & omnia libidine & arbitratu gerunt excuſſa legum reverentia. Nam opibus ſuis pauperes ſuſtentant, ditiores paulo deſpoliant, ſic plebeculam ſervire natam pane monſtrato circumducunt, ſpoliati bonis ſeqvuntur ejulantes. *lib. 4. Pol. cap. 5.*

§. 21. Nunc paucis deinſtitutis Oligarchiæ, & quomodo ea fulri poſſit, agendum eſt. Inprimis hoc agendum eſt, ne plebs prorſus à Rep. excludatur, ſed certo delectu & numero, nonnunquam ſine omni cenſus reſpectu ad magiſtratus minores admittantur. Quod ſi temporum ea felicitas eſt, ut plurimi ad cenſum definitum perveniant plebeji, vel major cenſus eſt conſtituendus, vel plebejæ familiæ ſpectatiores in ſpem interitus patritiarum familiarum reſtituendi ſubrogandæ, exemplo Romanorũ, qui plebejas familias nobiliores quandoq; fecere patritias, quod urbes imperij nonnullæ ob- De Inſtitutis & fulcris Oligarchiæ.

lib. 6. Pol. cap. 7. observare quoq; solent. Præterea hoc quoq; observetur, ut maximis magistratibus imponantur maximi sumtus, quos Aristot. λειτουργίας vocat, qualia sunt publica ædificia exstruere, templa, Scholas erigere, ludos, venationes, munera præbere: qua ratione plebs ab appetendis maximis magistratibus metu maximorum onerum deterrebitur: ipsi vero Oligarchici præclaram sui memoriam posteritati tradent. Cæterum de his aliisq; videatur Aristoteles capite citato septimo & sexto. Nobis breviter, quo pacto navis hæc carriosa, fissa & exitio vicina ὀλιγαρχίας sustentari inter fluctus & procellas possit, exequendum est. In oligarchia, siquidem stabilem eam velis, idem observandum est, quod pro firmamento Tyrannidis Aristoteles adducit, qui posquam unum modum conservandi Tyrannidem, violentum illum & non crebrum minus, quam sævum proposuerat, alterum mitiorem seu Sophisticum aggreditur, qui Tyrannidem nonnihil remittit, laxatq; & ad regiam gubernationem se conformat. Ad eundem modum Oligarchicis quoq; ea opera danda est, ut in consultationibus, magistratibus judiciis (hæ enim tres præcipuæ partes Reip. sunt teste Aristotele) plebis quoq; ratio habeatur, adeoq; hoc agant divites, ut ad Optimatum regimen quam proximè accedant. Neq; negamus, quandoq; ex usu publico esse ut σοφίσματα seu Sophismata Politica Oligarchiæ aptentur, v. g. ut arma divitibus imperentur, pauperes vero hac re subleventur, prætextu ne impensis faciendis graventur, re ipsa ne quid turbare queant, item ut divites in militaribus exercitiis instituantur, quibus si non adsint, multentur (idem de consultationibus & judiciis dicendum) pauperes vero si absint, impunè habeant. Hoc pacto inescabitur & retinebitur in suam perniciem ruitura plebs, credetq; suo commodo & publico egregie, dum à mulctis est immunis, melius secum agi, pluribusq; privilegiis se gaudere, quam ipsos divites. Non enim forte de nihilo est, aut simpliciter rejiciendum illud Platonis: *Rempubl. administrantibus præcipuè, si quibus alii mentiri convenit vel hostium vel civium causa ad civitatis utilitatem:* quomodo medicus si ægroto mendaciolum aspergat, aut Pater improvidam filij ætatem ludificet, nullum contrahitur vitium: de qua re agemus, cum DEO

lib. 3. Pol. cap. 11.

lib. 4. Pol. cap. 14.

lib. 3. de Rep.

disput. penultimâ.

DEO Duce.

Disp. IX. Resp. Christophoro Vphoff/ Embdano.

§. 1.

RErgimus hinc ad Democratiam, ultimam quidem illam ut ordine ità dignitate, neutiquam tamen adspernandam, imò cultissimis olim Gentibus antepositam cæteris Reip. formam. Non enim de nihilo est, quod habet alicubi F. Guicciardinus. *Liberæ civitates* DEO *summopere placere; eò quod in iis magis quàm in alio genere Rerumpubl. commune bonum conservetur, Jus suum cuiq; æqualiter distribuatur, Civium animi vehementius ad virtutem & laudem accendantur, Religio colatur, Sacra peragantur.* Quod de Virtute ait, comprobari amplius clarissimo cum Græcorum tum Romanorum exemplo potest. De utrisq; Dio: *Dum unius nutu in Græcia omnia gerebantur, nunquam res magnas gesserunt: postea vero qvum in illam alteram popularem potestatem devenerunt, clarissimi evaserunt. Nos quoq; Romani libertatem assecuti ad hanc magnitudinem nullis aliis, quàm Reip.* (democratiæ) *bonis freti, progressi sumus.* Et quis nescit, Rempubl. Athenienſium exclusis Archontibus perpetuis tulisse Draconem, Solonem, Thaletem, Miltiadem, Aristidem, Themistoclem, Niciam, Alcibiadem, Periclem, Cimonem, Demosthenem, aliosq; omni genere Virtutum inclitos & florentissimos Viros, quorum inire numerum difficile fuerit: Romanam verò Rempubl. Regibus pulsis singulari virtute ac prudentia eminentissimorum ducum copiosissimam lectissimamq; messem produxisse, qualem frustra quæsiveris in reliquo orbe universo? Sed hac de re pluribus agendi infra locus erit.

lib. 10. Histor.

lib. 52.

§. 2. De nomine Democratiæ prænotamus, non uno atq; eodem modo apud Græcos eam accipi. Plato democratiam generaliter usurpat tam pro recto atq; bono, quàm pro vitioso & prolapso Reip. statu: adeoq; quamcunq; τὸ πλῆθος ἀρχὴν democratiam

De nomine Democratiæ. *in Polit.*

cratiam appellat, quam dividit in eam, quæ legibus gubernatur, & eam, quæ legum nullam habet rationem, sed ex lubidine plebis, belluæ multorum capitum regitur. Polybius *illud esse populi imperium* (δημοκρατίαν καλῶμεν) dicit *non ubi penes quamlibet turbam potestas est faciendi, quicquid voluerit aut proposuerit, sed ubi patrius mos viget Deos colendi, parentes honorandi, seniores reverendi, legibus parendi: ij sunt cœtus, aquâ quos si vincit illud, quod pluribus visum fuerit, populi imperium esse jure dici potest.* Ad eundem modum alij quoq; Scriptores Græci democratiæ vocem sive generaliter, sive in specie pro Imperio populi recto accipiunt. Aquibus Aristoteles discedit, dum Democratiam vocat Imperium plebis, (δῆμον enim accipit pro viliore populi parte) totius autem populi imperium in quo tam flos populi quam fex rerum potiuntur æquo jure, Politiam seu Rempublicam vocat, nomenq; generis uni tribuit speciei: quanquam ipse Aristoteles fateatur, *quas nunc vocant Politias, majores τὰς πρόπερον Democratias appellasse.* Quam vero Politiam vocat in libris de Republ. eam Timocratiam ἀπὸ τῶν τιμημάτων seu à censu ità dictam alibi appellat, quatenus scilicet omnes censi pares sint & æquales. Nos Democratiæ vocem, prout οἱ πρόπερον eam usurpârunt, & vulgus hodie capit, pro Imperio populi recto accipimus & à cæteris Rerumpubl. formis distinguimus; Democratiam vero prolapsam Ochlocratiam appellabimus.

lib. 6.

lib. 4. Polit. cap. 13.

3. Eth. cap. 12.

Democratiæ definitio.

§. 3. Est autem Democratia Respubl. in qua populus universus summam obtinet potestatem. Populus nobis est universa multitudo tam nobilitatem quam plebem complexa: à qua vocis latitudine non abhorret Græcum δῆμος, quodq; apud Athenienses erat βουλὴ καὶ δῆμος, id Romanis fuit Senatus Populusq; Romanus; quæ vocum complexio Senatum non tàm à populo distinguit, quàm populi primam facit & nobilissimam portionem, idemq; valet ac si dicam, Senatus, adeoq; totus Populus Romanus. Cum ergo ex æquo penes Nobiles atq; plebem Majestas est, Democratia existit. Nec valde nunc soliciti sumus de eo, quod ex Aristotele non minus communiter quàm operosè disputatur; Videlicet, ut existat democratia seu Politia in specie, quendam veluti

luti cinnum vitiosæ democratiæ & oligarchiæ, & tantùm non mixtionem fieri oportere, ità ut totus ordo patritiorum æquali jure censeatur cum toto ordine plebis, non habita numeri ratione, cujus si habenda ratio esset, jam plebe prævalente non videretur penes universũ populum summa residere potestas, sed penes viliorem ejꝰ partem. Hæc, inquã disceptatio nunc supervacua est, quando inquirimus in ipsam democratiam, h, e, formam & statum democraticum: discutietur infrà, ubi de institutis democratiæ circa *Magistratus*, *Senatum*, *Judicia* (quæ sunt tres primariæ Reip partes Aristotele teste, ipsamq; Reip administrationem seu summæ potestatis exercitium tangunt) agere necessum habebimus.

lib. 4. Pol. c. 14. & lib 6. cap. 1.

Aliud forma, aliud administratio.

§. 4. Etenim si in alijs Rerumpubl. formis non est obscurum discrimen inter formam seu statum & administrationem, certè in democratia id ipsum omnium clarissimè relucet, in quã summa quidem potestas penes universum est populum, sed exercitium illius & administratio penes delectos. Quomodo in Rom. Rep. Romulo mortuo penes Senatum authoritas, penes populum potestas erat. Et authoritatis quidem tanta vis erat, ut res ad comitia Senatus produceret, in curia prius deliberaret non tantum, verum etiam decerneret, ità ut nihil jubere populus posset, cujus Patres non fuissent autores. Et tamen penes populum totum & ejus suffragia potestas trium summarum erat rerum, magistratuum scil. creatio, legum latio, & belli inferendi deponendiq; arbitrium, teste Halicarnasseo, quæ sunt tres indubiæ potestatis summæ tesseræ. Genevates ex promiscuo ordine civium magnum, quem vocant, Senatum ducentorum constituunt, qui summum in Rep. locum obtinet, & non convocatur, nisi ubi de maximi momenti negotiis agendũ, aut aliquod Majestatis jus est exequendum. Quia vero ad hoc concilium omnium ordinum cives promiscuè admittuntur, & totum populum repræsentat, non est pro Aristocratia hæc Respubl. habenda, sed pro democratia: quippe totius populi suffragiis Senatores leguntur, magistratus summi creantur, leges feruntur, bella geruntur, pax & fœdera firmantur. Eadem fermè ratio Rerumpl. in septem cernitur majoribus Helvetiorum Cantonibus, in quibus Senatus sodalitiorum suffragiis, vel etiam sedecimvirorum & decurionum legitur, & omnes per populum aut ejus delegatos constituuntur

Antiq. Rom. l. 6. c. 58.

Magistratus: quæ quidem Respubl. non secus ac Athenienſis olim, Senatui maximarum rerum procuratione concedunt, ſed ſalvo populi jure, ſalvaq; ejusdem majeſtate. Ad eundem modum in fœderato Belgio, quod non unà, ſed diſtinctis Rebuspubl. conſtat, ut dictum ſupra, & in Hollandia quidem ſumma poteſtas penes populum, ejusdem vero exercitium penes Principem Auraicum & ordines eſt, quorum conventus ter quaterve anno, aut quoties res poſcit, indicitur, & Hagæ habetur. Auctis vero cum bello oneribus & negotiis alius quoq; conſeſſus inſtitutus eſt, qui perpetuo Hagæ agit & ærarium regit, resq; ad fœdus σωμμαχικὸν & commercia ſpectantes judicat, atq; adeò, quando ipſorum ordinum conſeſſus non habetur, illum repræſentat, atq; ab ipſis deliberata exequitur, ordinum conventum, quum opus eſt, convocat, & articuloſ ſeu capita deliberandorum ſingulis membris ſubmittit. Quinam autem illi ordines? Nobiles & civitatum deputati, quorum moderator in Hollandia eſt jurisperitus, quem vocant Advocatum Hollandiæ, qui prima comitiorum die, de quibus agendum, aperit: ordines autem præſtito fidelitatis & ſilentij jurejurando de ſingulis deliberant, & quod major pars decreverit, id ratum habetur (præterquam in rebus maximi momenti, in quibus ſingulorum conſenſus exſpectatur) & ab eodem Jurisperito in acta refertur, quorum exemplaria octavo poſt peracta comitia die Nobilitati & ſingulis civitatibus mittuntur. Illi vero ordines, qui Hagæ perpetuo agunt, ut plurimum poſt triennium domum revocantur, & alij ſubmittuntur. Quæ omnia ſtatus in Belgio democratici non tam σημεῖα ſunt quam πεκμήρια.

diſp. IIX. §. 4.

An populo rectè tribuatur poteſtas? *lib 3. Polit. cap. 11.*

§. 5. Atq; hæc ita ſe habent Dubitari poſſet, an rectè ſatis toti populo poteſtas jubendi competat, illi multorum capitum belluæ, in quo, ut Cicero loquitur, *nec conſilium eſt, nec ratio, nec diſcrimen, nec diligentia, quig; ex veritate pauciſſima, ex opinione plurima judicat.* Reſpondet Philoſophus, ſi de plebe atq; fece multitudinis ſermo ſit, vera illa eſſe (& ſic Cicero ſua jubet explicari) ſi de ipſâ totâ, falſa. diſtinguit vero multitudinem, dicitq; aliam prorſus beluinam eſſe & virtutis omnis expertem, qualis in extremo orbe habitat; aliam modeſtam, ingenuam & quæ virtutis habeat guſtum, qualis in medio orbe Græcia, Italia, &c. exiſtit. Deinde, talis multitudo,

tudo, si conjunctim accipiatur, æquè ac pauci prudentes rectis consilijs atq; imperijs gubernare Rempubl. potest, imò haud paulò melius: in quam rem tria similia affert Aristoteles, queis totam hanc disputationem mirum in modum illustrat. *Quemadmodum cœnæ*, inquit, *in quas singuli Symbolam contulerunt, ijs, quarum sumtus ab uno suppeditatus, est, sunt copiosiores & lautiores. nam cum sunt multi, suam quemq; virtutis & prudentiæ partem habere, eosq; congregatos, & multitudinem illam fieri tanquam unum hominem multorum pedum & multarum manuum, & multis sensibus instructum, itemq; multis moribus & cogitationibus præditum. Quapropter de musicorum & poetarum operibus melius judicat multitudo: alij enim de alia aliqua particula, omnes autem de omnibus.* Alibi vero eandem resumit quæstionem, eamq; tribus potissimum rationibus decidit. Prima est, quod in rebus dubiis quisq; nostrum solet amicos convocare & in consilium adhibere, quo ostendimus plures rectius judicare de casibus singularibus, quàm unum. II. Compertum est, populum universum, quantumvis sæpè in universalibus errantem in singularibus rarius errare: cujus rei exemplum porrigit Romanus populus, qui, cum diu contendisset, è plebe quoq; tribunos consulari potestate creari, postquam id obtinuit, omnes patritios nullum plebejum elegit. Adde memoria dignissimum exemplum Campanorum apud Machiavellum. III. Multitudo non ita facilè corrumpitur, quàm pauci, quemadmodum ingens stagnum non ita facilè turbatur, ac parva lacuna. *lib. 3. cap. 15.* *lib. 1. disc. cap. 47.*

§. 6. Prius, quam ad Instituta democratiæ accedamus, de æqualitate civili nonnulla dicenda sunt, quæ velut fundamentum democratiæ est, cui innituntur & superstrui debent instituta. Nam quia ex æquo penes omnes summam residere potestatem diximus, maximè propria & velut essentialis nota democratiæ est hæc æqualitas, quam Aristoteles ait consistere in duabus rebus, imperandi & parendi vicissitudine, & Libertate. Omnes enim cives æqualiter nunc imperant, nunc parent. Cumq; æquale sit duplex, ratione numeri & ratione dignitatis ἴσον ἀριθμῷ, καὶ ἴσον λόγῳ s. proportione idemq; ἴσον κατ' ἀξίαν, (hanc vocant Geometricam cum personarum & dignitatis in magistratibus legendis fit respectus: illam Arithmeticam, cum non fit) in democratia vitiosa valere debet æqua- Fundamentũ democ. Æqualitas. *lib. 6. Politi cap. 2.*

æqualitas Arithmetica, ut, quem ordinis ratio tangit, is imperet, & viciſſim alij locum cedat. ſed & Libertas in exerrante democratia in licentiam abit, & jubet licitum cuiq; eſſe vivere, prout lubet, & facere quod vult atq; prout vult. In democratia rectâ æqualitas viget proportionis & Geometrica, quæ in conferendis magiſtratibus dignos ab indignis diſcernit, Virtutemq; reſpicit, quæ ſola Civitates olim collegit & nunc ſervat, atq; ut Veræ nobilitatis non habet nullam rationem (ἡ γὰρ εὐγένεια, inquit Ariſtoteles, ἐστὶν ἀρχαία ἀρετὴ, *Nobilitas eſt priſca virtus*, quam qui non poſſidet, nec nobilitatis verus eſt hæres) ita nec plebejos animos faſtidit. Porro non eſt vera libertas ἐξουσίαν ποιεῖν ὅ τι τις βούλεται: licentia hæc eſt, ſcaturigo τῆς ἀναρχίας, peſtis atq; pernicies Rerumpubl. quando ἀδεὴς ἀδενὸς ἀδὲν ἀκούει h, e, nemo quenquam audit, ſed ex ſuo quiſq; modo, arbitrio & lubidine vivit. Quam hominum colluviem Ariſtoteles, ut infra dicetur, democratiæ prolapſæ ultimam eamq; peſſimam ſpeciem facit, imò Reip. nomine prorſus indignam. *Ubi enim nulla eſt legum authoritas, ibi nulla quoq; eſt Reſpubl.* ut rectè ait Chryſippus. Ipſe quoq; negat Phyloſophus, illorum ſententiam, qui in democratia æqualitatem ſecundum Arithmeticam, in oligarchia ſecundum Geometricam proportionem æſtimandam ſtatuunt, eſſe ſimpliciter veram & bonam, quia hiſce tum impune pauperes, illis vero ditiores opprimere & bonis evertere liceat.

lib. 4. Pol. cap. 8.

Seu æqualis omnium libertas.

§. 7. Vera ergo æqualitas conſiſtit illa quidem in alternatione imperij & Libertate, ſed ſano atq; integro ſenſu. Scilicet τὸ ἐν μέρει ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι ſ. poteſtas viciſſatim imperandi & parendi eſt illa quidem nota democratiæ etiam rectæ, ſed hujus ea lege eſt, ut non ordinem ſimpliciter reſpiciat, ſed perſonarum potiſſimum attendat qualitatem, adeoq; illas dotes, quibus ornatos eſſe Magiſtratus, ſi tanti nominis ex plere menſuram cupiunt, oportet, (quod uberius Diſp. de Magiſtratibus explicatum dabimus) videlicet amorem Reip. Prudentiam, Probitatem. Atq; hæc eſt illa ἰσονομία atq; æqualitas quam everſam Horatius Valeriusq; Coſſ. apud Livium queruntur, cum decemviros *nihil dicunt juris in civitate reliquiſſe, Comitia & annuos magiſtratus & vicißitudinem imperan-*

lib. 3.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn730504603/phys_0186
DFG

perandi, quod unum exæquandæ sit libertati, sustuliſſe. Nec ante conquievit plebs Romana, quàm omnes magiſtratus ſecum communicarentur. *Quæſtores*, inquiunt apud Livium Sextius & Licinius, *ſicut tribunos militum paucis ante annis ex plebe cœptos creari: conſulatum adhuc ſupereſſe plebeijs. Eam eſſe arcem libertatis, id columen, ſi eo perventum ſit, tum pop. Rom. verè exactos ex urbe Reges & ſtabilem libertatem ſuam exiſti maturum & ſi*, ut alibi habet Livius, *ambos patritios non videant perpetim Conſules, ſed invicem pareatur & imperetur, nec pars alter in æterno imperio collocata, plebem nuſquam aliò natam; quàm ad ſerviendum putet.* Rurſus non hæc eſt libertas, quæ Legum obedientiam excutit: quin contra hæc demum vera libertas eſt cenſenda, quæ refrœnat cupiditates, lubidini modum ponit, noſq; Virtuti & legibus fingendos formandosq; tradit. *Legum* inquit præclariſſimè Cicero, *magiſtratus miniſtri ſunt. & legum denique omnes ſervi ſumus, ut liberi eſſe poſſimus. Lex enim eſt fundamentum libertatis, fons æqualitatis, mens, animus, conſilium & ſententia civitatis poſita eſt in Legibus* Et plato *ſerviri ait DEO ſervitutem, quæ ſervitur obediendo Legibus.* In his ſita eſt æqualitas democratica, cujus tanta portio debetur uni quam alteri, plebi quàm patritiis Unde apparet, ut jura Majeſtatis cætera, ita ea quoq; quæ dominio eminenti continentur, plebi cum patritiis communia eſſe, adeoq; jus venandi, piſcandi, aucupandi, cæteris paribus nulli ne minimo quidem ſubtrahi oportere.

lib. 6.

lib. 7.

pro Clu.

lib. 6. de LL.

§. 8. Quanquam vero in Regno & optimatium imperio, ſi totus ſpectetur populus, iſq; ſui juris & civiliter ac publico ſtatu liber, libertatis umbra & imago quædam apparet, in democratia tamen libertas in vero ſuo vultu conſpicienda præbetur. Hic enim ſinguli imperare alternis, ut dictum eſt, vicibus apti nati ſunt, prorſus *ſicut ab initio homines Politiam cœperunt*, (verba ſunt Ambroſij) *ut communis eſſet labor, communis dignitas, per vices ſinguli partiri curas diſcerent, nemo eſſet honoris expers, nullus immunis labore.* Diſputat ſatis acutè Machiavellus, utrum libertatis cuſtodia optimatibus, an populo tutius committatur, & rationes pro populo magis, eventum pro optimatibus militate aſſerit, quoniam diutius duravit libertas Venetorum, quàm Romanorum. Nos *populi imperium juxta libertatem, paucorum dominationem regiæ libidini propio-*

Libertas quanti facienda.

in Hexa.

lib. 1. diſcurſ. cap. 5.

piorem esse cum Tacito pronunciamus. Non est in humanis quidquam, cujus sit ferventior cupido quàm libertatis, eò quod cum naturæ ejusdem simus & ejusdē cœtus civilis consortes, æquale nobis jus deberi arbitramur. Quæ causa est, cur democratiæ ferè multò sint omni genere bonorū florentiores, quàm quævis alia Reip. forma. Testes laudamus Græcos, Romanos, quiq; soli hodiè, quod sciam, per eorum vestigia gradiuntur, Germanos, hosq; non omnes, sed Helvetios, fœderatos Belgas, eorumq; æmulas pro modulo suo liberas Imperij Urbes. Quis enim non quàm libentissimè isthic sedem fortunarum suarum figat, ubi polliceri sibi habet prolem non in spem servitutis nasci vel educari, sed liberam non tantum fore, verum etiam si det operam Virtuti, ad ipsa Reip. gubernacula admotum iri? ubi rebus partis tuto frui possis, quid malis, quàm augere omnibus modis cum privatam rem, tum publicam, quando-

lib. 2. cap. 2. quidem ab hac incolumitas illius universa pendeat? *Non habetur ratio*, inquit alicubi Machiavellus, *boni publici, nisi in liberis civitatibus, in quibus id, quod ex æquo prodesse potest omnibus, aut quàm plurimis, semper* (utinam!) *decernitur, nec habetur ratio paucorum quorundam, quibus nocere forte possit id, quod universis prodest. Contrà quam accidit in iis civitatibus, quæ principis alicujus imperio parent. Nam in iis plerumq; fit, ut quod Principi prodesse potest, universis civibus noceat.*

Institutæ democratiæ in genere.

§. 9. Cum autem eadem hæc æqualitas, quæ aliàs bella minimè parere solet, si modum sui fastigii non tenet, cadat & in extremam devolvatur servitutem, quid in magistratibus, quid in judiciis, quid deniq; in Senatu sequi democratia debeat, delineare nos ac adumbrare necessum est. Quod enim aliis rebus accidit, ut facilis ad vitia sit delapsus, gratiâ exempli, qui gravis esse vult, incidit in asperitatem & tristitiam morum, fitq; βαρὺς potius quam σεμνὸς, id in democratia maximè locum habet, ut, quo majus ea bonum civibus dilargitur suis, tanto proclivior sit *in casum atq; avide ruendo in libertatem plebs*, ut Livius ait, *in servitutem elabatur*. Firmanergo est & vincienda convenentibus institutis. Ea generatim si spectentur, huc redeunt. Leges tam non scriptæ quam scriptæ observentur, inprimis illæ, quæ de rebus sunt sacris constitutæ, ut fiat populus persuasus, si quid contra leges & religionem designet, non

pœnam

pœnam tantum exteriorem, sed gravissimam quoq; divini Numinis vindictam impendere. Nihil enim est, quod cohibere rituram in exitium suum plebem possit, quam internus ille & à DEI metu veniens terror. Atq; ut in omni Republ. Religionum multitudo ac diversitas ceu seditionis seminarium cavenda, ita maximè ea in democratia, quantum potest, fugienda, quippe quæ motibus & seditionibus præ cæteris obnoxia, vel ex hac unica sœpe causa evertitur, nisi metus fortè externus teneat populum religione dissilientem. Proximum huic generale institutum est, ut omnes cives conveniantur huic statui educentur, & maturè imbuantur (præsertim populi potior pars) amore erga præsenrem statum, & contemtu universæ pompæ, quam præferunt Principes & Reges externi. Potissimum id danda opera, quo sit patritiornm & plebis æqua potestas, ne vel præponderent patritij, resq; in dynastiam & dominatum paucorum eat, vel omnia plebis arbitrio subijciantur, quæ destituta consilio meliorum effrœnis est, &, ut Cicero eam nocat tyrannus. Maximè, si tribunitijs concionibus seu demagogis patulas aures præbeat, qui cum invideant divitum & Nobilium bonis, hos quasi insidiatores publicæ libertatis traducunt, & odio plebis obijciunt: quod sentientes patritij atq; divites, prævenire quam præveniri malunt, quo fit, ut omnia permisceantur, & vel in tyranniem unius vel dominatum paucorum res tandem erumpat. Cumq; *egestas seditionem & Injuriam efficiat*, Philosopho teste, curandum, ne plebs cum egestate colluctetur, atq; inde occasionem rapiat nova moliendi. Porro quatuor modos affert Aristoteles, quibus sublevari tenuiorum fortunæ possint. Primus est, si quod supereſt Reip. dividatur in pauperes, si non singulos, at collectos in sodalites aut tribus, ut inde suppetat, quo rem facere singuli possint. Dices, exhausto ærario unde necessariæ impensæ sumentur? Resp. à ditioribus, si nihil est tenuioribus, unde juvate Rempubl possint. Secundus est, ut in colonias deducantur pauperes: qua de re suprà diximus. Tertius est, ut constituta mercede pauperibus opus præbeatur v. c. jubeantur ædificia divitioribus exstruere, vel fossas ducere, propugnacula firmare. Quartus est, ut in publicum contribuant ditiores & cum pauperibus bona sua communicent χρήσει

lib. 3. de Rep.

lib. 2. Pol. cap 8.

lib. 6. Polit. cap. 5.

 s. usu

ſ. uſu non κτήσει ſeu poſſeſſione. Nunc ad ſpecialia inſtituta democratiæ deſcendamus.

Inſtituta ad Magiſtratus pertinentia.

§. 10. Inſtituta democratica ab Ariſtotele poſito & ſupra à nobis explicato fundamento protinus imponuntur. Inſtituta ad Magiſtratus pertinentia ſex enumerat, & ſeptimum poſt adjungit. Primum eſt, ut magiſtratus creentur ex omnibus & ab omnibus. Secundum, imperari viciſſatim ab omnibus unicuiq;, & ab unoquoq; omnibus, per certa nimirum temporum intervalla. Tertium eſt, magiſtratum debere ſorte creari, non ſuffragiis. Sed hoc vitioſæ democratiæ proprium eſt, niſi ità capiatur, ut non quidem ſimpliciter ex omni civium numero, ſed ἐκ τῶν προκρίτων ſ. προκριθέντων ſorte ducantur Magiſtratus, quando ſcilicet primâ de prudentia & moribus factâ quæſtione ex omnibus civibus excerpuntur aliqui, quaſi præjudicio magiſtratibus digni, quorum nomina deinde in urnam conijciantur, & certo numero, quoſcunq; ſors dederit, magiſtratus fiant. Quem modem mixtum ex Ariſtocratia & politia alibi Ariſtoteles appellat. Libro autem ſexto, quando de democratia optima agit, hæc verba velut ἐπανορθώσεως χάριν inſerit: *Qui Rempubl. adminiſtrant, cum eos bene & præclare adminiſtrare neceſſe eſt: (nam ita magiſtratus ſemper ab optimis gerentur & populo volente ac lubente & viris bonis non invidente:) tum homines frugi, viriq; illuſtres neceſſario hac reip. deſcriptione atq; ordine erunt contenti. Nam nec aliorum deteriorum imperio parebunt & juſtè imperabunt: quia penes alios rationum reposcendarum ſit poteſtas. Pendere enim ex aliorum (populi totius) judicio atq; auctoritate, & quicquid velit quis facere non licere, utile eſt. Nam quidlibet agendi licentia ac poteſtas id quod in unoquoq; homine mali ineſt, vitare non poteſt. Itaq; neceſſariò id evenit, quod eſt omnibus Reip. adminiſtrandæ formis utiliſſimum, ut viri boni reip. præſint, tuti à periculo peccandi & ſine immunitione virium aut commodorum multitudinis.*

lib. 6. c. 2.

lib. 4. Pol. c. 14. cap. 4.

Quartò Magiſtratus non mandentur ex cenſu. Sic enim, ut Rempubl. Carthaginenſium examinans ait Ariſtoteles, maximi magiſtratus fient venales, & plus tribuetur divitiis quam virtuti; tota quoq; civitas reddetur avara; ipſa deniq; Reſp. quæſtui ab iis habebitur, qui Magiſtratum emerunt. Quinto idem Magiſtratus ne

lib. 2. cap. 11.

bis

bis terve uni mandetur, ne excludi se reliqui indignentur, & unus crebrâ prælatione tumefactus contra Remp. insurgat. Nisi forte magistratus sint minores, nec cum magno conjuncti periculo, aut majores quidem, sed ad quos gerendos sint idonei pauci, quales sunt bellici magistratus. Sexto ne sint magna imperia diuturna, sed coerceantur angustis terminis, tum ut pluribus aditus ad Magistratum pateat, tum ne diuturna imperia in Tyrannidem exeant, (quas rationes duodecimum Aristotelis s. ultimum institutum repræsentat) nisi forte mutatio multa secum incommoda trahat, qualis est mutatio Imperatoris bellici & Quæstoris. Cæterum de proximis duobus præter ea, quæ disp. antecedenti diximus, pluribus infra cum disputatione de Magistratibus, tum disp. de Remediis in Republ. morborum agendi locus erit. Quomodo vero Viri Illustres & Reip. nimij in ordinem cogi debeant & supra diximus nonnulla, & infra plura dicentur. Videatur interim eruditissimus Forstneri discursus notis ad Taciti librum Annalium secundum. Septimum institutum quod à reliquis avellit Aristoteles, & numero undecimum facit, (habet etiam locum in judiciis, senatu) huc quoq; spectat, ut ignobiles, pauperes, imò sordida opificia exercentes, non ab omnibus honoribus & officiis, modo eorum sint capaces, excludantur.

pag. mihi 128. seqq.

πολλάκις καὶ κηπωρὸς ἀνὴρ μᾶλλα καίριον εἶπεν.

Atq; hæc sunt instituta Magistratum concernentia.

§. 11. Cum his cohæret institutum unicum, quod concernit Judicia. Judices ex omni populo legantur, qui de rebus maximi momenti, hoc est iis, quæ ad Reip. summam pertinent, & jura Majestatis, nec non de privatorum rebus, si veniant in periculum civium fama bonaq; judicent. Atq; hic est nervus potestatis popularis ideoq; studiosius cavendum, ne unus ordo civium judicandi de Magistratuum actis alijsq; gravissimi momenti rebus ad se præteritis cæteris pertrahat, quod fiebat in Rom. Republ. cum Sempronijs rogationibus equester ordo in judiciorum possessione collocaretur, aut rursus Serviliæ leges senatui judicia redderent, Mariusq; & Sylla de eo vel præcipuè bellarent. Sunto autem judicia rarissima, gravissimæq; pœnæ constituantur in calumniatores ac

Institutum ad Judicia pertinens.

temerè litigantes mulcta pecuniaria, exsilium, infamia, vincula, stigmata, mors deniq; , idq; serio & cum cura agatur, ut, qui crimen intendit, quod probare non potest pœnam perferat illam, quam convictus sustinere debuisset. Hoc enim nisi fiat, periclo maximo ditiores exponentur, nec prius conquiescent demagogi seu tribuni plebis, quàm plebem sua sponte satis ad incommodandum ditioribus instructam & propensam impulerint, ut, quo jure, quâve injuria ditiorum bona invadat, modò judiciis, modo publicationibus bonorum, modo erogationibus, modo tabulis novis, semper fere divisionibus agrorum. Quo nihil esse pernicioſius Reip. potest Cicerone teste, qui in officiis *nullam* ait *acidere posse majorem civitati pestem, quam si pauperes divitum bona ad se rapiant.* Tunc enim divites undecunq; præsidia conquirunt ad opprimendam plebem, &, quod olim fecere Neapolitani, Britanni, Hispani, alijq; peregrinas gentes evocant suo & Reip. exitio. Hic notetur stratagema populare pauperum minuendæ cupiditati non è minimis esse, si mulctæ & bona damnatorum nec plebi cedant, nec ditionibus ne uterq; auri aviditate proruat ad injustas accusationes & damnationes ditiorum, hi vero prævenire quàm præveniri malint & contra præsentem Reip. statum conspirent: imò nec ærario inferri debent, sed sacris (ita suadet Philosophus) adduci, unde plura commoda existent. *Nam & ij*, verba sunt Aristotelis, *qui injusta facinora patrant, nihilominus sibi à peccando cavebunt, (aquè enim multabuntur) & multitudo agrestiũ atq; impolita minus erit ad reos condemnandos facilè ac propensa, ut pote nihil lucri factura.* In Monarchia quoq; hujus observationis usus est. Boni enim Principes, cum injurias suas & læsæ Majestatis crimen ulti sunt, ne magnitudinem pecuniæ & avaritiam reo exitium attulisse dici posset, bona damnatorum non sibi abstulisse, sed modo in sacros convertisse usus, sœpe liberis aut agnatis damnati transmisisse leguntur.

lib. 2.

lib. 6. c. 5.

Institutа ad Senatum

§. 12. Tandem Senatus ex omni populo constituatur, nec penes Magistratus esse debet consultatio, nisi de rebus pauciſſimis & haud magni momenti & quantum ad τὸ προβουλεύειν. Porro quatuor modis totum populum consultationum fieri posse partici-

ticipem docet Aristoteles. Primus cum non omnes simul conveniunt, & de capitibus illis deliberant confertim, sed certus deligitur numerus, sic tamen, ut excludatur nemo, sed alium post alium adeoq; omnes tandem ordovoçet. Huic non absimilis est modus in Rebuspubl. nonnullis usitatus quo collegia certa magistratuum ex omni populo collecta de Rep. consuliant, quale collegium fuit Athenis Thesmothetarum, Romæ Collegium Prætorum, Tribunorum plebis, Ædilium: quanquam eorum authoritatem ità restringat populus, ut summa Reip. jura sibi reservet. Secundus est, quando conveniunt ad deliberandum de Rep. omnes quidem confertim, sed summa tantum capita & jura Majestatis sibi sumunt, reliqua permittunt magistratibus sorte vel suffragio delectis. Tertius modus cum secundo coincidit, nisi quod hic magistratus tantum suffragio & consequenter idonei tantum cooptentur. Quartus est, quando omnes de omnibus rebus coeuntes consultant, & magistratus nullam prorsus habet potestatem statuendi aliquid de quavis re, tantum illis permissum est τὸ προανακρίνειν seu τὸ προβουλεύειν, h, e, prius inter se deliberare, de quibus rebus ad populum seu universitatem sit referendum. Ut autem, quis modus democratiæ rectæ sit conveniens, breviter definiamus, præsupponimus primò: non ex usu Reip. esse, ut ad quamcunq; rem totus convocetur populus, consultius esse, ut vel deligantur ex universis conspectiores, ad quos nomine populi rerum summa deferatur, vel non nisi difficilimis ac durissimis temporibus totus jubeatur adesse populus atq; consultet collectim per tribus, curias, sodalitates: deinde distinguimus tempora pacis & belli. Tempore pacis vel habentur deliberationes communes vel secretæ. Ad deliberationes communes cum statas seu ordinarias tum indictivas seu extraordinarias nonnullibi universus populus convocatur, quomodo Respubl. quædam Helvetiorum, montanæ maximè, Uranorum, Suitensium, Underwaldorum, Glarensium, Abbaticellanorum ad deliberationes utriusq; generis omnes cives, modò puberes sint vocant: rectius alibi non toti populo deliberationes de rebus maximis committuntur, sed delectis ex omni populo quippe qui & melius &c. tius rem expediunt, quomodo apud eosdem Helvetios Tigurini, Berna-

pertinentia. 4. Pol. c. 14.

Bernates, Friburgenſes ex ducentis civibus, Baſileenſes ex ducentis quadraginta quatuor, Schaffhuſani ex octoginta ſex civibus conſtitutam βουλὴν ſeu ſenatum habent, ad quem publica negotia referuntur. Idem in Belgio fieri à Nobilibus & urbium deputatis ſupra diximus. Secretiores vero conſultationes paucioribus concredendæ ſunt, ne multorum conſcientia, quæ tacita vult Reſpubl. corrumpantur; quomodo Genevates ex ſenatu viginti quinq; viros cum perpetua poteſtate ſecretiori conſilio præficiunt, qui totius Reip. arcana pertractant. Inter omnia Reip. Venetæ inſtituta præclariſſima, non aliud mirabilius eſſe Trajanus Boccalinus aſſerit, quam, quod, cum paucis concredita Reſpubl. tyrannidi viam ſternat, indeq; Veneti præcipua rerum vel ſeptemviris, vel ſenatui Rogatorum, qui plusquam 250. nobilibus conſtat, permittant, ſummum tamen horum omnium & ſimilimum oblivioni ſilentium, ſummamq; fidem experiantur nulla mercede venalem, nullis perviam proditionibus. Eandem rem Athenienſes, (de quorum gemino Senatu ſummo vide Scaligerum 2. de Emend. Tem.) & Romani, hodiè Belgæ alijq; repræſentant. Deniq; in bello, ubi bis peccare minimè licet, multitudo capitum quàm maximè nocet, quandoquidem rapienda ſæpè potius, quam capienda conſilia ſunt. Res enim gerendæ duo, celeritatem & ſilentium poſcunt: quorum utriq; numerus inimicus eſt. Hodiè Venetiis, qui ad bellum mittuntur, non ſuis relinquuntur conſiliis: ſed arbitrium de ſumma re certis finibus circumſcriptum domo ſecum afferunt in caſtra, ut ſæpe ne quidem tormenta bellica illi ad feriendos muros, vel alio loco, modove alio collocare audeant, quàm quo mandatum ipſis eſt: nec niſi graviſſima defuncturis pœna juſſa Senatus tranſcendere licet. Quod ipſum egregias benè gerendæ rei occaſiones ſæpè corrumpit. Cæſaris apud Dionem verba ſunt: *Quibus domi ſedentibus movetur bellum, ita ut querelæ initio per legationes fiant utiq; tunc neceſſe eſt, de eo deliberari & ſciſci, deinde exercitus & imperatores mitti: ſed quæ jam egreſſu eductuq; copiis bella exoriuntur, ea non in diſceptationem adducenda, ſed tanquam ipſa neceſſitas approbaverit jufferitq;, antequam ingraveſcant, præ occupanda.* Quomodo Romæ olim poſtquam interveniente Scto populus

Vid. Mach. lib. 3. diſc. 15 & Scip. Amir. in 2. Taciti. Annal.

lib. 38.

lus bellum semel decreviſſet, ejus adminiſtrandi poteſtas Conſuli tradebatur: Senatus ſibipacis tantum firmandæ jus reſervabat; cætera in Imperatoris poteſtate erant; dimicare aut abſtinere pugnâ, obſidere urbes, ſolvere obſidia & ſi quæ ſunt his ſimilia. Fœderatum Belgiũ imitari in parte videtur Romanos, qui imminentibus belli periculis ad creationẽ quoq; dictatoris velut ad ſacrã anchoram confugere ſolebant, feliciores multò, quamdiu Magiſtratus ille temporarius fuit, Belgis, apud quos perpetuus eſt & hæreditarius Principatus militaris.

§. 13. Cæterum, quod de judiciis ſuprà monebamus id de conſultationibus hic repetitum volumus: ne ſint nimirum conſultationes illæ nimis frequentes. diximus enim omnis generis cives ad conſilia vocandos, & habendum totius populi delectum: ex quo cum neceſſum ſit ſequi, tenuiores quoq; huic ordini adſcribendos, manifeſtum eſt, non eſſe frequenter nimis indicendas deliberationes, niſi prorſus exhauriri tenuiores velis dum publicis poſtputant privata. Quod ſi aliunde malo huic medicina ad ferri nequit, non inconſultum eſſe arbitramur id, quod pluribus locis Ariſtotelis inter inſtituta ſuæ democratiæ recenſet, ut nimirum ſportulis & mercede quadam illiciatur populus, ne ab his judicandi & conſultandi partibus abhorreat utq; iis, qui ad judicia atq; conſultationes ſunt delecti, aliquid erogetur quo diſpendium rei familiaris, quod publica negotia imperant, publico ſumtu relevetur atq; reſtituatur. Quod vero addit Ariſtoteles democratiam uſurpare debere id in conſiliis, quod ſolet Oligarchia in judiciis, id eſt, ut tenuioribus mercedem, ditioribus multam decernat, unde futurum, ut ad deliberationes de Rep. omnes conveniant, id democratiæ Ariſtotelicæ, in qua concio ex promiſcua multitudine plebis collecta rerum domina eſt, & in qua prudenter deliberant, imperiti decernunt, hujus, inquam vitioſæ Reip. qualecunq; fulcrum eſt. Sic tenuioribus civibus, ſi publicis concionibus interſint & judiciis, in redhoſtimentum dare mercedem, divitibus nihil, nec ab iisdem mulctam aut pœnam exigere, itidem democratiæ vitioſæ infirmus tibicen eſt, quo fit, ut divites & potior pars deluſa abſtineat publicis concionibus, eo quod impuné ſibi adeſſe: liceat pauperes vero ipſaq; fex multitudinis ad mercedem ceu canis ad offam proruat atq; certatim

Appendix Inſtitutorum.

4. Polit. c. 14.

tim controlet, & omnium rerum summam pro sua lubidine atq; cœco impetu sumat tractandam, hoc est, Rempublicam det in casū.

De Ochlocratia. 4. Polit. cap. 11. cap. 4. cap. 4.

§. 14. Nunc ad prolapsam democratiam pergimus, quam Ochlocratiam appellant. Aristoteles Ochlocratiæ plures proponit species, seu, ut rectius dicamus, gradus vitiosarum Rerumpubl. quarum una deterior, altera melior, *tanto q3 melior, quantum ad laudabilem democratiam propius accedit, & deterior, quo à medio remotißima est*, ut loquitur Aristoteles quarto politicorum. Eodem libro Ochlocratiæ species quinq; constituit, vel, ut rectius dicamus, observatas & ab experientia ostensas enumerat, & rationem adsignat, cur plures sint species Ochlocratiæ. Libro autem sexto tum comparationem inter eas instituit docens optimam esse Rempubl. quæ constet ex agricolis, simul in commendationem agricolarum digreditur, tum remedia, quibus fulciri Ochlocratiæ quadantenus possint, sub finem capitis monstrat, de quibus nobis, cum DEO disp. Polit. ultimâ agendum erit. καὶ ταῦτα μὲν δὴ ταῦτα.

De Comparatione Rerum publ. lib. 3. Polit. c. 11. 15. & lib. 7. cap. 1. 4 Antiq. cap. 8.

§. 15. Constitueramus sub finem hujus Dissertationis in laudes singularum Reip. formarum ire, atq; de præstantia Monarchiæ nonnulla attexere. De democratia passim hac disp. vidimus. Aristocratian cum Aristoteles commendat, tum alij gravissimi scriptores nön dubitant alijs Rebuspubl. ante ferre: inter quos Josephus, qui ita loquentem Israelitis Mosen introducit. ἀριστοκρατία μὲν ἓν κράτιστον, καὶ ἡ κατ' αὐτὴν βίος. Monarchiæ præstantiam ipsa Natnra in armentis, gregibus, apibus, metallis, sideribus toto deniq; mundo inculcat. Sed videatur elegantissima comparatio Rerumpubl. apud Herodotum in Thalia. Nos rem in duas colligemus assertiones, quarum

I. *est: Monarchia est præstantißima Reip. forma, minus laborans dissensionibus, consiliorum lentitudine, ac divulgatione, ambitu deniq; &c. sed si administratione optimatum temperetur.* Μοναρχία γὰρ ἀνομοῦ, χαλεπὴ καὶ βαρυτάτη ξυνοικῆσαι, *Plato in Polit.*

II. *Non tamen omni populo apta est; & solet id esse carißimum cuiq; imperij genus, sub quo est genitus. Vid. Aristot. lib. 4. Polit. c. 11. 12.*

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn730504603/phys_0198
DFG

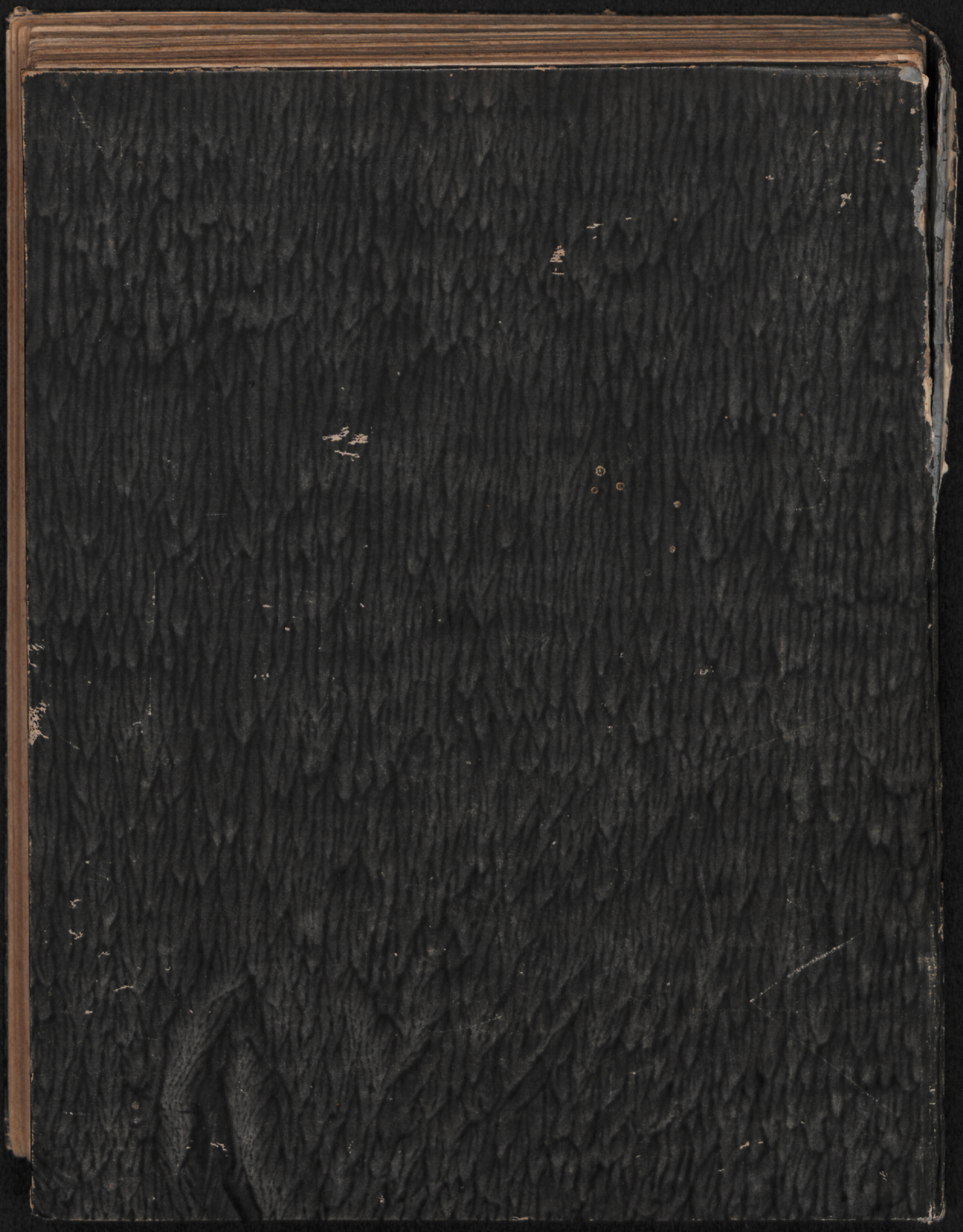

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn730504603/phys_0200
DFG

ui, quod notandum, & Philosophari s. demonstra-
r. finem omnibus disciplinis etiam practicis tribuit.
quod quis dicat (iterum repetimus nostra verba)
ubjectum esse rem necessariam, Politica vero & pra-
n & in Physicis, cum singularium miranda sit varie-
quin de universalibus scientia haberi, & dari de
nt, non dubitatum est hactenus. Quid ergò dubita-
orum præcepta universim spectata necessaria sunt
adeoq; demonstrationi apta, utut singularium sit
demonstrationes dari? Quanquam in omnibus
que τὸ καθ' ἑκαστον quærere ἀπαίδευτον sit; Nam
mine librorum Nicomachicorum id rejicit, nec in
que est scientiæ absolutio, & par rigor demonstra-

ad oppugnandam scientiam recentiorum id quo-
od, si nullæ essent in Practicis demonstrationes, se-
dialecticas velitationes reperiri, nihilq; firmiter in
sed tantùm opinionem fluctuantem in animo gi-
nodum differt τὸ ἐπιστητὸν & δοξαστὸν, ita scientia
fferunt objectis & ratione cognoscendi. Objectum
ssaria & universalis, quæ aliter habere se nequit;
entium est, & stat cum formidine oppositi, quæ for-
iplinis quàm longissimè abest; sunt enim conclu-
on minus firmæ ac in Theoreticis.
de subjecto demonstrationis; de prædicato jam
quod non tantùm πάθος s. affectio proprium sit
sionis, sed & quodvis συμπέρασμα ἀποδεικνύμε-
strabilis, adeoq; omne id, quod vel πάθος est vel
bjecto ut ejus causa possit aperiri immediata s. per
vera, Efficiens, Formalis, Materialis, Finalis.
utramque demonstrationis materiam vidimus;
finis demonstrationis, nimirum scientia. Scien-
abitualiter vel actualiter. Actualem primò videa-
plicata gignitur scientia habitualis. Actualiter sci-
quod sit cognitio discursiva, certa & evidens. Co-

 gnitio